

Psykologiske og sociale konsekvenser af transition til karriereophør hos professionelle fodboldspillere

Kandidatafhandling af **Kresten Blæsild**
Årskort nummer **02-06-05074**
Vejleder: **Reinhard Stelter**

Psykologi 4

Februar 2003

Sport can be a dual-edged sword.

On one side, sport can provide you with numerous opportunities to learn about yourself and others. On the other side, an exclusive commitment to sport can dominate your life so much that you won't be prepared for any other activity.

A. Petitas et al. 1997.

Summary

This thesis with the title "Psychological and Social Consequences of Career Transition out of Professional Football" investigates which factors have the main influence on the quality of career transition and how a transition out of professional football affects the player's self, self-perception and social identity.

The theoretical approach is primarily based on B.S. Bloom (1985), J. Taylor and B. C. Ogilvie (1993, 1994) and R. Stelter (1995, 1999).

The empirical approach consists of three case studies based on in-depth interviews with three former professional Danish football players.

The players were selected because of their different causes of athletic retirement and because of the different quality of their career transition (theoretical sampling).

The analysis of the qualitative data was structured by the different theoretical approaches mentioned before. At the same time, the analysis could enlarge the theoretical understanding of the career transition.

The thesis shows that the quality of career transition out of professional football primarily depends on the following factors: cause of retirement, level of athletic identity, job and education opportunities in the new life, quality of social support, internal and external social network, impression management, career development and the ability to maintain a kind of social status.

Depending on the presence of these factors the transition out of professional football can lead to a feeling of rebirth or a personal crisis.

As a suggestion for the prevention of personal crisis, it would be beneficial to have a part-time job, studies, or a social network outside the football sphere.

Furthermore it seems that the establishment of self-help groups, workshops and extended psychological intervention could be useful.

**Psykologiske og sociale konsekvenser af transition til karriereophør hos professionelle fodboldspillere
(Psychological and Social Consequences of Career Transition out of Professional Football)**

Kresten Blæsild

Københavns Universitet, Institut for Idræt, Nørre Allé 51, 2200 København N.

Februar 2003

Indhold

SUMMARY	Side 2
INDLEDNING	Side 5
Problemformulering	5
Afgrænsning og begrebsafklaring	6
Leg, spil og sport	7
Leg	7
Spil	7
Sport	7
METODE	Side 9
Hermeneutik	9
Valg af teorier og opgavens opbygning	10
Det kvalitative forskningsinterview	13
Interviewguide	14
Valg af empiri	15
Transskription	16
Caseanalyse	17
Cross-caseanalyse.	18
Validitet	18
Generaliserbarhed	19
TEORI	Side 20
Karriere og karriereudvikling	20
Sportskarrieren	20
Transition	20
Sportskarrierens transitionsfaser	21
Et begrebsmæssigt syn på sportskarrieren og dens udvikling	23
Karriereudviklingsteori	23
Begyndelsesfasen	25
Udviklingsfasen	26
Eksperisefasen	28
Tilbageføringsfasen	29
Historisk rids af forskningen af transitioner i sportens verden	29
Konceptuelle og teoretiske rammer	30
Social gerontologi	30
Thanatologi	31
Coakleys rebirth tese	32
Transitionsmodeller	33
Model of Human Adaptation to Transition	33
Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes.	34
Årsager til karriereophør	36
Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret og Tilgængelige ressourcer	37
Kvalitet af tilpasningen til karriereophør	40
Krise i forbindelse med ophør	40
Intervention	41
Kognitionspsykologi	42
Modificeret Selvteori	45
Kropsselve	46
Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse	49
Selvet som social konstruktion	53
Udviklingsorientering i forhold til konstruktion af selvet	56
Den sociohistoriske orientering i forhold til konstruktionen af selvet	58

EMPIRI	Side 60
Analyse og fortolkning af interviewet med S1:	
Den unge spillers ufrivillige transition til karriereophør.60
Karriere og karriereudvikling60
Transition til karriereophør61
Modificeret Selvteori68
Analyse og fortolkning af interviewet med S2:	
Den frivillige transition til karriereophør.72
Karriere og karriereudvikling72
Transition til karriereophør75
Modificeret Selvteori79
Analyse og fortolkning af interviewet med S3:	
Den ufrivillige transition til karriereophør i en sen alder.84
Karriereudvikling84
Transition til karriereophør86
Modificeret Selvteori92
Opsamling af transitionskarakteristika hos S1, S2 og S3.97
Cross-caseanalyse98
Ophørstypen98
Idrætsidentitet99
Job og uddannelsesmuligheder i den nye tilværelse100
Kvalitet og omfang af social støtte og netværk100
Social status og opmærksomhed101
Impression management102
Karriereudvikling102
Kriselighed103
Analytisk generaliserbarhed104
PERSPEKTIVERING	Side 106
Hvad bliver der gjort?106
Dansk Boldspil-Union106
Klubberne108
Spillerforeningen111
Vurdering og diskussion af de eksisterende tilbud113
Vurdering og diskussion af Dansk Boldspil-Unions tilbud114
Vurdering og diskussion af klubbernes tilbud115
Vurdering og diskussion af Spillerforeningens tilbud117
Hvordan kan man supplere de eksisterende tilbud?120
Interventionsformer120
Selvhjælpsgrupper122
Workshops122
Jobtræning og praktikophold123
Forsikringer og pensionsordninger124
KONKLUSION	Side 125
EFTERSKRIFT	Side 126
LITTERATURLISTE	Side 127
BILAG	Side 131

Indledning

Jeg har i denne undersøgelse valgt at skrive om emnet ”Psykologiske og sociale konsekvenser af transition til karriereophør hos professionelle fodboldspillere”.

Dette emne er interessant, da der efterhånden er kommet så meget professionalisme i dansk og international fodbold, at mange klubber ser spillerne som en vare, som på kortest mulige tid skal præstere nogle gode resultater og som man kan købe og sælge uden at tage hensyn til spilleren som menneske.

Dette betyder, at spillerne bliver rekrutteret tidligere og tidligere samtidigt med at tidsforbruget på fodbold for en elitespiller i dag er stort.

Derved får spillerne svært ved at holde kontakt til den ”virkelige” verden ved hjælp af eksempelvis et deltidsjob eller et studie ved siden af fodboldkarrieren, samtidigt med, at det store tidsforbrug gør det vanskeligt for spilleren at opretholde et socialt netværk uden for fodbolden.

På samme tid er der i de seneste år sket en økonomisk afmatning i fodboldens verden, hvilket blandt andet har betydet, at den danske Superligaklub Lyngby FC. blevet erklæret konkurs den 4. december 2001 og måtte lukke ned og at flere danske topklubber er på vej i samme retning.

Denne økonomiske afmatning har medført, at efterspørgslen på fodboldspillere er faldet i takt med at klubberne bliver tvunget til at skære ned i trupperne for at kunne hænge sammen økonomisk.

Dette har bevirket en øget arbejdsløshed blandt fodboldspillere og deraf følgende hårdere konkurrence mellem spillerne for at være blandt dem, der opnår at få en tilværelse som professionel fodboldspiller.

Taberne i denne tilværelse, hvor det eneste der er sikkert, er at karrieren på et tidspunkt stopper, er spillerne. Den hårde konkurrence for at være blandt de bedste betyder, at spillerne må satse alt for fodbolden og nedprioritere stort set alt andet.

Derfor vil en transition til karriereophør, hvad enten det er frivilligt eller ufrivilligt, ofte betyde, at spilleren skal gennemgå store omvæltninger i sit liv. Disse omvæltninger kan være af psykiske, sociale og identitetsmæssige karakter og vil i nogle tilfælde resultere i eksistentielle dilemmaer og identitetskriser.

Problemformulering

Jeg vil derfor undersøge, hvordan den professionelle fodboldspillers selv, selvopfattelse og sociale identitet påvirkes ved transition til karriereophør?

Undersøgelsen skal have til formål at belyse, hvilke faktorer der kan have og har indflydelse på udfaldet af spillerens transition til karriereophør samt hvordan de psykiske, sociale og identitetsmæssige omvæltninger kommer til udtryk.

Undersøgelsen er en teoretisk analyse af kvalitative interviews med professionelle fodboldspillere, der af forskellige årsager har kvittet fodbolden og som nu er i gang med et nyt liv.

Herunder synes følgende temaer og spørgsmål relevante og interessante:

- Hvilken indflydelse har fodboldkarrieren og dens udvikling på transitionen til karriereophøret?
- Er en transition til karriereophør en begivenhed, der åbner op for nye muligheder og et nyt og anderledes liv eller er det en oplevelse der fører til identitetskrise, følelsen af sorg og depressioner?
- Hvilke faktorer fører til at nogle får problemer ved transition til karriereophør, mens andre ikke oplever disse problemer?
- Hvordan kan disse problemer afhjælpes?
- Hvilke ressourcer kan/vil et individ kunne anvende ved en transition til karriereophør og hvilken betydning får disse for udfaldet?

- Hvordan kan man bedst forberede et individ til det nye liv efter transitionen til karriereophøret?
- Hvad betyder og betød sporten for individets identitetsudvikling og selv?
- Hvad betyder det fysiske og psykiske afsavn af sporten for individets identitetsudvikling og selv?
- Hvilke psykiske, sociale og identitetsmæssige konsekvenser har en transition til karriereophør?
- Hvad gøres der for at hjælpe fodboldspillere ved transitioner til karriereophør?
- Kan der gøres mere for at hjælpe fodboldspillere ved transitioner til karriereophør?

Afgrænsning og begrebsafklaring

For at denne undersøgelses emne ikke skulle blive for omfangsrigt, tog jeg allerede i idefasen til emne og problemformulering nogle valg for at afgrænse det område, undersøgelsen skulle omhandle.

Jeg har valgt at koncentrere mig om én form for transition¹, nemlig karriereophør, ud af mange, men vil dog af hensyn til fuldstændigheden give en kort beskrivelse af andre mulige typer for transition samt i beskrivelsen af en karriere i afsnittet "Karriere og karriereudvikling" beskrive de former for transition, der kan tænkes at have betydning for individet i forbindelse med karriereophøret.

Samtidigt har jeg valgt at koncentrere mig om karriereophør i forbindelse med herreseniorfodbold og har derfor undladt at inddrage kvindefodbold i denne undersøgelse, da der i Danmark på nuværende tidspunkt kun eksisterer fuldtidsprofessionel fodbold i herrerækkerne og netop fuldtidsprofessionalisme er et af mine kriterier for udvælgelsen af de personer, jeg vil interviewe.

En fuldtidsprofessionel fodboldspiller vil jeg definere som en fodboldspiller, naturligvis på et meget højt sportsligt niveau, der lever af at spille fodbold. Det vil sige, at det ikke er nødvendigt for ham at have arbejde ved siden af fodboldkarrieren og derfor kan han bruge sin tid på at koncentrere sig om fodbold samt om at yde den optimale præstation².

Hans arbejde omfatter foruden at spille fodbold også at være til tjeneste for klubben til repræsentative formål samt at han bruger den fornødne tid til at restituere sig såvel fysisk som psykisk, det vil sige at han bruger sin "fritid" på en fornuftig måde. Samtidigt har han naturligvis kontrakt på sin tilknytning til klubben. Til sidst har en fuldtidsprofessionel fodboldspiller, i min definition, så høj en indkomst, at han undervejs i karrieren, i langt de fleste tilfælde, ikke har behov for andre indtjeningskilder³.

Det skal dog bemærkes, at denne undersøgelses emne, teori og afsluttende konklusioner uden mange problemer og ved nogle få omskrivninger kan overføres til andre idrætsgrene, hvor udøverne enten er professionelle eller fokuserer fuldstændigt på deres idræt, økonomisk støttet af eksempelvis familie eller ved hjælp af statsstøtte via Team Danmark.

Eksempler på idrætsgrene, hvor man kan finde sådanne udøvere, kunne være cykling, svømning og håndbold, hvor Danmarks elite udgøres af både kvindelige og mandlige udøvere, der dyrker deres sport på fuld tid.

Opgaven skal derfor ikke betragtes som speciel kønsspecifik eller disciplinspecifik.

At det netop blev fodboldspillere og fodbold som denne undersøgelse kommer til at omhandle, skyldes min egen store interesse for spillet, som jeg både aktivt og mere eller mindre passivt har dyrket så længe, jeg kan erindre. Derved er min interesse for spillet gået fra at koncentrere sig om det der sker på banen, til også at omhandle spillet i fodboldens kulisser samt fodboldens betydning for os som mennesker.

Før beskrivelserne af de teorier, jeg har valgt at bruge, synes det nødvendigt at foretage en afklarende definition af begrebet "sport" for at få defineret betingelserne for denne undersøgelses målgruppe og for at få klarlagt mit syn på, hvad sport er samt at få dette begreb afgrænset overfor de familiære begreber "leg" og "spil".

¹ Begrebet "transition" defineres og beskrives nærmere senere i afsnittet "Karriere og karriereudvikling".

² Det er ikke usædvanligt, at en fuldtidsprofessionel fodboldspiller træner op til 9 gange om ugen og hertil kommer så kampe og rejser i forbindelse med disse.

³ I nedenstående beskrivelse af begrebet "sport" samt i delafsnittet "Selvet som social konstruktion" uddybes den professionelle fodboldspillers situation og tilværelse yderligere.

Leg, spil og sport

D. W. Calhoun (Calhoun, 1987) har foretaget følgende adskillelse af de tre begreber "Play", "Games" og "Sport".

Leg

"Play", der kan oversættes til "Leg" (Gyldendals Engelsk - Dansk ordbog) er et domæne, der ikke adskiller sig specielt fra alt anden menneskelig aktivitet, men derimod kan anses som en måde, hvorpå vi følger enhver form for menneskelig interesse (Calhoun, 1987).

Hovedessensen i legen er at have det sjovt på en uforpligtende måde uden at foretage nogle former for analyse og logisk fortolkning. Samtidigt foregår legen uden indflydelse af sædvanlige regelsæt eller måske under et sæt af regler, der opstår under legen, lige så vel som legen kan foregå i nogle rammer, der ikke normalt karakteriserer den.

Et eksempel på fodbold som leg kunne være nogle børn, der løber og spiller fodbold i en baggård, hvor målene udgøres af henholdsvis et tørrestativ og to skoletasker. Der er to børn på det ene hold og tre på det andet hold og der bliver ikke talt mål.

I dette eksempel spilles der uden for fodboldens oprindelige konventionelle ide og udelukkende for at lege og have det sjovt med kammeraterne.

Spil

Hvor legen kan siges at være defineret som interaktion uden et fastsat mål, uden forudbestemt slutning og uden umiddelbare vindere kan "Game", der kan oversættes til "Spil" (Gyldendals Engelsk - Dansk ordbog), siges at være en konkurrencepræget interaktion med det formål at nå et fastsat mål (eksempelvis en touch-down i amerikansk fodbold, et vellykket put i golf eller et mål i fodbold) inden for nogle på forhånd fastsatte regler.

Samtidigt har et spil en forudbestemt afslutning, der falder simultant med, at man kan erklære en vinder eller et slutresultat (Calhoun, 1987).

Et eksempel på begrebet "spil" i fodboldens verden kunne være en seriekamp mellem to hold i en turnering med fastsatte regler for både spillet (eksempelvis 10 minutters udvisning for gult kort) og for selve turneringen (eksempelvis oprykning og nedrykning). Legen har stadigvæk en betydning for de implicerede, men der er nu et konkurrenceaspekt og nogle formaliserede regler, der gør, at legen er blevet til et spil.

Dermed synes det engelske begreb "game" (spil) at have mange ligheder med det danske begreb "idræt", der er et særligt dansk ord, som ikke umiddelbart kan oversættes til andre sprog (Riiskjær, 1992).

Sport

Men idræt adskiller sig samtidigt fra begrebet "Sport", som ifølge Calhoun kan betragtes som "professionalized entertainment for mass leisure in an urban industrial society" (Calhoun, 1987, s. 49) mens J.J. Coakley definerer begrebet sport således: "Sport are institutionalized competitive activities that involve vigorous physical exertion or the use of relatively complex physical skills by individuals whose participation is motivated by a combination of intrinsic and extrinsic factors" (Coakley, 1994, s. 21)

Dermed er sporten en professionaliseret aktivitet, der er en del af et "forretningsmiljø" og som kan ses som underholdning (og i nogle tilfælde kaldes showsport (Riiskjær, 1992)) for de, der ikke deltager.

Sporten kræver en høj grad af specialisering og specielt talent for de involverede og er kendetegnet ved en dynamisk interaktion mellem blandt andet, i fodboldens tilfælde, spillere og publikum (eller supportere/fans), der ofte identificerer sig med idolerne og idolernes præstationer (Calhoun, 1987).

Samtidigt er spillerne ikke kun tilknyttet publikum, men også til en højt institutionaliseret sportsverden bestående af eksempelvis klubber⁴, nationale og internationale organisationer⁵, medier og sponsorer.

Sporten kan dermed siges meget mindre spontan end idrætten⁶ og har samtidig ikke den store grad af deltagerkontrol, men derimod er styret af strenge regler og formaliteter⁷.

For udøveren af sporten kræves der ekstrem seriøsitet og fokus samt et meget højt forbrug af tid, samtidigt

⁴ Der i vores tid kan være opbygget som aktieselskaber.

⁵ I fodboldens verden eksemplvis Dansk Boldspil-Union (DBU), The Union of European Football Associations (UEFA) og Fédération Internationale de Football Association (FIFA).

⁶ Der er dog ligheder mellem "sport" og "eliteidræt". For definition af sidstnævnte begreb henvises til delafsnittet "Selvet som social konstruktion".

⁷ To eksempler på dette er de børsetiske regler omkring køb og salg af spillere for de klubber, der er registreret som aktieselskaber samt at spillerne er knyttet til klubberne ved kontrakter.

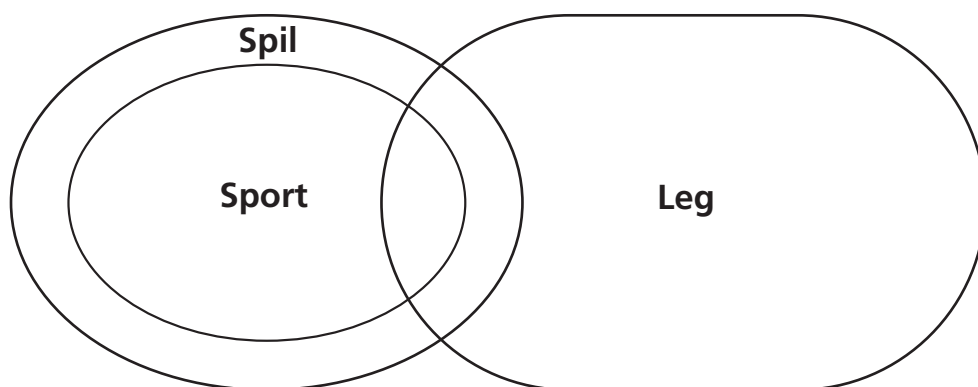
med at sporten for de udøvende i nogle situationer vil blive udøvet af pligt frem for af lyst i forbindelse med, at sporten nu er blevet et arbejde.

Et eksempel på fodbold som sport kan være fodboldklubben FC København, der er en fusion af klubberne B1903 og KB⁸. Udover at have sportslige ambitioner drives klubben som en del af et aktieselskab, der blandt andet også ejer det danske nationalstadion Parken, fjernsynsstationen DK 4 og Cirkusbygningen i København.

Klubben bruger indtægterne til dels at købe nye spillere på et meget højt niveau, også internationalt, som kan hjælpe klubben med at indfri de sportslige ambitioner (og derved tjene flere penge) samtidigt med at de investerer andre dele af pengene for yderligere økonomisk profit. På denne måde kan sporten, i dette tilfælde fodbolden, siges at være blevet behård business, hvor spillerne i den sidste ende er en vare eller en sportslig og økonomisk ressource (Lind, 1999).

Denne undersøgelse vil primært behandle fodbolden som sport, da den vil koncentrere sig om konsekvenser af fuldtidsprofessionelle fodboldspilleres karriereophør.

Sammenfattende og til sidst kan forholdet mellem Leg, Spil og Sport illustreres via denne figur (Calhoun, 1987, s. 56):

Metode

Min arbejdsgang i denne empiriske undersøgelse er forløbet således, at jeg valgte at starte med at udvælge og beskrive teorierne og min metode først. Herefter lavede jeg interviewguiden og interviewene, hvorefter jeg analyserede og diskuterede interviewene, sammenholdte resultaterne med eksisterende programmer og tilbud for stoppede fodboldspillere og diskuterede disse, efterfulgt af til sidst konklusion.

Denne rækkefølge valgte jeg, da jeg på forhånd havde en almen, men ikke teoretisk baseret, viden om emnet transition til karriereophør og vigtige faktorer omkring dette og således ønskede at vide mest muligt om emnet inden empiriindsamlingen.

Ved at lave undersøgelsen i denne rækkefølge ville jeg opnå en så bred og omfattende begrebsmæssig og teoretisk viden om emnet som muligt, hvilket ville komme mig til gode i interviewsituationerne (Kvale, 1998).

Hermeneutik

Den videnskabsteori der overordnet arbejdes ud fra i denne undersøgelse er hermeneutik, der kan betragtes som en samlet betegnelse for flere forskellige traditioner, som kendetegnes ved at være eksempelvis humanistisk (ved at sætte mennesket i centrum), eksistentiel (ved at betragte mennesket som havende mulighed for og frihed til selv at vælge og skabe sin livssituation) eller fænomenologisk (ved at erkende gyldigheden af den oplevede situation) (Koester & Frandsen, 1997).

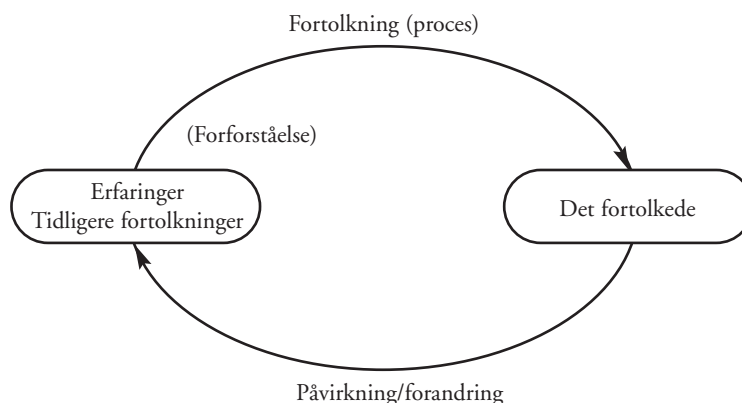
Hermeneutik kan defineres som enten "fortolkningskunst og læren om dens principper" eller "læren om hvordan man når til forståelse af en person, en tekst eller et fænomen" (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997) og kan derfor siges grundlæggende at bygge på fortolkning og forståelse.

Det betyder, at metoden overvejende består i fortolkning af tekstmateriale, der kan være eksempelvis tidligere teorier, interviews, observationer eller egne oplevelser (Harris, 1981) og derfor virker denne metode velegnet til min undersøgelse, da det at opfange en persons oplevelser og levemåde må betragtes som umuligt (Stelter, 1995) og derfor kan man konkludere, at den individuelle og sociale virkelighed kun kan fortolkes.

Derfor vil jeg i denne undersøgelse fortolke situationen hos de interviewede i forhold til min problemformulering og de teorier, jeg har valgt at bruge til at belyse denne.

Denne fortolkning sker ud fra en eller anden form og grad af forforståelse af det fortolkede, hvor den, der fortolker, møder det der skal fortolkes, med en forudindtaget mening om det (Koester & Frandsen, 1997). Denne mening eller forudindtagethed er dannet ud fra tidligere erfaringer og/eller tidligere fortolkninger af lignende situationer.

Men disse erfaringer ændres til stadighed gennem nye fortolkninger, når den forskende anskuer et nyt problem. Denne cirkulære proces kaldes den hermeneutiske cirkel og er dermed karakteriseret ved, at forståelsen af en tekst sker gennem en proces, hvor betydningen af de enkelte dele bestemmes af tekstens fulde betydning, som den foregribes. Den nærmere forståelse af de enkelte deles betydning kan ende med at den oprindelige forståelse af helheden ændres, hvilket igen påvirker de enkelte deles betydning. Den hermeneutiske cirkel kan sammenfattes således (Koester & Frandsen, 1997, s. 353):

Et eksempel på min forforståelse i forhold til min undersøgelses emne er som tidligere nævnt, at jeg før mine interviews har læst og beskrevet de teorier, jeg anvender i fortolkningen af interviewene. Samtidigt har jeg et bredt teoretisk og praktisk fundament vedrørende idræt og sport via min foreløbige 6 år som universitetsstuderende på Institut For Idræt og fra mine personlige erfaringer fra foreløbig 24 år som fodboldspiller på forskellige niveauer, hvor de højeste har været Ynglinge-DM og Danmarksserien. Desuden vil jeg karakterisere mig som værende meget inde i fodboldverdenen og til at have et forholdsvist stort kendskab til denne. Dette kendskab, tror jeg, vil hjælpe mig til at få en bedre forståelse for de mennesker, jeg skal interviewe, da jeg er inde i miljøet og kender de skrevne og ikke mindst de uskrevne regler og kodekser og således vil have mulighed for at spørge ind til sådanne faktorer, der kan få betydning i forhold til min undersøgelse.

Et kritikpunkt af hermeneutikken kunne være, at man i denne retning ikke når frem til et fuldstændigt resultat, der er til at tage og føle på som i den mere naturvidenskabelige videnskabsteori positivisme⁹. Men til gengæld kommer hermeneutikeren "tættere ind på livet" af sine undersøgelsesobjekter og får et mere nuanceret kendskab til disse, hvilket må siges at være vigtigt i forhold til intentionerne med denne undersøgelse i forbindelse med, at jeg ønsker at komme så tæt ind på livet af de personer jeg interviewer for at få flest mulige betydende faktorer med i forhold til eksempelvis transitionen til karriereophør.

Samtidigt med den hermeneutiske tilgang til emnet kan tilgangen og arbejdsproceduren i denne undersøgelse også siges at være holistisk, da jeg forsøger at komme frem til de psykologiske, sociale og identitetsmæssige konsekvenser ved at jeg udover at fokusere på empirien på individniveauet, også ser på de sammenhænge, hvori det pågældende individ indgår og deres betydning for individets situation samt de produkter, det vil sige konsekvenserne, der udvikles af situationen omkring transitionen til karriereophør.

Dette er inspireret af den humanistiske psykologis syn på mennesket som "rational organisms of great complexity, each of whom possesses a range of unique qualities, and is continually striving to achieve psychological completeness and self-fulfilment" (Dyer, 1995, s. 20).

Denne tilgang er derfor valgt, da jeg mener, at det er vanskeligt at forklare og analysere en så kompleks helhed som et menneske ved at tage enkeltheder ud af den samlede helhed og analysere dem adskilt. For at forstå et menneskes situation bliver man nødt til at inddrage de større eller mindre sammenhænge, de indgår i.

Dermed mener jeg, at menneskets personlighed, identitet og situation afhænger af mange forskellige faktorer, som eksempelvis psykiske, fysiske, sociale, økonomiske og samfundsmæssige, der ikke kan adskilles og analyseres enkeltvis.

Derfor har jeg valgt at anvende tre forskellige teoriområder i denne undersøgelse, som jeg mener tager højde for alle disse faktorer og som kan hjælpe mig til at få så mange relevante informationer om de interviewede som muligt og som kan gøre analyserne af empirien så fuldstændige som muligt i forhold til min problemformulering.

Valg af teorier og opgavens opbygning

De tre teoriområder, jeg vil benytte til at belyse min problemformulering, har til formål at beskrive de interviewede tidligere fodboldspilleres karriere og selv, selvopfattelse og sociale identitet frem til transitionen til karriereophør, situationen og betydningsfulde faktorer omkring karriereophøret samt selv, selvopfattelse og sociale identitet efter transitionen til karriereophør.

Til dette valgte jeg som overordnede teorier B.S. Blooms teori om Karriereudvikling, N. Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition til at beskrive transitioner generelt samt J. Taylor og B.C. Ogilvies Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes som fundament, eller skelet om man vil, til min gennemgang af forskningen af transition til karriereophør samt R. Stelters Selvteori.

⁹ Der ikke vil blive uddybet nærmere i denne undersøgelse.

Afsnittet om Blooms Karriereudviklingsteori, var ikke med i mine oprindelige overvejelser omkring indholdet i min undersøgelse, men i forbindelse med læsningen af litteratur til afsnittet om transition til karriereophør blev jeg opmærksom på betydningen af karrierens udvikling og herunder betydningen af eksempelvis opvækst, familie og andre netværk, uddannelse samt idrættens tilstedeværelse for individets identitet undervejs i karrieren og, endnu vigtigere for denne undersøgelse, efter karrieren.

Via referencer i Salmelas artikler om transitioner i idrætskarrierer (Salmela, 1994 og Salmela, Young & Kallio, 2000) fandt jeg frem til Blooms teori og bestemte mig efter gennemlæsning at benytte denne til at beskrive ovennævnte samt til at anvende den som en form for kobling eller mellemed mellem afsnittet om Transition til karriereophør og afsnittet om Selvteorien.

Til afsnittet om Transition til karriereophør valgte jeg at bruge Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition (Schlossberg, 1981) som en overordnet teori til at beskrive vigtige faktorer omkring transitioner generelt og i alle livssfærer og gennem hele livet.

Samtidigt valgte jeg at læse et stort antal forskningsartikler¹⁰ om transitioner i forbindelse med sport for at få den mest omfattende viden om emnet.

Udgangspunktet for disse artikler var FEPSACs¹¹ publikation "Career Transitions in Competitive Sports" (Wylleman, Lavalle & Alfermann, 1999) som jeg startede med at læse, hvorefter jeg anvendte denne publikations referencer som fundament til min litteratursøgning i dette teoriområde. Dette, mener jeg, gav mig et fortræffeligt indblik i hvilke artikler, der var relevante at søge efter og anvende.

Målet med dette omfang af artikler var at få det bedst mulige overblik og derved få samtlige mulige (og umulige) faktorer med omkring emnet.

Jeg indså dog meget tidligt, at de mange artikler gjorde det meget vanskeligt at opnå konsensus mellem alle disse forskningsresultater, så derfor valgte jeg at bruge Taylor & Ogilvies Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes (Taylor & Ogilvie, 1994), der er inspireret af Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition, for at skabe en vis form for struktur i afsnittet, med henblik på, at jeg ville opnå ikke kun at give én sandhed om transitioner, men derimod forsøge at inddrage flere forskelligt lydende forskningsresultater samt diskutere disse for at give det bedste indblik i området.

Som en del af dette afsnit vil der også blive beskrevet forskellige interventionsstrategier, der synes relevante for interventionen af kriser i forbindelse med transition til karriereophør.

Denne del vil primært fokusere på Kognitionspsykologien og forskellige terapiformer inden for denne samt den socialpsykologiske Account-making model, da disse virker specielt velegnede til at løse de problemer, der kan opstå ved transition til karriereophør.

Afsnittet om Stelters Selvteori, er fundamentet i den psykologiske teoridel af undersøgelsen og jeg valgte denne på grund af dens psykologiske indgangsvinkel til at beskrive identitetsudvikling og selvopfattelse i forbindelse med idræt. Samtidigt havde jeg et indgående kendskab til denne teori, da den har indgået i min undervisning på idrætsstudiet på Institut For Idræt i København og ud fra dette kendskab fandt jeg den meget anvendelig til at beskrive et individs livssituation og identitet.

Jeg har dog modificeret og udvidet selvteorien til mit emne og disse modificeringer og udvidelser vil blive beskrevet undervejs i gennemgangen af Selvteorien i dens oprindelige form sammen med en yderligere beskrivelse af funktion og betydning for undersøgelsen.

Sammenfattende kan man sige, at Selvteorien i denne undersøgelse vil blive anvendt til at beskrive de psykologiske, sociale og identitetsmæssige konsekvenser en transition til karriereophør kan have for en fodboldspiller samt hvilken betydning sporten har haft for fodboldspilleren igennem karrieren.

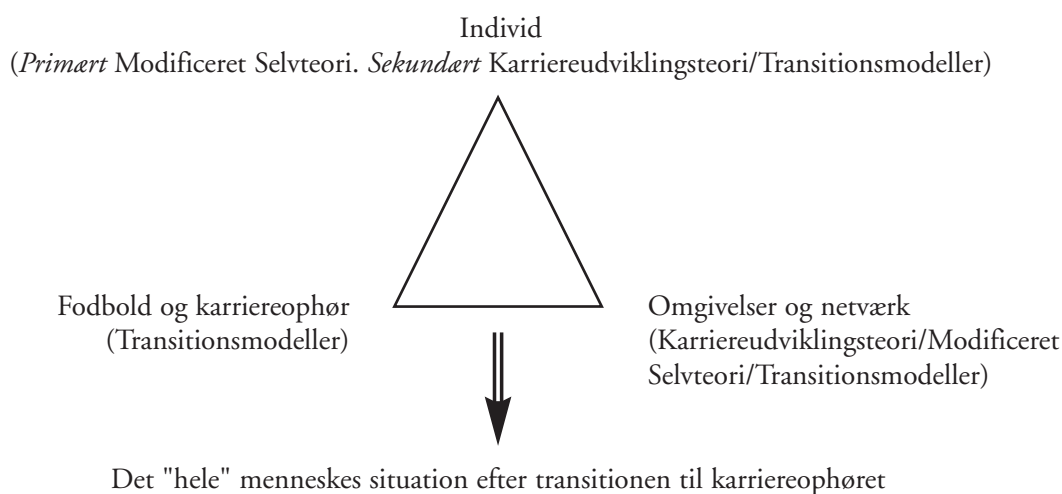
Karriereudviklingsteorien skal bruges til at beskrive karriereudviklingen og dens betydning for spilleren ved karriereophøret, mens Transitionsafsnittet skal anvendes til at analysere faktorerne omkring karriereophøret.

¹⁰ Omkring 40 artikler udover to bøger om emnet.

¹¹ Fédération Européenne de Psychologie des Sports et des Activités Corporelles.

Intentionerne ved at lade disse tre teoriområder supplere hinanden er at komme frem til et holistisk syn på individets situation efter transitionen til karriereophøret.

Forholdet mellem teori og empiri og mellem teorierne kan illustreres således:

Efter den teoretiske del af undersøgelsen kommer analysedelen, der består af to dele: tre caseanalyser og en cross-caseanalyse.

Afsnittet med caseanalyserne vil fokusere på hver enkelt af de tre interviewede spilleres historie og beskrive deres karriere og karriereudvikling, faktorer omkring deres transition til karriereophør samt konsekvenser af dette.

Som afslutning på dette afsnit er der for overskuelighedens skyld lavet en opsamling i punktform, der kort gør rede for hvilke faktorer, der kan siges, at være karakteristiske for hver enkelt af de tre cases i forhold til problemformuleringen og de beskrevne teorier og som har haft betydning for forskellene i konsekvenserne efter transitionen til karriereophøret.

Efter disse tre caseanalyser, der beskriver de konsekvenser en transition til karriereophør kan have og har på individniveau, følger en cross-caseanalyse.

I cross-caseanalysen vil de tre cases blive sammenlignet med henblik på at udarbejde en analytisk generalisering¹², som rækker ud over de individuelle cases og som skal beskrive fælles karakteristika og eventuelle forskelle hos de tre tidligere fodboldspillere og deres situation efter transitionen til karriereophøret.

I forbindelse med disse betragtninger vil jeg også give min vurdering af de anvendte teories anvendelighed i forhold til denne undersøgelses problemformulering.

Efter analysedelen vil der blive lavet en perspektivering, der hedder "Hvad bliver der gjort?", som skal give et aktuelt indblik i, hvad der bliver gjort for ophørte spillere hos henholdsvis Dansk Boldspil-Union (DBU), klubberne, samt Spillerforeningen.

Samtidigt vil dette afsnit også beskrive, hvad der hos DBU, klubberne og Spillerforeningen bliver gjort for at hjælpe de unge spillere og spillere undervejs i karrieren til at tænke på andet end fodbold og dermed få et andet indhold i livet og andre kompetencer end det fodbolden kan bringe.

Dette afsnit vil bestå af referater og uddrag af interviews med repræsentanter fra DBU, Superligaklubberne AGF og FC København samt Spillerforeningen og Cultivator.

Grunden til at der er beskrevet ikke bare én, men to klubbers tilbud, holdninger og politik på disse områder skyldes et ønske om at afspejle flere sider af situationen i dansk fodbold.

¹² Dette begreb uddybes senere i dette metodeafsnit.

Derfor er der valgt en klub med lange traditioner som klub, AGF, der drives forholdsvist traditionelt og en klub, der ikke har så lange traditioner, FC København¹³ og som der drives på en, for dansk fodbold, meget kommerciel måde, som flere andre klubber i Danmark forsøger at efterligne med mere eller mindre succes.

Disse beskrivelser vil i det følgende afsnit "Vurdering og diskussion af de eksisterende tilbud" blive sammenholdt med analyseresultaterne og diskuteret ud fra disse med henblik på at vurdere om det, der bliver gjort i dansk fodbold for de ophørte spillere og det der bliver gjort for spillerne undervejs i karrieren for at forberede dem til tiden efter fodboldkarrieren er tilstrækkeligt eller om der er andre behov for hjælp eller forberedelse, som de eksisterende tilbud ikke fokuserer på.

Efter denne vurdering og diskussion af de eksisterende tilbud vil jeg i afsnittet "Hvordan kan man supplere de eksisterende tilbud?" skitsere nogle tiltag, som jeg, ud fra denne undersøgelses resultater, mener kunne være relevante at fokusere på i forbindelse med en eventuel forbedring af de eksisterende tilbud til spillere, der er ved forberede transitionen til karriereophør eller som er i gang med denne.

Til sidst kommer der en konklusion, der samler op på resultaterne i denne undersøgelse samt kommer med forslag til fremtidig forskning inden for dette emne.

Det kvalitative forskningsinterview

Til at opnå det tidligere nævnte indblik i det "hele" menneskes situation efter transitionen til karriereophør og for at kunne beskrive dette, har jeg valgt at anvende det kvalitative forskningsinterview baseret på mit teori-afsnit (Kvale, 1998 og Kruuse, 1999) som central metode for at få så mange detaljer frem som muligt.

Det kvalitative forskningsinterview kan defineres som et interview med det formål at "indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden, med henblik på fortolkninger af meningen af de beskrevne fænomener" (Kvale, 1998, s. 41) "og dermed forstå den interviewedes livsverden" (Kruuse, 1999, s. 117).

Netop denne indsigt i de stoppede fodboldspilleres livsverden er det jeg ønsker i denne undersøgelse, da jeg mener, at det er nødvendigt, hvis man, som jeg har ønske om, vil beskrive fodboldspillernes situation op til, under og efter transitionen til karriereophør og senere sammenligne dem med de eksisterende tilbud.

Denne situation for de stoppede fodboldspillere må betragtes som værende meget individuelle og for at beskrivelserne kan blive så indsigtsfulde som muligt er det nødvendigt at tilpasse dem det enkelte individ og dets situation, der med stor sandsynlighed er forskellig fra andre professioners situation i forbindelse med et karriereophør.

Til at sikre denne kvalitative indsigt i de interviewedes livsverden har jeg valgt at anvende det halvstrukturerede interview, der, som navnet antyder, er kendetegnet ved at være delvist struktureret ved, at intervieweren i forvejen har forberedt nogle spørgsmål, som skal stilles under interviewet.

Man er dog ikke bundet til kun at holde sig til disse spørgsmål, men har også muligheden for at stille uddybende og opfølgende spørgsmål til de svar interviewpersonerne giver, udover at man har muligheden for at stille uforberedte spørgsmål, som kan opstå for intervieweren under samtalen med den interviewede (Kruuse, 1999).

Samtidigt vil interviewguiden primært bestå af åbne spørgsmål¹⁴, som er defineret som "spørgsmål, hvor spørgeren prøver at undgå forudbestemte svar, så den interviewede selvstændigt kan svare frit" (ibid., s. 129)

Ulempen ved denne metode kan siges at være, at den viden, der kommer af interviewet, kan være svær at generalisere, da interviewproceduren kan afvige fra interview til interview afhængig af svarene, hvilket kan

¹³ FC Københavns to moderklubber B1903 og KB har selvfølgelig har store og årelange traditioner, men disse kan ikke længere siges at sætte et specielt stort præg på det, der sker i FC København.

¹⁴ Der er dog også mere lukkede spørgsmål i min interviewguide, hvor sandsynligheden for et ja/nej svar er stor. Umiddelbart efter disse har jeg dog anført eventuelle opfølgende åbne spørgsmål til det potentielle svar.

give problemer ved fortolkningen og sammenligningen af disse interviews.

Samtidigt kan de åbne spørgsmål betyde, at graden af svarmuligheder er meget høj, hvilket også kan give fortolknings- og sammenligningsproblemer.

Ligeledes kan der være en fejlkilde ved denne metode ved at den interviewede bevidst eller ubevidst censurerer eller misfarver sine informationer (ibid.), men dette må siges at være interviewerens ansvar at undgå dette ved formuleringen af spørgsmålene, således at de ikke bliver ubehagelige eller tvetydige at svare på.

Samtidigt afhænger denne metode meget af den interviewedes vilje til at fortælle om meget private detaljer, men denne hurdle burde dog ikke blive noget problem, da jeg allerede ved første kontakt til de interviewede fortalte om undersøgelsens emne således at vedkommende på dagen for interviewet ikke skulle blive overrasket over interviewets emner om personlige forhold.

Denne måde skulle sikre, at interviewpersonen på forhånd havde muligheden for at sige fra samt at denne på dagen for interviewet ikke skulle blive overrasket over emnerne for interviewet eller føle sig presset til at tale om emner, han ikke havde lyst til.

Fordelene ved det halvstrukturerede interview med primært åbne spørgsmål er dog, at man opnår en stor, specifik og bredt dækkende informationsmængde om den interviewede og dennes livsverden samtidigt med at det er let at komme med øjeblikkelige opfølgninger for at få præciseret uklarheder i svarene (Marshall, & Rossman, 1995).

Ligeledes er denne interviewform også en god måde til at få kendskab til baggrundssammenhænge i den interviewedes verden samt opdage mere komplekse forhold hos denne.

Til sidst er denne form også meget "intim" og personlig, hvilket kan åbne op hos den interviewede og dermed give mere fortrolige og personlige svar.

Interviewguide

For at give interviewene en vis grad af struktur udfærdigede jeg på forhånd en interviewguide¹⁵ som skulle danne basis for alle tre interviews og som skulle angive de emner, jeg ville tale om i interviewene samt deres indbyrdes rækkefølge.

En interviewguide til halvstrukturerede interview skal ifølge Kvale indeholde en skitse over de emner, der skal dækkes og have forslag til spørgsmål (Kvale, 1998) og herefter er det op til interviewerens skøn, hvor tæt han vil følge guiden og i hvor stor udstrækning, han vil følge op på svarene.

For at interviewguiden skulle holde sig til undersøgelsens emne, formulerede jeg først nogle overordnede forskningsspørgsmål¹⁶, der skulle have til formål at belyse min problemformulering og spørge ind til de begreber, jeg havde beskrevet i mit teoriafsnit.

Disse forskningsspørgsmåls akademiske og mere abstrakte formuleringer "oversatte" jeg herefter til deciderede interviewsspørgsmål i et mere dagligdags sprog, som havde til hensigt at udløse spontane og nuancerede svar fra de interviewede¹⁷.

I selve interviewet stillede jeg spørgsmålene i mine tre hovedområder Karriereudvikling, Transition til karriereophør og konsekvenserne af dette ophør (Selyteorien) i den nævnte rækkefølge. Dette gjorde jeg for at gennemgå den interviewedes karriere forholdsvis kronologisk fra karrierestart til situationen i dag.

Formålet med dette valg var at strukturere interviewet for mig selv og samtidigt hjælpe den interviewede til at beskrive karriereforløbet i en forholdsvis lineær sammenhæng og på den måde måske få ham til at erindre nogle hændelser og sammenhænge, der ellers var glemt.

Jeg var dog på forhånd klar over, at interviewet ikke stringent ville følge denne lineære sammenhæng ligesom at der ikke altid ville blive spurgt ordret som de forberedte spørgsmål var formuleret.

For at øge min undersøgelses reliabilitet var jeg meget opmærksom på at forsøge at undgå at anvende ledende spørgsmål, da disse kan komme til at påvirke svarene (Kvale, 1998).

¹⁵ Hele interviewguiden findes i bilag 1.

¹⁶ Skrevet med KURSIV skrift i interviewguiden.

¹⁷ Denne fremgangsmåde er inspireret af Kvale, 1999. s. 135.

Samtidigt har jeg også været meget fokuseret på at være objektiv i interviewene ved så vidt muligt ikke at give udtryk for mine egne personlige holdninger og eventuelle fordomme i interviewsituationerne (ibid.).

Dog fandt jeg i nogle tilfælde ud af at det er vanskeligt, for ikke at sige umuligt, ikke at påvirke eksempelvis en interviewsituation, da man som interviewer med sine spørgsmål leder frem til, hvilke aspekter og emner den interviewede skal tale om samtidigt med at interviewerens fortolkning og opfølgning af svarene er med til at bestemme interviewets indhold.

Da jeg ikke ønsker at udlevere de interviewede i forhold til læserne af undersøgelsen, har jeg valgt ikke at nævne navnene på de tidligere spillere, jeg har interviewet, hverken i undersøgelsen eller overfor hinanden. Dette har jeg primært valgt at gøre fordi det er meget private emner, interviewene omhandler.

Jeg håber dog samtidigt, at anonymiteten medfører en vis grad af fortrolighed og åbenhed i interviewene. Dette kan medføre, at jeg opnår flere detaljer og således også mulighed for en mere dybdegående analyse og dermed i den sidste ende også en bedre undersøgelse.

Derfor er spillerne benævnt S1, S2 og S3 i undersøgelsen. I anonymitetens navn har jeg også udeladt klubnavne, eventuelt antal spillede landskampe og lignende, da det vil gøre det muligt at identificere de interviewede, ligesom der i de citater, jeg har anvendt i undersøgelsen kan være udskiftet nogle ord i tilfælde af, at der i det oprindelige citat er anvendt nogle formuleringer, navne eller andet, der kan gøre, at den interviewede kan identificeres.

Men samtidig er jeg dog også godt klar over at det for de, der har et meget stort kendskab til den danske fodboldverden, kan være muligt at identificere nogle af personerne, da det er svært at anonymisere disse og så samtidigt beskrive deres liv, karriere, personlighed etc.

Samtidigt skal det nævnes, at der i afsnittet "Hvad bliver der gjort?" er anvendt initialer på de personer, som de interviewede til dette afsnit nævner i forbindelse med aktuelle eksempler fra hverdagen i klubberne, da det ikke er relevant for denne undersøgelse at nævne disse navne i eksemplerne, hvis funktion er at give et indblik i fodboldverdenen på dette område.

Valg af empiri

Før jeg udvalgte mine interviewpersoner opstillede jeg nogle få, men vigtige, kriterier for empirien. Først og fremmest skulle de, jævnfør min egen tidligere nævnte afgrænsning, have været professionelle på fuld tid. Samtidigt skulle de have stoppet karrieren inden for de sidste ét til tre år, ud fra den betragtning, at ophøret gerne skulle være friskt i erindringen, men dog ikke så friskt at konsekvenserne ikke var gået op for personen endnu.

Ligeledes skulle de have forskellige skæbner med hensyn til årsager til ophør og umiddelbare konsekvenser af ophøret. Dette skyldtes hensynet til mit ønske om til sidst i undersøgelsen at sammenligne skæbnerne og dermed finde frem til nogle kendetegn, der har betydning for udfaldet af en transition til karriereophør og samtidigt undersøge eventuelle sammenhænge mellem disse.

Denne viden om de forskellige årsager og tilsyneladende forskellige konsekvenser havde jeg fra medierne og fra min egen viden fra fodboldverdenen. For at kontrollere denne viden og for at finde ud af, hvem det konkret skulle være, lavede jeg en liste over spillere, jeg vidste opfyldte mine kriterier og som kunne være interessante at interviewe.

Denne liste viste jeg Spillerforeningens direktør Mads Øland, der kan siges at have en andet kendskab til spillerne end det fra medierne, og sammen fandt vi tre spillere, der var forskellige i udløsende årsag og konsekvens og som han mente ville være villige til at deltage i et interview og som samtidigt ville kunne sætte ord på og forklare deres situation.

Begrundelserne for valget af de tidligere spillere, jeg valgte at kontakte og min baggrundsviden om disse var følgende:

S1 blev valgt, da han i en ung alder på grund af en skade blev tvunget til karriereophør. Jeg kendte på tidspunktet for valget ikke noget om S1s historie ligesom jeg heller ikke havde nogen viden om hans ophør og konsekvenserne af dette udover at det skyldtes en skade.

S2 blev valgt på grund af, at han i en for fodboldspillere høj alder selv valgte at stoppe sin aktive karriere. Min baggrundsviden om S2 var, at han umiddelbart var meget tilfreds med sin nye tilværelse, at han undervejs i karrieren havde taget en uddannelse samt hvad han havde beskæftiget sig med efter karriereophøret. Tilfredsheden med den nye tilværelse blev hurtigt bekræftet, da S2 allerede under første samtale i telefonen gjorde opmærksom på, at han umiddelbart måske ville være lidt uinteressant for opgaven, da han ingen problemer havde haft med at stoppe.

S3 blev valgt, da han under den tilsyneladende kulmination af hans karriere blev ramt af en skade, der betød, han måtte stoppe sin karriere. Min baggrundsviden om S3 var, at han som følge af karriereophøret fik en personlig krise samtidigt med, at jeg vidste, hvad han havde beskæftiget sig med efter karriereophøret.

Disse spillere kontaktede jeg først telefonisk (S1) eller via e-mail og senere telefonisk (S2 og S3)¹⁸ og redegjorde for min undersøgelse og spurgte, om de havde lyst til at deltage.

Herefter sendte jeg via e-mail et skema¹⁹ med spørgsmål om den interviewedes "hårde" fakta. Dette gjorde jeg dels for at spare tid i forbindelse med selve interviewet, men også for at få et indblik i personens baggrund og derved få indsigt i hans verden og bruge denne indsigt i selve interviewet.

For at give interviewpersonen en følelse af tryghed i forbindelse med interviewet, valgte jeg at interviewe vedkommende i hans vante miljø, eksempelvis hjemme (S1 og S2) eller på hans arbejdsplads (S3).

Selve interviewet med hver af de tre personer blev indledt med, at jeg endnu en gang gav en kort redegørelse over min undersøgelses problemformulering og afklarede eventuelle spørgsmål fra interviewpersonen inden interviewet startede.

Efter interviewet lavede jeg en debriefing (Kvale, 1998, s. 98) og afrunding, hvor jeg kort nævnte nogle af de ting, jeg syntes jeg havde lært af interviewet og som var relevant for undersøgelsen. Samtidigt var dette også en mulighed for den interviewede til at stille eventuelle spørgsmål, han kunne have.

Transskription

Til at registrere interviewene som hovedkilde til senere analyse, valgte jeg at anvende en båndoptager, hvilket jeg naturligvis fortalte interviewpersonerne ved den første kontakt.

Fordelene ved denne metode er, at man som interviewer kan koncentrere sig om selve interviewet og dets forløb, da svarene, deres tonefald, pauser og lignende bliver gemt til senere analyse.

Ulempen ved at optage interviews på bånd er dog, at de ikke giver en fuldstændig version af interviewet, da båndet ikke rummer den visuelle del af interviewet, som mimik og gestikulationen (Kvale, 1998).

På grund af dette og for fuldstændighedens skyld tog jeg noter om den interviewedes nonverbale udtryk, ikke sproglige lyde (eksempelvis grin), længde af tænkepauser samt stemmeføring undervejs i interviewet, da disse i høj grad kan have betydning for den interviewedes mening med et svar og derfor kan supplere båndoptagelserne af interviewet. Disse noter vil, i tilfælde af at de er betydningsfulde for interviewet, blive skrevet ind i transskriptionerne af interviewene.

¹⁸ Forskellen på typen af den første kontakt skyldes, at jeg ikke kunne få oplyst telefonnumrene på S2 og S3, men kun deres e-mail adresse hos deres tidligere klubber.

¹⁹ Se bilag 2.

For at kunne analysere interviewene valgte jeg at transskribere dem fra lyd til skreven tekst²⁰.

Til at sikre transskriptionens reliabilitet (ibid.) i forbindelse med de tre interviews, valgte jeg at lave en transskriptionsmanual²¹, som beskriver, hvordan den mundtlige tale gengives i tekst, således at skriveproceduren blev ens fra interview til interview.

For ligeledes at sikre transskriptionernes ensartethed, transskriberede jeg selv alle tre interviews.

Samtidigt skal det nævnes, at jeg i transskriptionerne har forsøgt at skrive alt, man kunne høre på båndet, ordret og så tæt på natura som muligt.

Disse to ting blev gjort for at sikre, at de interviewedes mening med de respektive svar blev anvendt så korrekt som muligt i min analyse af interviewene.

Til sidst skal det siges, at ved brug af citater fra egne interview er disse skrevet med skriftstørrelse 10 samtidigt med at udsagn fra en spiller, starter med "S (x):" og sætninger med spørgsmål fra interviewer starter med "K:".

Caseanalyse

Som fremgangsmåde i analysedelen har jeg valgt først at analysere hver enkelt interviewperson (S1, S2 og S3) uafhængigt af hinanden og ud fra hver af de tre beskrevne hovedteorier. Basis for disse tre caseanalyser er de tre interviewtransskriptioner.

Hver caseanalyse behandles i den rækkefølge, som teorierne bliver beskrevet. Det vil sige, at der først fokuseres på karrieren og karriereudviklingen, derefter selve transitionen til karriereophøret og til sidst konsekvenserne af karriereophøret.

Målet med denne systematik er at øge overskueligheden i analyserne samtidigt med at den skal forbedre mulighederne for at sammenligne de tre caseanalyser (Kvale, 1998). Jeg tager dog det forbehold, at der i nogle tilfælde kan være aspekter i interviewene, der gør at de skal følges i analysen og dermed kommer til at bryde systematikken.

For at kunne analysere interviewtransskriptionerne startede jeg med at strukturere disse ved at inddele dem i de hovedemner, som også min interviewguide var bygget op om, og som var givet ud fra min beskrivelser af hovedteorierne.

Herefter begyndte jeg den egentlige analyse ud fra den metode, der af Kvale kaldes ad hoc metoden og som er kendetegnet ved frit at anvende "et frit samspil af andre teknikker²² under analysen (Kvale, 1998, s. 201)".

Fordelen ved dette er, at jeg får mere frie hænder til at analysere og ikke er fastlåst i én teknik med dens fordele og begrænsninger, men derimod kan bruge de gængse teknikker i min egen betydning og på den måde få det bedste analysemateriale ud af interviewtransskriptionerne.

Eksempelvis vil jeg bruge meningskondensering i den betydning, at jeg vil trække korte, men betydningsfulde og centrale udsagn ud af længere formuleringer, men hvor hovedbetydningen af det der siges i interviewet, udtrykkes og citeres med få ord eller få sætninger fra interviewtransskriptionen.

Dette kan kaldes en dekontekstualisering af transskriptionen, forstået på den måde, at de citater, der anvendes i undersøgelsen i forbindelse med eksempelvis analyserne, på dette stadie af analysen bliver trukket ud af deres oprindelige kontekst, nemlig interviewet.

I forbindelse med dette skal det nævnes, at der i min analyse ikke er tale om min egen omformulering af det sagte i interviewet, som Kvale ellers nævner som en del af denne teknik (ibid., s. 190).

Til at inddele og kategorisere transskriptionernes udsagn inden for de hovedemner, der som tidligere nævnt

²⁰ Transskriptionerne kan i specielle tilfælde rekvireres ved forespørgsel.

²¹ Se bilag 3.

²² Kvale nævner eksempelvis teknikker som meningskondensering, meningskategorisering, narrativ strukturering og meningsfortolkning (Kvale, 1998, s. 189f).

skulle strukturere transskriptionerne, anvender jeg meningskategorisering til at give udtryk for min fortolkning af den betydning, den interviewede tillægger det pågældende emne og aspekter inden for dette emne og dermed strukturerer jeg det komplekse interview yderligere.

Efter denne strukturering og dekontekstualisering anvender jeg meningsfortolkning til at gå dybere ind i det sagte og derved lave en egentlig analyse af det sagte.

Ved denne meningsfortolkning bliver udsagnene fra interviewene rekontekstualiseret, som jeg vælger at kalde det, idet de på dette stadie af analysen bliver en del af en ny og bredere referenceramme, eller begrebskontekst om man vil.

Ved denne rekontekstualisering sammenholder jeg udsagnene fra interviewene med de beskrevne teorier og derved danner nye betydningsstrukturer, der har til formål at beskrive min fortolkning af den interviewedes situation ved at kombinere empirien med teorien og som dermed skal skabe en teoretisk forståelse (ibid., s. 212) for hver spillers situation inden for de af problemformuleringen og teoribeskrivelserne afstukne rammer.

For at øge troværdigheden af disse beskrivelser har jeg ved hver caseanalyse på hermeneutisk vis (Kruuse, 1999, s. 175) forsøgt at anlægge forskellige perspektiver til de samme udsagn fra interviewene og derved (måske) komme frem til forskellige meningsfortolkninger²³. Dette gøres i erkendelse af, at et udsagn ofte kan have flere betydninger end den betydning man ved første fortolkning tillægger det i forbindelse med en analyse.

Cross-caseanalyse.

Efter caseanalyserne følger en cross-caseanalyse med sammenligninger af analyserne af de tre cases. Formålet med denne cross-caseanalyse er at nå frem til nogle resultater, som rækker ud over de individuelle cases og som skal beskrive fælles karakteristika hos fodboldspillere og deres situation op til, under og efter en transition til karriereophør og udarbejde en analytisk generalisering²⁴.

Denne sammenligning, der som caseanalyserne baserer sig på de beskrevne teorier, skal fokusere på forskelle og ligheder på de interviewedes udsagn om de forskellige temaer som de fremstår i caseanalyserne samt sammenholde disse udsagn og de derpå følgende konsekvenser ved transitionerne til karriereophørene.

Samtidigt skal denne cross-caseanalyse også fokusere på hvilke sammenhænge, der er mellem de tre teoretiske hovedemner, der er beskrevet i denne undersøgelse, og konsekvenserne af transition til karriereophør.

Hensigten med denne cross-caseanalyse er dermed primært at den, via sammenligning af de tre caseanalyser, skal finde frem til nogle faktorer, der ud fra empirien kan siges have og har haft indflydelse på om en transition til karriereophør forløber vellykket og uden problemer eller om den fører til en krise hos den involverede samt hvordan disse faktorer og deres betydning har givet sig til udtryk for de tidligere fodboldspillere i tiden efter karriereophøret.

Validitet

For at give undersøgelser som denne en vis grad af videnskabelig troværdighed må man nødvendigvis komme ind på begreberne validitet og generaliserbarhed.

Ifølge Kvale (Kvale, 1998) kan et traditionelt positivistisk udviklet begreb som validitet ikke overføres til kvalitativ forskning. I stedet introducerer Kvale et "moderat postmoderne perspektiv" (Kvale, 1998, s. 227), der ikke totalt afviser et sandhedsbegreb, men omdefinerer det fra at henvise til objektive universelle sandheder til at bestå i "lokale, situationelle personlige og sociale former for sandhed med fokus på dagliglivet

²³ Dette kaldes af Kvale for "perspektivisk subjektivitet". Kvale, 1998, s. 209.

²⁴ Uddybes side 19.

og den lokale fortælling" (ibid.).

I denne nye forståelse kommer validiteten til at afhænge af kvalitet i forskningen og forskerens håndværksmæssige kunnen og troværdighed bliver det væsentlige (ibid.).

Som et udtryk for dette har jeg eksempelvis i beskrivelsen af min metode forklaret de forhold, som styrker validiteten forstået som mine håndværksmæssige ressourcer, procedurer og valg igennem undersøgelsen. Eksempelvis har jeg diskuteret mine teoriers funktion samt min anvendelse af disse teorier. Jeg har ligeledes forklaret min vej til gode interviewudsagn, min spørgeteknik og objektiviteten i denne, min måde at analysere og fortolke interviewene på, præsenteret min forskningsproces samt hele tiden forsøgt at kontrollere mig selv.

Med det sidste menes, at jeg i hele forskningsprocessen har forsøgt at anlægge et kritisk syn på mit eget arbejde i bestræbelserne på at undgå selektive opfattelser og ensidige fortolkninger.

En anden måde at øge validiteten på kunne ifølge Kvale være at anvende flere fortolkere til den samme tekst (ibid.) og derefter sammenligne disse fortolkninger. Men på grund af faktorer som spillernes anonymitet, tidsforbruget ved denne ekstrakontrol og det faktum, at jeg laver denne undersøgelse alene, gjorde at jeg har fravalgt denne mulighed for analysekontrol.

Til sidst skal det nævnes at jeg ved, for mig, forståelsesmæssige uklarheder i forbindelse med interviewene har spurgt ind til det pågældende emne igen med en anden formulering af spørgsmålet for at være sikker på den interviewedes mening med den pågældende besvarelse²⁵. Derved håber jeg at undgå misforståelser, uoverensstemmelser mellem svarene samt eventuelle usande svar, der i den sidste ende kunne få indflydelse på fortolkningerne og analysen af interviewet²⁶.

Samtidigt har jeg også i forbindelse med analyserne af interviewene været opmærksom på at være en smule kildekritisk, da der i starten af et interview i nogle tilfælde bliver "farvet lidt" på svarene i et (ubevidst) forsøg på at imponere.

Generaliserbarhed

Da min undersøgelses fortolkninger og konklusioner udspringer af 3 interviews, kan man ikke tale om en generalisering i kvalitativ forstand og komme med entydige og endegyldige konklusioner ud fra tre cases ligesom der heller ikke kan tales om, at min undersøgelse er en repræsentativ undersøgelse, da min den i princippet kun vedrører de spillere, jeg har interviewet og deres individuelle karakteristika.

Jeg vil derimod bestræbe mig på, at resultaterne i denne undersøgelse, som tidligere nævnt, bliver "analytisk generaliserbare", et begreb, der af Kvale (ibid., s. 228) er defineret som "i hvilken grad resultaterne fra en undersøgelse kan være vejledende for, hvad der kan ske i en anden situation".

Det vil sige, at denne vurdering bygger på, at situationerne ligner hinanden, hvilket må siges at være sandsynligt for målgruppen i min undersøgelse, da situationen for de professionelle fodboldspillere i Danmark som udgangspunkt ligner hinanden.

Det er dog ikke muligt at udtale sig kategorisk om denne overførbare, men det må anses som sandsynligt.

Jeg vil derfor i min empiriske analyse forfalde til udtalelser om fodboldspillere og deres karriereophør i generelle vendinger, da jeg analyserer en særligt udvalgt tidligere fodboldspillere med sine forskellige kendetegn, der sandsynligvis er dækkende for hovedparten af danske professionelle fodboldspillere.

Det vil sige, at mine intentioner og forhåbninger med de tre interviews er at analysere mig frem til nogle resultater, der kan være i overensstemmelse med mange andre fodboldspilleres situation ved transitioner til karriereophør²⁷.

25 Jf. begrebet "kommunikativ validitet" (Kvale, 1998, s. 239ff.)

26 En anden måde at undgå dette på kunne være at lave et geninterview, med opsamling og uddybning af det første interview. Dette fravalgte jeg på grund af, at jeg vurderede at interviewene havde tilstrækkeligt med informationer og dybde til at jeg kunne anvende dem til min analyse.

27 Jeg tager dog det forbehold, at der kan være nogle fodboldspillere, der kan have nogle kendetegn, som er helt specielle og personspecifikke.

Teori

Karriere og karriereudvikling

Sportskarrieren

Før man begynder at tale om den professionelle fodboldspillers transition til karriereophør er det vigtigt at få defineret selve begrebet "sportskarriere". Grunden til denne vigtighed i forhold til en idrætsudøvers overgang til det civile liv er, at karrieren og dens udvikling har så stor betydning for udøverens identitet og selvopfattelse, at den også vil få stor indflydelse i forbindelse med karriereophøret og overgangen til det civile liv.

P. Wylleman, D. Lavalley og D. Alfermann har defineret begrebet "sportskarriere" således:

"Sports career is a term for the multiyear sports activities of the individual aimed at high level sport achievements and self-improvement in sport" (Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999, s. 26).

Den indflydelse en sportskarriere har på et individ kan således ses fra to synspunkter. Det snævre syn på sportskarrieren siger, at den kun handler om at opnå resultater såsom titler, rekorder og gode placeringer i turneringer, mens den lidt bredere opfattelse af sportskarrierens effekter også inddrager udøverens personlige udvikling.

Sportskarrierens forløb kan deles op i flere faser, som hver især er karakteriseret ved at have nogle specifikke krav, som udøveren skal tilpasse sig i forbindelse med overgangen fra en fase til en anden. En overgang mellem to faser kaldes i faglitteraturen en transition.

Transition

Termen "transition" eksisterer ifølge Politikens Nudansk Ordbog ikke i det danske sprog, men oversat fra engelsk til dansk får det betydningen "overgang"²⁸. Dette er dog ikke specielt præcist og fyldestgørende i forbindelse med denne undersøgelses emne om "Psykologiske og sociale konsekvenser af transition til karriereophør hos professionelle fodboldspillere", så betydningen af "transition" i forbindelse med karriereophør uddybes i dette afsnit ved hjælp af den psykologiske faglitteratur.

M. A. Kane bruger termen "metagonic transition" (Kane, 1995. og Hawkins, Blann, Zaichowsky & Kane, 1994) til at beskrive overgangen fra eliteudøverens karriereophør til det nye liv efter sportskarrieren. Metagonic er ifølge Kane udledt fra ordene "meta" som betyder forandring og "agon" som betyder udfordring (Kane, 1995).

Kane ser således den "metagoniske transition"²⁹ som en udfordrende forandring og anser dermed transition som en livsbegivenhed, der ikke kun påvirker eliteudøveren, men også de som står tæt på denne, det vil sige familie og nære venner (ibid.).

Transition er også blevet defineret som værende en "diskontinuitet i et individs livsforløb" (Hopson og Adams, 1977.³⁰). For at en begivenhed ifølge denne definition skal kunne klassificeres som en transition er der dog nogle betingelser, der skal være opfyldt. Individet skal have en personlig bevidsthed omkring diskontinuiteten og samtidigt skal den nye livssituation kræve nye adfærdsmønstre hos individet (ibid.).

En sidste, men vel nok den mest anvendte, definition af transition er N. Schlossbergs, der definerer begrebet transition som noget, der opstår:

"... If an event or non-event results in a change in assumptions about oneself and the world and thus requires a corresponding change in one's behaviour and relationships" (Schlossberg, 1981, s. 5³¹).

28 Gyldendals Engelsk - Dansk ordbog.

29 Min egen fordanskning af begrebet.

30 Beskrevet i Crook & Robertson, 1991.

31 Beskrevet og anvendt i blandt andet Lavalley & Wylleman, 2000, Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999 og Hackfort, 1994. En yderligere beskrivelse af Schlossbergs transitionsmodel følger senere i denne undersøgelse.

Det vil sige, at transition er et begreb, der beskriver en overgang fra en periode i livet til en anden i forbindelse med en begivenhed eller en ikke-begivenhed³² og samtidigt en overgang, der betyder ændringer for individet, der gennemgår overgangen, for individets omverden og som på samme tid kræver ændringer og justeringer i opførelse og relationer for både individet og omverdenen.

Transitionen får dermed den betydning af, at være en transformation for individet fra en periode i livet til en anden. Denne transformation medfører, at individet helt eller delvist skal omdefinere og tilpasse sig i forbindelse med eksempelvis faktorer som identitet og selvopfattelse ud fra de betingelser, krav og muligheder, den nye livsperiode stiller.

Schlossberg tilføjer til denne definition af transition:

"A transition may provide both an opportunity for psychological growth and a danger of psychological deterioration" (Schlossberg, 1981, s. 6).

Det vil sige, at udfaldet af en transition (eller transformation) kan få enten negative eller positive konsekvenser for den person, der gennemgår transitionen.

Det er i denne betydning termen "transition" benyttes i denne opgave.

Nært beslægtet med transition, uden dog at have den samme betydning, er de tre begreber, som i faglitteraturen hedder *career termination*, *drop out* og *retirement*. Disse tre begreber minder umiddelbart om hinanden, men der er dog nogle vigtige betydningsforskelle.

Career termination eller karriereophør, som det kan oversættes til, er den overordnede og neutrale betegnelse for en karriere, der bliver afsluttet. I forbindelse med årsager til og konsekvenser af dette karriereophør, er det vigtigt at skelne mellem om det foregår "offtime", i utide, eller "ontime", i tide (Alfermann, 2000).

Ophør i tilknytning med en "offtime" begivenhed, sker på et udviklingsmæssigt atypisk tidspunkt (ibid.) og forventes at skabe mere stress³³ end et ophør "ontime"³⁴.

Drop out eller frafald, som det kan oversættes til, er en betegnelse, der primært er brugt til at beskrive idrætsudøverens tidlige tilbagetrækning fra sporten eller en bestemt sportsgruppe, en tilbagetrækning, der sandsynligvis sker før idrætsudøveren har udnyttet sit fulde potentiale (Alfermann, 2000. og Alfermann, 1995). Det vil sige, at drop out sker offtime.

Retirement, der kan oversættes som afgang eller pensionering, der anvendes til at beskrive karriereophøret for den voksne idrætsudøver, i forbindelse med eksempelvis en ontime begivenhed, efter en lang karriere. Denne ontime begivenhed kan være høj alder eller følelsen af at have nået, det man ville (Alfermann, 1995).

Selvom der er stor forskel mellem disse begreber, skal man dog være opmærksom på at begreberne overlapper hinanden, specielt i forbindelse med om stoppet er offtime eller ontime, da dette afhænger af idrætsudøverens subjektive definition og erfaringer med stoppet og ofte vil en idrætsudøver se et karriereophør som værende offtime.

Sportskarrierens transitionsfaser

En idrætsudøver gennemgår i sin karriere utallige af disse transitioner, der hver især har sportslig og personlig betydning for udøveren på kortere eller længere sigt, det vil sige undervejs i karrieren og/eller efter karriereophøret. For at få et overblik over de mest almindelige transitioner i en idrætskarriere og deres betydning for udøveren beskrives nu et forskningsprojekt af N.B. Stambulova og P.F. Lesgaft.

32 En ikke-begivenhed ("Non-event") er en begivenhed, man forventer vil ske, men som ikke sker. Et eksempel kunne være en fodboldspiller, der forventer, at han på et tidspunkt bliver solgt til en udenlandsk klub, men at dette aldrig bliver opfyldt.

33 Stress kan defineres som: "An imbalance between the perceived demands of a situation and an individual's perceived abilities to meet those demands". Krane & Greenleaf, 1999. s. 258.

34 Dette vil blive beskrevet nærmere i afsnittet "Transition til karriereophør" side 37 i forbindelse med distinktionen mellem frivilligt og ufrivilligt ophør.

Stambulova og Lesgaft har som to blandt mange forskere delt sportskarrieren op i følgende potentielle transitionsfaser (Stambulova & Lesgaft, 1995.³⁵):

- Idrætsspecialiseringens begyndelse.
- Transition til intensiv special træning i den valgte idræt.
- Transitionen fra massepopulær idræt til eliteidræt.
- Transitionen fra ungdoms idræt til senior idræt.
- Transitionen fra amatør idræt til professionel sport.
- Transitionen fra udøverens præstationskulmination til slutningen af sportskarrieren.
- Slutningen af sportskarrieren.

Hver transitionsfase har sine egne karakteristika (Stambulova & Lesgaft, 1995. og Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999).

Den første fase "Idrætsspecialiseringens begyndelse" er karakteriseret ved, at udøveren skal tilpasse sig kravene fra idrætten, træneren, idrætsgruppen og den nye livsstil, som idrætsspecialiseringen kræver. Blandt andet skal man i denne periode lære presset i forbindelse med konkurrencer eller kampe at kende samt opbygge nye personlige relationer til de andre individer i gruppen.

I den anden fase "Transition til intensiv special træning i den valgte idræt" skal udøveren vænne sig til den intensive trænings nye og forøgede mængde, forbedre teknikkerne i forbindelse med idrætten, forbedre de taktiske evner og forsøge at opnå stabile resultater i konkurrencer eller kampe. I forbindelse med denne periode skal man også begynde at sætte sig nogle mål for sin træning. Samtidig vil man i denne fase kunne komme til at opleve et større fokus på kroppens tilstand og måske i denne forbindelse opleve frygt for skader.

Den tredje fase "Transitionen fra massepopulær idræt til eliteidræt" og den fjerde fase "Transitionen fra ungdoms idræt til senior idræt" har nære relationer, da en indtræden i eliteidræt oftest vil betyde, at udøveren nu skal deltage i turneringer for voksne mennesker uden at der tages hensyn til udøverens alder³⁶.

I begge disse faser skal udøveren til at finde hans/hendes egen individuelle vej gennem idrætten, eksempelvis i forbindelse med coping³⁷ med presset ved vigtige turneringer eller kampe, med at opnå respekt fra holdkammerater og modstanderne og med at finde træningsformer der passer til netop ens egne behov. I denne fase vil mange udøvere også opleve, at deres målsætninger med sporten også bliver en del af deres målsætninger med livet. Derfor er det også nødvendigt for udøveren at ændre livsstilen helt, hvis dette ikke allerede er blevet gjort, sådan at udøveren giver sig selv de bedst mulige betingelser for at yde de optimale præstationer.

Ved den femte fase "Transitionen fra amatør idræt til professionel sport" skal udøveren tilpasse sig endnu højere krav fra sporten eksempelvis i forbindelse med endnu højere krav til præstationen, da idrætten nu er udøverens levevej og økonomiske fundament i tilværelsen.

Samtidigt bliver kravene til udøverens præstation i kampe og turneringer igen øget, da modstanderne nu er stærkere end før. Tidsmæssigt bliver der også stillet øgede krav til udøveren, da den professionelle tilværelse kræver meget træning og ofte betyder, at udøveren er ude at rejse i lange perioder.

Til sidst skal udøveren i denne fase også tilpasse sig mediernes øgede bevågenhed og vænne sig til at være i rampelyset i stort set alle døgnets 24 timer.

Den sjette fase "Transitionen fra udøverens præstationskulmination til slutningen af sportskarrieren" er karakteriseret ved, at udøveren oplever, at præstationerne og opnåede resultater begynder at stagnere eller blive dårligere. Dette kan skyldes eksempelvis skader, kronisk træthed, yngre konkurrenter, konsekvenser af skader etc.

I forsøget på at opretholde det tidligere niveau skal udøveren finde nye personlige ressourcer og fysiske reserver.

Udover dette vil udøveren i denne periode ofte begynde at tænke på, at karrieren snart ophører, måske i sådan en grad, at der opstår en angst for fremtiden.

³⁵ Denne opdeling af transitionsfaser kan også ses hos blandt andre Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999.

³⁶ Der findes dog undtagelser i eksempelvis svømning, kunstsport og pige-gymnastik, hvor eliten ofte udgøres af meget unge mennesker.

³⁷ Coping kan defineres som følger: "We define coping as constantly changing cognitive and behavioural efforts to manage specific external and/or internal demands that are appraised as taxing or exceeding the resources of the person" Lazarus, 1999, s. 110 eller på dansk "personens evne til at håndtere situationer, som kan forårsage stress" Stelzer, 1999, s. 140.

Derfor vil mange i denne fase ofte begynde at planlægge den nye karriere uden for den aktive og påbegyndte forberedelsen til denne nye verden.

Den syvende og sidste fase "Slutningen af sportskarrieren" er karakteriseret ved, at udøveren stopper den aktive karriere på topniveau og påbegynder en transition til en anden karriere. Denne transition kræver blandt andet, at udøveren skal etablere og/eller tilpasse sig til en ny livsstil, ny status og et nyt netværk. Samtidigt kan nogle udøvere opleve følelsesmæssige problemer i forbindelse med denne transition³⁸.

Andre forskere har beskrevet karriereudviklingen ud fra et andet udgangspunkt.

J.H. Salmela (Salmela, 1994.) bruger E. Rosenbergs definition af en karriere, der lyder således: "... A sequence of work roles within an occupation" (Rosenberg, 1980, s. 16).

Denne definition af en karriere er mere alment gældende end til kun at omhandle en karriere i sportsverdenen. Men en eliteudøvers karriere inden for sporten har mange ligheder og er ofte identisk med karrierestrukturen i de mere traditionelle civile erhverv.

Eliteudøveren inden for sport går i lighed med mennesker beskæftiget i de civile erhverv gennem en periode med træning, de bliver rekrutteret, udvalgt og socialiseret til individuelle roller og grupperoller.

Herefter skal begge grupper yde præstationer på et højt niveau i en årrække. Til sidst i denne periode er deres samlede kompetencer inden for det valgte arbejdsområde ikke tilstrækkelige for at opretholde det krævede niveau, karrieren stopper og de involverede skal til at skabe sig en ny karriere inden for et nyt område (Salmela, 1994.).

Forskellen på den civile karriere og sportskarrieren er dog, at sportskarrieren som regel er meget kortere rent tidsmæssigt end den civile, da sportsudøveren eksempelvis rent fysisk kun i sjældne tilfælde kan holde sig på toppen i mere end maksimalt 15 år.

Et begrebsmæssigt syn på sportskarrieren og dens udvikling

Selvom en idrætsudøvers karriere ofte ser ud til at udvikle sig på en kontinuerlig og stabil facon fra begyndelsen til enden er den, som allerede nævnt, i princippet karakteriseret af, at den består af mange forskellige faser og transitioner mellem disse faser.

Idrætsudøverne selv vil ofte beskrive deres karrieres udvikling ud fra nogle specielt mindeværdige situationer eller perioder. Forskningen på området har dog også vist, at de faser og transitioner, der indtræffer i en karriere, også kan illustreres kronologisk ved, at udpege de vigtigste bedrifter (eksempelvis første mesterskab, første professionelle kontrakt eller første udtagelse til landsholdet), udøveren har lavet (Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999).

Nogle forskere har endda været i stand til at identificere en række af karriereudviklingsfaser, der gør sig gældende for både eliteidrætsudøvere, men også for unge talenter inden for vidt forskellige områder.

Disse karriereudviklingsfaser har i lighed med de forskellige potentielle transitionsfaser betydning for udøverens situation efter stoppet, da en succesfuld tilpasning til hver fase i karrieren ofte vil betyde, at udøverens karriere generelt har været en succes, hvilket kan påvirke situationen ved karrierestoppet. Samtidig kan en stabil og rolig karriereudvikling få betydning for udøverens personlige udvikling, da denne i ro og mag kan tilpasse sig de nye krav, der stilles fysisk, men ikke mindst psykisk og identitetsmæssigt.

Hvis karriereudviklingen derimod forceres og udøveren presses op på et sportsligt niveau, hvor vedkommende ikke har de personlige og mentale kompetencer, der er nødvendige, kan det på længere sigt få fatale følger både sportsligt, men ikke mindst personligt.

Karriereudviklingsteori

B.S. Bloom har med udgangspunkt i Rosenbergs definition³⁹ af en sportskarriere beskrevet sportskarrierens udvikling (Bloom, 1985.⁴⁰).

38 Det er denne fase, jeg primært interesserer mig for i denne undersøgelse og den vil blive beskrevet og analyseret grundigt i afsnittet "Transition til karriereophør".

39 Se ovenstående.

40 Også beskrevet i Salmela, 1994. og Salmela, Young & Kallio, 2000.

Dette studie er lavet med fokus på talentudviklingen hos unge talentfulde udøvere i forskellige felter og havde til formål at undersøge karriereudviklingen fra barndommen til karriereophøret hos 120 amerikane- re, som inden for deres respektive felter blev betragtet som blandt verdens 25 bedste. De felter, der blev undersøgt, var sport (svømning og tennis) videnskab (neurologi og matematik) og kunst (koncertpianister og billedhuggere).

Selvom disse felter umiddelbart er meget forskellige, fulgte karriereudviklingen inden for felterne den samme proces. Processens tidsforløb var forskellig for hvert enkelt vidensfelt, men midlerne til at opnå det højeste niveau var ens.

Denne undersøgelses beskrivelse af studiet vil primært fokusere på resultaterne inden for sportens verden, dog suppleret med dem fra kunsten og videnskaben.

Da denne model dækker karriereudviklingen inden for meget forskellige felter, mener jeg, at den som udgangspunkt og med nogle små justeringer og kritikpunkter⁴¹, kan anvendes til at beskrive karriereudvik- lingen for en fodboldspiller fra han starter med at spille fodbold til den tid, hvor han stopper som profes- sionel. Derfor vil jeg undervejs i beskrivelsen af udviklingsmodellen overføre grundprincipperne til mit undersøgelsesfelt, sporten og den professionelle fodbold.

Samtidigt skal det siges, at jeg i dette afsnit primært vil fokusere på fodboldspillerens udvikling, men natur- ligvis også inddrage træneren og forældrene.

Grunden til at denne undersøgelses beskrivelse af en karriere inden for sporten starter i så tidligt som i barn- dommen er, at de der dyrker elitesport stort set altid er startet i en meget tidlig alder⁴². Dyrkelsen af idræt og idrættens tilstedeværelse for derved stor betydning for individets identitet og kan eventuelt udmunde i en eventuel idrætsidentitet⁴³.

Samtidigt inddrager denne beskrivelse også forældrene og trænere, da disse i denne situation må betragtes som de to andre vigtige påvirkningskilder i udøverens identitetsopbygning via denne kontekst.

Følgende tabel illustrerer de karakteristika hos talentfulde udøvere, deres træner samt deres forældre i for- skellige faser af deres karriere, som Bloom fandt i sit studie⁴⁴.

Tabel 1⁴⁵:

Individ	Karrierefase		
	Begyndelse	Udvikling	Ekspertise
Udøver	Glad, legende, ivrig, begejstret	"Hooked" ⁴⁶ , engagement, forpligtelse	Besat, ansvarlig
Træner ⁴⁷	Venlig, munter, omsorgsfuld, proces-centreret	Krævende, respekteret, dygtig, formel.	Succesfuld, frygtet, forstærket følelsesmæssigt.
Forældre	Deler positiv begejstring, støttende, opsøger træner	Oftrer sig, begrænset aktivitet	

41 Specielt i forbindelse med at studiet er lavet ud fra aktiviteter, der fortrinsvist udføres individuelt, hvorimod mit undersøgelsesfelt, fodbolden, er en udpræget hold- idræt.

42 Et eksempel er golftjernen Tiger Woods, der startede med at spille golf som 2-årig!

43 Begrebet "idrætsidentitet" og dets betydning uddybes på side 38.

44 Følgende afsnit er skrevet med udgangspunkt i Bloom, 1985. suppleret af beskrivelser af samme studie i Salmela, 1994. og Salmela, Young & Kallio, 2000.

45 Egne oversættelser er brugt i figuren.

46 "Hooked" bruges også på dansk med betydningen "være vild med" eller "være afhængig af".

47 Dette er begrebet der anvendes i fodbold og derfor anvendes det også i den efterfølgende gennemgang. I Blooms egne beskrivelser af studiet benyttes udover træner også "vejleder" for denne funktion.

Begyndelsesfasen

Udøverne i denne fase havde ifølge Blooms studie den frihed at lege og eksperimentere sig ind i et kendskab til sporten og var begejstret for de udfordringer, aktiviteten gav. Dermed fik børnene i en tidlig alder kendskab til aktivitetens dynamik i et miljø, som var interessant, åbent og med en vis eftergiveness, hvis barnet lavede fejltagelser. Denne fase kan kort sagt betragtes som værende en introduktion til aktiviteterne i det nye felt (Salmela, Young & Kallio, 2000).

Transition til næste fase, udviklingsfasen, sker ifølge Bloom på et bestemt, men svært identificerbart tidspunkt og er kendetegnet ved, at børnene bliver involveret i sporten i en anden grad, så den pågældende aktivitet går fra at være en glad og munter leg til at blive mere seriøs, opgaveorienteret og målrettet.

Som et led i denne transition gik børnene fra eksempelvis at opfatte sig selv, som en der blandt meget andet går til eksempelvis svømning en gang i mellem til nu at opfatte sig selv som "svømmer".

Denne fase kan for den professionelle fodboldspiller være tiden, inden han møder professionalismen. Det vil sige, fra han som barn starter med fodbold som en af mange fritidsaktiviteter til for de flestes vedkommende junior- og ynglingetiden⁴⁸, hvor kontrakterne begynder at blive tilbudt til de største talenter og hvor spillerens fokus er på fodbold. Der er dog stadigvæk nogle, om end få, spillere, der ikke bliver opfanget i de professionelle klubbers talentspejderaktivitet og for deres vedkommende kan begyndelsesfasen også godt fortsætte ind i seniorårene.

I denne fase vil fodboldspilleren i begyndelsen "bare" spille fodbold for sjov og hygge sig med kammeraterne. Samtidigt skal spilleren i denne fase også finde ud, af om fodbolden egentligt er noget, han gider at gå til.

Senere i perioden vil spilleren, som valgte at fortsætte med fodbolden, på et tidspunkt have lært de fundamentale kompetencer og måske begynde at identificere sig som en "fodboldspiller" og samtidigt gå fra at spille for sjov til at spille for at blive bedre, vinde, komme på udvalgte hold og få drømmen om en professionel tilværelse opfyldt.

Transitionen til udviklingsfasen kunne så ske i forbindelse med, at han bliver opdaget som talentfuld og eventuelt blev tilbudt en kontrakt hos en professionel klub eller selv vælger at spille på et højere niveau ved at flytte til en anden klub.

Træneren vil, ifølge Bloom, i denne fase være en entusiastisk støtte for børnene og støtte dem i deres forsøg på at lære de basale færdigheder inden for feltet med fokus på barnets udviklingsproces. Træneren skal i denne fase være opmuntrende og eventuelt give en form for belønning, hvis børnene gør noget rigtigt.

Hvis dette gøres på den rigtige måde vil børnene efter kort tid kunne konstatere fremgang i færdighederne. Transition til næste fase, udviklingsfasen, sker ifølge Bloom, når træneren har indført børnene i de fundamentale ting i aktiviteten og dermed er denne træners rolle i børnenes udviklingsproces færdig.

For at barnet skal fortsætte sin udvikling kan det ofte være nødvendigt at få en ny træner, som har nogle bedre kompetencer end den forrige og som derfor bedre muligheder for at indføre barnet i de større krav, som barnet vil møde i dets udviklingsfase.

Overført til fodbold er trænerens rolle i begyndelsen af denne fase, at lære spilleren de helt grundlæggende tekniske og taktiske facetter af spillet såsom at sparke rigtigt til bolden og lære spilleren reglerne.

Senere i denne fase kan trænerens opgave være at få vænnet spilleren til at begå sig i kampene samt forsøge at indvie den nu lidt ældre spiller i fodboldens lidt mere finurlige tekniske og taktiske finesser.

I denne fase vil spilleren kunne komme til at opleve en del trænerudskiftninger eksempelvis i forbindelse med overgangen fra lilleput (10-12 år) til drengespiller (12-14 år), hvor spilleren ofte får en ny træner med gode kompetencer i at udvikle spillere i netop den aldersgruppe.

Et andet eksempel på at en spiller får en ny træner i bestræbelserne på at blive bedre kunne være, at spilleren i den mindre og eventuelt lavere rangerende klub af sin træner får at vide, at han (spilleren) er moden til at prøve nogle større udfordringer end dem han kan få i den mindre klub⁴⁹.

⁴⁸ Fra henholdsvis 14-16 år og 16-18 år.

⁴⁹ Det lyder utopisk, at en træner for en klub meddeler sin bedste spiller, at han burde skifte klub for at fortsætte udviklingen. Men det sker, også i den professionelle verden. Et eksempel er den hollandske Æresdivisionsklub Heerenveen, der er kendt for at udklække det ene store talent efter det andet for derefter at sælge dem til større klubber. Her fik den danske landsholdsspiller Jon Dahl Thomassen efter at have spillet et par sæsoner i Heerenveen, den besked af træneren og klubben, at han for sin egen skyld burde finde en større klub, hvorefter han flyttede til Newcastle United i den engelske Premier League. Det skal dog lige siges, at spillerens udvikling nok ikke var det eneste motiv for dette råd. Et andet kunne være en stor økonomisk gevinst ved salget af spilleren!

Et sidste eksempel kunne være, at en af de større klubber køber et ung talent, som befinder sig sidst i begyndelsesfasen, og lejer ham ud til en mindre klub og dermed også en anden træner i bestræbelserne på at modne og udvikle spilleren. Hvis spilleren så udvikler sig i den rigtige retning, vil lejemålet ophøre og den store klub kan benytte ham⁵⁰.

Forældrene er i denne fase ifølge Bloom karakteriseret ved ofte selv at have dyrket eller været meget interesseret i den pågældende aktivitet, som barnet nu er begyndt på. Derved kan man sige, at barnet har fået en naturlig indgangsvinkel til det miljø, som barnet skal til at lære at begå sig i.

Bloom fandt samtidigt, at forældrene ikke pressede deres børn til at opnå en hurtig fremgang, men derimod forsøgte at dele barnets positive begejstring og entusiasme, samt opmuntre og motivere.

Samtidigt opsøgte forældrene de trænere som de vidste, ville give børnene et positivt uformelt miljø til at udvikle sig i.

Forældrenes transition til næste fase sker ifølge Bloom, når forældrene ved hjælp af feedback fra barnet og ikke mindst fra træneren finder ud af, at deres barn er noget specielt. Herefter opsøger de bedre kvalificerede trænere, som bedre vil kunne få udnyttet barnets potentiale. Derved vil der også ske et skift i forældrenes livsstil, da denne transition kræver et større tidsforbrug og større udgifter fra forældrenes side.

Et eksempel fra denne fase overført til fodbold kunne være, at drengen har fået interessen for fodbold ved at være med faderen ude til kamp enten for at se faderen spille eller for sammen se en fodboldkamp sammen. Dette kan få drengen til at fatte interesse for fodbolden, en interesse forældrene vil bakke op omkring. Transition til næste fase kunne ske ved at drengen med tiden får udviklet sit talent og samtidigt har lysten til at prøve noget mere og større, hvorefter han flytter til en større klub end den lokale. Dette skifte vil ofte betyde, at forældrenes tidsforbrug og pengeforbrug bliver større, da drengen måske skal køres frem og tilbage til træning og kamp, ligesom der skal bruges flere penge til stævner i udlandet og lignende.

Udviklingsfasen

Denne fase er, ifølge Bloom, for udøveren karakteriseret ved, at denne nu er kommet til et mere seriøst træningsmiljø under en ny træner. Hvor aktiviteten i den foregående fase kunne forbindes med sjov og leg er nøgleordene i denne fase nu, målsætninger, forpligtelse til disse og sporten, engagement og hårdt arbejde. Disse faktorer er ifølge Orlick (Orlick, 1990) de vigtigste komponenter for at opnå succes sammen med, at man selvfølgelig skal have troen på, at man kan opnå denne succes. Samtidigt skal udøveren i denne fase lære et helt nyt sæt regler angående opførsel, overbevisning og attituder for at kunne begå sig.

Hvis udøveren ikke kan stå inde for at indordne sig under disse komponenter og krav, vil udøveren få vanskeligt ved at vænne sig til de højere fysiske og mentale krav, aktiviteten stiller i denne fase, eksempelvis i forbindelse med øget træningsmængde og tidsforbrug samt øgede krav om præstationer.

Overført til den professionelle fodboldverden kunne udviklingsfasen enten starte i de sidste år som ungdomsspiller, de første par år efter at være blevet rykket op som seniorspiller eller til sidst efter en "forfremmelse" fra seriefodbolden til elitefodbolden og samtidigt være de første år som professionel.

Unge og nyoprykkede spillere ses ofte kåde og energifulde på træningsbanen i en form for lykketilstand over at have nået barndomsdrømmen om at blive professionel. I denne ubekymrede tilstand vil den unge spiller kunne komme til at overtræde nogle skrevne eller uskrevne regler, som eksempelvis dem i forbindelse med et holds hierarki, som måske vil blive påtalt på en kærlig måde, men uden yderligere konsekvens andet end at det forventes, at spilleren retter sig efter anvisningerne. Derved får spillerne en lidt længere snor i deres bestræbelser på at lære den nye verden at kende.

Udviklingsfasen for en fodboldspiller kunne dog også foregå i en mindre klub, amatør eller professionel, hvor spilleren i ro og mag får tiden til at finde sig selv i den nye seniorfodboldverden.

Spillerens transition fra denne fase til ekspertisefasen kunne eksempelvis bestå i, at spilleren gradvist begynder at forstå, at den professionelle fodboldverden stiller nogle anderledes og højere krav end dem spilleren har været vant til fra tidligere. Den verden, som spilleren er kommet til, er ikke udelukkende "lyserød" i dagligdagen, men byder også på et hårdt slid i den daglige træning i bestræbelserne på at blive blandt de 11 spillere, der udtages til kampene.

⁵⁰ Denne metode er i den professionelle fodboldverden eksempelvis meget anvendt i den italienske Serie A og i den engelske Premier League. Et eksempel er, at Manchester United i 1995 lejede den dengang 19-årige David Beckham ud til tredjedivisionsklubben Preston North End i en periode for at modne ham som spiller.

Denne ændring kommer til at betyde, at mange af de andre ting spilleren lavede ved siden af fodbolden før og i starten af den professionelle karriere, nu bliver nedprioriteret til fordel for mere anvendt tid på restitution, rejser, omgang med medier og forberedelse til kampe.

Rent spillemæssigt vil spilleren også på et tidspunkt i denne fase arbejde sig hen imod og komme tæt på præstationskulminationen og derved overgå til ekspertisefasen. Et eksempel på dette kunne være, at spilleren bliver udtaget til landsholdet, bliver topscorer i turneringen eller bliver solgt til udlandet. Derved vil spillerens status i fodboldmiljøet samtidigt stige og spilleren kan (og vil) ofte kunne tillade sig mere end han kunne tidligere i karrieren og slippe godt af sted med det, eksempelvis i forhold til udtalelser til medierne.

For den træner der fortsætter med udøveren fra begyndelsesfasen og ind i udviklingsfasen, vil det være nødvendigt at foretage en omdefinering af udøverens og egen deltagelse i aktiviteten. Denne omdefinering vil dog ofte være meget vanskelig at gennemføre og en ny træner vil derfor mange gange være en nødvendighed.

Træneren skal, om det er en ny eller den gamle der fortsætter, ifølge Bloom være "en målorienteret perfektionist, der kræver udførelse af aktiviteten på højeste niveau" (Salmela, 1994), hvilket må siges at være en anden rolle end den støttende og opmuntrende rolle, træneren indtog i begyndelsesfasen. Forholdet mellem udøver og træner er nu, i henhold til Bloom, præget af respekt for træneren, disciplin af udøveren og af trænerens høje tekniske og proceduremæssige viden.

Trænerens transition i denne fase vil ofte ske i forbindelse med den unge udøvers udvikling går fra at være et individ afhængigt af andre, eksempelvis forældrene, til at være en mere autonom ung voksen. I forbindelse med denne modningsproces vil udøveren ofte kræve mere indflydelse i forbindelse med eksempelvis trænings- og sæsonplanlægning. Derved bliver behovet for en såkaldt "coach" større. Denne coach skal stadig træne udøveren, men nu også bakke op om udøverens behov for selvbestemmelse ved eksempelvis at komme med gode råd til udøverens nu mere selvvalgte proces.

Dette kræver nogle nye og anderledes kompetencer og en ny træner vil ofte være løsningen for at få udøveren videre i karrieren.

I den professionelle fodboldverden kunne træneren i denne fase eksempelvis opmuntre den unge spiller ved de spillemæssige nedture, der kommer i denne alder, hvor tingene ikke altid kommer af sig selv i mødet med de ældre og mere erfarne med- og modspillere.

Belønningen for godt spil og god form kan være at give den unge spiller spilletid i kampene.

Samtidigt kan træneren også være en form for beskytter af spilleren mod medierne og lignende.

Blooms forskningsresultater omkring trænerens transition fra begyndelsesfasen til udviklingsfasen er dog umiddelbart problematiske at overføre til den professionelle fodboldverden, hvor man ikke lige skifter en træner ud på grund af hensyntagen til en enkelt spiller, som man kan gøre i de individuelle idrætsgrene, som Bloom har undersøgt. Samtidigt vil det også være vanskeligt og uhensigtsmæssigt at tilrettelægge træningen af holdet ud fra en spillers behov.

At træneren i denne fase stiller meget højere krav til spillernes disciplin og præstationer er indlysende, da træneren er ansat for at skabe resultater for klubben ved hjælp af spillerne. Hvis han så ikke får disse til at præstere så optimalt som muligt er konsekvensen for træneren i den sidste ende en fyring.

Forældrene til udøveren vil i denne udviklingsfase ofte opleve drastiske ændringer i deres roller som forældre i forbindelse med at deres barn og senere i fasen voksne dreng udvikler sig idrætsligt. Denne udvikling kommer ofte til at betyde, at forældrene ofrer sig meget for barnets udvikling. Der kan komme økonomiske udgifter i forbindelse med rejser og betaling af professionel træner⁵¹.

Men forældrene vil i denne periode, ifølge Bloom, stadig give moralsk støtte til deres barn samt hjælpe barnet med at strukturere dets tid uden for sporten, således at barnet får tid til eksempelvis skole eller i teenage-årene gymnasium.

I forbindelse med deres barns transition til ekspertisefasen vil forældrene få meget begrænset indflydelse på karrieren, da deres barn, udøveren, nu er moden nok, dygtig nok og gammel nok til selv at tage ansvar for sin udvikling. Dog kan der fra udøverens side stadig være et behov for den moralske støtte.

51 Egenbetaling af professionel træner forekommer meget sjældent i fodbold, men er mere anvendt i individuelle idrætsgrene.

På dette tidspunkt er drengen ved at blive voksen og forældrenes opgave er nu ikke længere at køre ham frem og tilbage samt betale til rejser. Spilleren er nu nået en alder, hvor han selv kan klare transporten samtidigt med at de økonomiske udgifter til rejser og lignende klares af klubben, mens man i fodboldverdenen ikke selv står for udgifterne til en træner i modsætning til Blooms undersøgelsesfelter.

Derimod kan forældrene, familie og vennerne⁵² hjælpe spilleren til at holde kontakt med andre livssfærer, holde benene på jorden, dele glæder ved eksempelvis udtagelser samt give spilleren moralsk støtte ved eventuel præstationsnedgang, skader osv. Kort sagt bliver forældrene, familiens og vennernes rolle at hjælpe spilleren med at holde kontakterne til livet uden for fodbold⁵³.

Ekspertisefasen

Udøverens transition til denne fase er, ifølge Bloom, karakteriseret ved, at den ofte er markeret af en form for psykologisk oprør, stimuleret af en stor præstation, som for alvor gør udøveren opmærksom på, at han/hun besidder nogle specielt gode kompetencer inden for området. Derved vil udøveren ofte opnå en modstand mod andre normer end sine egne og derved have muligheden for en mere selvbevidst fremtoning uden at gøre sig så store bekymringer om, hvad andre mener.

Når udøvere kommer til denne fase af karrieren, fandt Bloom også, at de ofte var så optaget af aktiviteten, at den fyldte hele deres liv⁵⁴. Dette betød, at alt anden aktivitet i deres liv fik en sekundær betydning til fordel for, at de kunne opnå total beherskelse inden for deres respektive felter.

Samtidigt var udøvere på dette tidspunkt af karrieren på så højt et teknisk og taktisk niveau, at de nu kunne koncentrere sig udelukkende om at perfektionere og finjustere deres kompetencer til konkurrencerne. For at opnå denne perfektion og for at imødekomme egne og andres til stadighed stigende krav anvendte udøvere, ifølge Bloom, deres træner til at give dem kritisk feedback. Motivationen for denne dygtiggørelse var ikke længere en funktion af trænerens tilstedeværelse, men derimod var motivationen blevet internaliseret og derved en hel naturlig bestanddel af udøveren.

Overført til den professionelle fodboldverden kan denne fase komme i forbindelse med, at spilleren er meget tæt på eller i gang med kulminationen på karrieren. For de dygtigste vil denne kulmination betyde et enormt tidsforbrug, da spilleren nu er involveret i klubturneringen, Europa Cuppen og landsholdet, med dertil hørende træningslejre og utallige rejser.

Et kritikpunkt af Blooms beskrivelse af denne fase er, at det formentlig kun er de færreste fodboldspillere, der prioriterer fodbolden højere end eksempelvis familien i form af kone og børn. Selvfølgelig er spilleren meget væk fra familien i denne karrierefase, med det er ikke ensbetydende med, at fodbolden prioriteres højere, det er nærmere bare en del af jobbet, der dog stadig kan have sine omkostninger.

Et andet kritikpunkt er igen angående Blooms fokusering på individuelle aktiviteter i sit studie, hvilket ikke altid stemmer overens med processerne i professionel fodbold og anden holdsport.

Det er klart, at en fodboldspiller på dette niveau, er på så højt et taktisk og teknisk niveau, at dette ikke umiddelbart er noget, man behøver at træne så meget, men i en holdsport som fodbold bliver man stadig nødt til at træne eksempelvis taktisk for at lære de andre spillere at kende og for at optimere sammenspillet.

Forskellen er måske bare, at en spiller på ekspertiseniveauet ikke længere behøver at bruge så meget tid på dette, før det for hans vedkommende fungerer i forhold til eksempelvis holdets taktik.

Træneren skal i denne fase, ifølge Bloom, mestre alle de nødvendige kompetencer for en træner samt være ekstremt krævende og måske endda frygtet samtidigt med, at udøvere skal være rede til at følge trænerens mål om perfektion og til uden tøven at følge trænerens tanker og ideer.

Ved at være ekstremt omhyggelig i fejlretning og ved at forvente, at udøveren øjeblikkeligt kan justere sin aktivitet ud fra den feedback, der bliver givet, forsøger træneren i denne fase at overføre alle sine ideer til udøveren. Dette kræver dog, at udøveren har fundamentet i orden fra de to tidligere nævnte faser.

Træneren planlægger i denne fase alt træning ud fra nogle konkurrencespecifikke målsætninger og forsøger i forbindelse med dette at overføre konkurrencens høje stressniveau til træningen.

⁵² At inddrage vennerne som værende betydningsfulde er min egen tilføjelse til Blooms undersøgelsesresultater. Jeg mener, at vennerne fra dette punkt af spillerens karriere næsten har lige så stor indflydelse for spilleren og hans karriere, som spillerens forældre.

⁵³ Jævnfør afsnittet om "Social støtte" i den senere beskrevne *Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes*.

⁵⁴ Jævnfør senere definering og beskrivelse af begrebet idrætsidentitet side 38.

De trænere som Bloom fandt var i denne fase, blev af Bloom tituleret som mestertrænere⁵⁵. Disse mestertræneres transition kunne, ifølge Blooms studier, foregå ved at træneren droppede noget af disciplinen og i stedet begyndte at arbejde mere samarbejdspræget med udøveren, ved at give denne mere ansvar i forbindelse med beslutningstagen og problemløsning. Denne anderledes stil viste sig i mange tilfælde at være mere resultatgivende og effektiv og i mange tilfælde viste det sig, at hvis træneren ikke gennemgik dette stilskeifte, ville udøveren afbryde samarbejdet.

En træner for et professionelt fodboldhold skal mestre alle facetter af spillet, det være sig eksempelvis fysiske, tekniske, taktiske, mentale og kohæsiønsmæssige⁵⁶ facetter, for at opnå succes på dette niveau.

Men igen må man sige, at Blooms undersøgelsesresultater i denne fase ikke helt stemmer overens med den professionelle fodboldverden, hvor specielt den gode og ofte ældre spiller er nået til et punkt, hvor de ikke nødvendigvis behøver at frygte træneren for at præstere, men hvor de derimod kan få en hvis grad af medindflydelse på eksempelvis taktikken og træningsmængde. Denne medindflydelse får Bloom dog ind under trænerens transition.

Dog ser man også i fodboldverdenen, at spillerne i en trup forsøger at få udskiftet en træner på grund af deres utilfredshed med denne og at dette nogle gange lykkes⁵⁷.

Forældrene har som nævnt under udviklingsfasen ikke den store indflydelse på udøverens karriere på dette tidspunkt, da udøveren på dette tidspunkt (forhåbentligt) selv kan tage ansvaret for sine handlinger. Dog kan forældrene være med til at give udøveren moralsk støtte.

Forældrenes, familiens og vennernes rolle i denne fase har ikke ændret sig væsentligt fra den sidste fase, da deres opgave nu er koncentreret om at støtte spilleren i forbindelse med formnedgang og eventuelle kriser i forbindelse med tiden mod karriereophøret. Samtidigt kan de hjælpe spilleren til at komme videre ved at være med til at introducere ham for alle de nye muligheder han har efter stoppet.

Tilbagetrækningsfasen

Udover disse tre nævnte faser i karriereudviklingen kan man tilføje en ekstra mere sportsspecifik fase, tilbagetrækningsfasen, i forbindelse med sportsudøverens karriereophør. For hvor de andre udøvere af kunst og videnskab, som Blooms studie beskriver, stort set kan forsætte hele livet med deres aktivitet, har idrætsudøvere kun en begrænset periode til at være eliteudøvere af deres aktivitet. Denne transition til karriereophøret vil i næste afsnit blive beskrevet grundigt, da det er den fase, jeg vil koncentrere mig om i denne undersøgelse.

Historisk rids af forskningen af transitioner i sportens verden

Forskningen omkring emnet transition i sport har i de seneste år gennemgået en eksplosiv udvikling. I 1980 fandtes der 20 publikationer om emnet, mens der nu forefindes mindst 270 empiriske og teoretiske artikler og lignende om emnet (Lavalley & Wylleman, 2000). Hvor litteraturen om emnet tidligere var baseret på journalistisk beskrevne anekdoter fra stoppede eliteidrætsudøvere skrevet i populærpressen (Curtis & Ennis, 1998) er forskningen af emnet nu blevet mere seriøst og videnskabeligt behandlet af specielt psykologer og sociologer.

Samtidigt er forskningen også gået fra primært at eksistere i Nordamerika og til dels det gamle Østeuropa og med udelukkende eliteidrætsudøvere som fokus til at være mere global og med fokus på flere niveauer af idrætsudøvere (ibid. og Ogilvie & Taylor, 1993).

Emnet om transitioner og andre karriererelaterede emner i sport er endda blevet så anerkendt som interesseområde, at forskere og praktikere inden for sociologi og psykologi har dannet en interessegruppe kaldet SIG-CT⁵⁸, som har til formål at være et idrætspsykologisk forum for udveksling af information om undersøgelser og anvendte metoder (Lavalley & Wylleman, 2000).

55 "Master coach"

56 Kohesion er af Albert V. Carron beskrevet som følger: "Cohesion can be viewed as a dynamic process which is reflected in the tendency for a group to stick together and remain united in the pursuit of its goals and objectives". Carron, 1982, s. 124.

57 Dette kan ske, specielt i tilfælde hvor spillerens navn og status er større end trænerens.

58 Special Interest Group on Career Transitions.

Konceptuelle og teoretiske rammer

Efter at transition til karriereophør begyndte at tiltrække sig opmærksomhed fra idrætsvidenskaben har man på flere måder forsøgt at finde en konceptuel model til at forklare den proces, som idrætsudøveren går igennem, når karrieren stopper. Men da der i begyndelsen af denne forskning ikke fandtes nogle idrætsspecifikke modeller om karriereophøret anvendte man i begyndelsen teori fra social gerontologi (forskning af ældningsprocessen) og thanatologi (forskning af processen af døende og død) samt senere modeller af menneskets adaptationer ved transition⁵⁹.

Social gerontologi

Gerontologi er blevet defineret som "den systematiske analyse af ældningsprocessen" (Lavallee, 2000, s. 2) og består af biologiske, sociale og psykologiske underafdelinger, hvor den sociale gerontologi beskæftiger sig med interaktionen mellem samfundet og den aldrende (ibid.). Det vil sige, at den forsøger at forklare livet og aktiviteterne hos dem, der har en god alderdom.

Mange idrætsforskere har anvendt forskellige social gerontologiske modeller, som Activity theory, Subculture theory, Continuity theory, Disengagement theory, Social breakdown theory og Exchange theory, til at forklare processen og problemerne, der opstår ved idrætsudøverens karriereophør⁶⁰.

Activity theory⁶¹ foreslår, at den tidligere rolle som aktiv idrætsudøver skal erstattes med nye roller efter karriereophøret, for at opretholde et homøostatisk⁶² aktivitetsniveau igennem resten af livet.

Subculture theory⁶³ påstår, at en form for forlænget social interaktion kan gøre den stoppede udøver i stand til at være mindre aktiv, men alligevel veltilpasset efter stoppet. Ved denne interaktion vil den stoppede stadig føle sig som en del af en gruppe.

Continuity theory⁶⁴ er en teori, der fremhæver betydningen af et stabilt mønster i den tidligere etablerede adfærd som idrætsudøver og som lægger vægt på at opretholde kontinuitet igennem hele ophørsprocessen. Denne kontinuitet, som skal bestå af en overførsel af blandt andet roller, tid, vaner og aktiviteter fra en periode i livet til en anden, vil gøre, at den stoppede ikke oplever stoppet som brat, men som mange minimale ændringer i tilværelsen.

Disengagement theory⁶⁵ ser karriereophøret som et nødvendigt manifest af det gensidige tilbagetog af atleten og sporten samt fra atleterne i mellem.

Social breakdown theory⁶⁶ foreslår ved at indlemme elementer fra activity, subculture og continuity theory, at idrætsudøveren får en sårbar og ofte negativ social dømmekraft umiddelbart efter stoppet, specielt i forbindelse med omdefinitionen af sig selv. Dette kan gøre, at udøveren trækker sig endnu længere væk fra sporten og bliver endnu mere påvirkelig til at foretage en negativ evaluering af den nye situation og udøveren er dermed inde i en ond cirkel.

Exchange theory⁶⁷ understreger, at aldrende udøvere skal omarrangere deres aktiviteter, således at deres resterende energi bliver brugt på den bedst mulige måde.

Der er blevet stillet mange spørgsmål angående brugen af disse social gerontologiske teorier til at forklare processen ved transition til karriereophør.

Eksempelvis er det synspunkt, at karriereophøret er en endelig afsked med sporten, som for altid vil skille

59 *Beskrevet af blandt andre Lavallee & Wylleman, 2000. Lavallee, 2000. Ogilvie & Taylor, 1993 og 1994. Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999. Bardaxoglou, 1995. Lavallee, Grove & Gordon, 1995. Crook & Robertson, 1991.*

60 *Følgende gennemgang er beskrevet ud fra Lavallee, 2000. Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999. Greendorfer & Blinde, 1985. Ogilvie & Taylor, 1993 og 1994. Curtis & Ennis, 1988.*

61 *Ifølge Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Havighurst og Albrecht i 1953.*

62 *Ligevegtigt.*

63 *Ifølge Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Rose i 1962.*

64 *Ifølge Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Atchley i 1989.*

65 *Ifølge Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Cummings og Henry i 1961.*

66 *Ifølge Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Kuypers og Bengston i 1973.*

67 *Ifølge Wylleman, Lavallee & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Homans i 1961*

udøveren fra sportssystemet, blevet kritiseret for ikke at være gældende, da man (meget) ofte ser, at stoppe-
de udøvere på en eller anden måde holder kontakt med sporten (Greendorfer & Blinde, 1985).

Ligeledes er det blevet kritiseret, at man uden synderlig tøven overfører teorier om aldringsprocessen til
idrætsudøveres karriereophør (Curtis & Ennis, 1988), da idrætsudøveren i modsætning til den aldrende ved
det endelige stop, har mulighed for en ny karriere samtidigt med at udøveren har mulighed for at opbygge
sig en ny identitet, hvilket ikke just kan siges om den proces, der sker for en døende⁶⁸.

Samtidigt er det vanskeligt at sammenligne et ophør fra et arbejde uden for sporten⁶⁹ med et karriereophør
i idrætten, da ophøret i sportens verden sker i en meget yngre alder, hvor udøveren har mange produktive
år tilbage i sig (Murphy, 1995).

I stedet kan man sige, at karriereophøret i sporten er et brud med en speciel sfære af socialt liv (Mihovilovic, 1968).
Det sidste og måske største kritikpunkt ved at anvende social gerontologiske teorier i forbindelse med
idrætskarriereophør er dog antagelsen af, at ophøret altid er en negativ begivenhed, som kræver hjælp fra
andre (Lavalley, 2000)⁷⁰.

Thanatologi

Thanatologi er som nævnt forskning af processen af døende og død og er en videnskabelig disciplin, der
har udviklet sig fra at skulle bruges til at undersøge grundtrækkene i de biomedicinske årsager til døden til
at være en multidisciplinær videnskabsdisciplin inspireret af antropologi, psykologi, sociologi og teologi
(Lavalley, 2000).

Idrætsvidenskaben har anvendt forskellige thanatologiske modeller til at analysere idrætsudøverens karrie-
reophør specielt med fokus på de sociale konsekvenser for den stoppede. De modeller, der primært er ble-
vet brugt, hedder Social death, Social awareness og Stages of death.

Social death modellen⁷¹ sammenligner karriereophøret med at blive behandlet som en død, selvom man sta-
dig er biologisk levende. Ifølge denne model vil den stoppede idrætsudøver opleve et tab af social funktion,
isolation og ostrakisme⁷².

Social awareness⁷³ virkeliggør processen af øget bevidsthed, eksempelvis lukket og forventende bevidsthed,
fælles påskud og åben bevidsthed, om den forestående død⁷⁴. Denne samlede øgede bevidsthed udvikles
med tiden igennem interaktionen med eksempelvis familie, venner, træner og holdkammerater, som alle
ved at stoppet er nært.

Et eksempel på den lukkede bevidsthed kunne være, at alle undtagen udøveren er klar over, at stoppet er
nært forestående.

Den forventende bevidsthed kunne være, at udøveren forventer at stoppet, som alle andre ved er nært, er
tæt på. Udøverens usikkerhed gør dog, at han forsøger enten at bekræfte eller benægte dette.

I det fælles påskud ved alle inklusive udøveren at stoppet er nært, men samtidig opfører alle sig som om
sandheden ikke eksisterer og lader som om, at stoppet ikke er ved at ske.

Den åbne bevidsthed eksisterer i det øjeblik, alle åbent erkender, at udøveren er ved at stoppe. Dette vil give
de involverede muligheden til at tale om deres følelser i forbindelse med stoppet og samtidigt give udøve-
ren en følelse af kontrol, som han kan bruge til at begynde at planlægge sin fremtid.

Stages of death modellen (Kübler-Ross, 1969) opdeler, overført til emnet transition til karriereophør, pro-
cessen i følgende faser⁷⁵:

"Benægtelse af det begyndende trauma og isolation", hvor den udøver der skal stoppe nægter at erkende, at
karriereophøret er nært forestående.

"Vrede" over den uretfærdighed udøveren oplever og som forstyrrer udøverens oplevelse af den samlede

68 Dette uddybes senere i forbindelse med J.J. Coakleys begreb "rebirth" på side 32.

69 Som de social gerontologiske teorier oprindeligt var et analyseapparat til.

70 Dette uddybes også senere i forbindelse med J.J. Coakleys begreb "rebirth".

71 Ifølge Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Kalish i 1966.

72 Forvisning.

73 Ifølge Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999, er denne model udviklet af Glaser og Strauss i 1965.

74 Idrætsvidenskaben sammenligner i denne model døden med karriereophøret og overfører processen fra tiden op mod døden til tiden op imod ophøret. Denne over-
førsel laver jeg også i mine eksempler på teoriens indhold.

75 Igen sammenligner idrætsvidenskaben i denne model døden med karriereophøret og overfører processen fra tiden op mod døden til tiden op imod ophøret. Denne
overførsel laver jeg også i mine eksempler på teoriens indhold.

Faserne er udover originallitteraturen beskrevet ud fra Lavalley, 2000., Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999. og Ogilvie & Taylor, 1993.

situation.

"Forhandling for at forsinke det uundgåelige", hvor udøveren forsøger at forhandle sig til en forlænget karriere.
"Depression over accept af karriereophør", hvor udøveren oplever en form for sorg over karriereophøret.
"Fuldstændig accept af ophøret" og begyndende orientering mod fremtiden.

Denne Stages of death model har med en vis succes været anvendt til at forklare processen mod afskeden fra arbejdsmarkedet (Ogilvie & Taylor, 1993) og har også vist sig at være værdifuld til at forklare den proces, en idrætsudøver gennemgår ved en transition til karriereophør (ibid.).

Generelt skal det siges, at brugen af thanatologiske modeller til at forklare processen ved karriereophør, synes at være temmelig drastisk. For selvom et karriereophør kan være meget ressourcekrævende og dramatisk for de involverede virker det, at sammenligne ophøret med døden ekstremt negativt og umiddelbart (og forhåbentligt) forkert.

Ligeledes beskæftiger de thanatologiske modeller sig af gode grunde og i lighed med de social gerontologiske modeller ikke med det mere udviklingsmæssige synspunkt, det vil sige, hvad der sker for udøveren i tiden efter stoppet.

Dog kan en fleksibel brug af de thanatologiske modeller godt være anvendelig til at hjælpe med at forstå de forskellige faser en stoppende idrætsudøver kan komme til at gennemgå (Lavalley, 2000).

Samtidigt er brugen af disse modeller anvendt i forbindelse med idræt blevet kritiseret, da modellerne er blevet udviklet ud fra mennesker uden speciel tilknytning til idrætten og de særlige kendetegn, den kan have (Greendorfer & Blinde, 1985).

Et fælles kritikpunkt af brugen af thanatologiske og social gerontologiske modeller har været, at de ser karriereophøret som en enestående, brat begivenhed (Ogilvie & Taylor, 1994, Sinclair & Orlick 1993, Greendorfer & Blinde, 1985) i stedet for at se karriereophøret som en del af processen i individets livslange udvikling (Greendorfer & Blinde, 1985).

Det primære i dette procesperspektiv er at fokusere på følgende: på kontinuitet i livet og videreudvikling af adfærden i stedet for at se stoppet som en begivenhed, der gør, at man skal starte helt forfra, på transition som en proces i stedet for en enkelt begivenhed, på gradvis omprioritering af interesser og mål i stedet for komplet opgivelse af de gamle interesser og sidst, men ikke mindst, en mild tilpasning til den nye situation i stedet for en hård.

Nært beslægtet til dette kritikpunkt og fordi de thanatologiske og social gerontologiske modeller ikke er tilstrækkelige til overførsel på og analyse af den mere komplekse transition i sport er det blevet foreslået at tage et andet udgangspunkt i forskningen (Crook & Robertson, 1991, Curtis & Ennis, 1988, Sinclair & Orlick, 1994).

Dette udgangspunkt foreslår, at man i stedet for at se et karriereophør som en traumatisk krise, som nogle forskningsresultater viser (eksempelvis Mihovilovic, 1968), kan se ophøret som en befrielse (eksempelvis Greendorfer & Blinde, 1985. og Coakley, 1983).

Disse forskningsresultater viser, at idrætsudøveren ved karriereophøret oplever en lettelse ved ikke længere at være udsat for eksempelvis det mentale pres og store tidsforbrug. Selvfølgelig er det umiddelbart hårdt at slippe sit et og alt gennem mange år, men efter en kort periode oplever den stoppede udøver en masse gevinster ved stoppet.

Coakleys rebirth tese

Som et eksempel på dette er Coakleys rebirthese (Coakley, 1983⁷⁶), som foreslår at en idrætsudøvers transition til karriereophør skal ses som en mulighed for social genfødsel i stedet for en form for social død⁷⁷.

I Coakleys undersøgelse af transition til karriereophør for idrætsudøvere på topniveau inden for skole-, amatør- og professionel idræt er udgangspunktet, at Coakley ser transitionen fra konkurrenceidræt til en anden aktivitet som noget, der for langt de flestes tilfælde åbner op for nye muligheder og gør, at udøverne har lejlighed og tid til at søge nye karriereveje og udforske disse nye muligheder (Coakley, 1983. Murphy, 1995).

76 Denne tese er nævnt hos blandt andre: Greendorfer, 1992., Greendorfer & Blinde, 1985., Koukouris, 1994., Swain, 1991. og Curtis & Ennis, 1988.

77 Jævnfør Social death modellen beskrevet side 31.

Et kritikpunkt til denne tese er dog, at den som de thanatologiske og social gerontologiske modeller, ser karriereophøret og i dette tilfælde genfødselen som en brat begivenhed, der fører individet fra en aktivitet over til nogle andre.

En måde rebirthtesen kunne anvendes på, var dog at kombinere den med den tidligere nævnte Continuity theory, der beskriver, at der er et liv efter karriereophøret enten inden for sporten eller i helt andre livsområder.

Transitionsmodeller

Ud fra det nye synspunkt, at et karriereophør i sporten skulle ses som en proces frem for en enkeltstående begivenhed og at et ophør ikke nødvendigvis var noget, der udløste en traumatisk krise, begyndte man igennem 1980'erne at anvende deciderede transitionsmodeller, der mere konkret kan anvendes til analyse af idrætsudøverens transition til karriereophør og følgerne af dette. De to mest kendte og anvendte⁷⁸ er N. Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition samt B. Ogilvie og J.A. Taylors Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes.

Førstnævnte er udviklet til at analysere menneskets respons ved transitioner igennem livet og i alle livssfærer og er derfor ikke specifikt udviklet til at analysere transitioner i sportens verden, selvom den er blevet anvendt til dette, mens sidstnævnte er en model decideret udviklet til analyse af transition til karriereophør i idrættens verden.

Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition er i denne undersøgelse ikke anvendt direkte til analyserne, men den er nævnt og beskrevet, da den er fundamentet for Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes og derfor skal denne beskrivelse forklare og skabe forståelse for de elementer, der er i Ogilvie og Taylors model.

Ogilvie og Taylors Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes vil i denne undersøgelse blive anvendt som en del af den teoretiske baggrund for analyse af empirien, med det formål at belyse udøverens situation før, under og efter transitionen til karriereophøret.

Model of Human Adaptation to Transition

Schlossbergs model om tilpasning ved transition består af tre hoveddele, der påvirker hinanden under denne tilpasning (Schlossberg, 1981⁷⁹). Disse er følgende⁸⁰:

- 1) De karakteristika der er for det individ, der oplever transitionen.
- 2) Individets perception af transitionen.
- 3) De karakteristika der præger individets omgivelser før og efter transitionen.

Selvom disse tre dele uundgåeligt påvirker hinanden i individets udvikling mod en succesfuld eller ikke-succesfuld tilpasning til transitionen vil de i det følgende blive beskrevet hver for sig.

De faktorer der ifølge modellen omhandler individets karakteristika er køn, alder, helbredstilstand, etnisk herkomst, psykosocial⁸¹ kompetence, socioøkonomisk⁸² status, tidligere erfaringer med lignende transitioner samt psykologiske ressourcer som personlighed, livssyn, copingevner, engagement og værdier⁸³.

De faktorer der ifølge modellen omhandler individets perception af transitionen er ændringer i individets roller, individets følelsesmæssige påvirkning, årsag til transitionen, transitionens længde⁸⁴ og forekomst af stress forbundet med transitionen⁸⁵.

78 Ifølge Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999. og Lavalley, 2000.

79 Denne model og disse tre hoveddele er også beskrevet hos Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999., Crook & Robertson, 1991., Ogilvie & Taylor, 1993., Swain, 1991., Bardaxoglou og Vanfraechem - Raway, 1995., Lavalley, 2000 og Lavalley, Grove & Gordon, 1995.

80 Også beskrevet i Lavalley, 2000., Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999., Crook & Robertson, 1991., Ogilvie & Taylor, 1993., Bardaxoglou & Vanfraechem - Raway, 1995.

81 Psykosocial: Samspelet mellem psykiske processer og sociale forhold. Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog. 1997.

82 Socioøkonomisk: Det der har med samfundsklasser og økonomisk stilling at gøre. Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog. 1997.

83 Også beskrevet i Lavalley, 2000., Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999., Crook & Robertson, 1991.

84 Det vil sige om den er permanent, midlertidig eller om længden er ubestemt.

85 Også beskrevet i Lavalley, 2000., Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999., Crook & Robertson, 1991.

De faktorer der ifølge modellen omhandler de karakteristika, der præger individets omgivelser før og efter transitionen er forberedelse til transitionen, hjælp og støtte fra interne supportsystemer, det vil sige familie og venner, samt fra eksterne støttesystemer⁸⁶ og psykologbistand⁸⁷.

Disse tre sæt af faktorerers gensidige påvirkning vil sammen bidrage til om individets tilpasning til den nye situation skabt af transitionen lykkedes eller ej.

Da vi som individer er meget forskellige i vores måder at tilpasse os ændringer må det at lave en konceptuel model over tilpasning til en transition, siges at være en ekstrem kompleks opgave. De uroligt mange variabler Schlossberg inddrager i sin model, gør at udfaldet af en transitionsanalyse vil blive meget individuelt og multidimensionalt. Dette kan siges at være både en styrke og en svaghed ved denne model. En styrke er at den inddrager mange potentielle faktorer, der kan have betydning for en transition og at den intervention, der skal omhandle det enkelte individ sandsynligvis vil blive meget facetteret og fuldendt, hvis den laves ud fra denne model.

Svagheden er dog, at denne multidimensionalitet gør det meget vanskeligt at lave en generaliserende og sammenlignende analyse af flere individers transition i forbindelse med eksempelvis forskning af transition, da udfaldene af analyserne kan være meget forskellige.

Samtidigt kunne variablerne godt modificeres til mere specifikt at omhandle karriereophør hos idrætsudøveren. Eksempelvis kunne det i forbindelse med karakteristikkene af individet være interessant at undersøge sportens betydning for individets identitet, selvtillid og oplevelse af handlekompetence.

Ligeledes kunne det være interessant at undersøge, om det at individet har en uddannelse, andre evner og andre interesser ved ophørstidspunktet har betydning for tilpasningen til den nye situation.

Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes.

I erkendelse af, at der manglede en model til analyse af transitionen til karriereophør i idræt udviklede Taylor og Ogilvie i 1994 deres Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes (Taylor & Ogilvie, 1994⁸⁸). Denne model er inspireret af Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition, men tilføjer nogle idrætsspecifikke karakteristika, samtidigt med at den opererer med nogle andre inddelinger af transitionsfaktorerne.

Grunden til at denne model inddrages i denne undersøgelse er dels, at den skal være et fundament for en gennemgang af den videnskabelige forskning på området samtidigt med at den skal tjene som en del af den teoretiske baggrund for interviewene og analyserne af disse samt anvendes til sammenligning med de resultater, jeg kommer frem til i denne undersøgelse.

Samtidigt vil der til sidst i gennemgangen af denne model blive beskrevet forskellige interventionsstrategier, der kan være anvendelige ved en problematisk og negativ transition.

Formålet med Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes var at skabe en detaljeret og mangfoldig analysemodel, der rettede sig mod en fuldstændig beskrivelse af forløbet af transitioner til karriereophør. For at nå dette mål indlemmede Taylor og Ogilvie aspekter og resultater fra tidligere teorier og empiriske studier (Taylor & Ogilvie, 1994).

I det følgende vil modellens opbygning og indhold blive beskrevet, kommenteret og diskuteret, samt visse steder udbygget⁸⁹.

⁸⁶ Som i dette tilfælde eksempelvis træner, klub og idrætsforbund.

⁸⁷ Også beskrevet i Lavalley, 2000., Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999., Crook & Robertson, 1991.

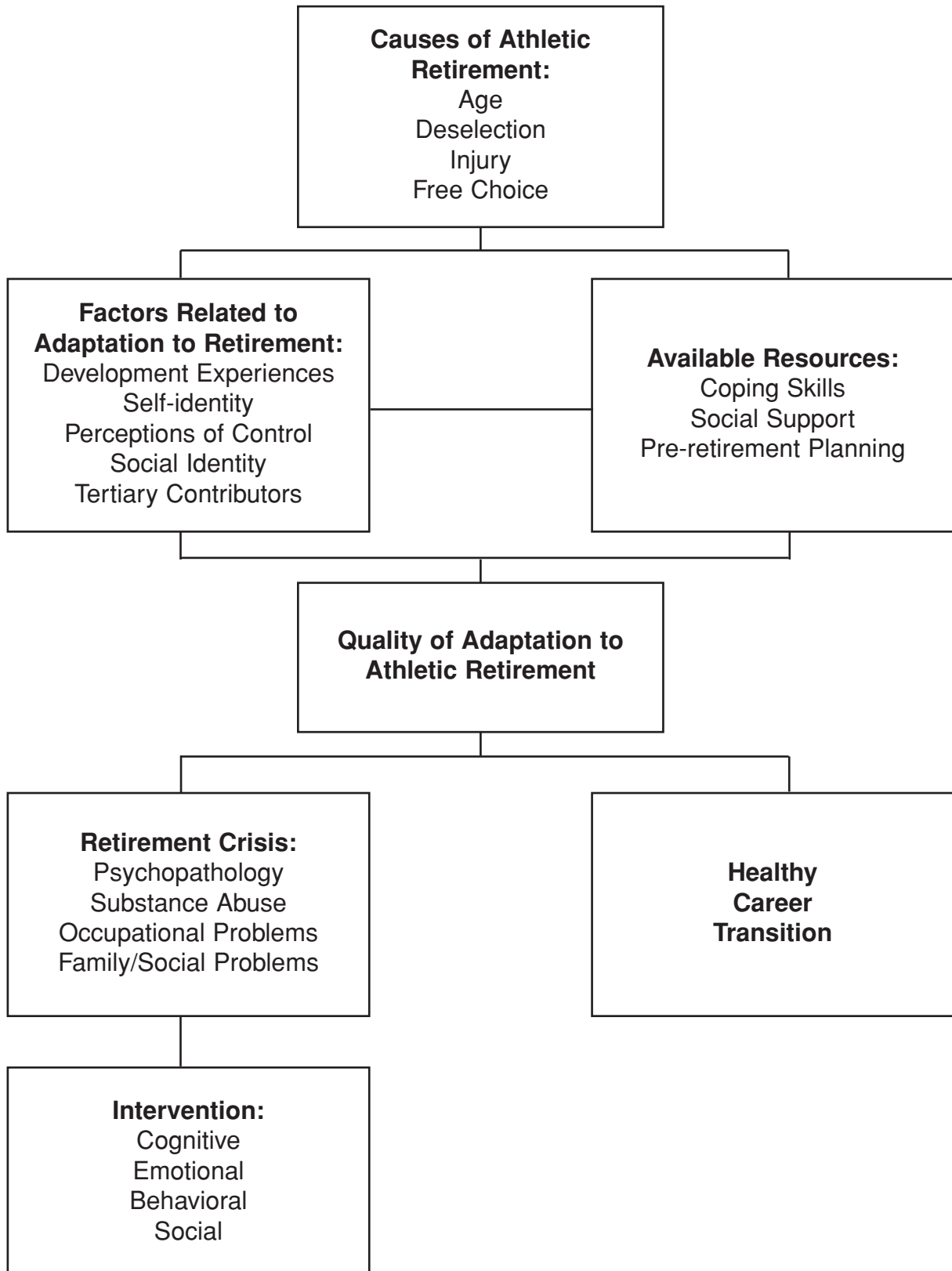
⁸⁸ Beskrevet af blandt andre Lavalley, 2000., Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999., og Lavalley, Grove og Gordon, 1995.

⁸⁹ Beskrivelsen af modellen og dens indhold sker ud fra Taylor & Ogilvie, 1994. og Lavalley, 2000. og de enkelte trin i modellen vil blive suppleret af andre artikler om emnet. Det skal i øvrigt nævnes, at der i Lavalleys beskrivelse af modellen er brugt en lidt anden titel på modellen end den Taylor og Ogilvie selv anvender ligesom der ikke helt er overensstemmelse af faktorerens benævnelser i de to beskrivelser af modellen. I denne undersøgelse anvendes de betegnelser Taylor og Ogilvie selv anvender.

Modellen inkluderer følgende komponenter:

- Hvilke faktorer der starter processen mod karriereophør.
- Udviklingsmæssige faktorer relateret til tilpasningen til transitionen.
- Copingressourcer der påvirker reaktionerne på transitionen.
- Kvaliteten af tilpasningen til transitionen.
- Behandlingsmåder i forbindelse med dårlig tilpasning til transitionen og dertilhørende problemer.

Modellen ser sådan ud (Taylor & Ogilvie, 1994, s. 5):

Årsager til karriereophør

Første del af modellen "Årsager til karriereophør"⁹⁰ er delt op i fire underpunkter: alder, frasortering, skader og eget valg, der kan betragtes som hovedårsagerne til karriereophøret⁹¹.

"Alder"⁹², eller mere specifikt, fald/stagnation i præstationer på grund af stigende alder er vel nok den største årsag til karriereophør (Alfermann, Sichart & Dlabal, 1993, Mihovilovic, 1968). Dette kan skyldes fysiologiske, psykologiske og sociale faktorer.

Den fysiologiske faktor kan blandt andet give sig til udslag i forringet fysisk formåen, øget skadesfrekvens med alderen og forringelse af styrke, udholdenhed, smidighed og koordination (Taylor & Ogilvie, 1993). Den psykologiske faktor kan eksempelvis vise sig ved, at motivationen til at træne og konkurrere forsvinder samtidigt med, at følelsen af mæthed af sporten øges og i den forbindelse at fokus går fra at præstere til mere at koncentrere sig om familie og venner (ibid.).

Den sociale faktor kan give sig til udslag i et statusstab ved at fans, medier, klubledelsen og andre udøvere begynder at nedvurdere den aldrende udøver.

"Frasortering"⁹³, eller fyring, er en anden af de store årsager til karriereophør og må siges, at være relateret til de fysiologiske konsekvenser af at blive ældre, da en aldersbetinget præstationsnedgang, eventuelt kombineret med øget konkurrence fra yngre udøvere (Mihovilovic, 1968), på et tidspunkt kan komme til at betyde, at udøveren bliver frasorteret eller fyret. Det er hårde betingelser, men den Darwinistiske filosofi om "survival of the fittest" gælder på alle niveauer af konkurrenceidræt og specielt på topniveau.

"Skader"⁹⁴ er den tredje store årsag til karriereophøret. I elitesport præsterer udøverne på så højt et niveau, at selv et lille fald i den fysiske formåen kan komme til at betyde, at det ikke længere er muligt at konkurrere på topniveau (Taylor & Ogilvie, 1993).

Karriereophør på grund af en skade anses for at være den årsag, der kan give flest komplikationer og tilpasningsvanskeligheder ved selve transitionen (Mihovilovic, 1968, Werthner & Orlick, 1986, Lavalley & Alfermann, 1999⁹⁵).

Samtidigt vil tilpasningen ved karriereophør på grund af en skade blive yderligere besværliggjort, da udøveren udover tilpasningen til den nye situation skal i gang med en rehabiliteringsproces i forbindelse med skaden og således står overfor en dobbelt udfordring (Murphy, 1995).

"Karriereophør på grund af eget valg"⁹⁶ er den fjerde og sidste af de fire hovedårsager og det er denne, der må siges at være den mest ønskværdige af de fire.

Et karriereophør på grund af eget valg kan eksempelvis ske, hvis udøveren ønsker et andet liv end et i sportens verden (Werthner & Orlick, 1986), mangel på livstilfredsstillelse og ønsket om nye udfordringer i andre livssfærer. Det kan også finde sted, hvis udøveren mener at have alderen til det, ønsker mere tid til familie og venner og sidst, men ikke mindst, kan det foregå, hvis udøveren ikke længere finder fornøjelse og glæde ved sporten (ibid.) eller har problemer med eksempelvis trænere eller sportsorganisationer (Mihovilovic, 1968).

Udover disse fire hovedårsager findes der også andre grunde til karriereophør.

Karriereophøret kan ifølge forskningen blandt andet også skyldes økonomiske problemer (Werthner & Orlick, 1986, Alfermann, Sichart & Dlabal, 1993, Sinclair, & Orlick, 1993), mangel på fremtidsudsigter i sporten (Stambulova & Lesgaft, 1995), nyt job og mangel på støtte fra familie og venner (Sinclair & Orlick, 1993 og 1994).

Udover at finde og beskrive årsagerne til karriereophøret, synes det dog også vigtigt at foretage en opdeling i årsagerne med hensyn til, om ophøret sker frivilligt eller ikke frivilligt, hvilket Taylor og Ogilvies model ikke umiddelbart gør⁹⁷.

90 I modellen "Causes of Athletic Retirement".

91 Disse fire underpunkter er blandt andet nævnt af Taylor & Ogilvie, 1993 og 1994., Lavalley, Grove & Gordon, 1995., Lavalley, 2000., Lavalley & Alfermann, 1999. Murphy, 1995. Mihovilovic, 1968., Alfermann, Sichart & Dlabal, 1993., Schilling, 1995., Fortunato, Anderson, Morris & Seedsman, 1995.

92 I modellen "Age".

93 I modellen "Deselection".

94 I modellen "Injury".

95 Dette uddybes på næste side.

96 I modellen "Free Choice".

97 Denne opdeling er beskrevet hos blandt andre Lavalley, 2000. og Sinclair & Orlick, 1994., Crook & Robertson, 1991.

De tre første af hovedårsagerne til karriereophør, alder, frasortering, skader, er alle ufrivillige årsager, der tvinger udøveren til at stoppe og er derfor uden for udøverens egen kontrol. Ved at have en subjektiv følelse af kontrol øges den mentale sundhed samtidigt med denne følelse forøger oplevelsen af handlekompetence (Bandura, 1997⁹⁸), som er en vigtig faktor i forbindelse med succesfuld tilpasning til en ny situation. Men denne faktor kan komme til at mangle/mangler ved mange ufrivillige karriereophør.

Der er dog forskel mellem de ufrivillige årsager til karriereophør. Eksempelvis er et ophør på grund af præstationsnedgang anderledes end ophør på grund af en skade, da den udøver der stopper ved præstationsnedgangen godt kan have nået sine karrieremål, mens det ikke er sikkert at den skadede udøver har det. Forskningen har også vist, at de udøvere, der stopper frivilligt, oplevede mere positive og problemfrie transitioner (Fortunato, Anderson, Morris & Seedsman, 1995, Sinclair & Orlick, 1994, Crook & Robertson, 1991) end de der måtte stoppe af ufrivillige grunde. Disse oplevede i nogle tilfælde vrede, depression, lavt selvværd (Mihovilovic, 1968) og i nogle få tilfælde alkoholisme og andet misbrug (ibid.).

Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret og Tilgængelige ressourcer

Efter bestemmelsen af årsagen til karriereophøret deler modellen sig op i to dele: "Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret"⁹⁹ og "Tilgængelige ressourcer"¹⁰⁰.

Den første del "Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret" har fem underpunkter, der beskriver hvilke faktorer, der har betydning for omfanget af de psykologiske, sociale, finansielle og erhvervmæssige ændringer, ophøret bringer samt hvordan udøveren oplever disse ændringer. De fem underpunkter er Udviklingsmæssige erfaringer¹⁰¹, Selvidentitet¹⁰², Opfattelse af kontrol¹⁰³, Social identitet¹⁰⁴ og Tertiære bidrag¹⁰⁵ og har stor betydning for kvaliteten af tilpasningen¹⁰⁶.

De "Udviklingsmæssige erfaringer" har stor indflydelse på kvaliteten af tilpasningen til den nye situation efter karriereophøret, da disse i høj grad bidrager til udøverens selvopfattelse og intrapersonelle kompetencer, der begge har stor betydning for tilpasningen.

Den ofte egoistiske og egocentrerede stræben efter personlig kompetenceforbedring og præstationer, som er en stor del af eliteidræt, indeholder ofte psykologiske og sociale færemomenter, da denne stræben kan medføre begrænset menneskelig udvikling (Lavalley, 2000).

Dette hører i høj grad sammen med det punkt, der hedder "Social identitet", da eksempelvis B. Brewer har påvist, at individer, hvis socialisations- og selvdefineringsproces foregår i et idrætsmiljø, tillægger sig en indskrænket social identitet og ofte kan karakteriseres som rollebegrænsede (Brewer, Van Raalte & Linder, 1993) og unidimensionelle (Taylor & Ogilvie, 1993). Med dette menes, at en udøver, som kun har lært at indtage de bestemte sociale roller, som tilhører den specifikke sportskontekst, kan få en begrænset evne til at påtage sig roller uden for sportens verden efter karriereophøret.

Samtidigt spiller deltagelse i eliteidræt også en betydelig rolle i forbindelse med udviklingen af mere almindelige livsfærdigheder og mange eliteidrætsudøvere bliver derfor hæmmet i deres evner til at indtage roller uden for sportens verden (Murphy, 1995).

En måde at undgå denne begrænsede eller udeblevne udvikling kunne være, at man tidligt i udøverens karriere¹⁰⁷, forsøger at give denne et mere holistisk syn på verden.

Dette kunne foregå ved at eksempelvis trænere og/eller forældrene i udøverens tidlige karriereår sørger for, at udøveren ikke kun fokuserer på kortsigtet sportslig succes, men også på mere langsigtet personlig og social udvikling ved for eksempel at have venner uden for sporten og passe skolen og senere eventuel anden uddannelse.

98 Som det er beskrevet i delafsnittet "Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse" i beskrivelsen af Stelters Selvteori.

99 I modellen "Factors Related to Adaptation to Retirement".

100 I modellen "Available Resources".

101 I modellen "Developmental Experiences".

102 I modellen "Self-identity".

103 I modellen "Perception of Control".

104 I modellen "Social Identity".

105 I modellen "Tertiary Contributors".

106 De fire første underpunkter er meget nært beslægtede og vil blive beskrevet samlet.

107 Eksempelvis i den tidligere beskrevne "udviklingsfase" hos Bloom.

Hvis dette lykkes op igennem karrieren vil udøveren have større muligheder til at tilpasse sig situationen efter ophøret (Mihovilovic, 1968, Werthner & Orlick, 1986).

I forbindelse med den indskrænkede sociale identitet i idrætten og tilhørende større behov for tilpasning ved ophøret er et andet og nært beslægtet begreb opstået, nemlig "Idrætsidentitet"¹⁰⁸, der kan defineres som den grad et individ, hvis "Selvidentitet" afhænger af idrætten, identificerer sig med sin rolle som idrætsudøver (Brewer, Van Raalte & Linder, 1993).

En udøver med en høj grad af idrætsidentitet, tilskriver idrætten og idrætsresultaterne stor vigtighed og faktisk så stor vigtighed, at de vil påvirke alle udøverens livssfærer, således at hvis udøveren eksempelvis oplever stor sportslig succes, vil han føle, at han er en succes i alle livssfærer (Chamalidis, 1995).

Fordelene ved at have en høj grad af idrætsidentitet er eksempelvis, at det kan have gavnende effekt på resultaterne, da udøveren koncentrerer sig om idrætten (Werthner & Orlick, 1986), mens ulemperne er, at en udøver med høj idrætsidentitet ofte vil nedprioritere planlægning af tiden efter karrieren (Grove, Lavallee & Gordon, 1997) udover at vedkommende vil have en stor sårbarhed ved karriereophør, specielt ufrivilligt, da udøveren nu mister sin primære kilde til eksempelvis selvværd, selvtillid, popularitet, kammeratskab, oplevelse af handlekompetence og "Opfattelse af kontrol" over livet (Brewer, Van Raalte & Linder, 1993, Curtis & Ennis, 1988 og Murphy, 1995). Som eksempel på dette er det at stoppe med sport på eliteniveau af nogle udøvere blevet beskrevet som at miste "the best of all drugs" (Chamalidis, 1995).

De "Tertiære bidrag", der er det sidste underpunkt i denne del af modellen, beskriver de personlige, sociale og miljømæssige faktorer, der udover de beskrevne intrapersonelle faktorer, kan have indflydelse på tilpasningen ved karriereophør. Disse kan være eksempelvis finansielle muligheder, ægteskabelig status, som kan have indflydelse på den sociale støtte samt helbredstilstand, etnicitet, køn og alder, der alle på forskellige måder kan få indflydelse på mulighederne for karrieremulighederne efter stoppet¹⁰⁹.

Den del af modellen, der hedder "Tilgængelige ressourcer" har tre punkter, der kan hjælpe udøveren til at overvinde de tilpasningsproblemer et karriereophør kan give. Disse er "Copingevner"¹¹⁰, "Social støtte"¹¹¹ og "Planlægning af ophøret"¹¹².

"Copingevner" beskriver de evner, udøveren har til at klare (cope) de ændringer, der opstår ved transitionen til karriereophøret i udøverens kognitive, personlige, sociale og beskæftigelsesmæssige sfærer. Disse ændringer vil påvirke udøveren følelsesmæssigt, adfærdsmæssigt og kognitivt og tilpasningen til det nye liv vil i høj grad afhænge af copingen med disse ændringer.

Der findes i psykologien utroligt mange forskellige copingstrategier, som på hver sin måde forsøger at afhjælpe de problemer, mennesker kan have¹¹³.

"Social støtte"¹¹⁴ beskriver de muligheder, udøveren har hos familie, venner og andre bekendtskaber for at få støtte og opbakning i forbindelse med stoppet og bliver betragtet som et nøgleområde til at få en optimal og positiv transition (Murphy, 1995). Problemet for mange idrætsudøvere kan dog være, at deres fuldstændige engagement i sporten gør, at hovedparten af deres bekendtskaber kommer fra idrætsmiljøet og dets sociale fællesskab. Når udøveren så stopper karrieren, er han ikke længere en integreret del af dette fællesskab¹¹⁵ og relationerne løber langsomt ud i sandet. (Mihovilovic, 1968). Samtidigt kan engagementet i sporten have gjort, at udøveren ikke har mange bekendtskaber uden for sporten og derved kan komme til at lide under en mangel af social støtte i forbindelse med opbygningen af livet efter sporten og dette kan i yderste konsekvens komme til at betyde, at udøveren føler sig isoleret, alene og måske får en depression. Familien og eventuelle nære venner står derfor også overfor en stor opgave ved et karriereophør og forskningen viser da også, at idrætsudøvere som havde mulighed for støtte fra familie og venner havde en

¹⁰⁸ Egen oversættelse af "Athletic identity" som er den engelske betegnelse anvendt i faglitteraturen.

¹⁰⁹ Disse er også nævnt i afsnittet om Schlossbergs Model of Human Adaptation to Transition.

¹¹⁰ I modellen "Coping Skills".

¹¹¹ I modellen "Social Support".

¹¹² I modellen "Pre-retirement Planning".

¹¹³ Nogle af disse vil blive gennemgået til sidst i gennemgangen af denne model.

¹¹⁴ Defineret som "an exchange of resources between at least two individuals perceived by the provider or the recipient to be intended to enhance the well-being of the recipient". Lavallee, 2000. s.20.

¹¹⁵ Det kan dog ske, at udøveren bliver tilbudt et job i miljøet efter karrieren og derved får nemmere ved at forblive en del af fællesskabet.

lettere transition ved karriereophør end de der ingen støttemuligheder havde (Mihovilovic, 1968. Werthner & Orlick, 1986 og Alfermann, 1995)¹¹⁶.

"Planlægning af ophøret" er måske den af de tilgængelige ressourcer, der omtales i denne model, der har den største indflydelse på kvaliteten af tilpasningen til karriereophøret (Bardaxoglou & Vanfraechem - Raway, 1995 og Ogilvie & Taylor, 1993).

Denne planlægning kan eksempelvis bestå af, at udøveren på et tidligt tidspunkt i karrieren begynder at tænke over eventuel uddannelse før og efter ophøret, hvilke beskæftigelsesmuligheder der kunne være interessante samt begynde at opbygge sig et socialt netværk, der kan anvendes efter karriereophøret.

Hvis denne planlægning gennemføres på en ordentlig måde, kan den få stor indflydelse på de faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret. Eksempelvis vil planlægningen højst sandsynligt påvirke udøverens selvidentitet og sociale identitet, hvis den eksempelvis bringer udøveren ud i andre social miljøer end sportens samt forøge fornemmelsen af kontrol over den nye og anderledes situation ved at udøveren i forbindelse med en uddannelse har andre kompetencer end de sportslige.

Kort sagt kan planlægning af stoppet give udøveren flere praktiske og sociale strenge at spille på i det nye liv samt give ham et fundament til opbygningen af det nye liv.

Samtidigt kan planlægningen også influere de tertiære bidrag eksempelvis ved, at udøveren undervejs i karrieren sørger for at have en pensionsordning samt investerer nogle af de penge han tjener, således at han ikke kommer i finansielt uføre i forbindelse med en eventuel lediggangsperiode efter stoppet.

På trods af disse veldokumenterede fordele ved at planlægge sin tid efter karrierestoppet, mens man stadig er aktiv, har undersøgelser vist, at mange udøvere forsømmer denne planlægning.

R. K. Haerle har i et studie af stoppede professionelle amerikanske baseballspillere vist, at 75 % af de stoppede ikke havde forberedt sig på, hvad de skulle beskæftige sig med efter karrierens afslutning (Haerle, 1975¹¹⁷) mens F. W. Blann og L. Zaichkowsky fandt, at kun 37 % af professionelle ishockeyspillere og 25 % af professionelle baseballspillere havde overvejet deres fremtid ved karriereafslutningen (Blann & Zaichkowsky, 1989¹¹⁸).

Disse studiers resultater, der på trods af 14 års mellemrum er meget ens, må, med de tidligere nævnte fordele ved planlægning i tankerne, siges at være alarmerende. En forklaring på udøvernes negligering kunne være, at sport på eliteniveau kræver så meget tid, koncentration og energi, at den ikke umiddelbart levner tid til planlægning. Samtidigt kan det tænkes, at en udøver med en høj idrætsidentitet mere eller mindre bevidst undgår at tænke på fremtiden for at opretholde selvopfattelsen af et individ, der lever i nuet underlagt en form får usårlighed samt for at undgå distraktioner i præstationsfokuseringen.

En måde planlægningen kunne foregå på, kunne være at deltage i workshops med andre i samme situation og/eller læse materiale om karriereophør (Lavalley, 2000). Ligeledes ville langsigtet og sikker økonomisk investering undervejs i den aktive karriere kunne give den stoppede udøver et fundament for udviklingen af det nye liv efter stoppet.

Samtidigt kunne man forestille sig, at trænere også begyndte at gøre udøveren opmærksom på brugen og fordelene ved planlægning af fremtiden. Dette er dog umiddelbart ikke helt uproblematisk, da træneren sandsynligvis hellere vil koncentrere sig om resultaterne i karrieren end tiden efter.

Forskningen viser dog også, at nogle trænere anser en sådan planlægning som vigtigt, men at de samtidigt mener, at det er udøverens eget ansvar og at det eventuelt kan distrahere i jagten på succes (Hawkins, Blann, Zaichowsky & Kane, 1994), mens andre forskningsresultater dog har vist, at andre trænere mener, at en planlægning af den enkeltes fremtid gavner holdets succes (Crook & Robertson, 1991).

S. M. Murphys undersøgelse fra 1995 underbygger sidstnævnte, da denne fandt, at udøvere mente, at tidlig planlægning af deres ophør mindskede angsten for dette og derved gav udøverne bedre muligheder for at koncentrere sig om præstationerne (Murphy, 1995)¹¹⁹.

116 For fuldstændighedens skyld skal det dog nævnes, at der i forbindelse med social støtte også kan opstå negative psykologiske effekter. Eksempelvis kan et individ i krise opleve skuffelse over kvaliteten og kvantiteten over støtte fra sit sociale netværk. Lazarus, 1999.

117 Beskrevet i Lavalley, 2000, s. 20.

118 Beskrevet i Lavalley, 2000, s. 21.

119 Dette giver den senere analyse af S2 et eksempel på.

Samtidigt kunne man også forestille sig idrætsforbundene og organisationerne i de enkelte lande og idrætsgrene gik ind og tilbød udøverne hjælp til planlægningen af tiden efter karriereophøret¹²⁰.

Efter den foreløbige beskrivelse af modellen kan man konkludere, at en transition til karriereophør ikke nødvendigvis vil forårsage problemer for udøveren. Tværtimod afhænger kvaliteten af tilpasningen af nogle forskellige sociale, psykologiske og miljøbestemte faktorer, der påvirker udøverens respons på den nye situation efter stoppet.

En opsamling af disse faktorer der er henholdsvis positive og negative i forhold til en tilpasning til den nye situation efter karriereophøret kunne se sådan ud:

Faktorer med negativ indflydelse på tilpasningen:

- Ufrivilligt og/eller ikke planlagt stop.
- Stærk idrætsidentitet.
- Manglende social støtte.
- Mangel på uddannelses- eller beskæftigelsesmuligheder.
- Mangel på coping ressourcer.

Faktorer med positiv indflydelse på tilpasningen:

- Frivilligt og/eller planlagt stop.
- Målsætningerne med karrieren er nået.
- Svag idrætsidentitet.
- Muligheder for social støtte.
- Uddannelse ved stoppet eller mulighed for at tage en uddannelse samt andre beskæftigelsesmuligheder.
- Mange coping ressourcer.

Kvalitet af tilpasningen til karriereophør

Næste trin i Taylor og Ogilvies model hedder "Kvalitet af tilpasningen til karriereophør"¹²¹ og deler udfaldet af transitionen til karriereophøret op i to mulige udfald: "Krise"¹²² i forbindelse med ophør¹²³ og "Vellykket karrieretransition"¹²⁴.

Førstnævnte kan siges at opstå, hvis udøveren er nødt til at yde en ekstra indsats for at tilpasse sig den nye situation. En manglende evne til denne tilpasning kan føre til lav selvtillid, følelsesmæssigt ubehag, følelsen af tab og forvirring.

Den vellykkede karrieretransition er derimod opnået, hvis udøveren hurtigt og problemfrit tilpasser sig den nye situation (Wylleman, Lavalley & Alfermann, 1999).

I forbindelse med "Kvaliteten af tilpasningen til karriereophør", er der forholdsvis store forskelle på forskningens resultater.

Nogle forskere hævder, at karriereophør ikke umiddelbart er traumatisk for udøveren og derfor kan ses som en sund karrieretransition. Et eksempel på dette er som tidligere nævnt Coakley (Coakley, 1983), som fandt, at ophøret for mange følte som en "rebirth" og åbnede op for et helt nyt liv.

For de der fik en sund karrieretransition fortsætter Taylor og Ogilvies model ikke længere, mens der er yderligere et trin for de, der oplevede en krise i forbindelse med karriereophøret.

Krise i forbindelse med ophør

Ofte vil der lige umiddelbart efter stoppet komme en periode, hvor ophøret føles som noget ulykkeligt, men denne følelse forsvinder efterhånden, hvilket eksempelvis P. Werthner og T. Orlick samt J. Curtis og R. Ennis har vist i undersøgelser (Werthner & Orlick, 1986, Curtis & Ennis, 1988). Den sunde karrieretransition opstår dog kun, hvis flere af de nævnte faktorer med positiv indflydelse er til stede.

Andre forskere hævder derimod, at et karriereophør ofte vil resultere i traumer¹²⁵ og kriser af forskellig art og betydninger i forbindelse med, at udøveren ikke længere kan bruge sporten til at evaluere og definere sig

¹²⁰ Planlægningen og hvad der bliver gjort for at hjælpe de professionelle fodboldspillere i Danmark i forbindelse med denne bliver uddybet senere i denne undersøgelse i afsnittet "Hvad bliver der gjort?".

¹²¹ I modellen "Quality of Adaptation to Athletic Retirement".

¹²² I delafsnittet "Udviklingsorientering i forhold til konstruktion af selvet" uddybes og beskrives begrebet "krise" yderligere.

¹²³ I modellen "Retirement Crisis".

¹²⁴ I modellen "Healthy career transition".

¹²⁵ Kan defineres som en "stærk psykisk påvirkning med skadelige følger". Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997.

med. Eksempelvis fandt M.A. Mihovilovic, at 6,8 % af stoppede udøvere led af seriøse psykiske traumer og frygt for fremtiden, hvilket blandt andet kunne føre til alkohol- og stofmisbrug, depression, familiære, sociale og finansielle problemer (Mihovilovic, 1968), mens S.L. Greendorfer og E.M. Blinde fandt at 17 % led af "noget eller stor utilfredshed med sig selv ved stoppet" (Greendorfer & Blinde, 1985).

Det traumatiske karriereophør opstod for det meste kun hos dem, der var underlagt en eller flere af de faktorer med negativ indflydelse på tilpasningen (Fortunato, Anderson, Morris & Seedsman, 1995).

Intervention

Det sidste trin i modellen hedder "Intervention" og beskriver de muligheder, der er for at hjælpe den udøver, som oplever et traume i forbindelse med karriereophøret.

Interventionen, der oftest foregår ved hjælp af en idrætspsykolog, kan afhjælpe mange problemer, for på trods af de tidligere nævnte faktorer i denne model, der kan reducere problemerne ved karriereophør, eksisterer potentialet for traumer stadigvæk.

Disse traumer, der opstår i forbindelse med transitionen til karriereophøret, er oftest opstået i et komplekst samspil af stressfaktorer, der kan være fysiske, psykologiske, sociale, økonomiske, uddannelsesmæssige og beskæftigelsesmæssige.

Dog er der tre primære karakteristika, der kan føre til at en situation opfattes som stressfuld, traumatisk og måske angstfyldt¹²⁶: kontrollerbarheden af situationen, forudsigeligheden af situationen og graden af udfordring for individets kompetencer og selvopfattelse (Lazarus & Folkman, 1984).

Selvom der som tidligere nævnt forholdsvis ofte opstår traumer specielt ved eliteudøveres ophør, er der dog stadigvæk en mangel på muligheder for psykologisk hjælp for idrætsudøvere, hvilket primært kan skyldes, at den stoppede udøver efter stoppet ikke længere er en del af sportssystemet og derfor ikke længere en del af sportssystemets og dets psykologers virkefelt. Samtidigt er det i en maskulin sport som fodbold måske heller ikke så velanset at gå til en psykolog ved problemer og tale om sine følelser.

En intervention af traumerne kan foregå på mange forskellige måder og med mange forskellige formål, da ophøret kan påvirke udøveren "Kognitiv"¹²⁷, "Adfærdsmæssigt"¹²⁸, "Socialt"¹²⁹ og "Følelsesmæssigt"¹³⁰.

Der findes mange navngivne copingstrategier til at overvinde stress, traumer og identitetskriser i forbindelse med karriereophør, men det er vigtigt i denne sammenhæng at pointere, at ingen copingstrategier kan siges at være universelt effektiv eller ineffektiv (Lazarus, 1999). Effektiviteten af den enkelte strategi afhænger i høj grad af personens type, stressårsagens type, stressniveauet og dets betydning samt den subjektive følelse af trivsel, social funktionsdygtighed og fysisk tilstand (ibid.).

For at give et indtryk af denne mangfoldighed og for eksemplets skyld vil der nu blive nævnt nogle strategier, der er udviklet til at hjælpe på forskellige måder og områder.

Ifølge Taylor og Ogilvie (Taylor & Ogilvie, 1994) kan man til følelsesmæssige eller fysiologiske stressfaktorer dog eksempelvis anvende time-outstrategien¹³¹, spændingstræning¹³² samt vejledning i forbindelse med træning og ernæring¹³³.

Samtidigt kan man til de adfærdsmæssige stressfaktorer eksempelvis anvende teknikker som assertivness training¹³⁴, time management training¹³⁵ samt skills assesment and development training¹³⁶.

Den måske mest anvendte interventionsform er den kognitive terapi, der bygger på kognitionspsykologien. Samtidigt er det måske den interventionsform, der umiddelbart før indsamlingen af empiri til denne undersøgelse virker mest anvendeligt til at cope med de problemer, der kan opstå ved transition til karriereophør.

¹²⁶ Angst kan defineres som: "The emotional or cognitive dimension of physiological arousal". Ibid.

¹²⁷ I modellen "Cognitive"

¹²⁸ I modellen "Behavioral"

¹²⁹ I modellen "Social"

¹³⁰ I modellen "Emotional"

¹³¹ Udviklet af Browning, 1983.

¹³² Udviklet af Bruning & Frew, 1987., Delman & Johnson, 1976., May, House & Kovacs, 1982.

¹³³ Udviklet af Bruning & Fraw, 1987.

¹³⁴ Udviklet af Lange & Jakubowski, 1976. Assertivness betyder selvsikkerhed.

¹³⁵ Udviklet af Bruning & Fraw, 1987., King, Winett & Lovett, 1986.

¹³⁶ Udviklet af Bruning & Fraw, 1987., Taylor, 1987.

Grunden til dette er, at kognitionspsykologien og den kognitive terapi adskiller sig fra andre terapiformer, der kun beskæftiger sig med situationen her og nu, ved at den kognitive terapi er en mere langsigtet og måske mere stabil og fyldestgørende interventionsform.

Derfor vil grundtankerne i kognitionspsykologien i det følgende blive beskrevet efterfulgt af korte beskrivelser af praktiske eksempler på kognitive terapiformer.

Kognitionspsykologi

Kognitionspsykologien er en psykologisk grunddisciplin, der beskæftiger sig med kognitionens fire grundelementer: sansning, perception, tænkning og hukommelse (Koester & Frandsen, 1997).

Filosofisk set er denne disciplin inspireret af rationalismen, der erklærer, at virkeligheden og sandheden lader sig forstå ved hjælp af intellekt, fornuft og logisk tænkning. Dermed har vores erkendelse ikke sit grundlag i empirien, men derimod i forstanden (Stelter, 1999). Denne verden er således opbygget efter logiske og matematiske principper, der dermed kan opfattes via fornuften og forstanden.

Kognitionspsykologien har forskellige rødder og tilknytninger på tværs af psykologiske retninger. Disse retninger er følgende (ibid.):

Bevidsthedspsykologien, som netop bygger på den førømtalte rationalisme. Denne retnings forskning retter sig mod sanseoplevelser, opmærksomhed, imagination og følelser. Disse fænomener kobles i denne retning sammen via bevidstheden.

Gestaltpsykologien, der bygger på et helhedssyn i forhold til menneskets erkendelse. Gestalttendenser i perceptionen og tænkningen er beviser for erkendelsesprocessens selvstændighed. Samtidigt bestemmer helheden (gestalten) de enkelte deles karakter og afhænger af relationerne mellem dem.

Psykoanalysen, der som kognitionspsykologien antager symbolfortolkning, kognitive repræsentationer og intentioner som en del af de psykiske processer. Der er dog også visse forskelle mellem psykoanalysen og kognitionspsykologien, da førstnævnte i høj grad fokuserer på det ubevidste og drifternes betydning for individets adfærd, hvilket sidstnævnte ikke gør.

Den humanistiske psykologi, der anvender kognitionspsykologiens grundantagelser, men også markerer sig med et samfundspolitisk engagement. I centrum for denne teoriretning er individet, der bliver betragtet som unikt i denne retning, og dets menneskelige (subjektive) oplevelse, kreativitet, værdier og selvrealisering.

Kognitive terapiformer

I det følgende vil der blive givet et kort overblik over forskellige terapiformer med kognitionspsykologisk udgangspunkt, der vil kunne anvendes ved et traume eller en krise i forbindelse med transition til karriereophør (dette overblik er skrevet ud fra Foreyt & Goodrick, 1994 og Stelter, 1999, hvor intet andet er nævnt).

"Cognitive therapy" er udviklet af A. Beck, der betragtede depression som en kombination af forringet selv-vurdering, negativt syn på aktuelle hændelser og erfaringer samt negative forventninger til fremtiden (Psykologisk-pædagogisk ordbog, 1997).

Denne terapiform fokuserer på klientens tendenser til fordrejet tænkning, der i yderste konsekvens kan føre til depressioner og dens teoretiske fundament bygger på, at adfærd og emotioner delvist grundlægges i kognitioner og kognitive processer, som man kan lære at ændre.

Den kognitive terapi sigter dermed mod at løse en kognitiv dissonans¹³⁷ ved at forsøge at skabe en forandring i de mentale forestillinger, tanker og adfærdsmønstre for at hjælpe til at løse de emotionelle og adfærdsmæssige problemer, der måtte være.

Ved decideret depression udvælger terapeuten i denne terapiform nogle af klientens problemområder, der kan være kognitive, følelsesmæssige, motivationsmæssige, adfærdsmæssige eller fysiologiske.

¹³⁷ En uoverensstemmelse mellem nogle oplevelser, overbevisninger, attituder eller følelser. Gleitman. 1998.

Hvert problem bliver så udforsket i tre niveauer: usædvanlig og afvigende opførsel som inaktivitet eller social isolation, følelsesmæssige forstyrrelser som lysten til at flygte og kognitioner af håbløshed og nederlag. Ud fra dette laver terapeuten og klienten et dagligt aktivitetsskema, hvis formål er at give klienten succesoplevelser og glæde.

Samtidigt ser de også i fællesskab på relationerne mellem depressive kognitioner og symptomerne og terapeuten forsøger at få klienten til at finde alternative og positive løsninger på dårlige oplevelser samtidigt med at hjælpe klienten med at overvinde forhindringer og konflikter i forbindelse med de nye løsninger.

"Rational-emotive therapy" er udviklet af A. Ellis og fokuserer på de irrationelle opfattelser, klienten har af specifikke omverdenssituationer og som kan give klienten en forkert og mentalt belastende fortolkning af omverdenen.

Terapeuten forsøger i denne terapiform at få klienten til at få en mere rationel tankegang og derved tydeliggøre det uhensigtsmæssige i klientens omverdensfortolkninger.

"Self-instructional training" er udviklet af D. Meichenbaum og anvender selvinstruktioner, der af Meichenbaum betragtes som kognitioner, som basis for nye adfærdsmønstre. Denne terapiform bliver primært anvendt i forbindelse med angst eller aggression.

I forbindelse med denne terapiform har Meichenbaum udviklet Stress inoculation training, hvor angst og frygt anses som værende forårsaget af forhøjet fysiologisk arousal¹³⁸ og angstfremkaldende tanker. Formålet med denne træning er så at lære klienten at slappe af og ændre de bekymrede tanker og følelser.

"Covert modeling therapy" er udviklet af J. Cautela og minder meget om Self-instructional training. Denne terapiform forbereder klienten, via mental indøvelse, til at opføre sig mere hensigtsmæssigt i angstfyldte situationer.

"Problem-solving therapies" antager generelt, at problemer i livet kræver et antal kognitive teknikker såsom udformning af mål-middel relationer eller evnen til at udvikle egne alternative problemløsningsmodeller samt at have evnen til at kunne forudse resultaterne ved disse løsningsmodeller.

Et eksempel på dette er M. Mahoneys problemløsende model, som foreslår, at mennesker bedre kan tilpasse sig til livet, hvis de systematisk anvender en bestemt sekvens af procedurer til problemløsning. Denne proceduresekvens er: 1) specificering af problemet 2) informationsindsamling 3) identificer årsager og mønstre 4) undersøg muligheder 5) indsnæv disse og prøv de, der er tilbage 6) sammenlign resultaterne 7) udvid og revider ud fra resultaterne.

Et andet (og lignende) eksempel er J.R. Hayes problemløsende model, der opererer med følgende fremgangsmåde: 1) identificer problemet 2) beskriv problemet 3) planlæg en løsning 4) udfør planen 5) evaluér planen 6) evaluér løsningen (Hayes, 1989 og Soldo, 1995).

Udover disse kognitive terapiformer er der også udviklet andre interventionsstrategier, der synes anvendelige i forbindelse med behandling af mulig stress og traumer ved det idrætsspecifikke karriereophør.

Et eksempel er den socialpsykologiske "Account-making model" udviklet af J.H. Harvey, A.L. Weber og T.L. Orbuch i 1990 (Harvey, Weber og Orbuch, 1990¹³⁹).

Account-making er blevet defineret som: "Den handling at forklare, beskrive og følelsesmæssigt reagere på problematiske eller betydningsfulde livsbegivenheder med resulterende narrationer som historielignende konstruktioner udviklet til situationer, hvor en dybdegående forståelse er påkrævet eller ønsket" (Lavalley, Nesti, Borkoles, Cockerill & Edge, 2000, s. 114¹⁴⁰).

Ved at anvende Account-making får klienten derved en måde at beskrive og betro sine følelser til andre mennesker, eksempelvis en terapeut, og derved få gennearbejdet, diskuteret og måske forklaret sine følelser. Denne beskrivelse kan både foregå verbalt ved samtale og ved at skrive om følelserne.

Account-making modellen opererer med tre faser efter at den traumatiske begivenhed, i dette tilfælde transitionen til karriereophøret, er indtruffet.

138 Arousel kan defineres som "organismens fysiologiske og psykologiske aktiveringsniveau, der bevæger sig på et kontinuum fra dyb søvn til intensiv ophidselse". Stelter, 1999, s. 139.

139 Beskrevet i Lavalley, Nesti, Borkoles, Cockerill & Edge, 2000 og Lavalley, Grove & Gordon, 1995

140 Egen oversættelse.

I den første fase, startfasen, vil det ramte individ ofte være nærmest lammet ved det store personlige tab¹⁴¹. Dette bliver efterfulgt af et følelsesmæssigt nødskrig, med følelsen af panik, udmattelse og fortvivelse, hvorefter der følger en periode med benægtelse. Denne periode betragtes som et tidligt vendepunkt i "helbredelsen" og tilpasningen til den nye situation, da benægtelse er en naturlig og nyttig copingressource. Dette gælder dog ikke, hvis individet fastholder sin benægtelse af karriereophøret.

Den anden fase, mellemfasen, er meget vigtig i forhold til tilpasningen, da individet nu skal forbi benægtelsesmekanismen og arbejde sig igennem en ofte ukontrolleret oplevelse af påtrængende tanker og følelser om transitionen.

Dette gøres ved at skabe sin beretning (account) over, hvad transitionen involverer og betyder, hvad individets følelser er omkring transitionen og hvordan livet skal fortsætte i fremtiden.

Denne beretning skal herefter betros til andre med indblik i situationen, hvis reaktion vil hjælpe eller hindre individets tilpasning til karriereophøret.

Hvis den fortrolige reagerer med empati kan individet gå videre til den sidste fase, slutfasen, der kan deles op i to dele, fuldførelse, hvor individet fornemmer en øget følelse af kontrol og er villig til at acceptere følelsen af smerte og tab og derved er klar til at komme videre i livet, samt, ændring af identitet, hvor individet har integreret og opbygget en ny selvopfattelse og derved kan afslutte sin account-making.

Hvis de fortrolige derimod ikke reagerer med empati, kan individets negative oplevelse af karriereophøret vokse, hvilket kan tage modet fra individets og dets forsøg på betroelse og social interaktion. Derved får individet ikke arbejdet situationen igennem og færdiggjort sin account-making. En løsning på dette kunne så ifølge Harvey, Weber og Orbuch være at gå tilbage til startfasens benægtelsesdel og begynde forfra på sin account-making.

Brugen af denne model synes at være relevant i forbindelse med denne undersøgelses emne, da andre studier har påvist, at mange stoppede idrætsudøvere føler, at de lider under ikke at have nogle at tale med omkring stoppet og dermed få det gennearbejdet (Werthner & Orlick, 1985, Kane, 1995 og Murphy, 1995).

En sidste type interventionsmodel der skal nævnes her og som mere er orienteret mod at opnå en anden beskæftigelse efter transitionen til karriereophøret er Blann og Zaichkowskys Professional Athletes Career Transition Program (PACTP), som består af ni moduler, hvis formål er at få den stoppede integreret i erhvervs livet. (Hawkins, Blann, Zaichowsky & Kane, 1994¹⁴²):

1. Orientering.
2. Selv-revision 1.
3. Selv-revision 2.
4. Karrierebevidsthed.
5. Uddannelsesbevidsthed.
6. Karriereerfaringer.
7. Beslutning omkring karriere eller uddannelse.
8. Jobsøgning 1.
9. Jobsøgning 2.

De stoppede idrætsudøvere kan træde ind i dette program på de niveau, de er kommet til i deres liv og som er passende til deres baggrund og kan herefter gennemgå modulerne i det tempo, de selv synes er passende.

Ulemperne ved at bruge Taylor og Ogilvies Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes som udgangspunkt i gennemgangen af relevante faktorer og ved at supplere den med andre videnskabelige artikler kan primært siges at være, at hovedparten af den forskning, der er om emnet transition til karriereophør er baseret i USA og Canada.

I disse lande er idrætskulturen meget anderledes end den danske foreningskultur, da man efter at have dyrket idræt i high school og college enten kan komme til at dyrke idrætten professionelt eller under former

¹⁴¹ Dette vil der blive givet et eksempel på i analysen af S3.

¹⁴² Egen oversættelse.

der er, om ikke uorganiseret, så i hvert tilfælde langt mindre organiseret og etableret end i Danmark og til dels også resten af Europa, hvor man, hvis man ikke har evnerne til at blive professionel, alligevel har muligheden for at dyrke velorganiseret idræt på alle niveauer.

Samtidigt skal det også siges, at denne forskning primært koncentrerer sig om ishockey (NHL), baseball (MLB) og basketball (NBA) (Kane, 1995), der alle tre på topprofessionelt niveau i USA og Canada bliver spillet i privatejede ligaer med specielle regler, speciel etik og en meget anderledes organisation end den, vi er vant til i Europa.

Men grunden til at meget af forskningen om transition til karriereophør er baseret i USA og Canada kunne være, at der dels er en meget stor gruppe af eliteidrætsudøvere i Nordamerika (Munk, 1999) udover at man også skal være opmærksom på, at den amerikanske drøm i høj grad kan kædes sammen med sport i den forstand, at sporten kan bruges til at være et springbræt op ad den sociale rangstige og kilden til rigdom. Men dette betyder også at udøverne mere ensidigt fokuserer på at "nå målet" og at der derfor også opstår en mængde tabere, der ikke når dette og som må stoppe med sporten og begynde mere eller mindre forfra.

Efter grundig litteratursøgning i alle gængse baser er det samtidigt kun lykkedes at finde én artikel om transition til karriereophør i fodbold i europæisk forstand, nemlig "The status of former sportsmen" af Mihovilovic, men den er gammel (1968!) og lavet ud fra gerontologi, men dog alligevel brugt i denne undersøgelse for fuldstændighedens skyld.

Samtidigt er størstedelen af undersøgelserne lavet kvantitativt, hvilket øger overblikket, men ikke giver specielt mange særegne detaljer.

Som den sidste ulempe ved at bruge Taylor og Ogilvies arbejde og de videnskabelige artikler som supplement til samme, skal det nævnes, at forskningen af transition i en vis grad kører i ring med henvisninger, således et forskningsresultat ofte underbygges med resultatet fra et andet projekt, der anvender et pilotprojekt til det første forskningsprojekt, som inspiration. Dette kan være problematisk, da sandsynligheden for at sandheden forvanskes øges med hver nytolkning af et resultat.

Til trods for disse ulemper giver Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes og supplementerne til denne model dog et godt overblik og indsigt i hvilke faktorer, der er vigtige i forbindelse med en undersøgelse af transition til karriereophør og den anses derfor som fuldt brugbar som fundament til en del af denne kvalitative undersøgelse.

Modificeret Selvteori

Til at beskrive sportens betydning for et udøvende individs identitetsudvikling anvendes i denne undersøgelse R. Stelters Selvteori (Stelter, 1995 og 1999).

I denne teori defineres identitetsudvikling som: "En livslang proces, hvor personen, til trods for store sociale og samfundsmæssige forandringer, forsøger at "forhandle" sin identitet med en vis kontinuitet over tid og socialt rum" (Stelter, 1999, s.124).

Hovedformålet med den kroppsykologiske (ibid.) og fænomenologisk inspirerede selvteori, er at skabe en forståelse for kroppens betydning for denne identitetsudvikling og dette gøres ved at kombinere en oplevelses- og erfaringsdimension med en socialkonstruktionistisk¹⁴³ dimension.

Derved har ethvert individ ifølge denne teori en fundamental basis i sin egen kropslighed, men samtidigt udfordres de erfaringer og oplevelser individet har, af den sociale omverden i form af omgivelserne og andre mennesker med deres egne individuelle erfaringsmæssige udgangspunkter og historie.

Dermed bliver et individs identitetsudvikling en del af et socialt rum, hvor individets personlige meninger og opfattelser af verden hele tiden skal forhandles, hvilket har stor indflydelse på udviklingen af identiteten.

Beskrivelsen af Selvteorien vil i denne undersøgelse blive udvidet med relevante emner, der synes at mangle i teoriens oprindelige form i forhold til denne undersøgelses emne, uddybet med fundamentale kilder samt

¹⁴³ Konstruktionismen er orienteret til den social kontekst og ser virkeligheden som et produkt af mellem-menneskelige relationer og dermed mere sociologisk og socialpsykologisk orienteret end konstruktivismen, som den ofte bliver forvekslet med. Konstruktivismen omhandler lukkethed i systemet, hvor signaler modtages fra omverden, men bearbejdes inden for systemet (her taler man om autopoiesis, der er sammensat af de græske ord "auto" og "poiesis" der betyder henholdsvis "selv" og "skabelse", Andersen & Kaspersen, 1997) og ser altså virkeligheden som et produkt af individuelle (biologiske) strukturer. Stelter, 1995, s. 45. og 1999, s. 268.

tilpasset undersøgelsens emne om transition til karriereophør i professionel fodbold.

Samtidigt vil teorien blive modificeret med henblik på, at den i denne undersøgelse skal anvendes til at beskrive de psykiske, sociale og identitetsmæssige konsekvenser af et individs transformation fra en livsperiode til en anden i forbindelse med transitionen til karriereophør.

Dette er ikke umiddelbart teoriens oprindelige undersøgelsesobjekt, da den nærmere ønsker at beskrive individets selv i nuet og derfor betragtes modifikationerne som nødvendige for at selvteorien kan anvendes i denne undersøgelse, da den tidligere nævnte kontinuitet over tid og socialt rum i forbindelse med identitetsudviklingen kan være ikke-eksisterende ved denne form for transition.

Modifikationer og tanker omkring brugen af hvert enkelt delafsnit af selvteorien til analyse af denne undersøgelses empiri vil blive beskrevet som afslutning på hvert af teoriens fem delelementer.

Til sidst vil beskrivelsen af selvteorien også blive brugt til at definere beskrive og uddybe begreber, der hypotetisk kan tænkes at være relevante til analysen af empirien samt begreber, der anvendes senere i denne undersøgelses analysedel.

Selvteorien kan deles op i fem delelementer, der skal opfattes som faktorer i en helhed og som gensidigt påvirker hinanden (Stelter, 1995). De fem delelementer er: "Kropsselve", "Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse", "Selvet som social konstruktion", "Udviklingsorientering i forhold til konstruktionen af selvet" samt "Sociohistorisk orientering i forhold til konstruktion af selvet". Jeg vil i det følgende beskrive hvert enkelt delelement.

De tre første delelementer vil blive anvendt selvstændigt i caseanalyserne, mens de sidste to delelementer mere tjener som "oversigter", der kan blive inddraget, hvis dette skønnes relevant.

Beskrivelsen af selvteorien sker, hvor intet andet er nævnt, ud fra Stelters egen beskrivelse af selvteorien (Stelter, 1995 og 1999) og suppleres med stamlitteraturen fra de steder i selvteorien, hvor der anvendes kilder samt med teori, der er relevant at tilføje selvteorien i forbindelse med undersøgelsens emne.

Kropsselve

Kropsselve defineres som følgende:

"Kropsselve aktualiseres løbende via fornemmelser, perceptioner og kognitioner, som umiddelbart opstår på basis af kropslig sansning i den konkrete omverdenssituation, og som via sanseorganer, proprioceptorer, kinetisk sansning og vestibularapparatet når frem til vores bevidsthed. Kropsselve udformes på basis af en intentionalitet, som kommer til udtryk i den dynamiske enhed mellem perception/sansning og bevægelse. Kropsselve er et konstrukt, som konstitueres i dialogen med omverdenen" (Stelter, 1995, s. 41).

Vi oplever altså verden gennem det der, ifølge fænomenologien, hedder den levede krop¹⁴⁴ og som kan betragtes som vores formidler til omverdenen. Denne formidling udformer sig altid ud fra en bestemt intentionalitet, som selvet har i forhold til sin verden. Intentionalitet forstås i denne selvteori og i fænomenologien som "en prærefleksiv og, via den levede krop, udformende bevidsthedstilstand, som er en forudsætning for subjektets adgang til verden" (ibid., s. 38.).

Kropsselve bliver med andre ord til i en proces, der foregår hele tiden mellem kroppen, alle former for sanser og omgivelserne. I forbindelse med processen gør sansningen, at personen fornemmer sin krop. Denne fornemmelse kan udvikle sig til stærke kropsoplevelser, klare følelser og indsigt i forhold til ens egen person.

Da alle former for sansning, oplevelse, fornemmelse, perception og bevægelse er individuelle og forskellige fra person til person, kan man betegne kropsselve som subjektivt og helt unikt for den enkelte person. Derved kan personens handling også siges at være subjektiv, da den foretages ud fra sansningen og perceptionen. Kropsselve er samtidig en dynamisk struktur, der igennem hele livet ændrer og tilpasser sig efter, hvordan vores dialog med vores omgivelser og omverden forløber. Det kan derfor siges, at være den øjeblikkelige "føjte fornemmelse" af ens eget selv (ibid., s. 42).

¹⁴⁴ Udtrykket "den levede krop" er et dansk udtryk for det tyske ord "Leib" som er en betegnelse for den levende og sansende krop, der hele tiden er i dialog med omverdenen. Stelter, 1995, s. 32 og 1999, s. 100.

Den følte fornemmelse er defineret på følgende facon:

"En følt fornemmelse er ikke en mental, men en fysisk oplevelse. Fysisk. En kropslig bevidsthed om et menneske eller en begivenhed. En indre aura, der omfatter alt hvad man føler og ved om det pågældende emne på et givet tidspunkt - som omfatter det og videregiver det til dig på en gang i en syntese stedet for stykkevis. Det kan sammenlignes med et smagsindtryk eller en stor musikalsk harmoni, der har en stor følelsesmæssig virkning, en stor, rund og uklar følelse" (Gendlin, 1983, s. 55).

Det vil sige, at en følt fornemmelse er en umiddelbart meget kompleks fysisk følelse, der er svær at beskrive for den, der oplever følelsen.

En anden følelse af en kropsoplevelse, hvor man ikke umiddelbart kan beskrive med ord, hvordan en situation opleves og hvad der foregår i situationen tilfælde kan i nogle tilfælde kaldes flow. Flow opstår, når en person i en bestemt situation oplever en passende grad af udfordring og ingen kedsomhed. Denne ekstatiske følelse af "jeg kan"¹⁴⁵ er et udtryk for kroppens prærefleksive intentionalitet til sin omverden. De vigtigste dimensioner af flow er kort fortalt (Csikszentmihalyi, 1975):

- *Merging of action and awareness*: Opmærksomheden er entydigt koncentreret om den pågældende aktivitet. Man kan tale om at være opslugt i en aktivitet eller at handlingen føles som om, at den sker af sig selv.
- *Centering of attention on a limited stimulus field*: Opmærksomheden er begrænset til det område, der berører selve aktiviteten og alt andet er udelukket fra bevidstheden.
- *Loss of ego*: Flowoplevelsen er uden selvbevidsthed, da bevidstheden udelukkende er fokuseret på aktiviteten og ikke sig selv som person. Efter flowoplevelsen vender selvbevidstheden tilbage med fornyet styrke.
- *Control of action*: Man oplever at have kontrol over situationen uden at opmærksomheden er rettet mod denne kontrol i sig selv samtidigt med, at man oplever en følelse af ubekymret. Dog må der ikke være alt for meget kontrol, da følelsen af tilpas udfordring er en forudsætning for flow.
- *Clear goals and feedback*: Der er ingen tøven eller usikkerhed under flowoplevelsen. Det ligger på forhånd klart, hvad aktiviteten går ud på. Under selve aktiviteten foretages der ingen direkte evaluering.

En sidste faktor der skal nævnes i forbindelse med kropsoplevelse og som ikke er med i de oprindelige beskrivelser af Stelters selvteori, er aggression, der er et begreb fodboldspillere må formodes at være i kontakt med hver dag i forbindelse med træning og kamp.

Aggression kan defineres som et psykologisk udtryk for følelsen vrede, men har ofte en meget bredere betydning. Aggression kan nemlig også betragtes som den oplevede følelse og tilhørende adfærd, som kan være destruktiv eller have en angribende karakter, der kan give sig til udtryk i både kropslige og verbale angrebshandlinger (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997).

Aggressiv adfærd kan forklares på mange måder.

Rent fysiologisk kan aggressioner (primært for mændenes vedkommende¹⁴⁶) skyldes høje niveauer af det mandlige kønshormon testosteron. Samtidigt er det også bevist, at specielle hjernebaner, der involverer stof-fet serotonin også har betydning for niveauet af aggression (Gleitman, 1998)¹⁴⁷.

Psykologien har sine forskellige syn og forklaringer på aggression.

Ifølge S. Freuds psykoanalytiske teori har vi mennesker to basale instinkter, nemlig "eros", den energifyldte livskraft, og "thanatos" som er dødsinstinktet eller den destruktive kraft (Gill, 2000). Ud fra dette kan man se aggressiv adfærd som et udslag af en persons frustrationer over at vedkommendes instinkter, specielt de seksuelle (eros), ikke kunne få frit løb.

¹⁴⁵ Dette begreb stammer fra fenomenologien og skal opfattes som et udtryk for en positiv og udviklende dialog mellem individet og omverdenen.

¹⁴⁶ Kvinder udskiller dog også testosteron, men i mindre mængder end mændene.

¹⁴⁷ Serotonin spiller ifølge forskningen også en vigtig rolle i forbindelse med forstyrrelser i sindstemning. Gleitman, 1998.

Dette synes relevant at beskrive, da det senere blev uddybet af J. Dollard, J. Dobb, N. Miller, O. Mowrer og R. Sears (Dollard, Dobb, Miller, Mowrer og Sears, 1939), der var teoretikere i den psykoanalytiske teoritradition, til en decideret frustration-aggression hypotese, der sagde, at hver gang en persons forsøg på at nå et hvilket som helst mål bliver forhindret, vil der opstå en aggressiv energi, der tilskynder personen til at skade eller fjerne den forhindring (person eller objekt), der står i vejen (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem & Nolen-Hoeksema, 1996), hvilket kunne være en relevant måde at forklare de aggressioner, der kan opstå i forbindelse med eksempelvis en fodboldkamp.

Der er dog et par kritiske aspekter ved denne hypotese. Eksempelvis er det ikke sikkert, at aggression kun opstår på grund af frustration samtidigt med, at det forhåbentligt ikke er hver gang, man ikke får sin vilje, at man bliver aggressiv grænsende til det krigeriske.

Et anden forklaring på aggression er, at se på aggression som en tillært respons ud fra A. Banduras social learning teori¹⁴⁸. Ifølge denne teori kan aggression læres gennem observation og/eller imitation og er derfor et resultat af interaktion mellem mennesker. Responsen på at et mål for adfærden er blokeret vil i denne teori afhænge af, hvordan og med hvilken succes personen tidligere har ageret i lignende situationer og derfor vil en aggressiv adfærd hovedsageligt ses hos personer, der har lært at respondere lignende situationer med aggressiv adfærd (ibid. og Gill, 2000).

Eksempelvis kunne man i fodbold forestille sig, at en spiller gennem ungdomsårene lærer, at man ved at udvise en vis grad af psykisk og fysisk aggression i træning og kamp, giver sig selv bedre muligheder for at opnå resultater.

Hvorvidt denne aggression skal betragtes som en energiudladning knyttet til situationer i kampen eller om behovet for afløb for aggressioner er længerevarende er dog lidt usikkert. Ligeledes må det betragtes som diskutabelt om afløbet for aggression altid fører til katarsis¹⁴⁹.

Eksempelvis ville en succes ved aggressiv adfærd i social learning teorien kunne føre til en selvforstærkende effekt med flere aggressioner til følge, men modsat kan man sige, at man ved at udtrykke sig aggressivt måske føler sig bedre tilpas bagefter. Dette kan dog skyldes, at man bagefter føler sig mere magtfuld og kontrolleret i forhold til sig selv og kan nok siges at høre til de tidlige instinktteorier, som eksempelvis Freuds (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem & Nolen-Hoeksema, 1996 og Gill, 2000).

Forholdet mellem sport og aggression er blevet beskrevet af N. Elias og E. Dunning, der blandt mange polariteter (eller spændingsfelter) i fodboldspillet beskriver polariteten mellem nydelsen ved aggressionen hos den individuelle spiller og hindringen lagt på denne nydelse af de nedskrevne og uskrevne regler samt polariteten mellem kedsomhed og vold (Elias & Dunning, 1986, Lind, 1999). Sportens rolle i Elias & Dunning's civilisationsteori bliver at tilbyde mennesker et forum for, på en socialt accepteret måde, at opleve lystfuld spænding og aggression gennem at tilbyde en kontrolleret ukontrol af emotioner i en mimetisk ramme for konflikt og kamp (Lind, 1999).

Ud fra dette synspunkt kan aggression derfor anskues som en form for socialt accepteret forhandlingsmåde eller forhandlingsstrategi i forbindelse med relationer mellem mennesker¹⁵⁰.

Dette kan blandt andet ses i fodboldkampe, hvor det at være aggressiv overfor modstanderen i forbindelse med eksempelvis tacklinger og hovedstødsdueller ofte viser sig som vigtigt og i nogle tilfælde nødvendigt for at vinde kampen som helhed, men også det små kampe i kampen, som der altid er mellem direkte modspillere fra hvert sit hold¹⁵¹. Et andet eksempel på at aggressiv adfærd kan være nyttigt i fodbolden kunne være til træning, hvor man forsøger at holde konkurrenterne til sin plads væk fra denne ved at spille meget fysisk hårdt overfor disse og eventuelt svare på lignende "angreb" på én selv ved at gribe til korporligheder¹⁵².

148 Blandt andet beskrevet i Stelter, 1999.

149 Det vil sige, at man ved at opleve en følelse intenst får et mindre niveau af følelsen. Man bliver "renset ud" ved i dette tilfælde sporten og får derved reduceret aggressive tendenser i de dele af livet, der ikke involverer sporten.

150 Aggression som en form for socialt accepteret forhandlingsmåde kan måske siges at høre ind under undersøgelsens senere delafsnit "Selvet som social konstruktion" og ikke under delafsnittet "Kropsselvet", men for læsevenligheds og overskuelighedens skyld beskrives det i dette afsnit i forbindelse med beskrivelserne af de andre forklaringer på aggression og dens betydning.

151 Dette skrives ud fra egne aktive erfaringer med fodbold, samt fra observationer af fodboldkampe på højest niveau.

152 Dette eksempel er ikke opdigtet, men oplevet under overværelse af træningen hos en københavnsk Superligaklub, hvor situationen tilsyneladende ikke fik andre konsekvenser end, at den spiller der startede slagsmålet blev sendt ind fra denne træning, men alligevel beholdte sin stamplads i den næste kamp tre dage efter episoden.

Efter karriereophør er spilleren frataget dette førømtalte forum for spænding på et sportsligt højt niveau og ved en undersøgelse som denne, synes det interessant at fokusere på de kropslige afsavn ved at dette forum for aggression, der i princippet også er forum for de tidligere nævnte potentielle kropsoplevelser som den følte fornemmelse og flow er væk.

Derfor skal dette afsnit af selvteorien anvendes som teoribaggrund til at undersøge ophørets betydning for kropsselve. Eksempelvis hvilken betydning, det har for personen og tilhørende kropsselv at gå fra tre til fem timers daglig fysisk aktivitet til måske ikke længere lave nogen form for fysisk aktivitet.

Samtidigt er det interessant at undersøge om behovet for følte fornemmelser, flow og aggressionsudladninger falder ved stoppet eller om det er en afhængighedstilstand, der gør, at en person efter karriereophør forsøger at finde andre aktiviteter, hvor han kan opleve noget lignende.

Til sidst er det interessant at undersøge, hvad der sker når individets vante forum for iscenesættelse fjernes og individets identitetsstabilitet falder. Kan og skal dette forum erstattes og hvis ja, hvordan?

Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse

Når man undersøger og beskæftiger sig med eliteidrætsudøveres transition til karriereophør er det uundgåeligt at berøre et emne som selvværd. Det er et begreb, der er direkte relateret til selvet og samtidigt må man konstatere, at det er et begreb, der virkelig er oppe i tiden. Aldrig før er der blevet talt så meget om selvet i form af manglende *selvværd*, behovet for *selvrealisering*, vigtigheden af *selvrespekt*, *selvudviklende selvtillidskurser*, *selvransagelse*, *selvkritik*, *selvforståelse*, *uselvtændighed* for blot at nævnte et par eksempler. Selvet og dermed også personligheden er afgjort steget i betydning i vores tid.

Samtidigt er det i dag meget benyttet at være optaget af, hvordan man er og hvad andre synes om én.

Dette synes specielt relevant i forhold til idrætsudøvere, der skal starte et "nyt" liv efter deres aktive karriere og derfor skal revurdere og omdefinere deres person(lighed).

Der eksisterer dog som ovennævnte indikerer store uklarheder på det begrebslige plan. Dette skyldes, at der benyttes forskellige termer for samme begreb. Eksempelvis behandles begreber som selvopfattelse, selvværd, selvtillid, selvrespekt, selvurdering og selvaccept ofte synonymt. Det er af samme grund yderst interessant af få afklaret, hvad begreberne egentligt betyder.

Dette vil i det følgende forsøges udredet i en begrebsafklaring, hvor der dog kun vil blive fokuseret på de tre hovedbegreber: selvværd, selvopfattelse og selvtillid.

Selvværd kan defineres som en: "...Følelse og oplevelse af at være værdsat som den man er og at have ret til at være den, man er. Begrebet angår relationen til andre mennesker og udvikles derfor gennem andres ubetingede værdsættelse af personen, således som denne er. (Selvværd) grundlægges i barndommen, men kan svækkes eller styrkes hele livet" (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997).

Det er her værd at bemærke, at selvværdet udvikles gennem andres *ubetingede værdsættelse*, som derfor er yderst essentiel. Desuden peges på barndommen som fundamental vigtig livsperiode. Således defineret er det yderst vanskeligt at undersøge folks selvværd direkte.

Det nært beslægtede begreb selvopfattelse, der kan defineres som: "..en persons subjektive oplevelse af sig selv, sin kunnen, sine handlinger og sine relationer til andre og til krav i sit miljø" (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997) er lettere at undersøge, grundet dets udprægede subjektive aspekt.

Ud over de gængse ordbogsdefinitioner bruges der dog ofte en mere "luftig" definition af selvopfattelse, der lyder som følger: "(Selvopfattelse er) individets oplevelser af sig selv, med alt hvad dertil hører: fysik, krop, lemmer, udseende, færdigheder, ejendele, ønsker, drømme, meninger, idealer, hvad det anser sig for at være dygtig til og ikke dygtig til, interesser, frygt, glæder osv. osv.. Opremsningen kan fortsætte i det uendelige" (Luders, 1991, s. 145).

Hvor individets selvopfattelse er et meget abstrakt, overordnet og komplekst begreb er begrebet selvtilid ofte mere situations- og kompetenceafhængigt og derved specifikt, nutidigt og svingende.

Selvtilid kan defineres som: "Individets almindelige selvvurdering, det vil sige vurdering af egne egenskaber, færdigheder, præstationer og social fremtræden mm. i relation til oplevede krav og forventninger" (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997).

De tre begreber overlapper og supplerer i vid udstrækning hinanden. Man kan påstå, at man styrker eller svækker sin selvtilid i specifikke situationer, hvilket påvirker ens selvopfattelse og derved også i sidste ende ens selvværd. Modsat kan det ligeledes påstås, at ens selvværd, der som nævnt grundlægges i barndommen er afgørende for selvopfattelsen og dermed også ens selvtilid i specifikke situationer. Derved ender diskussionen ved historien om hønen og ægget. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at der i forbindelse med en eliteudøvers transition til karriereophør kan være en betydningsfuld overførselsværdi fra idrætten til livet efter idrætten i form af selvværd og selvbevidsthed (Brewer, Van Raalte & Linder, 1993). Modsat kan det også virke omvendt, set på den måde, at fundamentet for atletens selvværd forsvinder, når karrieren stopper og det civile liv starter.

Disse begrebsmæssige uklarheder bliver også behandlet i denne del af selvteoriens oprindelige form, der for at kunne tale om selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse adskiller de to begreber "selvet" og "selvopfattelse" på følgende måde og ud fra denne adskillelse laver en selvstændig definition af selvet som personlig konstruktion.

Ifølge selvteorien defineres selvet som følgende:

"Selvet er et teoretisk konstrukt, der kan indfange individets refleksion omkring sin egen person. Identitetsforskningen beskæftiger sig i det følgende med "selvet" som en forudsætning for den menneskelige handling og samtidigt som et konstrukt, der udformes i samspejlet med andre"¹⁵³.

Selvopfattelsen kan defineres som følgende:

"Selvopfattelsen er individets basis for egen selvforståelse. Det er selvets konstruktion omkring sig selv, som er individets indgang til blandt andet viden, forestillinger, følelser, oplevelser og motivationer"¹⁵⁴.

Herefter kan selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse defineres som følgende:

"Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse bygges på princippet om selvorganisation. Det er en affektiv - kognitiv struktur, som former oplevelser og perceptioner via en "indlemmelse af omverdenen" til en subjektiv omverden eller til en individuel virkelighed. Kropsselvet og selvet som personlig konstruktion danner et fælles system" (Stelter, 1995, s. 46).

Det vil sige, at kropsselvet og selvet som personlig konstruktion er en sammenhængende konstruktion, hvis to elementer er betinget af hinanden.

Dette skyldes, at den tidligere omtalte levede krop som vores sansorgan er formidler mellem selvet og omverdenen og vores krop kan derfor betragtes som "vores medium til verden og vores anker i verden" (Merleau-Ponty, 1994, s. 100 og fodnote 130 og Stelter, 1995, s. 35).

Denne proces forløber ved, at vi via vores exteroceptorer¹⁵⁵ modtager informationer om omgivelserne og omverdenen. Disse signaler bearbejdes inde i hjernen og i vores bevidsthed. Herefter bliver de til informationer, som også kan kaldes interne konstruktioner. Disse interne konstruktioner er baseret på vores bevidstheds intentionelle orientering. Det vil sige, at bearbejdningen af signaler fra omverdenen sker ud fra den enkelte persons erfaring, forhistorie, holdninger, forudindtagethed og målsætning i den specifikke situation.

¹⁵³ Ifølge noter fra forelesning af R. Stelter i faget PP3 15/11 1999 på Institut for Idræt på Københavns Universitet.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Det vil sige, de sanser der reagerer på udefra kommende påvirkninger: hudsanserne, synssansen, labyrintsanserne, høresansen, lugtesansen og smagsansen.*

Dermed skaber hvert individ sin helt egen subjektive opfattelse af virkeligheden og den konkrete situation. Denne intentionelle orientering er med til at give den enkelte person stabilitet i sine personlige konstruktionsmønstre, da orienteringen ikke ændrer sig væsentligt i sammenlignelige situationer.

Heller ikke individets opfattelse af sig selv kan siges at være objektiv. Den vil altid være præget af hvilke normer og regler, der findes i den kultur og sociale omverden, individet befinder sig i.

I denne sociale omverden vil en professionel fodboldspiller meget ofte have en høj status hos specielt de, der ikke kender ham så indgående¹⁵⁶ ligesom det at være professionel fodboldspiller ofte udmønter sig i at være meget prestigefuldt.

Et begreb som status og dens betydning bliver ikke behandlet i selvteoriens oprindelige form, men synes så væsentligt i forhold til denne undersøgelses emne ligesom den efterfølgende korte beskrivelse af narcissisme, at der nu vil følge en beskrivelse af det.

En persons sociale status er blevet beskrevet som afhængig af dels den sociale prestige, der er knyttet til personens rolle i en gruppe og dels af det sociale omdømme han får gennem sin udførelse af rollen (Sjølund, 1965)¹⁵⁷.

Denne status vil ofte have stor betydning for en persons adfærd¹⁵⁸ og selvværd, men det er dog samtidigt vigtigt at pointere, at en persons sociale status ikke kun afhænger af, hvilken rolle han har og hvor godt han udfylder denne. Personens baggrund i samfundet har også sin selvstændige betydning. Eksempelvis kan en elevs status i skolen til dels skyldes dennes familiemiljø lige så vel som en professionel fodboldspillers status i andre miljøer end fodboldens (kan) skyldes hans betydning for klub- og eventuelt landshold. Man kan sige, at der kan skelnes mellem "tilskrevet status" som opnås som følge af faktorer som alder, køn, miljø etc. og "tilkæmpet status" der kan erhverves som følge af en personlig indsats (ibid.).

Samtidigt med at fodbolden kan føre til, at spilleren opnår høj social status hos sine medmennesker, må det også siges, at den berømmelse og beundring fodbolden kan give i nogle tilfælde kan tænkes at føre til former for narcissisme hos den enkelte spiller.

Uden at gå nærmere ind i en dybere og meget omfattende freudiansk beskrivelse af begrebet kan narcissisme defineres som en "forelskelse i sig selv", der kan være præget af blandt andet storhedsforestillinger om egen betydning samt behov for konstant at udstille sig og tiltrække sig opmærksomhed og beundring (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997) i en verden, hvor narcissisten ser sig selv som centrum. Denne mulighed for udstilling af sig selv og for at opnå opmærksomhed og beundring må siges i høj grad at være til stede i topfodbolden, hvor der, som et enkelt eksempel ud af mange, udover selve spillet på banen, før og efter en kamp ofte foregår et spil mellem spillerne og publikum, der synger sange om den enkelte spiller og kalder på de enkelte spillere undervejs i opvarmningen for at hylde denne og på denne måde skabes der et socialt og kulturelt system.

Et socialt og kulturelt system opstår, når enkeltpersoner som gruppemedlemmer skaber en fælles realitet og dermed et område, hvor de oplever deres handlinger og kommunikation som meningsfulde og hvor de er i stand til at relatere sig til hinanden på baggrund af en fælles referenceramme.

Alt dette betyder, at den oprindelige opfattelse af at subjektet, i dette tilfælde individet, og objektet, i dette tilfælde omverdenen, er skarpt adskilt fra hinanden, i denne selvteori nu bliver afløst af den opfattelse, at individet kun kan opleve omverdenen og sig selv ved at opleve sig selv som en del af denne omverden.

Der tales i forbindelse med denne nye opfattelse af individet også om et såkaldt "working self-concept" eller arbejdende selvopfattelse (Markus & Wurf, 1987).

Dette begreb beskriver selvopfattelsen som værende en dynamisk konstruktion i evig udvikling i dialog med sansning, kropsoplevelser og med omverdenen. Det vil sige, at den indstilling, man har til sig selv, påvirkes af omgivelsernes henholdsvis positive og negative indstillinger overfor en¹⁵⁹.

156 De der kender fodboldspilleren mere indgående, eksempelvis familie og venner, kender også den pågældende persons andre sider og lægger ikke så meget vægt på, at han lige netop er fodboldspiller.

157 Begrebet "Social status" kan umiddelbart synes at høre til under delafsnittet "Selvet som social konstruktion", men på grund af den sammenhæng det i denne undersøgelse har med narcissisme er begrebet beskrevet i dette delafsnit.

158 Jf. det tidligere skrevne om udøverens rolle og adfærd i forbindelse med beskrivelsen af ekspertisefasen i afsnittet "Karriere og karriereudvikling".

159 Dette gives der senere eksempler på i forbindelse med analyserne af S1 og S3.

I forbindelse med en del af selvet som personlig konstruktion taler man også om begrebet "perceived self-efficacy" eller på dansk "oplevelse af handlekompetence" (Bandura, 1997, Stelter, 1995 og 1999).

Dette begreb beskriver personens tro på at være i stand til at kunne organisere og gennemføre en bestemt adfærd på basis af egne ressourcer for at opnå nogle specifikke præstationer. Denne tro gælder specielt i situationer, der kan betegnes som værende nye, uforudsigelige eller specielt udfordrende (Bandura, 1997).

Oplevelse af handlekompetence kan samtidig ifølge Stelter (Stelter, 1995, s. 143-147. og Stelter, 1999, s. 193) adskilles i følgende fem dimensioner:

1. Oplevelsen af handlekompetence baseres via kropsoplevelser.
2. Oplevelsen af handlekompetence formidles via indekse (ex. smerte, puls osv.), som henviser til nogle konkrete kropsoplevelser.
3. Den via kropsoplevelser oplevede handlekompetence betinger intentionsdannelse, viljestyrke og forventningsniveau og omvendt.
4. Oplevelsen af en voksende handlekompetence har en positiv indflydelse på de personlige selvkonstruktioner.
5. Oplevelsen af en dalende handlekompetence har en negativ indflydelse på de personlige selvkonstruktioner.

Men oplevelse af handlekompetence synes dog også at kunne anvendes i en ikke-kropslig sammenhæng, som eksempelvis oplevelse af social handlekompetence, der kan være et udtryk for et individs evne til at begå sig i forskellige vante og uvante sociale relationer og miljøer (Bandura, 1997¹⁶⁰).

I denne oplevelse af social handlekompetence styrkes den menneskelige adfærd via et samspil af flere faktorer. Menneskets adfærd kan nemlig siges at blive styret af, hvad der sker i miljøet lige inden den pågældende adfærd (stedfortrædende forstærkning ved observationsindlæring), hvad der sker lige efter den pågældende adfærd (selvforstærkning og oplevelse af handlekompetence) og hvordan det pågældende individ opfatter denne situation (anticipation af fremtidige situationer)¹⁶¹.

Netop kompetence-begrebet har i de senere år fået en betydelig gennemslagskraft, som en fokusering på faglige og menneskelige krav, der stilles til den enkelte i vores tids samfund¹⁶².

Baggrunden for dette skal findes i, at der stilles store krav til at kunne vurdere, analysere, vælge og handle i forhold til nye og ukendte situationer. Kompetencen bliver et udtryk for menneskers evne til at håndtere og agere i en social og kulturel verden, hvor der ikke er nogen retningslinier.

S. Harter har beskrevet kompetence som et begreb, der skal ses som et sæt selvopfattede færdigheder, der opbygger selvværd (Harter, 1985). Derved er der en forskel mellem kompetence som færdigheder og følelsen af selvværd. Modsat er selvværd også opbygget på kompetencer i visse områder. Harter skelner i den forbindelse mellem en "ydre" og en "indre" selvværdsfølelse, for at kunne differentiere mellem specifikke kompetencer (ydre) og en mere overordnet oplevelse af selvværd (indre).

Samtidigt opstiller hun tre områder, som skal belyse, hvad der er vigtigt for selvværdsfølelsen. Disse tre områder er: kognitiv kompetence, social kompetence og fysisk kompetence (Harter, 1990). Det skal her nævnes, at Harter mener, at der, i forhold til selvværd, er en sammenhæng mellem hvilken kompetence, der er vigtig for personen og hvor kompetent personen er på samme område. Hvis en person er dårlig til et eller andet, men samtidig er ligeglad med den specifikke aktivitet, behøver dette ikke at betyde noget for personens selvværd. Modsat vil det medføre et lavt selvværd, hvis en person er dårlig til noget som vedkommende syntes er vigtigt at være god til.

Netop oplevelsen af social og fysisk handlekompetence kunne være interessant at undersøge i denne undersøgelse i forbindelse med at den stoppede eliteidrætsudøver efter stoppet ikke længere har fodbolden til at give oplevelsen af handlekompetence. Samtidigt med dette kommer han i den nye tilværelse til at opleve nogle sociale sammenhænge, der kan være uvante ligesom at udøverens sociale omgang med andre mennesker nu foregår ud fra nogle andre forudsætninger end da han var kendt som aktiv fodboldstjerne.

¹⁶⁰ Dette er min egen definition af begrebet.

¹⁶¹ Ifølge noter fra forelæsning af R. Stelter i faget *Erfaring og identitet* 8/2 2000 på Institut for Idræt på Københavns Universitet.

¹⁶² Særlige kendetegn ved vores tids samfund beskrives i delafsnittet "Den sociohistoriske orientering i forhold til konstruktionen af selvet".

Eksempelvis kunne man forestille sig, at fodboldspillerens tidligere høje status nu falder kraftigt. Men sker dette? - og hvis det sker, hvad gør spilleren så for at erstatte den gamle status og opbygge nye sociale relationer?

Samtidigt er det interessant at undersøge selvværdets og den såkaldte arbejdende selvopfattelses tilstand efter stoppet samt hvordan individet på ny skal definere sig selv efter stoppet, nu efter skiftet fra fodboldens funktionelle kollektiv til hverdagens "ensomhed" uden for rampelyset og hvor individet ikke længere kan bruge fodbolden og den oplevelse af handlekompetence fodbolden giver samt den beundring individet får ved at spille fodbold til den personlige konstruktion af selvet. Hvordan erstattes oplevelsen af fodboldens måske mere fysiske kompetencer og hvilken indflydelse får det for individets selvværd og selvopfattelse?

Til sidst synes det interessant at undersøge og afprøve dette delafsnits hypotese om at fodbolden i nogle tilfælde kan føre til former for narcissisme hos spilleren og hvilken betydning dette kan have for spilleren i tiden efter transitionen til karriereophøret, hvis denne har "lidt" af dette.

Selvet som social konstruktion

Selvet som social konstruktion kan defineres som følgende:

"Selvet som social konstruktion udvikles i en aktiv dialog med den samfundsmæssige omverden. I den sproglige diskurs er individet tvunget til at retfærdiggøre sine personelle konstruktioner af verden i forhold til signifikante andre og under visse omstændigheder tilsvarende at tilpasse dem til den eksisterende sociale magtkonstellation. Desuden har individet mulighed for at forhandle sin identitet via bestemte selvpræsentations-strategier samt via valg af identitetsfremmende omverdenssituationer" (Stelter, 1995, s. 48).

Det vil sige, at selvet skal betragtes som et relationelt selv¹⁶³ (Gergen, 1987), der bliver skabt i vore sociale netværk og via vores sociale relationer igennem en dialog med omverdenen, der skal retfærdiggøre vore handlinger. Ved at indlemme betydningen af de sociale processer for konstruktionen af selvet udvides det fænomenologiske udgangspunkt, der koncentrerer sig om kroppens sanseprocesser, men glemmer at inddrage de samfundsmæssige og sociale dimensioner, der er mellem mennesker.

Identitetsudviklingen består stadigvæk af kropsoplevelser og efterfølgende udformning af selvopfattelsen, men samtidigt skal individet også konfrontere denne selvopfattelse med den sociale omverden.

Grundlaget for denne dialog mellem individet og omverdenen om handlingens sociale anerkendelse, der også kan kaldes identitetsforhandling (Swann, 1987), er den tidligere nævnte intentionelle orientering i vores bevidsthed. Den er basis for vores handlinger og den gør det muligt for os, at forstå hinandens måder at handle på i forskellige situationer.

Meget nært beslægtet med det relationelle selv og identitetsforhandling er begrebet social identitet, der kan defineres som "the way a person is defined and regarded in social interaction" (Schlenker, 1980, s. 69) og som ikke beskrives i selvteorien. Men begrebet synes relevant at nævne i denne undersøgelse og er meget tæt knyttet til de tidligere tilføjelser om social status og social handlekompetence¹⁶⁴.

Den sociale identitet kan siges at etablere sig ud fra, hvordan og hvor et individ indgår i sociale forhold og derved bliver man via sin sociale identitet en del af den sociale orden af interpersonelle relationer. I denne orden har enhver personlig faktor potentialet til at ændre andres opfattelse af en og derved få indflydelse på de sociale relationer.

Eksempler på potentielle faktorer kunne være de roller, man kan indtage, som eksempelvis arbejdsgiver og arbejder eller fodboldspiller og supporter, betydningen af disse roller og hvordan de influerer på adfærd, eksempelvis om man er venlig eller afvisende overfor andre. Andre potentielle faktorer der kan nævnes, er personens baggrund, eksempelvis uddannelsesmæssig og familiemæssig, det kan være udseende samt tidligere nævnte status og rygte.

Hvor både kropsselvet og selvet som personlig konstruktion er skabt ud fra personlige og individuelle oplevelser, er selvet som social konstruktion altså skabt ved konfrontation med andre.

163 "Det relationelle selv" eller "the self as relational" betyder, at personligheden, og det vi er, skabes i dialog og samspil med andre mennesker. Stelter, 1995. s. 31.

164 Se delafsnitter "Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse".

Denne konfrontation med andre sker for det enkelte individ i mange forskellige miljøer. Miljøernes forskellighed betyder, at individets identitet påvirkes på én måde i ét miljø og på en anden måde i et andet miljø.

Denne mangfoldighed i identitetsudviklingen udmønter sig i det, der i faglitteraturen blandt andet er blevet betegnet som patchwork-identitet (Keupp, 1989), andre steder kaldet composite-identitet (Schlenker, 1980), der er en betegnelse for, at vores identitet er sammensat af en masse forskellige delidentiteter, der opstår afhængigt af miljøet. Derved oplever vi os selv som en form for en helhed, hvor delidentiteterne har deres egen betydning i den store "personlighedssammenhæng" og samtidigt er det, som individet forsøger at fremvise og kontrollere foran andre mennesker.

På samme tid betyder delidentiteterne dog også, at individets selvopfattelse er under en evig påvirkning og derfor også under evig udvikling, hvilket kræver, at individet undertiden må reorganisere synet på sig selv og samtidigt opsøge nyt feedback, der støtter og confirmerer den nye selvopfattelse.

Selvets sociale konstruktioner, hvor man har nogle forestillinger om sig selv og den sociale virkelighed og hvor man aktivt forsøger at overbevise andre til at dele den opfattelse, kan siges at foregå ved hjælp af tre former for identitetsforhandling: via sproget (såkaldte interactions strategies), via brugen af sociale tegn og koder (også kaldet identity cues) eller via udvælgelse af sociale rum (også kaldet selective interaction) (Swann, 1987).

Den sproglige identitetsforhandling er karakteriseret ved, at individet skal forsøge at retfærdiggøre sine oplevelser, handlinger og holdninger og derved opnå social forståelse ved hjælp af sproget. Andre individer kan dog have andre holdninger og derved lærer det enkelte individ at revidere eller bekræfte sig selv via egen selvopfattelse og i forbindelse med dette, at tilpasse sig de sociale og samfundsmæssige krav og forventninger. Denne proces kan udformes på flere måder.

Man kan argumentere for sit standpunkt ved at anvende nogle bestemte erfaringer. Man kan begrunde sit standpunkt ud fra logik og rationalitet samt at man kan anvende det intentionelle perspektiv.

Individets indre overbevisning kan have stor betydning for dets gennemslagskraft og til sidst kan individets alment accepterede moral tvinge det til at argumentere på en bestemt måde.

Ligeledes afhænger den sproglige identitetsforhandling meget af det enkelte individs selvtillid. Er denne høj er der en tendens til at individet vil kæmpe for sin egen mening, mens man omvendt ved en lav grad af selvtillid ofte vil tilpasse sin mening til andres (ibid.).

Identitetsforhandlingen ved hjælp af sociale tegn og koder er karakteriseret ved, at man præsenterer sig med specielle tegn for en bestemt identitet og derefter håber på at få den ønskede respons på sit valg fra det rigtige sociale miljø.

Denne selv fremstilling eller iscenesættelse kan foregå på flere måder. Man kan vælge nogle specielle sociale tegn, som kan henvise til den sociale rolle (eksempelvis opførsel, frisure og påklædning) og/eller gruppetilhørsforhold (eksempelvis fodboldtrøjer, flag, tøjmærker eller sponsorbiler).

Samtidig kan man vælge at opføre sig ud fra nogle specielle sociale koder, det vil sige et sammenhængende system af tegn, hvor man eksempelvis kombinerer opførsel og påklædning for at signalere en bestemt livsstil og identitet. (Manning, 1987).

Alt dette resulterer i en individuel selv fremstilling eller selvpræsentation, der anvendes for at kunne kontrollere situationen. Denne selv fremstilling kaldes også "impression management", der defineres som følgende: "Impression management is the conscious or unconscious attempt to control images that are projected in real or imagined social interactions" (Schlenker, 1980, s. 6).

Det vil sige, at impression management kan betragtes som en persons bevidste eller ubevidste forsøg på at bestemme og styre eget og andres syn på personen og må siges, at være en integreret del af interpersonelle relationer.

Identitetsforhandlingen via udvælgelse af sociale rum foregår ved, at man ofte opsøger såkaldte identitetsfremmede miljøer, hvor der findes personer, der kan tænkes at opfatte en, som man gerne vil opfattes. Her oplever man en selvkonfirmerende feedback fra andre ligestillede og man oplever, at de forestillinger, man har om sig selv, bliver bekræftet (Swann, 1987).

Individets forhandling af identitet kan siges at være nært beslægtet med, at forhandle sin rolle i en given kontekst og derfor virker det relevant at tilføje teori om roller til den oprindelige selvtæori.

En rolle kan defineres som følger: "Rolle forstås som et antal forventninger, som et givent samfund knytter sig til positionsbærerens adfærd. (...) Sådan set er hver rolle et kompleks eller en gruppe af adfærdsforventninger" (Dahrendorf, 1978¹⁶⁵).

Derved kan en bestemt og veldefineret rolle også betragtes som en del af en bestemt social position, som kan defineres som: "Det sted i et socialt system, som bestemmes af skæringspunktet for de forskellige sociale relationer. (...) Positionen betegner dermed den relative stilling inden for en samfunds- eller gruppestruktur som i første omgang ikke er knyttet til en person. Summen af adfærdsforventninger, der knytter sig til en position konstituerer rollen som dynamisk aspekt af positionen" (Linton, 1936¹⁶⁶).

Derved er det ikke kun det enkelte individ, der har forventninger om at blive betragtet på en bestemt måde i en given kontekst, men forventningerne går også den anden vej, nemlig fra konteksten som forventer en bestemt adfærd fra individet og i forbindelse med dette kan individet anvende en form for rolledistance ved at tilpasse sin rolle til situationen og måske spille sin rolle på en måde, der ikke umiddelbart er naturlig for individet, men som er nødvendig i bestemte situationer for at kunne bevare kontrollen over den pågældende situation (Stelter, 1995).

Opsøgning i identitetsfremmede miljøer ses eksempelvis i idrætten, hvor udøveren foretager en idrætslig iscenesættelse i selskab med ligesindede.

Idrætslig iscenesættelse kan beskrives ved at have en speciel interaktionsform, ved at have en speciel organisationsform samt ved at være påvirket af kroppens og idrættens samfundsmæssige betydning (Dietrich & Landau, 1990)

Den idrætslige iscenesættelse er oprindeligt delt op i fem hovedformer, men kan tilføjes en sjette der adskiller fra de andre og som synes meget relevant at nævne i denne undersøgelse. For fuldstændighedens og sammenhængens skyld vil alle seks former for iscenesættelse dog blive beskrevet kort.

1. Den breddeorienterede konkurrenceidræt er karakteriseret ved at dreje sig om præstation, konkurrence og samtidigt godt kammeratskab. Aktiviteten dyrkes niveau- og kønsopdelt og deltagerudvælgelsen er meget selektiv. Eksempler på denne form for idræt er fodbold og håndbold på sekundariveau.
2. Den statsstøttede eliteidræt er endnu mere afgrænset end den breddeorienterede konkurrenceidræt. Eliteidrætten er for udøveren ikke bare en livsstil, men hele indholdet med livet. Eliteidrætten er præget af store økonomiske og nationale interesser.
3. Den serviceorienterede fritidsidræt i forening har fokus på den enkeltes interesser og behov. Dette idrætstilbud har ikke store krav til udøverne, der til gengæld betragter det som en form for serviceydelse. Eksempler på denne form for idræt kan være tennis, svømning og motionsgymnastik.
4. De kommercielle idrætstilbud kan betragtes som en serviceydelse, der foregår ud fra "pay and play" princippet. Udøveren betaler, er aktiv (eventuelt med hjælp fra en instruktør) og går hjem igen. Eksempler på denne idræt er styrketræning, golf og aerobic.
5. Den privat dyrkede idræt arrangeres uden økonomisk støtte og dyrkes alene eller sammen med venner. Denne form for aktivitet foregår uden træner og instruktør og kan derfor stille visse krav til udøverens evner. Selvorganisering er grundlaget for deltagelse i denne form for idræt. Eksempler på denne idræt er jogging, cykling og windsurfing.

Der synes dog at være behov for en sjette form for idrætslig iscenesættelse, både generelt i forbindelse med den øgede professionalisering i den danske idrætsverden og specielt i forbindelse med denne undersøgelses emne om professionelle fodboldspillere. Denne nye kategori for idrætslig iscenesættelse kunne hedde "idræt som arbejde" (Blæsild, 2000)

Denne betegnelse kunne dække over professionel idræt, eller sport om man vil, på absolut topplan og har ligheder med kategorien "Den statsstøttede eliteidræt" med hensyn til udøverens engagement, tidsforbrug

165 Ifølge noter fra forelæsning af R. Stelter i faget "Erfaring, identitet og involvering i idrætten" på Institut for Idræt på Københavns Universitet 10/2 2000.

166 *Ibid.*

og lignende i forbindelse med idrætten. Forskellen er dog at i "idræt som arbejde" kan sporten ses som et job på markedskræfternes vilkår, hvor de meget få udvalgte får så mange penge for at dyrke deres respektive idræt, at den pågældende udøver kan leve af det under den aktive karriere og for nogles vedkommende også sikre fremtiden økonomisk.

Pengene til udøveren kommer fra klubber, der uden nævneværdig støtte fra staten og lignende, drives som en forretning styret af de frie markedskræfter samt fra eventuelle egne private sponsorer.

Denne sjette form for idrætslig iscenesættelse kunne godt være brugbar i vores tids sportsverden, hvor flere og flere klubber drives som store firmaer, hvor spillerne kan betragtes som medarbejdere (og en vare)¹⁶⁷.

Afsnittet "Selvet som social konstruktion" er i sin oprindelige form i selvteorien blevet anvendt til at analysere motiver for og udbytte af opsøgning af en social kontekst i form af et bestemt idrætsmiljø.

I denne undersøgelse skal det bruges til at undersøge, hvilken betydning denne opsøgning og tilstedeværelse i dette bestemte miljø får senere i livet efter den aktive karriere er stoppet. Eksempelvis synes det at være relevant at undersøge, hvordan den stoppede udøver forhandler sin identitet i bestræbelserne på at opnå social anerkendelse, nu når fodbolden ikke er den direkte kilde til denne anerkendelse samtidigt med at det synes interessant at se på, hvilken betydning stoppet har haft for udøverens patchworkidentitet, hvor fodbolden indtil stoppet sandsynligvis har været en af de helt store lapper (patches) og hvordan udøverens impression management udmønter sig efter stoppet.

Ved ordet direkte menes, at fodbolden stadigvæk kan have stor betydning for udøveren, nu er det bare ikke længere som aktiv fodboldspiller udøveren er kendt, men derimod for de præstationer, udøveren leverede tidligere. Eksempelvis kan identitetsforhandlingen via sprog måske foregå ved, at udøveren opnår accept i de miljøer, han nu befinder sig i, ved at fortælle fodboldhistorier fra gamle dage, mens identitetsforhandlingen ved tegn og koder og udvælgelsen af socialt miljø kan foregå ved, at udøveren forsøger at blive i det fodboldmiljø, han kender så godt og hvor han kender de interne koder samt skrevne og uskrevne regler.

Det kan eksempelvis ske ved, at udøveren bruge sit gamle rygte til at få nye roller (som eksempelvis fodbolddeksper, fodboldkommentator, træner, agent eller ved kontorjob i den klub, han spillede for) i det gamle miljø. Dermed kan udøveren stadig have relationer til de mennesker, der kender ham som fodboldspilleren og anerkender ham og hans tidligere præstationer og derved kan hans sociale rolle og position i en vis grad bibeholdes.

Disse relationer må formodes at kunne hjælpe ham til en blidere proces i rekonstruktionen af den sociale identitet.

Men alt dette må betragtes som hypoteser, der skal afkræftes eller bekræftes ved hjælp af dette afsnit, der overordnet kan have til formål at skulle undersøge de stoppede udøvers sociale konstruktion af selvet i den nye periode af deres liv.

Udviklingsorientering i forhold til konstruktion af selvet

Udviklingsorientering i forhold til konstruktion af selvet kan defineres som følgende:

"Den personlige historie såvel som tidligere erfaringer og opvækstbetingelser har indflydelse på identitetsudviklingen, specielt i "identitetskritiske livssituationer". Det drejer sig her om situationer, hvor den eksisterende selvkonstruktion mister sin anvendelighed. Følgende tre typer kan defineres: 1. periodiske kriser, 2. individuelle kriser og 3. eksistenskriser" (Stelter, 1995, s. 59).

Ordet krise bruges om mere eller mindre alvorlige perioder i et menneskes liv og har forskellige definitioner og betydninger.

J. Cullberg, der arbejder med traditionel krisepsykologi anvender den græske definition af krise og definerer ordet krise eller "krisis", på græsk, som "en afgørende vending, pludselig forandring, skæbnesvanger forstyrrelse" (Cullberg, 1993, s. 13).

I. D. Yalom tager udgangspunkt i det kinesiske skrifttegn for krise, i forbindelse med hans beskrivelser af

¹⁶⁷ Et tegn på at ansættelsessituationen i den professionelle fodboldverden ligner den man finder i det øvrige erhvervsliv er, at Divisionsforeningen (arbejdsgiverne) og Spillerforeningen (fagforeningen) i 1999 blev enige om en overenskomst og udbyggede en række kontraktlige vilkår omkring eksempelvis forsikringer mod skader, kontraktlængder og uddannelsespensioner.

ændringerne i kræftpatienters liv. På kinesisk er skrifttegnet for krise en kombination af symbolerne "fare" og "mulighed" og ud fra dette opfatter Yalom krisen som en mulighed for personlig vækst (Yalom, 1999).

En mere generel og overordnet definition er dog denne, der ser krise som "en truende forstyrrelse i et menneskes livssituation, hvor tidligere erfaringer og handlemåder er utilstrækkelige til at forstå og psykisk beherske den aktuelle situation" (Gyldendals Psykologisk/Pædagogisk Ordbog, 1997).

Denne forstyrrelse kan være fremkaldt af en eller flere af følgende faktorer: voldsomme begivenheder, fysiske eller psykiske tab, flytninger, rolleskift (eksempelvis arbejdstab eller pensionering), tab af social status, familieproblemer og legemlige udviklingsfaser.

Identitetsudviklingen kan som tidligere nævnt¹⁶⁸ ses som en proces, der finder sted i en dialog mellem selvet og omverdenen.

I denne proces får de såkaldte "identitetskriser" en speciel betydning, da de betegner de situationer, hvor vores liv går gennem en revurdering og eventuelt en omstrukturering. Denne omstrukturering kan betyde, at individets sædvanlige syn på livet, omverdenen og sig selv skal ændres totalt.

De "identitetskriser" kan som nævnt i definitionen i starten af dette teorigenomsnit opdeles i tre forskellige typer.

De periodiske kriser er karakteriseret ved foregå i en afgrænset og ikke længerevarende tidsperiode. Eksempler på sådanne tidsperioder kan være puberteten, alderen omkring 20-30 år hvor "truslen" om voksenalder kan være for uoverskuelig¹⁶⁹, den såkaldte midtvejskrise samt overgangen til pensionsalderen.

De individuelle kriser kan opstå på grund af nogle enkeltstående begivenheder i den enkelte persons liv. Det er en personlig skæbne, der rammer individet på forskellige tidspunkter i livet og denne skæbne kan udforme sig på forskellige måder. Eksempelvis kan alvorlige idrætsskader, sygdom, skilsmisse og dødsfald hos familie eller venner forårsage individuelle kriser. Sådanne begivenheder tvinger den enkelte person til at reflektere over tilværelsen og forsøge at etablere sig under de nye omstændigheder.

Eksistenskriserne er kriser, der udformer sig langsomt og hvor personens selvopfattelse efterhånden får nogle brister og derfor skal genopbygges. Disse brister kan give sig til udtryk i spørgsmål om "hvordan vil jeg gerne være", "hvordan skal jeg leve nu" og "er jeg tilfreds med sådan, som jeg har det nu". Svaret på disse svære spørgsmål kan være at definere sig selv på ny.

Eksistenskriser opstår på basis af de sociale miljøer, man som person lever i. Denne sociale relation skaber baggrunden for en forklaring og fortolkning af disse kriser.

De individuelle kriser og eksistenskriserne er den enkelte persons største udfordring, da disse kræver både personlig forklaring og retfærdiggørelse. Samtidig er den enkelte nødt til at bede om accept for sin kriseadfærd og derved opnå forståelse hos familie, venner, arbejdskammerater og andre sociale relationer¹⁷⁰.

De periodiske kriser er derimod mere normale og socialt accepterede i vores hurtigt omskiftelige samfundsstruktur, der gør, at den enkelte person hele tiden skal tilpasse sig nye situationer med eventuelle kriser som følge.

Dette afsnit af selvteorien tjener i denne undersøgelse den funktion, at være en kort overordnet teoretisk oversigt til beskrivelse af begrebet krise og forskellige kriseformer, der ud fra beskrivelserne af potentielle følger af transition til karriereophør¹⁷¹ kan vise sig, at blive relevant til denne undersøgelses empirianalyse. Eksempelvis synes det relevant at undersøge om en eventuel individuel krise kan udvikle sig til en depression og måske videreudvikle sig til at blive en eksistenskrise.

Ligeledes siger definitionen i starten af dette delafsnit af selvteorien, at tidligere erfaringer og opvækstbetingelser har stor betydning for coping af kriser, hvilket i høj grad supplerer og hænger sammen med afsnittene "Karriere og karriereudvikling" og "Transition til karriereophør", der som tidligere beskrevet beskæftiger sig med faktorer som et veludviklet socialt netværks betydning for et individs udvikling.

168 Se afsnittene "Selvet som personel konstruktion" og "Selvet som social konstruktion".

169 Eksempelvis døde Jimi Hendrix, Jim Morrison, Kurt Cobain, Janis Joblin og Michael Strunge alle i en alder af 27 år på grund af enten selvmord eller som følge af en eksistentiel grænsesøgning.

170 For yderligere beskrivelse af familys og nære venners betydning i forbindelse med en krise henvises til afsnittet "Transition til karriereophør".

171 Beskrevet i afsnittet "Transition til karriereophør".

Den sociohistoriske orientering i forhold til konstruktionen af selvet

Den sociohistoriske orientering i forhold til konstruktionen af selvet kan defineres som følgende:

"Selvet er en historisk konstruktion. Selvet er ikke en indre, naturlig og historisk uforanderlig størrelse, men kulturrelativ: det vil sige, enhver historisk periode udvikler sine egne forestillinger om det enkelte menneske. Den enkeltes selvkonstruktioner bygger ligeledes på de forestillinger, samtidens samfund muliggør" (Stelter, 1995, s. 62).

Det vil sige, at vores opfattelse af os selv ofte ændres i løbet af det historiske forløb.

Eksempelvis opdagede man først i den meget tidlige middelalder det, der svarer til det begreb, som vi i vores tidsalder kalder individualitet. Dengang var verden noget, som Gud havde skabt og ethvert menneske havde sin helt bestemte plads i et meget stramt hierarkisk opbygget samfund, hvor det var vanskeligt at avancere. Noget senere i verdenshistorien, nærmere betegnet det 18. århundrede, skabte de moderne oplysningsfilosoffer, som eksempelvis J. Locke (1632-1704), D. Hume (1711-1776) og I. Kant (1724-1804), grundlaget for den moderne opfattelse af selvet.

Kant talte eksempelvis om "den frie vilje hos det fornuftsbestemte subjekt" (Delius, Gatzemeier, Sertcan & Wünsch, 2000). I denne periode var konflikten mellem individet og samfundet i gang, da personlig frihed var noget af det mest eftertragtede.

Freud (1856-1939) var ikke enig i dette. Ifølge hans berømte personlighedsteori var subjektet styret af drifterne og ikke af den frie vilje. Det betød, at den enkeltes identitetsudvikling konstant var præget af en spænding mellem de naturlige drifter og den samfundsmæssige orden. Denne spænding førte, ifølge Freud, til neuroser eller endnu værre psykoser.

Disse eksempler viser, at selvet er et foranderligt begreb, der er styret af de forskellige historiske perioders opfattelse af det enkelte menneske.

Forandringerne i opfattelsen af selvet har nødvendigvis også medført en videreudvikling af begrebet "selvteori".

En af disse selvteorier er skabt af E. H. Erikson, hvis identitetsteori om at identitetsudviklingen har otte faser, i den borgerlig-moderne tidsalder var i stand til at give en acceptabel beskrivelse og forklaring af selvet (Stelter, 1995).

Denne identitetsteori, der tager udgangspunkt i, at individets udviklingsproces sker i stabile og velordnede rammer, er dog ikke tilstrækkelig i den postmoderne tidsalders hurtigt omskiftelige samfund.

Det postmoderne samfund er et begreb der bliver brugt i mange sammenhænge og af mange mennesker.

Den franske filosof J. F. Lyotard ser eksempelvis ikke det postmoderne som en ny historisk epoke eller et nyt samfund, men derimod som en ny måde at forstå videnskab, teknologi og samfundsudvikling på inden for det moderne samfund, en måde der øger tilværelsens og den samfundsmæssige kompleksitet (Andersen & Kaspersen, 1997). Samtidigt ser Lyotard den postmoderne vidensstilstand som en uoverskuelighedens tilstand og netop denne uafklarethed, hvad angår en ny måde at retfærdiggøre udviklingen på, er en af grunde til de mange modsætningsfulde måder betegnelsen postmodernitet bruges på.

Sociologen S. Lash ser den postmoderne kultur som figural (billedlig) (ibid.). Det vil sige, at den skaber betydning ved at sammensætte tegn fra mange banale ting i hverdagslivet i stedet for at dyrke rene former og derfor bliver den postmoderne kultur et forsøg på at orientere sig i et kaos af de billeder og tegn, vi oversvømmes af.

Som en konsekvens af dette er vores tid også karakteriseret ved, at det enkelte individ umuligt kan udvikle en stabil identitet, da selvet ustandseligt er udsat for ekstreme udfordringer samt at samfundets uendelige mange muligheder øger individets usikkerhed.

Identiteten kan derfor siges at være smuldret på grund af samfundets øgede hastighed og kompleksitet, der betyder, at det enkelte menneske ikke længere er et subjekt, men opløst i en strøm af intense men uforbundne oplevelser.

Dette er af den danske idrætsforsker V. Møller også blevet beskrevet på følgende måde: "Når der ikke længere gives nogen overordnet garant at fæstne sin lid til, bliver denne erstattet af forskellige vilkårlige givetheder, som gør sig gældende inden for specifikke fællesskaber i den større samfundsmæssige sammenhæng" (Møller, 1999, s. 26).

Dette medfører, at individet har meget vanskeligt ved at skabe et solidt fundament for sin eksistens og man kan sige, at postmoderniteten således er kendetegnet ved at bestå af midlertidige fællesskaber samtidigt med at den postmoderne identitetsdannelse handler om fortløbende selv-konstituering, hvor man på samme tid med, at man opbygger og udvikler en side af tilværelsen og personligheden, taber nogle andre.

På samme måde kan man konstatere, at selvet må betragtes som værende decentreret i den forstand, at selvet i vores tid ikke længere på dualistisk vis opdeles i en privat, indre side og en offentlig side.

Det postmoderne selv er derimod et åbent og relationelt selv, hvilket betyder at individet er særligt bevidst om, at dets flertydige identitet konstrueres af de sociale (ikke private) relationer, det er placeret i, samtidigt med at selvets decentrering betyder, at selvet er et flersidet selv, hvor identiteten dannes i samtalens og eksperimentets tegn, modsat den tidligere dybe og indadvendte fokus på selvrealisering (ibid.).

Slutteligt kan man med den amerikanske psykolog K. Gergens ord fastslå at "den postmoderne verden er en verden hvor alt, man kan forhandle om er tilladt" (Andersen & Kaspersen, 1997, s. 451).

Dette delafsnit skal tjene som en overordnet beskrivelse af det samfund, der venter efter spillerens transition til karriereophør fra fodboldens verden, der må betragtes som en forholdsvist lukket verden og som er noget anderledes end det "normale" samfund, som spilleren nu skal til at begå sig i. Der venter nu en verden, hvor spilleren ikke længere i så høj grad kan anvende sin aktive fodboldkarriere som fundament i sin nye tilværelse og i forbindelse med sin nye selvkonstruktion.

I stedet skal han til at begå sig i en helt anderledes og fragmenteret verden med helt andre værdinormer end dem, han er vant til. I den forbindelse synes det i denne undersøgelse relevant at undersøge, hvordan dette skifte forløber, hvordan spilleren oplever denne "nye verden", eksempelvis hvad forskellene er, samt hvad man gør/kan gøre for at integrere sig bedst muligt i denne "nye" verden.

Den postmoderne tid betyder ikke kun, at vi har basale personlighedsproblemer med at finde ud af hvem vi er, men også at vi har et problem med at finde et ståsted i en verden, hvor der ikke er nogle faste holdpunkter. Dette giver sig til udtryk ved, at selvkonstruktion yderligere problematiseres i vores tidsalder, idet vores samfund er kendetegnet ved de tidligere nævnte midlertidige fællesskaber. Forståelse af skabelse af et selvværd, skal måske ses som en vanskelig proces, idet samfundet, med de midlertidige fællesskaber, gør det svært at blive accepteret som den man er. Derfor skaber man måske via subjektiviteten og individualiseringen en personlighed, som tilpasser sig situationen. Dette gælder også eliteidrætsudøvere, der stopper karrieren og måske derfor kan der opstå vanskeligheder ved håndteringen af de store forandringer i livet, som det er at stoppe med at dyrke idræt sandsynligvis giver.

Empiri

Efter denne teoretiske gennemgang vil jeg i den efterfølgende empiriske analysedel analysere de tre interviews ud fra den beskrevne teori. Efter disse tre caseanalyser følger der for overskuelighedens skyld en opsamling på punktform af transitionskarakteristika for hver af de tre cases.

Efter denne opsamling kommer cross-caseanalysen, der har til formål at nå frem til nogle resultater, som rækker ud over de individuelle cases og som skal beskrive fælles karakteristika hos fodboldspillere og deres situation op til, under og efter et karriereophør.

Analyse og fortolkning af interviewet med S1: Den unge spillers ufrivillige transition til karriereophør.

S1 var på tidspunktet for interviewet 24 år gammel. Han bor alene, men har planer om at flytte sammen med sin kæreste, som han har kendt i 7 år. Udover hende har han en familie på i alt fem personer.

Han har taget folkeskolens 10. klasse og startede herefter med at læse Højere Handelsskoleeksamen (HH), men droppede ud af dette studie på grund af tidsforbruget ved fodbolden.

Efter karriereophøret, der skete da han var 22 år, har han på tidspunktet for interviewet læst HF i et år.

Karriere og karriereudvikling

I begyndelsesfasen¹⁷² af sin karriere spillede S1 fra han var 4 år til han var 7 år i en lille klub nær forældrenes bopæl. Han var egentligt ikke så interesseret i fodbold, men blev lokket til at gå til det af forældrene, der dog ikke selv spillede. Det blev dog hurtigt sjovere, han fik flere kammerater og interessen for fodbolden blev øget i takt med at S1 opdagede, at han havde talent for spillet.

Da S1 var 7 år flyttede familien til København og S1 fortsatte med at spille fodbold i større klub i Københavnsområdet.

Her spillede han stadig, da han som 16-årig af klubben blev tilbudt en ungdomskontrakt og dermed kan siges at overgå til udviklingsfasen¹⁷³ af karrieren.

Han underskrev kontrakten, der i første omgang havde en varighed på 1½ år, hvor klubben kunne følge hans udvikling og se, om han havde potentialet til at kunne være med på topplan.

Ved denne kontrakts udløb fik han tilbudt en ny kontrakt, som han underskrev og som denne gang var en fuldtidsprofessionel kontrakt med længere varighed og en del flere penge involveret end den oprindelige ungdomskontrakt. Dette tidspunkt betegner han selv, som dér hvor han rigtigt begyndte at satse på fodbolden.

Udover at tjene penge og have fodbolden som arbejde betød S1s talent også, at han undervejs i denne periode opnåede at komme på stort set samtlige ungdomslandshold (U-16, U-17, U-18, U-19, U-20 og U-21) i Dansk Boldspil-Unions regi.

Kontrakten betød stor omvæltning både sportsligt, men også privat for S1, som gik fra at være i sin karrieres udviklingsfase med fokus på at udvikle både sine fodboldmæssige og personlige kompetencer til i højere grad og i en ung alder at være i ekspertisefasen¹⁷⁴ med fuld fokus på fodbolden og meget begrænset tid til at lave andet end træning, kamp, rejse og hvile.

Eksempelvis blev tidsforbruget til fodbold nu øget så væsentligt, at S1 kort tid efter kontraktunderskrivelsen droppede ud af sit HH studie. S1 fortæller i det følgende om, hvordan hans hverdag pludselig ikke længere hang sammen:

¹⁷² Beskrevet på side 25f.

¹⁷³ Beskrevet på side 26f.

¹⁷⁴ Beskrevet på side 28f.

S1: Det var så...det...det skete jo så bare, ikke, fordi nu blev det sjovere med fodbolden, ikke. Altså der var to ting, ...Du havde det sådan, at du faktisk ikke rigtigt havde tid til at gå i skole, fordi du trænede. Du mødte kl. 8 i skolen og så havde du 2 timer i skolen til kl. 10, klokken 10 skulle du stå på træningsbanen også, så det vil sige, at du kom for sent til træning. Så skulle du træne til kl. 12, så skulle du lige spise frokost, og så kom du for sent til de timer, der startede kl. 12. Det vil sige, du kom 12.30 eller sådan noget og så havde du måske lige 2 timer derovre i skolen og så skulle du tilbage til træning og træne.

K: Det vil sige, du gjorde det hele halvt?

S1: Ja, man kommer for sent til timerne og sådan nogle ting og udover det, så er der noget, der hedder Europa Cup kampe, som man spiller torsdag aften i Aserbajdsjan eller et eller andet sted og så tog man af sted om onsdagen og så kom man ikke i skole torsdag, eller så var det ovre i Jylland et eller andet pis-sted, hvor du spillede pokalkamp og så kom man sådan efter i skolen, ikke. Det var de ting, der gjorde, at man ikke sådan gad rigtigt at gå i skole.

Samtidigt betød denne kontrakt, at den sportslige udvikling gik meget hurtigt for S1, der som meget ung (17 år) fik debut for sin klub, som han nåede at spille et halvt hundrede kampe for i Superligaen og Europa Cuppen.

Denne hurtige debut betød, at S1 på et meget tidligt stadie af karrieren skulle levere varen i form af gode præstationer hver gang han spillede og således ikke havde mulighed for i sit eget tempo at blive bedre og udvikle sig fodboldmæssigt og personligt samt at lære de skrevne og uskrevne regler i fodbolden at kende på en nogenlunde blid facon, men derimod blev kastet for løverne med det samme.

Til at støtte sig undervejs i denne udvikling nævner S1 først og fremmest familien. Han siger:

S1: Min familie har jo støttet én, når der har været nogle problemer, selvfølgelig. Det er ikke guld og grønne skove det hele. Hver dag har du træning og hvis du ikke er god nok til træning eller hvis du siger, du får en kanal¹⁷⁵ eller er dårlig til træning, jamen så går du ned, ikke. Næste dag kan det være noget andet, så kan du komme op igen, så det er sådan lidt sjovt det fodbold, ikke. Så der er downperioder, hvor min familie har hjulpet mig utroligt meget og så har min kæreste været med hele vejen igennem ved mine skader, ikke.

Udover familien nævner S1 også kammeraterne fra fodbold og en ungdomstræner, som personer der har haft stor betydning for ham i karrieren. Han siger om disse:

S1: Udover familien, så har jeg haft kammerater som eksempelvis "K" og så nogle andre, som jeg har spillet med igennem alle ungdomsårene, ikke. "C" som jo også er en god ven, mig og ham har også været kammerater og spillet sammen i alle ungdomsårene, så det er nogle af dem, der også har hjulpet mig meget. Og så alle kammeraterne udenom, som også har været fodboldkammerater. De vidste jo, hvad det drejede sig om, for de har selv spillet fodbold. De har så ikke været helt oppe på det plan, jeg kom op på, men de vidste godt, hvad det drejede sig om, så de kunne også hjælpe og de har også haft indflydelse på det. Så har jeg så i ungdomsrækkerne, junior og ynglinge, haft en god træner, som også har gjort, at jeg har lært en masse af ham, menneskeligt og fodboldmæssigt, som jeg kunne trække med op til Superliga-truppen.

Transition til karriereophør

Årsag til karriereophør

I den korte periode S1 var fuldtidsprofessionel, fik han dog store problemer med en rygskaade, der første gang opstod i 1997, da han var 19 år gammel, hvor han blev opereret for skaden og hvor han tilsyneladende kom sig over den. Men den samme skade kom igen i 1999, hvor han på ny blev opereret og endnu engang i 2000, hvor S1 stadig kun trænede og endnu ikke var begyndt at spille kampe efter den anden rygskaade. Efter den tredje rygskaade blev han endnu en gang opereret.

Om disse tre skaders betydning i hans fuldtidsprofessionelle karrieres begyndelse siger S1:

S1: Det havde den betydning, at når du bliver sat tilbage fodboldmæssigt, når du får en rygskaade, som minDu starter med at føle en smerte og der sker det, at du ikke kan spille. Det er jo hårdt nok i sig selv, men så udover det er der en periode bagefter operationen. Det er utroligt hårdt både fysisk og psykisk, ikke og så får du en periode bagefter, hvor du har genoptræning, ikke. Så de perioder har taget.... man siger altid, så lang tid du er væk, så lang tid tager det at komme op i form igen. Og det kan jeg godt give de kloge folk, som siger det, ret i, fordi det tager utrolig lang tid at komme tilbage fra sådan en skade, som der tager Ja, jeg gik jo næsten et år med den første, ikke. (...) Så var der genoptræning bagefter, som tager 3-4 måneder eller sådan noget og så kan du så gå i gang med at spille, ikke. Sådet er det der egentlig sker.

Det vil sige, at skaden umiddelbart får tre betydninger for S1. Det gør ondt rent fysisk, men samtidigt kræver skaderne også en lang periode med genoptræning og tilhørende stor psykisk belastning udover at han

175 En "kanal" er, når man spiller bolden i gennem en modstanders ben og man selv eller en medspiller herefter modtager den.. Dette betragtes i fodbolden som den ypperligste måde til at komme forbi en modstander på og medfører ofte drillerier og nærmest hån af "offeret".

ikke kan spille fodbold, hvilket lyder til at være det, der har størst betydning for S1, da pausen dermed betyder, at han bliver sat tilbage fodboldmæssigt.

Den tredje og sidste rygskaade, der kom da S1 var 22 år og havde spillet som fuldtidsprofessionel i omkring fire år inklusiv skadespauserne, betød det endelige karriereophør for S1. Han fortæller følgende omkring situationen ved det endelige karriereophør:

S1: Så fik jeg så den tredje rygskaade og da jeg fik den, der vidste jeg godt, at det var slut. Fordi der kunne jeg godt mærke, at der kunne min ryg ikke holde til det mere. Altså, der var det, at jeg kunne mærke at min ryg i det hele taget var, hvad kan man sige,kraften i ryggen...styrken....var, hvad kan man sige, nede på 60 % af, hvad den skulle være, ikke. Og derfor vidste jeg egentlig godt at "okay, nu er det slut", men også samtidigt med, at du havde fået den første skade, "okay den var du kommet over og du havde spillet nogle kampe", så får du en nysom nr. 2 og så får du så EN til. Nr. 3 får jeg en måned efter jeg er gået i gang igen med at spille fodbold. Og det var ingen gang noget voldsomt...jeg blev lige revet lidt og så skal jeg lave en aflevering, hvor jeg skal strække mig lidt og så kom nr. 3. Så der vidste jeg godt, det var ovre..... Fordi at tre rygskaader af den art..... hvis jeg så starter igen og prøver at komme tilbage, jamen hvad skal der så til for at jeg får min fjerde? Er det bare, at jeg skal rejse mig forkeret op i sengen eller skal jeg glide i bolden eller skal jeg ryge ned fra 5. sal? Hvad skal der til? Det kan være ALT. Så dér tænkte jeg "nu må det være slut!".... Så følelsen der, det varsvært, ikke. Det var utroligt svært, altså og det har været hårdt og jeg vil sige 1 1/2 år efter her, hvor jeg er stoppet, jamen så er det stadig hårdt for mig.

Tidspunktet og måden for det endelige ophør var for S1, naturligvis, ikke det tidspunkt og den måde, han ønskede at stoppe på.

Han betegner selv sig som værende på et tilfredsstillende niveau, da han fik den anden rygskaade midt i en topkamp i Superligaen, den kamp der skulle vise sig at blive hans sidste. På dette tidspunkt var hans ambitioner dog slet ikke tilfredsstillende, da han selv havde meget større mål med sin karriere end "kun" at spille ungdomslandskampe og være fast mand på et hold i toppen af Superligaen. Han siger:

S1: Jeg havde et mål, der hed "jeg vil gerne til udlandet og spille" og så skal man selvfølgelig også .. man vil gerne tjene nogle penge, så man er sikret. Så er der A-landsholdet, som jeg gerne ville på, ikke og så vil du bare blive bedre og bedre og bedre og så blive verdens bedste, altså. Så det var sådan nogle mål, du hele tiden lavede, ikke. Altså jeg kan huske, da jeg var helt lille, da havde jeg et mål, der var at jeg ville være verdens bedste fodboldspiller eller et eller andet, ikke. Men det er jo bare kilometer ud i fremtiden, ikke. Så det var hele tiden at sætte sig nogle nye mål, ikke og jeg ville da gerne have sluttet min karriere med at have spillet et hav af landskampe og have spillet Champions League kampe og et hav af kampe i udlandet i forskellige lande, ikke. Og tjent nogle penge ved siden af og så ville jeg gerne slutte som 80-årig (HAHAHAHA!).

Dette ufrivillige ophør, der skete uden for S1s egen kontrol og før han nåede sine mål med karrieren ramte, jævnfør teorien¹⁷⁶, S1 temmelig hårdt og afsavnene var og er store.

S1: Du har lavet noget hele livet, du har elsket og holdt af og har løbet rundt på en fodboldbane og brugt i gennemsnit måske igennem hele ens tid, har du brugt 5 ud af 7 dage om ugen på at spille fodbold. (...) Det er bare noget, du har gjort hver dag, ligesom du har gået i seng om aftenen, ikke og børstet tænder, så det er uroligt svært lige pludselig at skulle lægge det fra sig. (...) Du... du... du har ikke det der, du godt kan lide, du spiller fodbold og får dine opture og nedture og der er en masse positive ting. Du har en hel masse kammerater, du tjener nogle gode penge, og du får ikke det der sus i maven, når du løber ind i Parken og spiller for 40000. Så.....altså jeg vil sige, det er utroligt hårdt og den dag i dag... jamen jeg ved ikke om det var 14 dage siden eller sådan nogeteller var det i morges?? Det tror jeg faktisk, det var i morges, hvor jeg drømte om, at jeg var ude at spille. (...) Jeg må indrømme, at jeg vender det HVER dag .. hvor er det ærgerligt på en eller anden måde.

Det ufrivillige karriereophør tidligt i karrieren fik dermed den betydning, at S1 oplever det som noget meget negativt, hvilket påvirker starten på hans nye tilværelse uden for fodbolden, der ikke kan siges at forløbe uden problemer.

Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret

Ud over karriereophøret og med hensyn til de udviklingsmæssige erfaringer¹⁷⁷ er det at opleve store omvæltninger i livet eller decideret modgang og komme igennem det, ikke noget S1 har prøvet ret mange gange i sit liv. Direkte adspurgt om, hvornår han mener, at han har oplevet modgang i livet nævner han tre begivenheder, hvoraf to har noget at gøre med fodboldkarrieren.

¹⁷⁶ Se teoretiske overvejelser omkring dette på side 36f og 40f.

¹⁷⁷ Jf. de teoretiske overvejelser på side 37.

Det er de allerede nævnte rygskeer, samt den oplevelse det at blive sat af holdet, som han ifølge ham selv dog ikke har prøvet ret mange gange, men som han sammenligner med at bliver droppet af en kæreste og kalder "den største nedtur".

Den tredje begivenhed han nævner, er dødsfald hos to nære familiemedlemmer, som han ikke selv havde det helt store forhold til og som han ikke ser som en begivenhed med den store betydning for hverken hans liv eller fodboldkarriere.

S1s sociale identitet¹⁷⁸ kan samtidigt siges at være forholdsvis indskrænket, da stort set alt hvad han har lavet i sit liv og som han tillægger betydning, omhandler fodbolden, hvilket han også nævner i de tidligere afsnit om eksempelvis om opfattelse af modgang i livet, afsavnene efter det ufrivillige ophør samt det, at han drop- per sit HH studie til fordel for fodbolden.

Disse eksempler og det at hans netværk¹⁷⁹ udover familien tilsyneladende udelukkende består af kammerater fra fodbolden gør, at S1 kan siges at have en form for idrætsidentitet¹⁸⁰, da han identificerer sig med sin rolle som idrætsudøver og definerer sig ud fra hans liv med fodbolden og dens omgivelser.

Omkring det valg, han foretager sig ved også at omgive sig med fodboldkammerater efter træningen, der jo også må betragtes som hans job, siger han til følgende spørgsmål:

K: Har dit netværk under fodboldkarrieren primært har været dine venner fodbold eller havde du også venner, som kom fra et helt andet miljø?

S1: Nej altså, man kender jo nogle fra skolen, selvfølgelig. Men altså det er gledet stille og roligt ud, fordi du kommer hver gang til træning og til træning, der laver man meget fis og ballade med hinanden hele tiden og man har sådan samme slags humor, ikke. På en eller anden måde er det sådan lidt, der er lidt forskel på den humor som.... som man havde med skolekammeraterne i forhold til den humor man har med fodboldvennerne, ikke. Og så var man også på ture sammen og sådan noget og det gav noget sammenhold på en eller anden måde og så knytter man sig lidt mere sammen ikke, ogman havde denne her fælles interesse med at spille fodbold ikke. (...) Det gav bare sådan et kammeratskab på en eller anden måde, så det er faktisk dem, jeg mest har holdt fast i af kammerater. Og så møder man selvfølgelig også andre folk ind i mellem, ikke.

Dette bevidste eller ubevidste valg af et netværk af fodboldkammerater er måske meget naturligt, da S1s fodbold kræver meget tid og koncentration, hvilket kan betyde, at han ikke har tid, overskud eller måske interesse i at opsøge og knytte sig til andre mennesker uden for fodbolden samtidigt med at han har mange ting til fælles med de ligestillede mennesker, han omgås med og som han selv kommer fra den specielle fodboldverden.

Ligeledes er fodboldmiljøet også der, hvor S1 synes han har lettest ved at begå sig.

Men samtidigt kan dette valg siges at underbygge S1s idrætsidentitet, da vennerne han har fra fodbolden fastholder ham i fodboldens værdier, på grund af, at de selv har de samme eller lignende værdier. Fordelen ved dette "værdifællesskab" kan siges at være, at S1 og hans omgangskreds eksempelvis kan hjælpe hinanden ved de uundgåelige nedture eller glæde sig sammen ved sportslig succes.

Men omvendt kan det også være en stor ulempe for S1, at han ikke får input fra andre miljøer og sfærer i livet, men kun ensidige input fra fodbold.

Dermed opstår faren for at idrætsidentiteten fører til, den i teorien beskrevne¹⁸¹, unidimensionalitet, da S1 på sigt kan få en begrænset evne til at påtage sig roller og begå sig uden for sportens verden, hvilket faktisk er sket i S1s tilfælde og som der senere i denne analyse vil blive givet eksempler på.

En anden ulempe ved at have et netværk med en begrænset mangfoldighed af fælles interesser og hvor, i dette tilfælde, fodbolden er det absolutte samlingspunkt, er, at dette netværk er meget sårbart, hvis man af den ene eller anden grund ikke længere kan tage del i de interesser, netværket er samlet om.

Dette oplevede S1 i tiden efter sit karriereophør, hvor hans oprindelige netværk, udover de tidligere nævnte "K" og "C", er forsvundet. Han siger:

178 Jf. de teoretiske overvejelser på side 37.

179 Jf. de teoretiske overvejelser på side 38.

180 Se side 38.

181 Se den teoretiske beskrivelse på side 37.

S1: Nu er jeg startet på skole igen og har ikke.... snakker ikke med holdkammeraterne eller dem jeg spillede på hold med i klubben mere, vel. Der er halvdelen eller alle sammen efterhånden skiftet ud. Så dem snakker jeg ikke så meget med. Så der snakker jeg med et par stykker fra skolen også. Ellers så møder man hele tiden folk, som man synes man svinger godt med, ikke.

Ved at netværket ikke har andet fundament og interessefællesskab end ét, bryder det nemt sammen og opløses. Dermed skal et nyt opbygges, hvilket i S1s tilfælde sandsynligvis er en længerevarende proces, da han først nu, på grund af sin hidtidige idrætsidentitet og unidimensionalitet, for alvor skal til at lære at begå sig i den verden, der er uden for fodbolden.

For eksempel skal han til at finde og have andre interesser, som eksempelvis og netop nævnt skolen, og andre kompetencer end fodboldens, hvilket er nødvendigt i dannelsen af et nyt netværk uden for fodbolden, hvis det ikke bare skal bestå af flygtige bekendtskaber.

Udover det, selvfølgelig nok så vigtige, at han ikke længere kunne spille fodbold og at hans oprindelige netværk stort set forsvandt, skete der i tiden umiddelbart efter karriereophøret ifølge S1 ikke de store ændringer i hans liv. Han satte sin lejlighed, som han havde købt få måneder inden ophøret, i stand, tog på ferie og forsøgte at få det hele lidt på afstand og komme sig lidt samtidigt med at han havde tid til at overveje, hvad der skulle ske fremover.

Denne periode på omkring et halvt år blev blandt andet mulig, da han på dette tidspunkt stadig fik sin løn fra klubben¹⁸².

Først et halvt år efter ophøret opdagede S1 for alvor, at hans liv havde ændret sig, hvilket skete i forbindelse med, at han skulle til at starte på sit HF studie. Det betød, at han pludselig fik en helt anden hverdag, hvor det han lavede krævede en del mere tid per dag end det han var vant til i sit mere privilegerede fodboldliv. Han fortæller:

S1: Så skete der så det, at jeg for et år siden, det vil sige et halvt år efter jeg stoppede, der begyndte jeg så i skole og det var så DER, hvor man endelig finder ud afat det egentligt var meget heldigt at spille fodbold. Du har haft det meget let, ikke. Altså fordi at stå op klokken 8.00 om morgenen og lige pludselig først være færdig klokken 16.00 og så er der noget, der hedder lektier bagefter, ikke. Det var altså noget helt andet end at stå op klokken 8.45, møde ovre til træning klokken 9.30, træne klokken 10, være færdig allersnest klokken 12, hvis det ikke var en træning efter en kamp, for så træner man kun en time og så har du småbold og så har du fri, og så kan du gøre, hvad du vil. Gå på stranden eller et eller andet hvis det var vejr til det, ikke.

Det at komme ud til en "normal" verden med andre værdinormer synes at være en stor omvæltning for S1, der, som teorierne beskriver¹⁸³, har svært ved at omstille sig til denne nye verdens struktur og krav.

Udover disse faktorer relateret til tilpasningen kan S1 også siges at have nogle tertiære bidrag¹⁸⁴, der har indflydelse på situationen efter karriereophøret, da de problemer han havde med ryggen ikke kun havde indflydelse på hans fodboldkarriere, men også i høj grad havde og stadig har indflydelse for hans dagligdag. Eksempelvis havde han efter både den anden og den tredje rygskaade store problemer med at sove på grund af smerter.

S1:Jamen, der vågnede jeg klokken 4 om natten og så gjorde det bare helvedes ondt i benet, ikke og så lå jeg en time og prøvede at falde i søvn og finde en eller anden mærkelig stilling, hvor jeg kunne falde i søvn, for det strakte hele tiden ned igennem benet og så faldt du i søvn og så vågnede du om morgenen og så bare den der brøkdal af et sekund, hvor du ikke er helt vågen, der nåede du bare at tænke "bare det hele var ovre nu. Bare det ikke gør ondt mere" og så kom det bare lige efter det andet sekund der var gået, ikke og så kunne man mærke det igen. Såaltså.....ja.....det har jo påvirket én.

Samtidigt begrænser skaden ham også i hans valg af fremtidigt erhverv, da den meget skrøbelige ryg gør, at han i fremtiden bliver nødt til at finde et job, der ikke kræver den store fysiske indsats fra hans side. Eksempelvis overvejede han på et tidspunkt efter sit karriereophør at starte på at arbejde i sit fars tæppebutik, med henblik på senere at overtage den, men dette blev droppet, da sådan et arbejde kræver, at man

182 Senere i forløbet forhandlede S1 og klubben sig frem til at ophæve hans kontrakt, der ellers først udløb 1 juli 2003. I stedet modtog S1 en engangssum på 2/3 af den løn, han skulle have haft i resten af kontraktperioden og blev herefter fristillet til at gøre, hvad han ville.

183 Jf. de teoretiske overvejelser på side 38 og 58f.

184 Se den teoretiske beskrivelse på side 38.

en gang imellem hjælper til i butikken med ekspeditioner og løft af tæpper, hvilket må siges at være urealistisk, da han på tidspunktet for interviewet får ondt af bare at sidde ned i den tid, interviewet varer.

Tilgængelige ressourcer

Med hensyn til social støtte¹⁸⁵ under karriereophøret og i tiden efter dette fik S1 primært denne fra forældrene og de enkelte fodboldkammerater, det, som netop nævnt, lykkedes ham at bevare.

Som allerede beskrevet tillægger S1 sin mor, far og kæreste den største betydning for ham i hans karriere og især i forbindelse med de nedture han havde i denne, specielt i forbindelse med skaderne. Deres alt-ofrendte støtte fortsatte, naturligvis og forhåbentligt fristes man til at sige, også i perioden omkring det endelige ophør og tiden derefter, hvilket har stor betydning for S1 i denne periode, hvor han ikke altid er let omgængelig, hvad han i øvrigt selv er klar over. Han siger:

S1: Det er selvfølgelig klart, at det også har været hårdt for ens omgivelser, for de har skulle kigge på én, som der hele tiden har..... Det er svært for en selv at se, hvor meget man beklager sig hele tiden, og ens kæreste og ens mor og far, som har stået model til alt det skrald, som skulle ud, for du har altså haft noget som bare har irriteret dig herfra og hele vejen hertil (*Peger fra midt på ryggen og ned til foden*) hele tiden ligesom et eller andet kronisk, som bare sidder og irriterer dig og nogle gange sprænger du bare i luften. Så går du bare amok over alt, en der måske bare åbner et skab, ikke, og det er sådan nogle ting, der også går ud over din omverden, ikke, og derfor er det klart, at det også har været hårdt for min familie, ikke, det ved jeg. Specielt min mor og far og så min kæreste, som har været tættest på mig, ikke.

Udover denne hjælp og støtte fra den nærmeste familie fik S1 også støtte og opmuntring af den tidligere nævnte "C", der på tidspunktet omkring S1s karriereophør pådrog sig en rimelig alvorlig knæskade, der var tæt på at sætte ham i samme situation som S1. Dermed opstod der et nyt interessefællesskab for de to i forvejen nære venner, nemlig omkring genoptræningen for S1s vedkommende og for "C"s vedkommende det at blive klar igen. S1 fortæller følgende om betydningen af, at have en at træne med:

S1: "C" og jeg gik så oppe i Skodsborg. Der ligger Skodsborg Vigørcenter, hvor klubben er tilknyttet og der kørte vi så op hver dag og så hyggetrænede vi og gejlede hinanden op til at blive klar, ikke, og det var meget godt at kunne køre sammen med en og gå sammen med en, så man havde en med sig, det var meget altså .. meget støtte, ikke. Så man kunne hjælpe hinanden på den måde, hvis det gik sådan lidt ned af bakke, ikke. Så der tror jeg ..det var meget vigtigt.

Det at S1 har en anden at støtte sig til, som også kender og oplever de mekanismer og op- og nedture, som en skadesperiode medfører, er på kort sigt en klar gevinst for ham, hvilket han da også selv siger.

Men samtidigt virker det også umiddelbart problematisk, at den støtte S1 får fra "C", sker i forbindelse med et temmelig negativt ladet interessefællesskab, som de to alvorlige skader må siges at være. Det at de ved genoptræningen "gejler hinanden op" kan (og vil sandsynligvis) på længere sigt give S1 et urealistisk billede af hans situation og skadens omfang og betydning, da dette åbenbart gør (jf. "at blive klar") at han glemmer, at han ikke længere **kan** blive klar efter den tredje skade.

Dette kan og vil betyde, at det tidspunkt, hvor skadens betydning går op for ham for alvor bliver skudt længere ud i fremtiden i stedet for, at han måske allerede på dette tidligere tidspunkt ser konsekvenserne i øjnene og handler ud fra dette.

Samtidigt synes det også at være en trussel mod S1s tilpasning til karriereophøret, at den type skade "C" har, er af en type der gør, at han med stor sandsynlighed kommer til at kunne spille igen i modsætning til S1. Derved kunne S1 komme til at opleve det som endnu et "nederlag" den dag "C" igen spiller og S1 stadig bare skal genoptræne sin ryg.

Når denne dag kommer, forsvinder interessefællesskabet mellem S1 og "C" og dermed forsvinder også den mulighed, S1 havde for stadig at kunne forhandle sin identitet som "den genoptrænende fodboldspiller", hvilket han ikke længere er.

Det at "C" spiller igen gør dermed, at S1s narration, der også kan siges at være en form for social konstruktion, om at han er tæt på tilværelsen som fodboldstjerne ikke længere holder, hvilket S1 sandsynligvis og som netop nævnt oplever som et nyt nederlag.

¹⁸⁵ Jf. de teoretiske overvejelser på side 38.

Med hensyn til planlægning af ophøret¹⁸⁶ havde S1 undervejs i karrieren tegnet en kapitalforsikring og en almindelig ulykkesforsikring. Begge var tegnet før den første rygskade og S1 betegner dem begge til at være "noget man bare har", så man får nogle penge udbetalt, hvis "der sker én noget".

Udover dette har han ikke forberedt sig yderligere på nogen måde og heller ikke på trods af de to store advarsler som den første og anden rygskade var planlægning af ophøret og tiden efter, noget han tænkte så meget over, i hvad man må kalde en form for (ungdommelig) blindhed og ukuelighed overfor konsekvenserne af, hvad der sker med hans krop, for som han siger:

S1: (...) Men at forberede sig på, at man skulle stoppe, nej det har jeg ikke, for jeg har hele tiden ville komme tilbage og hele tiden prøve at komme tilbage og derfor så var det først, da jeg fik nr. 3 at jeg sådan sagde ..sagde.. okay....så nu går den ikke mere og det var endda lægerne, der rådede mig til det.

Kvalitet af tilpasning

Ud fra teoribeskrivelsen af vigtige faktorer i forbindelse med transition til karriereophør og den foreløbige analyse af S1, kan han siges at være i risikogruppen for at opleve problemer eller måske en krise i tiden efter karriereophøret, da mange af faktorerne, der som tidligere nævnt¹⁸⁷, kan have negativ indflydelse på tilpasningen er også er blevet nævnt i analysen af S1.

Dette underbygges da også af S1s egen opfattelse og vurdering af kvaliteten af sin tilpasning til karriereophøret, hvor han må siges at være noget ambivalent i sine udtalelser.

Umiddelbart adspurgt giver han nemlig udtryk for, at han har det godt med den nye situation og tilværelse. Han siger:

S1: Det var en del af mit liv og nu åbner der sig nogle andre døre og så må man se, hvad man kan få ud af det, ikke. Så har man dem og så sige ...så må man prøve det, ikke. Så sker der nogle andre ting i ens liv. Nej, jeg har det fint nok, jeg ville gerne have en bedre rygog.....ja....så ville jeg gerne kunne spille fodbold, selvfølgelig. Der er jo de ting, man har mistet, som jeg holdte meget meget af. Men (øhh)indtil videre har jeg det godt nok.....

Umiddelbart synes denne indstilling at være rimelig positiv og et tegn på, at han er kommet sig over karriereophøret og er i gang med at reorganisere sig.

Men denne opfattelse af, at karriereophøret nu bare er en veloverstået del af hans liv og at han nu ser hele situationen som en form for "rebirth"¹⁸⁸, holder ikke gennem hele interviewet, for som han fortsætter, virker han ikke selv til at være helt overbevist om det, han først giver udtryk for.

S1: Der er jo dér, hvor jeg har lært at vende den om.... hvor jeg har siddet og tænkt tingene igennem og snakket med mine forældre, og så sige "det dér er bedst for mig".

Det virker tværtimod til, at han prøver at fortrænge sin situation, hvad han i øvrigt synes, han har været god til, og på denne måde forsøge "bilde" sig selv ind, at han ingen problemer har med sit karriereophør og tiden efter dette.

Ved at spørge ind til disse ting ændrer hans udsagn om dette emne sig også og han virker ikke længere til at have en udpræget opfattelse af kontrol over sit liv¹⁸⁹ og den situation, han er i. For selvom han siger, at det er et helt overstået kapitel og han er kommet sig over det, har han alligevel ikke accepteret, at han ikke længere kan lave det han elsker og føler han er god til, hvilket det følgende citat understreger:

S1: Jeg tror først jeg rigtigt ... fatter at det er slut, når det er at jeg fylder de der 34-35, hvor alderen ville stoppe en og hvor at mine kammerater stopper, hvor "K" måske stopper og hvor dem, man har spillet sammen (*nævner fire jævnaldrende, der er på A-landsholdet*) også er færdige med at spille. Fordi så ved man "okay nu er det slut, nu er der ingen mulighed for noget", men inderst inde i hovedet har man stadig bare et lillebitte håb, om at man bare kan komme tilbage. Så det er sådan lidt....sådan lidt underligt

¹⁸⁶ Se den teoretiske beskrivelse på side 39.

¹⁸⁷ Se side 40.

¹⁸⁸ Jf. de teoretiske overvejelser på side 32.

¹⁸⁹ Jf. de teoretiske overvejelser på side 37f.

oppe i hovedet og man får stadig nedture, altså. Det er da meget sjovt, der har været VM se i fjernsynet¹⁹⁰, men jeg tror ikke, det har været lige så sjovt for mig som det har været for så mange andre, fordi at jeg havde haft MULIGHEDEN for at komme med. Jeg havde været på alle ungdomslandsholdene. Var fast mand på Superligaholdet og havde allerede klubber i baghånden til at komme til udlandet, ikke. Og så måske det der med at se dem, som jeg også har spillet sammen med, løbe rundt et eller andet sted i Korea eller Japan og så spille dér, hvor man faktisk selv skulle have været med. Det er ikke lige så sjovt. Så derfor vil jeg sige, at det hele tiden kommer op i hovedet på en, ikke. (...) Jeg vil sige...det har været hårdt...men altså nej...det kom sådan lidt...man håber hele tiden, at man kan fortsætte, men det...det ...det var bare ikke sådan, det skulle være (*hvisker*).

Så inderst inde ligger der store frustrationer og bitterhed i ham over han ikke spiller længere, hvilket må siges at stå i kontrast til det, han først giver udtryk for. Selvom han ikke i første omgang giver udtryk for denne bitterhed, nævner han den dog selv senere i interviewet:

S1: Det ligger stadig som en bitterhed inden i mig, at jeg ikke kan spille mere, ikke. Ogog hvis jeg sidder og ser på de billeder derover (*peger på billedcollage på væggen med billeder fra karrieren*) og sidder og tænker "jeg har stået dernede" og nogle af de kampe som jeg har på bånd, altså det...jeg har ikke lyst til at sidde og kigge på dem. Det har jeg ikke.

Jævnfør den tidligere beskrevne teori om krisetyper, kan den krise S1 tilsyneladende befinde sig i primært kaldes individuel¹⁹¹, da den er udløst af en pludselig begivenhed, der tvinger ham til at reorganisere sin tilværelse¹⁹².

Men samtidigt er denne krise også en form for eksistenskrise¹⁹³, da den, som beskrevet senere, får konsekvenser for hans selvopfattelse med det resultat, at han på tiden for interviewet stadig er i gang med at definere sig selv på ny, hvilket ikke sker uden problemer.

På trods af at hans situation indeholder elementer af disse former for krise, har S1 ikke modtaget nogle former for professionel hjælp og er selv i tvivl om hans behov for det.

I stedet forsøger han at cope med situationen, ved at han trøster sig med, at der er andre i (fodbold)verdenen, der har været udsat for mere alvorlige ting end han selv har været.

S1: Man må tænke på noget, der er lidt værre. Jeg har jo ikke fået hjertestop ligesom Ståle Solbakken. Han har så en anden alder ved sit ophør end mig, der lige var startet og han har oplevet mange flere ting end mig, selvfølgelig. Men det var så hans hjerte og det kan man jo sige, er en endnu mere alvorlig ting end det her. Jeg har ikke kræft i lungerne eller er ved at dø eller et eller andet.

En anden måde han forsøger at cope med sin situation er ved at se tilbage på alle de gode oplevelser han havde i sin aktive karriere og så forsøge at bruge disse som fundament for sin nye tilværelse. Han siger:

S1: Det er nogle ting, du kan tage med og bruge videre i dit liv. Det her det er noget der ER sket og det har været en oplevelse. Skaden er sket for tidligt og den skulle ikke være sket nu, men det har været et kapitel, det var mit fodboldkapitel og så er det så videre nu og så man jeg bare køre videre. (...) Der har været mange positive oplevelser med fodbolden, så man skal ikke altid fremhæve det negative med at jeg har haft problemer med ryggen. Det er selvfølgelig sørgeligt, men i min situation som jeg sidder nu, der bliver jeg nødt til at fremhæve de positive ting.

En sidste måde han forsøger at cope med situationen på, er ved at tænke på, hvad han gerne vil arbejde med i fremtiden, hvilket i øvrigt kan siges at være et sundhedstegn, da han dermed ikke kun tænker på fortiden, men nu også er begyndt på at overveje fremtiden og sætte sig nye mål med livet.

For efter at have færdiggjort sin HF er S1s største ønske at blive pilot. Hans begrundelser for dette ønske er, at han har fløjet meget og godt kan lide det, at det giver en god løn samt at man som pilot har fleksible arbejdstider.

Disse tre noget overfladiske begrundelser synes dog, heldigvis fristes man til at sige, ikke at være de eneste årsager til at S1 vil være pilot, hvilket viser sig senere i interviewet, hvor målet med at være pilot i stedet viser sig som et udtryk for hans søgen efter noget, der ligner det, han blev tvunget til at forlade, hvilket han direkte adspurgt selv kan genkende.

190 Dette interview blev lavet 2 dage efter VM i fodbolds afslutning.

191 Se den teoretiske beskrivelse af denne krisetype på side 57.

192 Senere i analysen kommer der flere eksempler om denne reorganisering.

193 Se den teoretiske beskrivelse af denne krisetype på side 57.

K: Ved at du vil være pilot, søger du så lidt det samme som det du må undvære?

S1: Det er ikke noget, jeg har tænkt så meget over udover lige nu her, hvor vi snakker. Men med de fleksible tider...med holdet kunne du komme på en tur 2 dage. Jamen, det kan du også, hvis du bliver pilot. Du har et hold, som du er en del af, et crew, det er du også med fodbolden. Du har i fodbolden et ansvar for et hold og som pilot har du et ansvar overfor passagererne samtidigt med, at du skal være parat hele tiden, ikke. Der ligger et pres på dig som pilot og som fodboldspiller. Det synes jeg er fint, det skal jeg have. Når man er i et fly har man også uniform på som i fodbolden. Så er der selvfølgelig en god løn. Det er også det, man er vant til at tjene mange penge, ikke og jeg vil gerne tjene mange penge. Udover det er det også svært at blive pilot og det er ikke alle, der kan blive og bliver pilot, så vidt jeg ved. Jeg vil gerne være sådan lidt speciel ligesom ved fodbolden, ikke. Man vil gerne være speciel og en af de bedste.

Udover at jobbet som pilot virkeligt kan være et reelt drømmejob, må det samtidigt siges at indeholde mange ligheder med jobbet som professionel fodboldspiller, specielt når jobbet beskrives på den måde, S1 gør det på. Der er skiftende arbejdstider, ture, man er del af et hold ("crew" "uniform") og endda en vigtig del af det, der er en god løn, man er under pres og sidst, men ikke mindst, har man som pilot er noget specielt job, som ikke alle kan blive.

Dermed kan S1 egen beskrivelse af sit fremtidige ønskejob også siges, at være en temmelig præcis beskrivelse af de savn, han har efter karriereophøret, hvor han lever en tilværelse med skoleskemaer og SU, hvor han ikke længere er en del af et hold og hvor han ikke er noget specielt, men blot en i mængden.

Man kan også sige, at selvom det at blive pilot må siges at være et mål, der først kan nås et stykke ude i fremtiden og at det måske er urealistisk for en ung mand at blive pilot, når han har en ryg der er så dårlig, at han havde smerter af at sidde ned i kortere perioder, så er det positivt, at han er kommet så langt med sin tilpasning til den nye situation, at han formår at opstille nye mål med tilværelsen og dermed have et lys for enden af den mørke tunnel.

Modificeret Selvteori

Det at S1s identitet kan kaldes en idrætsidentitet og at hans identitetsudvikling primært sker i forbindelse med fodbolden underbygges også i analysen af hans nuværende situation set i forhold til den modificerede selvteori, da den idrætsidentitet, han har, i høj grad viser sig i forbindelse med transformationen fra den aktive karriere til hans nuværende situation. Denne transformation er ikke forløbet gnidningsløst, med det resultat at S1 endnu ikke har formået at løsrive sig helt fra idrætsidentiteten og defineret sig på ny ud fra den nye tilværelse.

Kropsselve

Undervejs i interviewet nævner han adskillige gange at noget at det vigtigste, fodbold gav ham, var oplevelsen af et "sus". Oplevelsen af det sker eksempelvis på banen i forbindelse med, at han prøvede at udføre en ny finte og det lykkedes, hvis han lavede "en kanal" på en af de ældre spillere under træning ligesom bare det at være med på førsteholdet i sin klub kunne give ham "suset".

Men også faktorer der ikke direkte er noget, der sker på banen kan give ham oplevelsen af "suset". Det sker eksempelvis, når der er mange tilskuere og specielt når disse kan lide ham. Han siger:

S1: Altså du følte dig som noget ...noget specielt noget unikt, altså du var én person ud af 11 mand, som spillede inde i Parken og hver gang du havde bolden kan man sige, at hvis der var 40000 i Parken, så var der 5000 der pillede næse eller var nede og købe øl og så var der 35000, der KUN kiggede på dig udover alle dem, der så dig i TV. Det var noget virkeligt specielt noget, altså det var jo virkeligt ...det var virkeligt en fed følelse, at så mange kom og kiggede på dig fordi DU kunne noget, som de godt kunne lide. Og det gav jo mig et endnu større sus, fordi jeg ville gerne give DEM noget...jeg ville gerne give folk endnu mere. (...) Jeg har sådan set altid hørt positive ting fra andre om mig som fodboldspillerDET savner man altså. Det er klart og det vil man da gerne ...det gav også lige det der sus.

Denne fysiske oplevelse S1 har ved fodbolden, der også indbefatter form en dialog, der nogle gange er bevidst og andre gange ubevidst, med et publikum, der enten kan være én person eller mange tusinde, kan siges at være hans følte fornemmelse¹⁹⁴ i forbindelse med fodbold.

Denne fornemmelse synes at have stor betydning for S1 og han er oven i købet bevidst om at give noget tilbage i dialogen med publikum.

Denne måde han oplever dette på, kan også siges at indeholde nogle af de beskrevne elementer af flow¹⁹⁵. Han oplever følelsen af kontrol og "jeg kan" i eksemplet med den vellykkede finte, men også ved at han taler om at have kontrol over publikum i den overførte betydning, at de **kun** kigger på ham tyder på flow samtidigt med at han ingen usikkerhed føler i disse situationer.

Men flowoplevelsen kan ikke siges at være fuldstændig ifølge den teoretiske beskrivelse, da han ikke er entydigt koncentreret om selve den fysiske aktivitet, fodbolden, men både formår at fokusere på publikum og sin egen rolle i dialogen med disse.

Men i stedet for at tale om flow i den oprindelige forstand i forbindelse med aktiviteten, kan man i dette tilfælde måske tale om en udvidet flowoplevelse, der ganske vist opstår i forbindelse med en aktivitet, men som også inddrager og påvirkes af aktivitetens kontekst, der eksempelvis virker til at være en form for "lydbund" for hans kropoplevelse.

Samtidigt synes denne udvidede flowoplevelse også at være en del af hans sociale konstruktion, da han tydeligvis nyder og dyrker publikum og hans forhold til disse. Ligeledes har også eksemplet med den vellykkede dribbling eller uddelingen af en kanal dimensioner af social konstruktion, da han i disse situationer opnår fornemmelsen af at være dygtigere end den anden spiller.

I stedet er de positive kropoplevelser fra fodbolden blevet erstattet af daglige smerter, der som tidligere nævnt, påvirker hans hverdag.

Samtidigt betyder smerterne også at han er gået fra at opleve sin krop som en form for medie for store succesoplevelser til at være en krop, der kan kaldes dysfunktionel og som betyder, at han lider mange afsavn, hvilket i høj grad påvirker hans identitet.

Derimod oplevede S1 i sin aktive karriere ikke fodbolden som et forum for afløb af aggressioner og umiddelbart er afsavnet af forummet for aggressioner heller ikke stort efter karriereophøret, men som nævnt i beskrivelsen af de tilgængelige ressourcer, har han efter karriereophøret oplevet store aggressioner som, jævnfør frustration-aggression hypotesen¹⁹⁶, udløber fra de frustrationer, han har haft med sine skader og det faktum, at han ikke længere kunne spille fodbold.

Samtidigt har han ikke fået erstattet disse fora for flow, følte fornemmelser og til dels aggressioner, da hans ryg ikke tillader det, hvilket bidrager til frustrationerne og den krise, han synes at befinde sig i. Lysten er der til at lave fysiske aktiviteter, men den dårlige ryg og hans egen, forståelige, frygt for den fjerde skade, gør, at han kun kan erstatte sin hidtidige fysiske aktivitet ved at styrketræne. Dette betegner han selv som deprimerende:

S1: Det er mest med fodbolden, som jeg savner. Når man se de andre står og spiller, der er nogle af mine kammerater der spiller og sådan nogle ting. Det er bare det at vide at...at du er 24 år nu, og du har måske du har levet 1/3 - 1/4 af dit liv og du kommer altså ALDRIG nogensinde til at spille tennis bare sådan for sjovt. Du kommer ALDRIG til at spille fodtennis nede på stranden på Ibiza eller Gran Canaria. Du kommer aldrig til at spille til at spille beachvolley og hoppe rundt. Du kommer ikke ...altså de der ting, dem kan du ikke, så det er selvfølgelig deprimerende.

Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse

Idrætsidentiteten synes også at have indflydelse på hans selvopfattelse, da hans oplevelse af handlekompetence¹⁹⁷ primært, og måske udelukkende, kommer i forbindelse med, at han spiller fodbold, hvor eksempelvis og som netop nævnt, en vellykket finte giver ham "suset".

Men dette sus har for ham ikke kun betydning i forbindelse med kropsselvet, men synes i høj grad også at hænge sammen med, at han oplevede handlekompetence ved at han følte, at de ting han lavede lykkedes og samtidigt følte sig speciel og "unik", fordi der ikke er mange andre, der kunnen de ting på en fodboldbane, som han kunne. Dette gav ham selvtillid:

S1: Jeg fik selvtillid, hvis man scorede et mål eller gjorde et eller andet godt til træning. Det er jo sådan noget med, at man skal tage roven på de andre. Hver gang du står over for en mand skal du snyde din mand og du skal være klogere end ham, ikke, og det er derfor, det giver dig selvtillid at du er ...er klogere end ham kan man godt sige eller hurtigere.

195 Se denne beskrivelse på side 47.

196 Beskrevet på side 48.

197 Jf. de teoretiske overvejelser på side 52.

Men efter karriereophøret og på grund af den dysfunktionelle krop eksisterer dette forum for opleve handlekompentence og på længere sigt at få selvtillid ikke længere og S1 har ifølge ham selv meget svært ved at opleve handlekompentence andre steder end i fodbolden, hvilket synes at være et eksempel på den tidligere nævnte unidimensionalitet og de potentielle farer, der kan være ved at have denne:

S1: Jeg har ikke rigtigt fundet ud af det endnu. Altså hvad jeg helt er god til (...) Jeg har ikke lavet andet end at spille fodbold, jo, altså i hele mit liv. DET ved jeg i hvert tilfælde, at jeg er god til. Jeg har ikke rigtigt prøvet nogle andre ting, altså. Jeg har ikke været på arbejdsmarkedet overhovedet, jeg er 24 og jeg har ikke været ude og have et job endnu.

At det har stor betydning for ham ikke længere at have noget, som han føler han er god til og hvor han kan sige "det her er jeg god til", er der ingen tvivl om.

Faktisk har det så stor betydning for ham at have noget at være god til, at han to år efter karriereophøret stadig, men nu kun verbalt, bruger fodbolden til at give udtryk for de kompetencer han har, hvilket måske skal betragtes som endnu en måde at cope med situationen på, da dette nærmest virker til at være et forsøg, han gør, for at overbevise sig selv om, at han kan/har kunnet noget, så derfor finder han nok noget nyt at være god til og som han kan bygge sin fremtid på, for som han fortsætter:

S1: Jeg finder jo nok ud af noget. Nu tager jeg det bare lige stille og roligt og siger nu.....Nej jeg tager det stille og roligt nu her og så ser jeg hvad der sker. Nu skal jeg FINDE det, som jeg måske er god til. Det er det, der er planen nu. Altså jeg starter jo næsten helt fra bunden af igen. Så må jeg lige tage min skole her og så må jeg finde UD AF, hvad jeg så vil lave. Jeg er lidt bagefter kan man vel godt sige, fordi jeg kom lidt sent ud af vagten på grund af fodbolden (...) Selvfølgelig savner jeg det der med at "det var jeg skide god til" ogmeget opmærksomhed og positive ting og jeg vidste "du var god ...du var jo rigtig god til det"og det savner jeg selvfølgelig.

Men jeg er jo på en måde stadig god til det, jo. Altså jeg kan bare ikke. Nu har jegdet er måske lidt en trøst at du siger ..at man selv siger "du VED du er...at der er noget du er god til" Du har vist at du var god til det, du har vist at der var noget du i hvert tilfælde var god til, så er det så bare ærgerligt, du ikke længere kan det.

Som han selv siger er hans skole første led i hans bestræbelser for at komme videre og opbygge sig en ny tilværelse og definere sig selv på ny. Men netop dette skridt er måske med til at forværre situationen, for som han bemærker:

S1: Der er en ting jeg IKKE er god til, det er at læseat tage mig sammen til at læse. Det er jeg ikke god til.

Allerede i et af de første skridt i den nye tilværelse oplever han altså yderligere mangel på oplevelse af handlekompentence samtidigt med at han på skolen bare er "én ud af 6000" som han siger og derved ikke længere noget "unik".

Derved oplever han ikke den heller ikke længere den selvkonfirmerende feedback, han oplevede i fodbolden, men som i princippet sluttede med at være en mulighed, da "C", som tidligere beskrevet, blev klar til at spille og ikke længere skulle genoptræne.

Denne ændring i selvopfattelse synes i høj grad at påvirke hans selvtillid, der på tidspunktet for interviewet ikke synes særlig stor, hvilket også bidrager til den tidligere nævnte krise.

Ændringen i selvopfattelse synes også at være et godt eksempel på det beskrevne working self-concept¹⁹⁸, da ændringen i S1s syn på sig selv som "unik" til at være en i mængden må siges at være temmelig markant, men samtidigt opstået ud fra S1s egen oplevede dialog med sansning, kropsoplevelser og med omverdenen i forbindelse med hans tilpasning til de nye og for ham meget anderledes sociale miljøer, som han skal til at begå sig i.

Han vil gerne kunne styrke dette working self-concept, ved at få nye positive oplevelser i den nye tilværelse, men dette har han vanskeligt ved set i forhold til dengang, han var i fodboldverdenen.

Denne ændring kan i S1s tilfælde siges at være en meget negativ oplevelse for ham, hvilket i høj grad hænger sammen med den krise, han tilsyneladende befinder sig i.

Men samtidigt er skolen et "nødvendigt onde" i hans bestræbelser på at opbygge en ny tilværelse, da det at tage en HF må siges at være en blid start på hans nye liv, set i forhold til, hvis han blev kastet direkte ud i det noget mere ubarmhjertige erhvervsliv, hvor kravene er større og tilværelsens sikkerhed mindre. Denne blide start kan også være med til at han, efter de opstartsvanskeligheder han selvfølgelig vil få og har, kan få nogle andre kompetencer og via disse få nogle succesoplevelser, som han synes at trænge til.

Selvet som social konstruktion

Denne nye situation med at være en i mængden og ikke længere være noget specielt er noget, som S1 har svært ved at affinde sig med og da skolen og hans nye tilværelse generelt ikke giver ikke de samme ting, eksempelvis oplevelse af handlekompetence, må han til at reorganisere sin identitet, hvilket synes at være problematisk for ham.

Den sociale status¹⁹⁹ han var vant til at have som fodboldspiller forsvandt med den sidste skade, der gjorde, at han må stoppe. Derved mister han muligheden for at leve sine noget narcissistiske træk ud ved at på banen og uden for denne, at søge denne for ham vigtige og bekræftende prestige med tilhørende beundring og anerkendelse, som han har haft tidligere.

Han virker specielt til at savne den anerkendelse (og beundring) fra omverden, som han har været vant til i sin gamle sociale rolle og som gjorde, at han via sin sociale identitet som fodboldspiller var noget specielt for andre mennesker og måske også for sig selv.

Men nu skal denne sociale identitet genforhandles helt fra bunden i og med at han ikke længere er den berømte fodboldspiller, men også fordi at de fleste af de relationer, han havde i sin fodboldkarriere, som tidligere nævnt er forsvundet.

Til denne genforhandling bruger han dog ikke i første omgang sin fodboldkarriere i forbindelse med sin impression management eller selvpræsentation²⁰⁰, da han frygter for folks fordomme om fodboldspillere og vel egentlig også Janteloven, for som han siger:

S1: Hvis folk spørger, hvad jeg lavede, så siger jeg sådan og sådan og sådan. Der er jo den der holdning med at "okay fodboldspillere de er smarte og tjener mange penge" og sådanne ting, men altså hvis der er nogle, der spørger hvad jeg laver nu, så går jeg i skole og hvis de så spørger "hvad ellers" "hvorfor går du i skole nu i din alder" og så siger jeg: "Jeg har spillet fodbold i (*nævner klubben*). Et andet eksempel er hvis der er nogle, der kommer op og ser min lejlighed...der er mange, der synes min lejlighed er flot og alt de der og "hvor har du de penge fra?" og så siger jeg at "jeg har spillet fodbold og der har jeg tjent nogle penge og sparet op og så har jeg købt en lejlighed". Men ellers siger jeg bare, at jeg går i skole.

Ved denne, måske forståelige, tilbageholdenhed bliver det automatisk sværere for S1 at reorganisere en identitet, hvis han føler han ikke kan tale om det, han måske er mest stolt af samtidigt med at det er noget af det eneste, han synes han er god til.

Udover han ikke føler den store lyst til at benytte fodbolden til sin impression management, er han også i den nye tilværelse kommet til et socialt miljø, der er meget anderledes end det miljø, han kommer fra, hvor alle i en vis udstrækning havde samme værdier og normer. I det nye skolemiljø har alle ikke de samme interesser ligesom der heller ikke er den samme form for sammenhold, som han var vant til fra fodbolden. Derved har han svært ved at lave impression management, da han ikke endnu er klar over hvilke værdier og normer, han skal give udtryk for at have i dette nye miljø.

Et sidste eksempel på at det er svært for ham at bruge fodbold i den nye tilværelse er, at han i modsætning til mange andre ikke har fået den store kredit for sit fodboldspil i form af jobtilbud og lignende, hvilket kan skyldes hans unge alder, der gør, at han ikke nåede at "superkendt" i hele Danmark, men kun i fodboldkredse.

Han har dog ikke opgivet at komme til at opleve anerkendelsen og oplevelse af at være noget særligt, hvilket den tidligere nævnte ambition om at være pilot vidner om. Det at han søger en tilværelse med så mange

199 Jf. de teoretiske overvejelser på side 51.

200 Beskrevet på side 54.

ligheder med den tilværelse, han har forladt må betragtes som et forsøg på at erstatte det kæmpe hul, der er kommet i hans patchwork identitet²⁰¹ som en direkte følge af idrætsidentiteten, der var en meget stor og dominerende "lap" i fodboldtilværelsen.

Sammenfattende kan det siges, at denne analyse fortæller en historie om en ung mand, der i sine bestræbelser på at blive professionel fodboldspiller, har koncentreret sig fuldstændigt for at nå dette mål. Dette ensidige fokus har udmøntet sig i en form for idrætsidentitet, der kom ham til gode i den aktive karriere, men som volder ham store problemer, da han som 22-årig må stoppe efter sin tredje rygskaide. Disse problemer skyldes blandt andet at han ikke har noget netværk uden for fodbolden udover sin familie, stort set ingen kompetencer har udover dem han har fra fodbolden og at han efter sit karriereophør ikke længere har status som værende speciel og derved har svært ved at opnå beundring og få opmærksomhed. Dette betyder at han i sin nye tilværelse har svært at få succesoplevelser, som han er vant til fra fodbolden, hvilket udmønter sig i en krise, der kan kaldes individuel og i en vis grad også for en eksistenskrise.

S1 er dog så ung, at der stadigvæk kan rettes op på dette via eksempelvis skolegang og deraf følgende uddannelse, der kan give ham oplevelsen af andre kompetencer end dem han har fra fodbolden ligesom den kan give ham et fundament til organiseringen af sin nye tilværelse og han virker også til at have gå-på modet og viljen til at komme ovenpå i modgangen og etablere sig på ny, selvom den nye tilværelse uden for fodbolden synes svær at tilpasse sig i begyndelsen.

Analyse og fortolkning af interviewet med S2: Den frivillige transition til karriereophør.

S2 var på tidspunktet for interviewet 37 år og bor sammen med sin kone og deres tre børn. Han blev færdiguddannet som journalist i 1995 og har efter sit karriereophør, der skete da han var 36, arbejdet som informationsmedarbejder i sin gamle klub, hvilket han også delvist gjorde under sin aktive karriere. Udover dette har han været underviser på en idrætshøjskole samt været medkommentator til fodboldkampe på en dansk TV-station. Herefter arbejdede han i en periode som fodboldtræner på fuld tid²⁰², inden han igen blev informationsmedarbejder og medkommentator.

Karriere og karriereudvikling

I begyndelsesfasen²⁰³ af sin karriere begyndte S2 i en alder af 6 år at spille i en lille jysk klub. Ingen af hans forældre interesserede sig for fodbold og indtil da havde han heller aldrig selv interesseret sig for det, men da han fik nogle kammerater, der spillede fodbold, fik han også lyst til at prøve det.

Han spillede i denne lille klub indtil familien på grund af, at faderen fik nyt arbejde, flyttede til en større by.

På dette tidspunkt var S2 15 år gammel. Flytningen betød, at S2 skulle finde sig en ny klub at spille i, hvilket han dog allerede var begyndt at tænke på inden flytningen, da han på det tidspunkt havde fundet ud af, at hans talent var langt større end hos holdkammeraternes i den lille klub og at han derfor ville starte i en stor klub i nabobyen.

Denne plan kuldsejlede dog med flytningen og S2 var i tvivl om, hvor han skulle fortsætte med fodbolden. Problemet blev dog løst, da S2s gamle træner fra den lille klub ringede til en træner i en klub i den nye by og anbefalede S2, hvorefter han blev kontaktet af denne træner. Han startede herefter i den nye klub, der var på et noget højere niveau end den første, og spillede to sæsoner som junior og en halv som yngling.

Herefter tog han et år til USA som udvekslingsstudent, hvor han samtidigt med studierne spillede fodbold på sin high school, på et niveau han selv betegner som værende "ikke ret højt".

Atter hjemvendt fra rejsen tog han tilbage til den klub, han spillede i før rejsen. Han skulle i princippet have spillet et halv år mere som yngling, men træneren ville det anderledes og rykkede ham op på seniorholdet,

²⁰¹ Beskrevet på side 54.

²⁰² S2s job som træner uddybes senere i dette afsnit.

²⁰³ Beskrevet på side 25f.

der spillede i Danmarksserien. Her spillede S2 så godt, at han efter 1 1/2 år blev tilbudt kontrakt af en nærliggende 2. divisionsklub²⁰⁴ og dermed kan siges at overgå til udviklingsfasen²⁰⁵.

I denne nye klub spillede S2 i 2 1/2 sæson som, hvad man kan kalde, fyraftensprofessionel, da han ved siden af sin kontrakt til 2500 kroner om måneden havde et fuldtidsjob ved siden af, først som receptionist og siden som pædagogmedhjælper på et fritidshjem.

Klubben gik dog konkurs, S2 blev amatørspiller igen og valgte at tage ud og rejse i et år. På dette tidspunkt var S2 22 år.

Som forklaring for de to etårige brud med rejser, der har været på hans fodboldkarriere, siger S2, at det dengang ikke var fodbolden, der var det væsentligste i hans liv, hvilket blandt andet skyldtes at han som ung spiller ikke var god nok til at komme til en af de store klubber og på de forskellige ungdomslandshold. I stedet valgte han eksempelvis at bruge pengene fra sin første tid som professionel på den anden rejse og dermed opfylde en gammel drøm, som han havde haft længe sammen med en gymnasiekammerat. Han siger:

S2: Det har altid været en drøm, jeg har haft, det her med at tage ud og rejse med rygsækken og jeg følte i og for sig ikke, at jeg havde særligt meget at tabe fordi... Det havde været sværere for mig, hvis jeg havde været etableret Superligaspiller²⁰⁶ og måske inde omkring et ungdomslandshold og sige farvel til DET, men det VAR jeg ikke og så syntes jeg ikke, jeg mistede særligt meget.

Efter karrierens afslutning har han dog heller ikke fortrudt noget:

S2: Jeg har i hvert tilfælde uden tvivl fået nogle andre input end man får ...i en fodboldklub, så jeg vil Jeg vil da sige, at jeg vil da nødtigt bytte den der tur for ...for noget, for jeg syntes, den gav mig mange ting på det mere personlige plan og om det så også har hjulpet mig omkring fodbolden, det ved jeg ikke, men jeg tror aldrig, det vil skade nogen at få sådan nogle input, som man får ved at besøge lande som Pakistan, Indien, Nepal, Australien og hvor vi ellers var.

Da S2 kom hjem fra denne rejse var han til prøvetræninger i to jyske klubber, der på det tidspunkt var med i toppen af dansk fodbold, men han blev ikke tilbudt kontrakt. Herefter kom han i kontakt med en klub, der netop var rykket op i 1. division²⁰⁷ og her blev han som 23-årig tilbudt en kontrakt, som dog ikke var fuldtids, da han samtidigt ønskede at læse på Journalisthøjskolen, hvor han netop var blevet optaget²⁰⁸.

Dette tidspunkt betegner han på trods af de sideløbende studier, som han sammenligner med et fuldtidsjob, som dér hvor han for alvor begyndte at satse på fodbolden, men hvor han, jævnfør teorien, stadig kan siges at være i udviklingsfasen²⁰⁹. Han havde, ifølge ham selv, stadig meget at lære og fik i den nye klub den helt rigtige træner til at udvikle ham. Han siger:

S2: Han var træner i (*nævner klubben*) dengang, jeg kom til klubben og det var han så i 4 1/2 år. Han har en stor del af æren for, at jeg udviklede mig med den fart, som jeg gjorde. Altså det var LIGE den rigtige mand for mig på det rigtige tidspunkt. Vi har mange...deler mange af de samme værdier og mange opfattelser. Han har lært mig at være professionel og han har lært mig at spille fodbold på højeste niveau og har lært mig at skubbe de andre til side for selv at komme frem. Altså i fodbold, man behøver ikke at være noget dårligt menneske uden for banen, fordi man skubber til side inde på banen. Så det er ham, der har haft størst indflydelse uden nogen som helst sammenligning.

Beslutningen om at satse på fodbolden betød samtidigt, at nogle af de ambitioner og drømme S2 havde haft om at spille med i toppen af dansk fodbold blev opfyldt. Kombinationen af talent, stor vilje og ærgerlighed samt den rigtige træner betød, at S2 hurtigt overgik til ekspertisefasen²¹⁰ og at karrieren for alvor tog fart efter lang tid i begyndelsesfasen og udviklingsfasen.

Allerede i sit første år i klubben blev han fast mand på holdet og efter 1 1/2 år i den nye klub, kom S2 for

204 Dette var før den nuværende turneringsform med Superliga, 1. division og 2. division blev indført og 2. division dengang svarer altså til 1. division i dag.

205 Beskrevet på side 26f.

206 Dengang 1. division.

207 Hvilket stadigvæk var før den nuværende turneringsform.

208 Det skal dog også lige bemærkes, at der på dette tidspunkt kun var to klubber i Danmark, der havde fuldtidsprofessionelle spillere i truppen.

209 Se teoretiske overvejelser side 26f.

210 Beskrevet på side 28f.

første gang på Ligalandsholdet, hvilket udover en stor stolthed også medførte en bedre kontrakt og at han pludselig blev genkendt på gaden.

Herefter gik det stærkt og S2 nåede både at vinde det danske mesterskab og komme på A-landsholdet inden han som 30-årig blev færdiguddannet som journalist.

Næsten samtidigt med dette fik klubben ny træner og en halvt år efter denne træners tiltræden gik klubben over til at blive fuldtidsprofessionel, hvilket skete få uger efter S2 havde fået nyt job. Han fortæller følgende om sit dilemma i denne situation:

S2: Jeg havde lige fået job som informationschef i (*nævner firmanavn*), halvtid, og det ville jeg egentlig gerne, også fordi jeg var lige nyuddannet journalist på det tidspunkt og havde egentlig også meget lyst til at prøve kræfter med det, og så syntes jeg heller ikke...jeg brød mig ikke om at få et job et sted, der havde gjort meget for at tilpasse det til fodbolden, og så komme 14 dage senere og sige atnu vil jeg ikke have det alligevel. Og jeg var egentlig heller ikke den store tilhænger af fuldtidsfodbold, så jeg var så den ...en af to, der var halvtidsspillere det næste 1 1/2 år.

Denne situation var dog ikke specielt holdbar for nogle af parterne og som 32-årig skriver S2 under på sin første fuldtidskontrakt. Han uddyber denne beslutning på følgende måde:

S2: Altså de begyndte jo også at træne mere om formiddagen og jeg syntes, der var mange ting, hvor der skulle tages ekstra hensyn til mig og der var også nogle ting, jeg ikke kunne være med i, og jeg synes heller ikke, at det er optimalt at anføreren for holdet ikke er der til alle træninger og som (*nævner træneren*) også sagde: "Hvis der er én, der er ligeså god som dig, så tager jeg ham". Han syntes, at det var noget rod, at jeg var halvtids, men han forbød mig det ikke, slet ikke. Han sagde bare tingene lige ud, og det gør han jo altid, og det sætter jeg stor pris på. Det var fair nok og jeg kunne godt se, at det var måske ikke lige på det tidspunkt, at jeg skulle give mig selv ringere konkurrencevilkår end de andre, hvis jeg skulle holde mig på niveauet de sidste par år. Og så blev jeg så fuldtidsspiller der og det er en af de bedste beslutninger, jeg har taget. Det var vidunderligt og pludselig fik jeg mere tid til... til familien og mere tid til at forberede sig til træningen og mere tid til at hvile og så videre.

Beslutningen betød, udover en stor tilfredshed med tilværelsen, også at S2 beholdte sin plads på holdet, indtil han som 34-årig fik sin eneste alvorlige skade i karrieren, der medførte den vanskeligste periode i karrieren:

S2: Jeg havde en rygskaide i 10 måneder, faktisk året inden jeg stoppede og jeg syntes da, det var træls at gå og ikke rigtig vide.....Jeg tror, det havde været mere frustrerende, hvis jeg havde været 22, fordi jeg kunne godt have levet med at skulle stoppe, selvom det selvfølgelig ville have været ærgerligt at stoppe på grund af en skade, det var ikke lige den afslutning jeg havde drømt om, men ...men ...men alligevel selvom jeg var 34 og egentlig havde oplevet det, jeg skulle opleve, så syntes jeg da, at det var frustrerende at gå og kigge på de andre og ikke rigtig vide, hvad der var galt, så det var....det har nok været den vanskeligste periode, jeg har haft.

Men han blev klar igen og nåede at spille ét år mere, inden han stoppede. Dette år var samtidigt et af de bedste år i hans karriere:

S2: Jeg havde en enorm stor motivation og spilletglæde, fordi jeg et eller andet sted var begyndt at indstille mig på, at jeg måske ikke kom til at spille mere og så var det ligesom om, at det sidste år var en enorm glæde for mig og også fordi at det gik godt, vi var i toppen af Superligaen og jeg havde sådan hele tiden haft denne her frygt "tænk sig nu hvis man skulle rykke ud i de sidste år, du spillede efter at have spillet i (*nævner klubben*) i så mange år". Det havde jeg næsten ikke kunne bære.

Det at slutte med en resultatmæssig dårlig sæson viste sig ret hurtigt ikke at blive aktuelt, da holdet sluttede i toppen af Superligaen og vandt pokalturneringen i, hvad der blev S2s sidste sæson som fodboldspiller på topplan.

Med hensyn til hvem der har haft indflydelse på hans karriere nævner S2, udover den allerede nævnte træner, hans gamle træner fra barndomsklubben som ifølge S2 havde en stor betydning for hans udvikling som fodboldspiller samtidigt med at denne træner også lærte S2 at indse, at han havde talent.

Derimod tilskriver han ikke sine forældre specielt stor betydning for hans karrieres udvikling. Han siger:

S2: Det skal ikke forstås på den måde, at de IKKE bakkede op for de kom da og så kampene indimellem og spurgte da også, hvor-

dan det var gået. Men de ville have bakket mig op i hvad som helst, det har aldrig nogensinde været et ønske hos dem, om at jeg skulle begynde at spille fodbold. Men jeg vil så sige, at de skal da have den ros, at selvom min specielt min far er meget boglig, altså så har han ...han har aldrig nogensinde givet udtryk for, at han IKKE syntes at jeg skulle bruge al den tid på at spille fodbold.

Udover forældrene og de to trænere stammede S2s netværk igennem karrieren og helt frem til i dag primært fra hans tid som fyraftensprofessionel, hvor fodbolden stadigt mest blev betragtet som en hobby. Ligeledes var han meget sammen med kollegaerne fra det fritidshjem, han arbejdede på ligesom han stadigt ser gymnasiekammeraten, som han rejste sammen med.

Derimod omfatter netværket igennem karrieren meget få, men omhyggeligt udvalgte, personer fra den lange periode i den sidste klub samt fra hans tid på Journalisthøjskolen, da han i den tid havde så travlt med studierne og fodbolden, at han ikke hverken havde energien eller lysten til at opbygge nye venskaber. Det skal dog siges, at han på Journalisthøjskolen mødte sin kone og igennem hende fik kontakt til nogle nye mennesker.

Til spørgsmålet om at dét at have et netværk og andre interesser uden for fodbolden havde en gavnlig indvirken på ham som fodboldspiller og som person er S2 lidt usikker:

S2: Det kan jo være, jeg var blevet ENDNU bedre, hvis jeg ikke havde været ude og rejse, og hvis jeg havde været kommet til en fuldtidsklub allerede som junior. Det kan jo godt være, jeg var blevet fast stamspiller på landsholdet og kommet til en udenlandsk storklub, så i sammenligning med det, kan det godt virke lidt fattigt med (*nævner antal*) landskampe og en masse kampe for (*nævner klubben*), så jeg ved jo ikke, om det har været en fordel eller en ulempe.

Men samtidig med at han ikke tillægger netværket nogen umiddelbar betydning, har han også nogle forhold der gør, at han ikke har haft den store brug for et velfungerende netværk igennem karrieren samt at han i det lange ophold i den sidste klub kan vælge muligheden for at udbygge sit netværk fra:

S2: Jeg synes ikke rigtigt, jeg har haft behov for at "læse af" til nogen. Jeg har haft en heldig fodboldkarriere og ...den eneste gang... Jeg havde den der alvorlige skade, der havde jeg to børn, så der var masser at gå op i. Så jeg synes ikke at jeg har haft nogle nedture i den forstand, hvor jeg sådan har haft brug for at have nogle at falde tilbage på. Samtidigt tror jeg, at hvis jeg ikke havde haft noget socialt netværk fra de gamle dage, både fra fodboldklubben og fra mit arbejde, ja så kan det jo godt være, at jeg havde haft et behov for at få mere sammen med mine medspillere i den sidste klub. Jeg havde også mere med dem i de første år, men de sidste år havde jeg ikke ret meget med dem. Men det er også...groft sagt, hvad har familiefar på 35 og en ung fyr på 19 til fælles udover at de spiller fodbold? Altså jeg kunne godt lide mine unge holdkammerater, men det var ikke sådan noget med at...at vi hang ud efter træning. Når jeg begynder at snakke om, hvordan jeg skal anlægge min have og sådan noget, det gider de jo ikke at høre noget om.

Selvom S2 altså ikke har haft det store behov for netværket i forbindelse med fodboldkarrieren, er han stadigvæk så privilegeret at have et netværk, der er bygget op omkring andre værdier og kulturer end fra fodbolden samtidigt med at hans netværk også indeholder personer fra fodbolden. Denne omhyggelighed med opbygningen af facetteret og veludviklet netværk, der primært er et resultat af hans egen indsats, kan samtidigt siges at afspejle ham selv som en person med mange andre interesser og kompetencer end kun fra fodbolden og det synes at have stor værdi for ham.

Transition til karriereophør

Årsag til karriereophør

Som allerede omtalt var S2 på et fodboldmæssigt højt niveau, da han som 36-årig frivilligt tog beslutningen om at lægge støvlerne på hylden og stoppe karrieren.

Dette karriereophør havde to gange tidligere været i hans tanker.

Den første gang han overvejede det, var han 33 år gammel og skulle til at genforhandle den kontrakt, han havde med klubben. Men her blev han enig med sig selv om, at da han stadigvæk var stamspiller og anfører på holdet samt ikke havde nogle problemer med at spille med på dette topniveau, ville han gerne spille et par år endnu og derfor forlængede han sin kontrakt.

Den anden gang han overvejede et karriereophør var i den tidligere omtalte skadespause, hvor han hvis han ikke stadig havde haft sin kontrakt, ifølge ham selv, formentlig var stoppet. Men han fortsatte og fik dermed en mere værdig afslutning på sin lange karriere, hvor han i stedet for at stoppe på grund af en skade stoppede på, hvad man kan kalde, en af kulminationerne på hans karriere.

Det at han tog beslutningen helt frivilligt virker, jævnfør teorien²¹¹, til at have stor betydning for ham og han beskriver da også flere gange karriereophøret som værende problemfrit. Men også andre faktorer havde ifølge S2 indflydelse på denne oplevelse af det problemfrie karriereophør. Han fortæller:

S2: EN ting som jeg tror var med til at gøre mit fodboldstop så problemfrit, det var selvfølgelig for det første, at jeg var næsten 36, dengang jeg stoppede. (...) Men jeg tror også, at den testimonialkamp²¹² som klubben lavede for mig, og som der selvfølgelig blev planlagt det sidste halve år, havde stor betydning. Det gjorde lige som om, at det var helt definitivt. Altså man kan jo ikke invitere 250 mennesker til fest og kæmpe festivitas ude på Stadion og så komme 14 dage senere og sige, at man vil fortsætte. Altså det ...en gang imellem strejfede tanken mig da i foråret, om det ikke var for dumt at stoppe, når jeg stadigvæk var på holdet, men altså så syntes jeg, at det ville blive latterligt. Altså vi var i fuld gang med at arrangere denne her testimonial og det blev en helt...altså rent bortset fra mit bryllup, så er det den bedste dag i mit liv, den testimonialkamp. Det var en helt vidunderlig oplevelse og det var lige præcis LIGE PRÆCIS det punktum, jeg kunne have ønsket mig. Så på den måde, så synes jeg, at det var meget problemfrit, fordi jeg havde haft god tid til at forberede mig på det og jeg synes også, at det var tiden. Jeg havde haft en eller anden ide om, at det allermest rigtige ville være at slutte på Danmarksserieholdet, fordi så vidste man, at der var simpelthen ikke mere tilbage og jeg er sikker på, at selvom jeg var fortsat og også selvom jeg var 36, så skulle jeg nok have fået nogle førsteholdskampe. Men på et eller andet tidspunkt ville det jo have været forbi og da så lige pludselig det blev en lille smule nærværende det her med at spille i Danmarksserien, så syntes jeg sgu ikke, at tanken var så besnærende alligevel.

Det at han oplever karriereophøret som problemfrit synes altså også at hænge sammen med at han er så privilegeret, at han først stopper i en, for fodboldspillere, meget sen alder.

Samtidigt virker testimonialkampen også til at hjælpe ham både med at tage den endelige beslutning om ophøret samt at gøre det til en positiv og uforglemmelig oplevelse.

Han virker til at være i et lille dilemma mellem at få den afsked på toppen, han gerne vil have og så det lille ønske om at forsætte med sit højt elskede fodbold, men på et lavere niveau langt væk fra toppen og med risikoen for at ende som et såkaldt ringvrag og på den måde spolere sit eftermæle.

Men testimonialkampen gør for ham, at stoppet er definitivt²¹³, da han føler, at han på en måde står til ansvar over for dem, der gør alt for at give ham en stor oplevelse i taknemmelighed overfor, hvad han har gjort for dem.

Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret og Tilgængelige ressourcer

Med til at underbygge hans oplevelse af at karriereophøret var problemfrit er også, at han ikke ser nogle specielle ændringer og omvæltninger i tilværelsen efter karriereophøret, hvilket indikerer en stor opfattelse af kontrol²¹⁴.

Denne opfattelse af kontrol giver sig blandt andet til udtryk ved at han umiddelbart efter karriereophøret ikke oplever noget tomrum i tilværelsen og dagligdagen, men i stedet har nogle andre fora at beskæftige sig med. Han fortæller om skiftet til sin nye dagligdag:

S2: I og med at det havde været planlagt gennem så lang tid ...jeg synes ikke at...vi fik jo nogle weekender, altså jeg havde mere fri i weekenden, men så havde jeg mindre fri i det daglige, altså med arbejde på højskolen. Man arbejder jo ikke så voldsomt meget som fodboldspiller. Så jeg synes egentlig ikke, at der har været sådan de helt store omvæltninger. Omvæltningen var nok, at der var meget det her med at...med at jeg var mere afslappet, specielt søndagen ændrede sig, hvor jeg ellers har været noget tilknappet og sådan en lille smule gået ind i mig selv, når vi skulle spille kamp. Det ændrede sig jo, altså. Der var ikke noget pres på mig, så det kan da godt være, jeg blev en lille smule mere munter, men jeg synes faktisk, jeg har været forholdsvis god til at lægge det væk, når jeg var herhjemme. Så jeg har ikke oplevet det...men i virkeligheden burde spørgsmålet vel egentlig stilles til min kone og mine børn. Jeg tror ikke, de har registreret alverden, bortset fra at jeg lørdag aften nu kan blive hængende lidt længere sammen med vores venner og drikke lidt mere rødvin, men det bliver man jo ikke en ny person af.

211 Se teoretiske overvejelser side 36f.

212 En testimonialkamp er en afskedskamp med specielt inviterede spillere og andre gæster, der har til formål at hylde en spiller, der har haft stor betydning for en klub i en lang årrække (minimum 10 år). Samtidigt går overskuddet til den afgående spiller.

Denne var en af de første af sin slags i Danmark, men testimonialkampe har eksisteret længe i specielt Storbritannien, hvor de oprindeligt blev arrangeret for udover at hylde en trofast spiller også skulle sikre denne spiller et økonomisk fundament til tilværelsen efter fodbolden.

213 Det sker, at et ønske og beslutning om at stoppe karrieren ikke er definitivt, hvilket eksempelvis den tidligere danske landsholdsmålmand Peter Schmeichel er et bevis på, da han flere gange har offentliggjort sit karriereophør og senere er vendt tilbage til fodbolden.

214 Jf. teoretisk beskrivelse på side 37f.

Samtidigt fortsatte han med det job, han allerede under den aktive karriere havde haft som informationsmedarbejder i klubben. Dette job blev efter ophøret udbygget lidt, hvilket har den betydning, at han stadigvæk har sin ugentlige gang i klubben.

Ligeledes gjorde kombinationen af hans gode rygte fra fodbolden og hans uddannelse som journalist, at han også fik de førømtalte jobs på både en højskole og en TV-station.

Disse valg af ny beskæftigelse blev truffet lidt imod hans gamle ambitioner om at blive politisk reporter på Christiansborg eller udlandskorrespondent, men han erkendte dog hurtigt, at det var i sportens verden hans fremtid lå, hvilket både skyldtes de tilbud han fik samt en form for magelighed. Han siger:

S2: De tilbud jeg får om spændende og interessante job, det er jo inden for fodboldverdenen og ikke fra Christiansborg og du kan have ret i, at det er afledt afat jeg har været professionel fodboldspiller, at jeg fik de jobtilbud, som jeg gjorde. Man får ikke nogle interessante jobtilbud, som ikke er afledt af fodbolden, så på den måde hænger tingene meget godt sammen. HVIS jeg ville leve den drøm ud om at blive udlandskorrespondent, som jeg dog ikke har længere, jamen så skulle jeg jo starte fra bunden. Så skulle jeg måske starte ude på en lokalredaktion og så arbejde mig op og det orker jeg ganske enkelt ikke, så det er også lidt bekvemt at kunne få nogle interessante jobs via fodbolden, fordi der er lang vej ...og i øjeblikket er der jo så også inden for journalistfaget en ENORM stor arbejdsløshed, så der kan man sige.....omkring journalistik og sport, der tæller det jo enormt med min fodboldmæssige baggrund, men hvis jeg ville være politisk reporter, så tæller det jo ikke særligt enormt at være fodboldspiller, så der skulle jeg sådan starte DER, hvor jeg egentlig burde have været startet for 7-8 år siden og som sagt, det orker jeg simpelthen ikke. Jeg har heller ikke....heller ikke drømmen og har heller ikke det drive, der skal til for at arbejde mig op igennem rækkerne en gang mere.

Samtidigt havde S2 en del andre udviklingsmæssige erfaringer²¹⁵ med ændringer i tilværelsen, der på en eller anden måde får indflydelse på hverdagslivet end dem han havde erhvervet sig i sin fodboldkarriere. Eksempelvis havde han i forbindelse med sin optagelse på Journalisthøjskolen oplevet, at en begivenhed betød store forandringer i hans tilværelse. Han siger til følgende spørgsmål:

K: Har du før dit ophør oplevet noget som ændrede dit liv eller fik stor indflydelse på dit liv?

S2:Ja, da jeg kom ind på Journalisthøjskolen i tredje forsøg, kan man jo sige, der skete der noget helt nyt, for indtil da var det jo bare sådan nogle ad hoc jobs jeg havde haft, som pædagogmedhjælper, som arbejdsmand, som tankpasser var jeg også i en periode. Det var ligesom om det varat det hele tiden var forstadier til at skulle gå i gang på Journalisthøjskolen og så var jeg faktisk også begyndt at læse etnografi et halvt år, inden jeg kom ind på Journalisthøjskolen. Men det var mere...det var mere i tilfælde af, at jeg ikke skulle komme ind på Journalisthøjskolen. Så jeg har altid haftjeg har altid gerne ville være journalist, så i og med at jeg så kom ind på skolen, så var det da noget af en omvæltning.

S2 ser dog ikke umiddelbart nogle ligheder mellem denne markante livsbegivenhed og så hans karriereophør fra fodbolden, da sidstnævnte ikke betød en total omvæltning, men snarere en mindre ændring i tilværelsen. Dette skyldes ikke mindst, at han via sine nye jobs stadig fastholdte sin kontakt til fodbolden, således at det aktive karriereophør ikke betød et fuldstændigt farvel til fodbolden, hvilket S2 tillægger stor værdi.

S2: Jeg har hele tiden været inden for fodbolden oghvis jeg skal give et bud, så tror jeg, at jeg bliver i fodbolden under en eller anden form. Men det kan meget vel blive formidling, altså kommentator og det er slet ikke sikkert, jeg vender tilbage som træner, selvom det heller ikke er udelukket, men nej jeg synes nok, jeg har nok svært ved at se mig selv leve en tilværelse helt uden fodbold.

At hans kærlighed til fodbolden er stor og at fodbolden er en stor del af hans liv, understreger S2 mange gange i interviewet, men på trods af dette kan han ikke siges kun at have defineret sig entydigt ud fra fodbolden, hvilket specielt de allerede beskrevne faktorer som at han har en uddannelse, netværk der kommer både fra fodbolden og ikke mindst fra miljøer uden for fodbolden og hans noget atypiske karriereudvikling også underbygger og han kan derfor heller ikke siges at have en idrætsidentitet²¹⁶, da han strengt taget ikke behøver fodbolden for at kunne fungere som menneske.

215 Jf. teoretisk beskrivelse på side 37.

216 Jf. teoretisk beskrivelse på side 38.

Direkte adspurgt om fodbolden er hans liv, påpeger S2 dog også, at selvom fodbolden er vigtig for ham, er han dog, som allerede nævnt, i stand til at adskille det fra andre livssfærer, som så har en stor betydning på andre områder i hans liv.

S2: Her i hjemmet fylder fodbold ikke så voldsomt meget. Der er ingen af mine børn, der interesserer sig for fodbold og min kone gør det også kun i den udstrækning, at jeg er involveret i det, så det fylder da NOGET, men slet ikke alt ...I MIT liv fylder det meget. Jeg plejer altid at sige, at når jeg skal til koncert ellerfest eller sådan noget, så er jeg altid sådan lidt, når man sådan kommer ind i lokalet og hvordan skal man lige agere.... Jeg **ELSKER** at komme på et fodboldstadion. Jeg **KENDER** det, jeg kender det hele og jeg synes detjeg møder altid nogle jeg kender og det er altid lækkert og jeg elsker at gå til fodbold.

Udover disse faktorer relateret til tilpasningen som oplevelse af stor kontrol over situationen, mange udviklingsmæssige erfaringer og en veludbygget social identitet med mange kompetencer uden for fodbolden samt tilgængelige ressourcer som et netværk uden for fodbolden, familie og uddannelse havde S2 ikke gjort nogle yderligere forberedelser af økonomisk, forsikringsmæssige eller pensionsmæssig karakter, hvilket ganske vist heller ikke synes nødvendigt.

Denne manglende forberedelse skyldes dog primært nogle eksterne forhold, som S2 ikke kan siges at have ansvar for. Han siger:

S2: Dengang jeg startede med at være kontraktspiller, der var der slet ikke alle de her ting meddels var der ikke økonomi i at lave pension. Jeg sparede da lidt op, men ikke noget videre, og de her forsikringer, de fandtes heller ikke rigtigt. Samtidigt var det heller ikke min primære indtjening før faktisk ret sent. Jeg blev jo først fuldtidsspiller i sommeren 1997. Det var også først DER, at jeg lige pludselig kom op og tjene rigtig mange penge efter dansk målestok og indtil da havde jeg egentlig ikke rigtigt overvejet at blive forsikret. Der er så også det i det, at da jeg egentlig første gang overvejede atfå sådan en forsikring, der var jeg over 30 og så er forsikringer vanvittigt dyre på det tidspunkt, fordi forsikringselskaberne jo nok kan regne ud, at risikoen er noget større for at man får en eller anden alvorlig skade, når man er ældre....Samtidigt er der også en vældig krig i øjeblikket mellem fodboldspillere og forsikringselskaberne og sådan noget er simpelthen så opslidende og det har jeg simpelthen ikke lyst til at bruge tid på.

Dog kan S2 siges at have en form for opsparing, da det (store) hus han og familien bor i stort set er betalt ud for de penge, han tjente i sin aktive karriere.

Kvalitet af tilpasningen til karriereophør

Transitionen til karriereophør må betegnes som vellykket, hvilket S2 også selv giver udtryk for, da han ingen umiddelbare problemer har haft efter at hans aktive karriere stoppede, men derimod hurtigt har tilpasset sig til sin nye tilværelse samtidigt med at han betragter karriereophøret som en begyndelse på noget nyt og dermed en form for "rebirth"²¹⁷.

Dette kan i høj grad siges at underbygge den teoretiske beskrivelse af vigtige faktorer for det problemfrie karriereophør, da S2s karriereophør er frivilligt og under hans egen kontrol samtidigt med at han har netværk og andre kompetencer end dem fra fodbolden og som han kan bruge til at opbygge sig en ny tilværelse.

Som en sidebemærkning og som allerede antydte S2s nye tilværelse væk fra den direkte involvering i topfodbolden ikke ret længe, da han 4 måneder efter han stoppede som spiller blev træner i sin gamle klub i en kortere periode i forbindelse med at klubben på grund af manglende resultater og en truende nedrykning fyrede sin gamle træner.

Denne beslutning blev dog ifølge ham selv ikke taget på grund af, at han savnede fodbolden og det pres den medfører, men nærmere på grund af kærlighed og en utrolig loyalitet overfor klubben. Han siger om tiden som træner:

S2: Jeg havde et godt liv inden...lige frem til den dag, jeg blev træner for (*nævner klubben*) og det havde jeg også EFTER, jeg blev træner for (*nævner klubben*), men det var ikke den der trang til at komme TILBAGE, men det var sådan mere.....jamen.....jeg synes ikke atJeg synes, jeg ville have været en kujon, hvis jeg havde sagt nej og jeg følte at....Jeg var indbildsk nok til at føle, at det ville kunne ændres. Vi lå jo fuldstændigt håbløst placeret dengang, da vi havde 3 point for 13 kampe. Jeg troede på, at jeg kunne gøre en forskel og det viste sig jo også athvad den nu end var...jeg var i hvert tilfælde med til at gøre forskellen, tilstrækkelig meget forskel til, at vi ikke rykkede ud. (...) Men det var ikke noget, jeg havde planlagt, jeg syntes bare atuden at det skal lyde for højtravende....Jeg synes det havde været for dårligt af mig hvis jeg ...hvis jeg ikke havde taget den mulighed, KÆMPE mulighed for at prøve kræfter med sådan et job, der, som jeg dog alligevel havde nogle forudsætninger for. I og med at jeg havde været i

217 Jf. teoretisk beskrivelse på side 32.

(*nævner klubben*) så mange år og jeg har den baggrund, jeg har i fodboldverdenen, så havde jeg da nogle forudsætninger og jeg ville bare have syntes, det var for tyndt, hvis jeg havde sagt "nej, det vil jeg ikke", altså det havde jeg ikke...jeg ville hellere have taget trænerjobbet og fået fiasko med det end at have undladt at tage det der.

Samtidigt betød beslutningen om at blive træner at S2 for en periode igen kom under det mentale pres, han egentligt havde nydt at være foruden efter sit karriereophør.

S2: Jeg var under et kæmpe pres, men jeg havde også enormt mange glæder og den glæde, som jeg stadigvæk føler og som jeg vil føle resten af mit liv over atjeg var med til at føre (*nævner klubben*) op fra sådan en håbløs bundplacering og så til at redde sig i Superligaen, altså det.....det....den glæde bliver for mig kun overgået af personlige ting. Det er langt det største, jeg har præsteret i fodbold. Langt større end Danmarksmesterskabet, landsholdet og alle de her ting. Så jeg er lykkelig over, at jeg gjorde det den dag i dag, men jeg var også afklaret med det. Jeg ville hellere prøve og have fiasko end slet ikke at prøve.

Efter trænerjobbet vendte S2 tilbage til sine gamle jobs som informationsmedarbejder og medkommentator.

Modificeret Selvtæori

Kropsselve

En af S2s primære kropslige oplevelser med fodbolden var fornemmelsen af at være i topform, hvilket er en af de ting, han savner mest i tiden efter transitionen til karriereophøret. Han siger om dette savn:

S2: Det var altid en stor tilfredsstillelse at være i så god en form og da jeg spillede fodbold, var jeg i ekstrem god form og var vel, specielt i karrierens tidlige år, en af de mest løbestærke spillere, man overhovedet kunne opdrive, Altså så det er en god fornemmelse at være ...at føle sig...at være...at føle sig i topform og også være det. Det er måske, hvis det endelig er, så er det måske det, jeg savner mest. Det er den der følelse af, at være 100% trimmet. Nu har jeg ikke, heldigvis, endnu i hvert tilfælde, ikke taget noget videre på, 1 kilo eller sådan noget eller 1 1/2 måske, men det er min store skræk og jeg er da bestemt ikke i den samme fysiske form som tidligere, men så kan man så sige "gør jeg noget for at komme...for at vedligeholde min fysiske form" og der er svaret NEJ. Så på den måde har jeg.... tingene hænger ikke sammen, hvis jeg siger, at det er forfærdeligt ikke længere at være i den samme fysiske form og så ...så ikke gøre noget for det. Så jeg kan sagtens leve med det, men det var bare en god fornemmelse at være i superform.

Frygten for at komme i dårlig fysisk form og savnet af at være i topform er til stede, men den overskygger trods alt ikke, at S2 i sin nye tilværelse tilsyneladende er blevet mere magelig.

Men fravalget af træningen hænger også sammen med at S2 i sin nye tilværelse ikke føler, han har tid til at træne, da det at træne nu ikke længere er en del af hans arbejde, men i stedet noget han skal gøre i sin fritid, hvor han føler, der er vigtigere ting at prioritere end at træne. Han siger:

S2: Hvis din sportsgren er dit arbejde, så passer tingene, men nu har jeg jo et arbejde og hvis jeg så også skal til at dyrke en sportsgren i alle de timer, hvor jeg tidligere beskæftigede mig med mine børn, jamen så er tidsforbruget lige pludselig blevet et helt andet. Altså ligegyldigt om jeg skulle køre cykelløb eller hvis jeg skulle spille golf eller hvad jeg skulle, så skulle det være i min fritid. Hvis jeg måske har, lad os sige 50 timers fritid om ugen, og så de 30 skulle gå til at spille golf eller bare de 20, så er der jo ikke noget tilbage og det kan man jo sige, det er måske i virkeligheden det helt store problem, når man stopper med at have ...have et arbejde, hvor man via det arbejde holder sig i god form. At så skal man lige pludselig til at bruge sin fritid på det, og jeg kunne også gå i Form og Figur, men altså jeg kan jo ikke tage en time inde i Form og Figur, så skal jeg også derind og jeg skal klæde om, og så går der lynhurtigt to timer med et besøg i Form og Figur, hvor det tidligere var en del af mit arbejde.

På trods af at afsavnet er der, virker han dog helt afklaret med situationen for som han siger:

S2: Efter omstændighederne har jeg det fint med det, men hvis jeg kunne få foræret 2 timer hver dag til at holde formen, så ville jeg måske overveje det. Men som sagt, hvis jeg savnede det så frygteligt, så lå det jo lige for og jeg kunne bare gå i gang. Der er jo ikke nogen, der forhindrer mig i at løbe en tur hver aften, når børnene er kommet i seng, men jeg gider ikke.

Selvom de kropslige fornemmelser har betydet og stadig betyder noget for ham synes savnet af at være i den vante gode form og forfængeligheden omkring nogle ekstra kilo at blive overskygget af at han ikke føler, han har tid til at træne, tilfredsheden over selv at have muligheden for at bestemme om der skal trænes eller ej samt mageligheden, der åbenlyst præger ham og som han virker til at nyde.

Samtidigt gav fodbolden ham et forum, hvor han, på trods af at han ikke betegner sig selv som værende aggressiv i generel forstand, kunne rase ud²¹⁸.

S2: Jeg kunne godt blive vældigt rasende inde på en fodboldbane en gang imellem, ikke ret tit, men ind i mellem. Jo, jeg har altid godt kunne lide miljøet og altid godt kunne lide det der med den kontante afregning og jeg har det altid godt efter ...efter en fodboldkamp eller en fodboldtræning. Her havde jeg den her fornemmelse af at have brugt sin krop og af at have været ude og rigtig konkurrere og så videre.

Det at være i dette forum eller miljø, med mulighed for diverse udladninger og kontante afregninger er dog ikke noget, S2 savner. Tværtimod synes han at være mæt af fodbold og han opnår ikke længere den store glæde ved at spille.

S2: Jeg har simpelthen ikke lysten og altså jeg synes, at det var det og jeg har smidt mig rundt i mudderet i 25 år og fået en masse af aggressioner og glæde ud af det, menjeg har spillet et par ganske få opvisningskampe og.....det bringer mig ikke nogen videre fornøjelse, det gør det vitterligt ikke. Jeg glæder mig meget mere til samværet bagefter end til selve fodbolden. (...) Forskellen er....når jeg spiller en kamp NU, så har jeg det slet ikke morsomt, når jeg spiller, mens tidligere havde jeg det morsomt, når jeg spillede, men også en rigtig god fornemmelse bagefter.

Samtidigt synes beslutningen om at han ikke vil spille mere i høj grad at hænge sammen med den måde, han oplevede at fodbolden gav ham "suset" og "kicket"²¹⁹, da han var i sin aktive karriere.

Dette "sus", han oplevede, har tilsyneladende ikke relationer til kropsoplevelsen af flow²²⁰, men snarere en form for nydelse af den offentlighed og opmærksomhed, der er ved at spille topfodbold.

Denne nydelse ved at blive "vist frem" synes for S2 at være med narcissistiske undertoner²²¹, dog ikke i den forstand, at han har storhedsforestillinger om sin betydning, men mere at han virker til at nyde den fokus, beundring og bekræftelse, der følger i kølvandet på opmærksomheden. Han siger:

S2: Jeg synes, det er alt det der, der følger med kampene i Superligaen, det er DET, der har givet mig et kick og det er ikke fodbolden i sig selv.

At dette "kick" har været en stor bestanddel af hans mangeårige involvering i fodbolden understreger han selv senere med følgende udtalelse:

S2: Jeg tror ikke, jeg havde spillet fodbold så længe, hvis jeg havde spillet i Jyllandsserien eller Danmarksserien eller 2. division, fordi jeg lærte egentligt meget af de to Danmarksserierkampe, som jeg spillede, dengang jeg kom tilbage fra min skade. Fordi der var ikke noget i det, synes jeg ikke. Der var ingen tilskuere groft sagt. Der var vel 50-100. Der var ingen journalister bagefter. Der var ingenting i fjernsynet. Der var ingenting. Der var ...jeg synes bare det var.....og det skal ikke lyde arrogant overfor for dem, der spiller Danmarksserien og Jyllandsserien, fordi det er fedt, de har den fornøjelse ved DET, men jeg synes bare offentligheden omkring det at spille fodbold på topplan, det var så stor en del af det.

Det at der er medier og publikum er til stede synes altså at have haft betydning for S2s selvpræsentation²²² som fodboldspiller, da han via fodbolden, og den opmærksomhed fodbolden har, kan udøve impression management²²³ og dermed får mulighed for at konfrontere sin opfattelse af sig selv som person (og fodboldspiller) med den sociale omverden og dermed opnå anerkendelse og selvkonfirmerende feedback²²⁴ fra denne samt bibeholde sin sociale identitet²²⁵.

Samtidigt er hans syn på fodbolden også, at han enten spiller for at vinde eller så spiller han ikke, kombineret med den manglende tid og den ikke eksisterende opmærksomhed fra omverdenen med til at begrunde hans fravalg af fodbold på, i hans alder, Oldboysniveau, efter karrierestoppet for som han siger:

S2: Jeg synes faktisk, det grænser sådan en lille smule til, jeg ved godt der er mange der synes det er latterligt at sige sådan, men jeg synes det grænser til det patetiske at se oldboysspillere. For enten går de ikke op i det og så kan det være lige meget. Men jeg kan heller ikke se mig selv gå op i en oldboyskamp, for det er fuldstændigt ligeegyldigt, om du vinder eller ej og det er det jo ikke. Når man spiller Superliga, så er det jo ikke ligeegyldigt og det er derfor, det ikke er påtaget, at man er så engageret i det. Jeg synes, hvis man spiller oldsboysfodbold og man er vildt engageret, så er det på en eller anden måde en lille smule påtaget, fordi det betyder ikke en skid. Altså det siger mig ikke noget.

Men som han betoner i det efterfølgende citat er der for ham andre måder at genopleve "suset" og det, for

219 *Han bruger selv disse to ord i flæng.*

220 *Jf. teoretisk beskrivelse på side 47.*

221 *Jf. teoretisk beskrivelse på side 51.*

222 *Jf. teoretisk beskrivelse på side 54.*

223 *Ibid.*

224 *Jf. teoretisk beskrivelse på side 54.*

225 *Jf. teoretisk beskrivelse på side 37.*

ham, oprigtige engagement i fodbolden, hvilket han fandt ud af i den korte periode, han var træner på det samme topniveau, han forlod som spiller:

S2: Men jeg synes bare at det sus, der er ved at spille i Superligaen og det er dog trods alt noget, det finder jeg ikke og jeg kan ikke finde det ved bare at spille fodbold i al almindelighed, så det er det der kick, der mangler og DET...det var lige præcis det kick, jeg genfandt som træner. Altså det var jo fantastisk at stå der ...Vi spilledeovre i Brøndby og vandt 1-0 og der var 17000 tilskuere, altså det synes jeg er helt vildt, altså det synes jeg er det fedeste ved det.

Men som da han var spiller synes det "kick" han fik som træner også at være afhængig af opmærksomheden, da det at der var mange tilskuere næsten virker til at være af samme betydning for S2 som den vigtige sejr.

Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse

Den offentlighed og opmærksomhed og medfølgende status fodbolden gav, havde også indflydelse på S2s selvopfattelse og selvtillid undervejs i karrieren, hvilket han selv er opmærksom på²²⁶.

S2: Det er svært at påstå, at det ikke på en eller anden måde påvirker ens opfattelse af sig selv. Jeg....jeg har nydt at være fodboldspiller, men.....men det har også i høj grad været min egen tilfredsstillelse. Altså det er ikkeigen jeg har ikke noget problem med ikke at være i centrum, men jeg kan godt lide...at være i centrum....og det er man jo, når man spiller fodbold ude på stadion. Det gør mig ikke noget at blive genkendt...når jeg går ned af gaden, men det gør mig bestemt ikke noget ikke at blive det, hvis man kan sige det på den måde. Jeg var stolt af at være fodboldspiller, så det har da været med til at give mig et selvværd og en selvtillid.

Selvom den status han havde, har haft stor betydning for S2 og hans tilværelse, virker det dog til at han er meget afklaret med at situationen er anderledes nu og han virker ikke til at være afhængig af den, hvilket han senere i interviewet selv understreger:

S2: Jeg kan godt lide at være inde på den store scene, men jeg kan også godt lide at sidde blandt publikum og det er det, jeg gør i øjeblikket.

Men samtidigt med at han betoner at det at have status ikke er altafgørende for ham, skal man være opmærksom på, at han i tilværelsen efter transitionen til karriereophøret stadig har status og på sin vis via trænerjobbet endda har formået at udbygge den, hvilket ifølge ham selv har medført mere selvtillid og selvværd²²⁷.

S2: Efter jeg har været træner i (*nævner klubben*) er beundringen i byen ikke blevet mindre, så på den måde så soler jeg mig da stadig i min fortid som fodboldspiller og fodboldtræner, specielt når jeg er i byen og når jeg bevæger mig i miljøet, så ved folk da også godt hvem jeg er, om jeg så må sige og det synes jeg er dejligt.

Udover at den sociale status er med til, at han oplever handlekompetence²²⁸ under og efter karrieren har han i sin nye tilværelse også mange andre områder, hvor han oplever handlekompetence. Forskellen er bare at disse områder ikke har den samme offentlige bevågenhed som de tidligere, hvilket han er bevidst om, men sagtens kan undvære.

S2: Man skal også passe på med atat man tror, at man kun kan finde tilfredsstillelse i ting, fordi der er offentlighed omkring det. Jeg kan også finde tilfredsstillelse i at lave en eller anden god ting, i at holde vores hjemmeside opdateret nu. Jeg kan finde tilfredsstillelse ved at lave et godt undervisningsforløb for eleverne oppe på højskolen. Jeg kan finde tilfredsstillelse i at være en god kommentator²²⁹. Så tilfredsstillelsen finder jeg jo stadigvæk, der er bare ikke den samme offentlighed omkring den og det synes jeg heller ikke er nødvendigt. Der har været meget offentlighed omkring det, jeg har lavet i og med jeg har været fodboldspiller, men igen vil jeg sige, at jeg nyder offentligheden, men jeg kan også godt undvære den. Jeg savner den ikke, men jeg nyder den, når den er der.

At offentlig opmærksomhed ikke er essentielt for, at han oplever handlekompetence understreges også af, at for ham er familien det altafgørende fundament for oplevelsen af handlekompetence, da han siger:

S2: Det gør en forskel, hvordan ens familiesituation er. Altså jeg har min kone og mine tre børn ogdet er lige det jeg har ønsket

²²⁶ Jf. teoretisk beskrivelse på side 49f.

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Jf. teoretisk beskrivelse på side 52.

²²⁹ Lige netop dette eksempel må dog siges at indebære en vis grad af offentlighed.

mig, så på den måde såaltså hvis man ikke kan være andet, så kan man vel for fanden være en udmærket far. (...) Og det giver da en indre tilfredsstillelse at være god til noget, hvad enten det er fodbold eller hvad det nu end måtte være.

Ved at S2 har så mange andre kompetencer end dem fra fodbolden, kan karriereophøret ikke siges at have nogen markant indflydelse med efterfølgende store ændringer på hans working self-concept²³⁰, da han virker til forholdsvist nemt at kunne opnå succesoplevelser i den nye tilværelse og på den måde nogenlunde bibeholde den selvopfattelse, han havde før ophøret.

Selvet som social konstruktion

Samtidigt bidrager det også til hans stabile working self-concept, at han efter karriereophøret via de jobs, han får har mulighed for at blive i det miljø, han kender så godt og som også kender ham.

Dette kan siges, at være en form for identitetsforhandling via udvælgelse af sociale rum²³¹ og han kan derved beholde og anvende den sociale identitet²³², han igennem en lang aktiv karriere har opbygget, hvilket hjælper ham til hurtigt at omstille sig til den nye tilværelse.

Men samtidigt er det at anvende fodbolden i forbindelse med impression management²³³ ikke noget S2 gør specielt meget i kredse, der ikke hører ind under fodbolden, hverken efter karriereophøret eller under karrieren.

Tværtimod har han, specielt i starten af sin karriere, bevidst undladt at fortælle om, at han var fodboldspiller for at undgå at blive sat i bås som fodboldspiller og i forbindelse med dette at blive anset som eksempelvis uintelligent, som fordommene om fodboldspillere ofte lyder. Han siger:

S2: Altså i lang tid så eksempelvis når jeg fik post fra banken, så når jeg skulle angive min stilling, så stod der pædagogmedhjælper i stedet for at skrive fodboldspiller, hvorjeg sådan...jeg var måske ikke ligefrem flov over at være fodboldspiller, men det var heller ikke sådan noget, jeg skilte med, men altså de sidste mange år, der har jeg sørme været stolt af at være fodboldspiller.

Denne stolthed over det, der nu er fortid, lyser stadig igennem, når han skal beskrive, hvornår han i dag taler om fodbold, med mennesker han ikke umiddelbart kender. Men på trods af stoltheden er det dog stadigvæk ikke ham, der bringer fodbolden på banen i en samtale, men derimod modparten i samtalen:

S2: Altså de fleste ved godt, at jeg har spillet fodbold og jeg vil heller ikke være flov ved det. Det er ikke sådan, at jeg synes, jeg skal skjule det og jeg snakker som sagt gerne om fodbold. Men hvis det er nogen, som jeg ikke kender, så lader jeg nok meget dem bestemme farten, om jeg så må sige. (...) Jeg plejer at sige, at det er ligeså godt at snakke om fodbold som om vejret, og ofte så er det jo sådan, når det er nogle, man ikke kender, så bliver det jo meget med ...Det typiske spørgsmål man begynder med er "hvad laver du" og så kan jeg jo ikke undgå, med mindre jeg skal lyve, at komme ind på fodbold. Men samtidigt vil jeg da også indrømme, at på et tidspunkt, hvis JEG synes at den anden ikke har begreb skabt om fodbold, så kan jeg måske godt...(arhg) så gider jeg ikke rigtigt. Altså så synes jeg, det er sjovere at snakke om fodbold med folk, som jeg VED har begreb om det.

Udover at S2 stadig har fodbolden tæt på sig via eksempelvis sine jobs mødes han ved lejlighed med ligesindede, der har den samme indgang og det samme forhold til fodbolden, som ham selv.

Disse ligesindede mennesker er nogle, han har mødt igennem karrieren og de har, som et fællestæk og ligesom S2, også stadig kontakt til miljøet omkring dansk topfodbold primært som trænere. Disse møder nyder S2 meget, da det i dette forum er fuldstændigt legalt at tale om fodbold og gamle minder uden at blive mødt af fordomme og blive betragtet som ensporet samtidigt med at alle der er med, har det lidenskabelige forhold til fodbold, som S2 også har. Han siger om disse møder og deres betydning:

S2: Altså den aktive tid, den er ligesom et overstået kapitel, men jeg snakker da gerne om det, men det er sådan meget med...Det er, når jeg er sammen med nogle, som jeg har spillet sammen med. Altså tidligere holdkammerater,nu var jeg ovre og besøge vores tidligere træner, B., for en uges tid siden og der snakker vi jo meget om årene i (*navner klubben*), fordi han er jo i den samme situation. Hans omverden gider måske heller ikke at blive ved med at snakke om dengang, vi blev danske mestre, og der synes jeg da, at det er lækkert, det er lækkert....Det der er det gode ved os...Vi er stolte af det. I dag....når man sådan er sammen og spiser en middag sammen lørdag aften. Så er jeg da fuldstændig ligeglad med...Hvis jeg har besøg af K. hvad jeg ind i mellem har, eller T., eller L., ...jamen så har jeg lyst til at snakke fodbold med dem og detjeg har ikke...tidligere var jeg måske en lille smule flov over, om det skulle blive opfattet som ensporet, men altså det er jeg sgu ligeglad med nu, fordi jeg synes fodbold er det fedeste at snakke om og så synes jeg, det er helt legalt.

230 Jf. teoretisk beskrivelse på side 51.

231 Jf. teoretisk beskrivelse på side 54.

232 Jf. teoretisk beskrivelse på side 37.

233 Jf. teoretisk beskrivelse på side 54.

Så jeg snakker meget om fodbold, menJeg synes jo ikke, jeg trætter min kone, eksempelvis, som jeg ikke snakker så meget fodbold med...og mine forældre snakker jeg heller ikke så meget fodbold med. Når jeg har én inden for rækkevidde, som er en fodboldmand, så griber jeg da lejligheden og så snakker jeg måske mere om det. Men det er nok meget det aktuelle, vi snakker om. Det skal være en tidligere holdkammerat, for at man sådan går tilbage og siger "kan du huske dengang" ellers så er det måske sjovere at snakke om "hvad skete der til VM".

Dette eksempel er også indirekte med til at understrege, at selvom hans kærlighed og engagement i fodbolden er indiskutabel og dermed en stor del af hans patchwork identitet²³⁴, så formår han stadig at adskille den fra de andre vigtige dele eller "lapper" i hans liv, hvis han synes, adskillelsen er nødvendig. Dette underbygger opfattelsen af, at fodbolden er en stor del af hans liv, men ikke hele livet.

Han har brugt og bruger meget tid på fodbolden men udover den har han eksempelvis også sin kone og sine børn, sin familie, venner og en uddannelse, der har været med til at sikre ham jobs.

Disse jobs er ganske vist inden for fodbolden, men på denne måde kombinerer han i princippet bare de to uddannelser fra fodbolden og Journalisthøjskolen, han har og får dermed mulighed for at arbejde med det han helst vil, nemlig fodbolden.

Sammenfattende kan man sige, at denne analyse af S2 giver billedet af en vellykket og problemfri transition til karriereophør og af en mand, der virker til at være i balance med sig selv og sit liv.

Dette synes primært at skyldes følgende faktorer: frivilligt ophør, lang begyndelses- og udviklingsfase, en ikke ensidig satsning på fodbold, uddannelse og stort netværk i og uden for fodbolden.

Disse faktorer har alle på hver sin måde har bidraget til, at S2 problemfrit har tilpasset sig til den nye tilværelse.

At transitionen til karriereophøret er frivillig og sker efter en lang karriere med opfyldte ambitioner gør, at han, måske med lidt hjælp, synes helt afklaret med at den aktive del af karrieren er slut.

Samtidigt virker han nærmest til at være glad for ikke længere at skulle spille fodbold, som han lader til at være mæt af, hvilket vel er ganske forståeligt efter at have spillet professionel fodbold i 14 år.

Den lange begyndelses- og udviklingsfase betød, at S2 havde muligheden for at have andre, og måske mere intellektuelle, interesser end fodbolden i sine unge år, hvilket gav ham input fra andre miljøer end fodbolden og et mere nuanceret syn på tilværelsen udover at det gav ham mulighed for at udbygge et netværk uden for fodbolden, som det lykkedes ham at bevare igennem karrieren.

Den lange begyndelses- og udviklingsfase skyldtes blandt andet, at S2 som ung ikke entydigt satsede på fodbolden men havde mange andre interesser, hvilket eksempelvis giver sig til udtryk ved at han rejser i to lange perioder, at han prioriterede sin uddannelse som journalist højere end at udelukkende spille fodbold samt at han egentligt ikke havde en speciel stor interesse i at komme på en fuldtidskontrakt, men egentligt hellere ville spille fodbold på halv tid og så have et arbejde ved siden af fodbolden.

Den lange begyndelses- og udviklingsfase, den ikke ensidige satsning på fodbold, uddannelsen og det facetterede netværk i og uden for fodbolden bidrager til, at han har mange andre kompetencer end dem, han har fra fodbolden, hvilket han har stor glæde af i tiden efter transitionen til karriereophøret, da de medvirker til, at han nemt etablerer sig i andre fora end dem inden for kridtstregene og derved oplever transitionen til karriereophøret som en "rebirth".

Samtidigt gør disse kompetencer, at han ikke kan siges at have en idrætsidentitet, på trods af hans åbenlyse kærlighed til fodbold og store tidsforbrug på dette, men derimod fremstår som et helt menneske, der kan og vil mange andre ting end fodbold, både før, under og efter karrieren og på trods af denne fokusering på andre ting i tilværelsen alligevel har formået at opnå resultater inden for fodbolden.

Ved at han umiddelbart efter karriereophøret fortsætter som informationsmedarbejder, men også finder beskæftigelse som højskolelærer, TV-kommentator og i en periode også træner, har han samtidigt mange andre domæner, hvor han kan opleve eksempelvis handlekompetence, "kick/sus", få anerkendelse og opmærksomhed samt stort set bibeholde sin status og sociale identitet og derfor behøver han ikke at revidere sin selvopfattelse ret meget på trods af, at han nu skal i gang med en ny karriere og tilværelse.

²³⁴ Jf. teoretisk beskrivelse på side 54.

Som en lille sidebemærkning uden for den egentlige problemformulering kan det siges, at man samtidigt nok ikke skal undervurdere at den sene, virkelige satsning på fodbolden kan have givet bonus i den anden ende i den forstand, at S2 rent fysisk har kunne holde længere og dermed spille længere end hvad der er normalt for en fodboldspiller.

Analyse og fortolkning af interviewet med S3: Den ufrivillige transition til karriereophør i en sen alder.

S3 var på tidspunktet for interviewet 35 år og bor sammen med sin kone og hendes datter fra et tidligere forhold. Sammen venter parret et barn til februar og derudover har S3 to børn fra et tidligere ægteskab. S3 har ud over 9. klasse gået ét år på EFG som slagterlærling, men han droppede ud af denne uddannelse, inden han var færdiguddannet.

Udover dette har S3 undervejs i sin fodboldkarriere taget "en del" kurser i salg og marketing. Efter transitionen til karriereophøret, der skete, da han var 33, har han arbejdet som salgschef i den klub, han spillede i, da han stoppede og samtidigt har han arbejdet som medkommentator til fodboldkampe på en dansk TV-station.

Karriereudvikling

S3 startede i karrierens begyndelsesfase²³⁵ med at spille fodbold, da han var 6 år. Han angiver selv grunden til at han startede med, at han voksede op i et meget hårdt og kriminelt kvarter og i et hjem, hvor faderen drak og var voldelig i hjemmet.

For at komme lidt væk fra kvarteret og alle problemerne begyndte S3 at spille fodbold i en lille klub, hvor mange af de hårde drenge fra kvarteret ganske vist også spillede, men hvor der samtidigt var nogle ledere, der med hård hånd og via fodbolden ledte de fleste af drengene ind på de rette baner igen.

Det lykkedes dog ikke helt med S3, der som konsekvens af småkriminalitet og de store problemer i hjemmet som 14-årig kom til at bo hos sin moster og onkel.

På trods af flytningen fortsatte han dog i den lille barndomsklub indtil han blev seniorspiller og begyndte i en nærliggende serie 2. klub, hvilket blev starten på en noget turbulent karriere med mange klubsifter. På dette tidspunkt vidste han godt, at han havde evner for at lave mål, men ikke hvor store disse evner var. Men efter en sommerkamp mod et 3. divisionshold, hvor han ifølge ham selv "spillede fantastisk", blev han tilbudt at komme til prøvetræning og prøvekampe i den pågældende 3. divisionsklub. Her fortsatte han målscoren og blev tilbudt at spille i klubben, hvilket han gerne ville og dermed kan han samtidigt siges at overgå til udviklingsfasen²³⁶.

Han blev dog boende på sin oprindelige bopæl langt fra denne klub og da den lokale 3. divisionsklub, tæt på hvor han boede, henvendte sig, skiftede han til denne klub.

Målscoren fortsatte i denne nye klub og S3 bliver i sin første sæson i den nye klub topscorer og kåret til Årets fund i 3. division.

De mange mål og kåringen betød, at der var stor interesse fra både danske Superligaklubber²³⁷ og fra udenlandske klubber og S3 får "en masse kontrakttilbud".

Han vælger dog det sikre og skriver under med en dansk Superligaklub og begynder her, efter eget udsagn, for alvor at satse på fodbolden og forsøge at gøre den til sin levevej.

Opholdet i denne klub varer dog ikke længe, da S3 på trods af sportslig succes ikke fungerede sammen med træneren og til sidst bliver hans kontrakt ophævet og han flytter tilbage til den klub, han kom fra.

Mens han spillede i denne klub forsøgte han komme til udlandet via flere prøvetræninger i engelske klubber uden at det dog bliver en succes og han opnår heller ikke at få kontrakt.

Netop hjemvendt får han dog kontrakt med en dansk 1. divisionsklub, hvor han i sin første sæson er med til at rykke op i Superligaen. S3 bliver topscorer og kåret til Årets fund i 1. division og må på dette tidspunkt af karrieren siges at være overgået til ekspertisefasen²³⁸.

²³⁵ Se teoretiske overvejelser side 25f.

²³⁶ Se teoretiske overvejelser side 26f.

²³⁷ På det tidspunkt var Superligaen lige oprettet.

²³⁸ Se teoretiske overvejelser side 28f.

På trods af klubbens store sportslige vanskeligheder i Superligaen fortsætter S3 med at lave mange mål, hvilket øger udlandets interesse for ham og han skriver kontrakt med en bundklub i et land, der ikke kan siges at være i den europæiske topklasse.

Her fortsætter han med at lave mange mål, hvilket bidrager til hans opfattelse af, at hans tid i denne klub var en stor oplevelse rent menneskeligt, men dog ikke hverken økonomisk, da lønnen var lav, eller sportsligt, da klubben i hans tid konstant var bundhold.

Selvom den gamle drøm om at komme til at spille i udlandet er gået i opfyldelse og at han selv ser det som en af de bedste perioder i sin karriere er alt dog ikke helt så positivt for S3.

Efter en skilsmisse kommer han til at bo alene i det pågældende land og han begynder at føle sig ensom samtidigt med at han oplever en enorm hjemve.

Næsten samtidigt bliver S3 kontaktet af en dansk Superligaklub og han tager efter to år i udlandet tilbage til Danmark.

Efter en lidt svær start begynder S3 igen at lave mål og få sportslig succes, i hvad han sammen med udlandsopholdet betragter som den bedste periode i karrieren.

Men i denne periode oplever han dog også den eneste længerevarende afbrydelse i karrieren, da han i forbindelse med en rygskaide er væk fra fodbolden i 1 1/2 måned. Betydningen af denne skadespause synes udover at være af fysisk karakter også at have væsentlige sociale og mentale elementer, som S3 udtrykker det efter følgende spørgsmål:

K: Hvilken betydning havde afbrydelsen for dig?

S3: Det var noget lort, fordi jeg er den type, der elsker at lave skæg og ballade, ikke også. Jeg er lidt "narren" på holdet. Du ryger ud af gruppen på en måde, du kommer til at gå for dig selv. Altså nu gik jeg som en gammel mand på 90 år. Jeg gik som en flitsbue. Jeg havde det virkeligt skidt i ryggen også den havde en negativ indvirkning på mig, den skade. Jeg boede alene på det tidspunkt, så jeg havde det af helvede til, så det er ikke sjovt, og det kan jeg ikke anbefale.

S3 kommer sig dog over skaden og genoptager sin målscorening, hvilket til sidst betyder, at han i en fodboldmæssig sen alder opnår at blive udtaget til Ligalandsholdet, hvilket sker kort tid før karriereophøret.

Med hensyn til hvilke personer der havde størst indflydelse på hans karriere siger S3:

S3: Jeg vil nok sige min mor, hun har.....Altså jeg vil sige, at familiemæssigt har det nok været min mor og min bror, som har haft mest indflydelse. Min lillebror var den eneste, der kunne ...komme med saglig kritik til mig, fordi han var også den, der var der, når det gik mindre godt. Der er altid de der rygklappere, ikke også. De er der kun når det går godt, de er der aldrig sådan.....og kommer og støtter en, når det går dårligt, så er man bare yt, ikke også. Men altså min mor og min bror ogUdover dem er der to mennesker i (*nævner det land han spillede i som udlandsprofessionel*), der hedder U. H., som var min træner og en der hedder C. V. B., som er direktør i klubben og som også har betydet utroligt meget for mig.

Sammen med disse personer mener S3 også, at træneren i den klub han var i, lige inden han tog til udlandet, har haft stor indflydelse, da det var denne træner, der fik "finpudset" S3 som fodboldspiller og derved kan siges, at føre ham ind i ekspertisefasen.

Udover disse personer opdeler S3 umiddelbart sit sociale netværk i to: det i forbindelse med fodbold og det der er uden for banen. Han siger til følgende spørgsmål:

K: Hvordan var dit sociale netværk under karrieren?

S3: Det sociale netværk har altid været godt også på grund af athumøret på de hold, jeg har spillet, faldt med om jeg havde en god dag eller ej. Fordi det var altid mig, der gemte trænerens underbukser. Det var altid mig, der skiftede nøglerne ud på spillernes biler og det var altid mig, der lavede pis ude på banen og mit humør var altid godt, hvis jeg lavede mål. Hvis jeg ikke lavede mål, så var mit humør skidt og det var lige meget om vi havde vundet 5-0 om søndagen. Hvis jeg ikke havde scoret, så gik jeg hjem. Så gik jeg hjem, ganske enkelt. Det har lidt været min særhed. Jeg levede og åndede med at lave mål.

Det sociale netværk inden for fodbolden virker altså til at afhænge af, om S3 har lavet mål og derfor er i godt humør. Hvis dette var tilfældet var han med på den værste og spiller en form for "klassens klovn" og vinder på den måde popularitet på holdet. Hvis denne popularitet er høj, synes han at mene, at hans sociale netværk på holdet er godt²³⁹.

Uden for banen synes S3 også at hans sociale netværk er godt og han siger om det:

S3: Jeg er meget sådan...jeg er meget menneskesky kan man sige, for at det ikke skal være løgn. Jeg bryder mig ikke om at komme tæt på nogle mennesker, NYE mennesker, der holder jeg mig meget tilbage. Jeg skal se dem meget an, før jeg begynder at åbne mig også fordi jeg er så udadvendt, som jeg er. Men det sociale uden for banen synes jeg altid har været godt.

Igen virker S3s svar noget tvetydigt og uklart, men med den viden, der er om ham fra resten af interviewet, synes hans mening at være, at han er fuldstændig åben og nærmest hudløst ærlig overfor sine venner efter at han har "set dem an" i en periode, accepteret dem og herefter lukket dem ind i sin private sfære²⁴⁰.

At de mennesker, han knytter sig til privat, skal igennem en form for prøveperiode inden de bliver en del af hans private sfære, synes at være en direkte konsekvens af de dårlige oplevelser, han som tidligere nævnt, har haft med rygklappere, der kommer med succeserne og forsvinder, når nedturene kommer samtidigt med at det også virker som en del af hans søgen efter tryghed²⁴¹.

På trods af at fodbolden har været en stor del af næsten hele hans liv, har S3 dog også haft tid til andre aktiviteter. Han siger:

S3: Jeg spillede jo næsten alt, ikke. Jeg har spillet 3. division i håndbold. Jeg har været klubmester i bordtennis. Jeg haralt hvad der har været med en bold at gøre, det tror jeg næsten jeg har prøvet...Jeg er rimelig habil til badminton også. Det eneste jeg ikke kan finde ud af er at spille er golf. Det HAR jeg prøvet at lære, men det kan jeg ikke. Det kommer jeg heller aldrig til.

Grunden til at S3 gik til alle disse aktiviteter er, ifølge ham selv, følgende:

S3: Jeg gik jo til ...jeg gjorde jo alt. Jeg sad meget sjældent stille fordi jegMit øgenavn her i klubben er HYPER. Jeg er jo hyperaktiv. Jeg er typisk B-menneske med hensyn til...jeg går i seng klokken 2 om natten, i går aftes sad jeg og så golf til klokken 2. Jeg skal ikke bruge ret mange timers søvn. Det har selvfølgelig betydet at jegat jeg hele tiden har haft noget at lave. Altså om aftenen satte jeg mig mange gange ned og så en videofilm eller sådan noget. Men altså mig og det at sidde stille, det er ikke to ting der passer sammen, der skal ske noget hele tiden.

Transition til karriereophør

Årsag til karriereophør

Fodboldkarrieren fik dog en pludselig afslutning, da S3 på grund af en skade som 33-årig ufrivilligt måtte stoppe. Han fortæller om skaden og dens karakter:

S3: Det var på grund af min akillesene. Det var ...den har (*sukker dybt*) den er faktisk rigtig skidt endnu. Det er utroligt...det gør ondt, rigtigt ondt. Jeg skal bruge 45 minutter om morgenen bare for lige at få den i gang ellers har jeg helt stive ben og jeg halter. Så det var derfor og jeg var til røntgen her i sidste uge og nu skal det opereres, for den er FÆRDIG, fuldstændig. Desværre og det er efter endet er en skade, der kommer. Der har jeg så været så heldig, at den kommer på det tidspunkt, hvor den gjorde, frem for at den kom, da jeg var 23-24. Men alligevel vil jeg sige, at så kunne jeg måske få det lavet og så spille videre og jeg ville 10 gange hellere spille et par år til, ikke også. Så det er lidt irriterende. (...) Fodbold har betydet alt og det betyder alt stadigvæk. Selvom jeg den dag i dag sidder her og ser rimelig klar ud over min skæbne, så går der ikke en dag uden at jeg tænker på, at jeg gerne vil spille igen. Så det har været hele mit liv.

Selvom S3 i dette citat trods alt formår at give skaden og ophøret det perspektiv, at det var godt den trods alt ikke skete tidligere i karrieren, er der ikke tvivl om at skaden kom meget ubelejligt og at S3 er ked af, at han ikke kan gøre det, han helst vil på grund af skaden. Han havde på tidspunktet, hvor skaden opstod, stadig fire år tilbage af sin kontrakt og følte sig absolut ikke færdig, hvilket blandt andet hans udtagelse til Ligalandsholdet kort før skaden opstod, også indikerer, han ikke var.

²³⁹ Dette må dog siges, at være en noget anderledes fortolkning af begrebet socialt netværk. Om denne fortolkning skyldes, at S3 misforstod spørgsmålet eller om hans syn på et socialt netværk er som det citerede virker ikke helt klart, men i resten af analysen bliver sidstnævnte fortolkningsforklaring anvendt.

²⁴⁰ At der var denne uklarhed omkring fortolkningen af begrebet bemærkede jeg ikke under interviewet og fik derfor ikke spurgt yderligere ind til hans mening med svaret.

²⁴¹ Dette vil blive yderligere forklaret og eksemplificeret senere i analysen i afsnittet om "Tilgængelige ressourcer" og "Selvet som social konstruktion".

²⁴¹ Denne søgen efter tryghed uddybes senere i sammenfatningen af denne case.

Den ufrivillige afslutning betød, at han ikke fik opfyldt alle sine ambitioner, da han ikke nåede at komme på A-landsholdet samtidigt med at hans karriereafslutning, naturligvis, ikke var som han ønskede den. Han siger til følgende spørgsmål:

K: Hvis du kunne vælge, hvordan ville du selv have afsluttet din fodboldkarriere?

S3: Som M. gjorde det her i klubben. Han satte en dato og sagde "at her stopper jeg, færdigt arbejde og så går jeg ud og jeg har gjort det godt og så FÆRDIG". Jeg ved ikke, om han lyver for mig eller hvad han gør, men han har det fantastisk nu og han er utroligt glad for, at han kunne stoppe på den måde. Det kunne jeg ikke og det der med at stoppe, hvor man ikke selv kan bestemme det, det kan jeg ikke anbefale på nogle måder.

Det viste sig da også hurtigt at S3s ufrivillige karriereophør fra det der betød og stadig "betyder alt", jævnfør teorien²⁴², blev starten på en periode, der var alt andet end harmonisk og lykkelig. Han siger:

S3: Det var den værste tid i mit liv.Jeg kan huske, jeg kan mærke, det giver et knald i akillesenen og jeg går ud og jeg kan mærke det herdet her det er sgu slut. Det kan jeg. Og.....jeg bliver så scannet og fotograferet og alt muligt hos nogle specialister. De sagde "at det der, det er færdigt. Du kan ikke mere". Men alligevel så håbede jeg selvfølgelig og jeg gik i den tro.....Jeg havde en aftale med klubben, at vi lavede den her dato og så må vi sætte os sammen med lægerne og fysioterapeuterne, direktør og træner og så må vi se hvad....hvordan det er. Og jeg sagde "ja ja det er fint nok". Men de blev ved med at sige til mig, at nu skal du være forberedt på, at de siger, det er slut. "Ja" sagde jeg "det er også fint nok" "du skal være forberedt på det, (*nævner sit navn*)" sagde de "fordi det bliver hårdt for dig". "Nej" siger jeg "der er ikke nogle, der har kunnet trykke mig endnu og det her kommer heller ikke til at trykke mig på nogen måde".

Vi sidder i lokalet en tirsdag aften klokken 19.00, hvor alle eksperterne, direktør og sådan lidt forskellige kommer, hvor jeg får den diagnose, at nu er det slut.Og B., der på det tidspunkt var min træner, sagde "nu skal du virkelig passe på, fordi at nu bliver det sort det hele. Jeg har selv oplevet det!". Men jeg havde det sådan "der er sgu ikke noget og at det nok skal gå. Jeg må videre!".

Jeg kommer lige ud til krydset herude og så bliver jeg simpelthen ramt af en knytnæve lige i hovedet og ryger simpelthen ned psykisk og fysisk med et brag. Jeg kan ikke være nogle steder. Føler at hele lortet er slut, "nu gider jeg ikke mere", tænker flere gange på at "nej nu...det er bare livet der er gået i stå".

Selvom han forsøger at ignorere fakta og ikke mener det får speciel betydning for ham og samtidigt ikke lytter til andres erfaringer og gode råd om at forberede sig på ophøret, rammer chokket ham hurtigt og udviklingen af en regulær depression begynder.

Kvalitet af tilpasningen til karriereophør²⁴³

Ophøret betød, at S3 pludselig oplevede en total mangel på opfattelse af kontrol²⁴⁴ og samtidigt et enormt tomrum, da det der hidtil havde haft en betydelig indflydelse på ham som person og hans liv pludseligt var væk. Han siger til følgende spørgsmål:

K: Hvordan udviklede krisen sig?

S3: Jamen, jeg havde på et tidspunkt de overvejelser om selvmord. Jeg sidder og siger til dig her og nu, at jeg aldrig kunne drømme om at gøre det. Men jegden.....den fes rundt....rundt oppe i hovedet på mig og jeg følte, at der ikke var nogle mennesker, der kunne lide mig. Problemet er jo også, at du optræder i medierne, du optræder i aviserne, fjernsynet og alt muligt. Det er væk (*KNIPSER*) SÅDAN. (...) Jeg syntes...på det tidspunkt var jeg absolut ingen god ægtemand, jeg var ikke nogen god far, jeg var ikke nogen god kammerat, jeg var ikke nogen god medarbejder. Jeg var ikke god overfor mig selv. Det var jeg ikke. Det var jeg simpelthen ikke.

Dermed kan krisen i høj grad siges at være den "truende forstyrrelse i et menneskes livssituation, hvor tidligere erfaringer og handlemåder er utilstrækkelige til at forstå og psykisk beherske den aktuelle situation", som begrebet "krise" tidligere er blevet defineret i denne undersøgelse²⁴⁵.

242 Se teoretiske overvejelser side 36f og 40f.

243 Dette brud med modellens oprindelige opbygning er bevidst, da man for at forstå resten af analysen af S3s transition til karriereophør, må have indblik i omfanget af de konsekvenser, som ophøret havde for ham og hvordan de gav sig til udtryk.

244 Jf. de teoretiske overvejelser på side 37.

245 Se side 57

Samtidigt kan krisen betegnes som værende både individuel og eksistentiel²⁴⁶.

Den er individuel, da den (umiddelbart) er forårsaget af en enkeltstående begivenhed og i høj grad tvinger S3 til at reflektere over sin tilværelse.

Men derudover synes den også at være en eksistenskrise, da S3s selvopfattelse i høj grad brister, hvilket gør, at han momentant mister overblikket over sin tilværelse og selv er i tvivl om dette overblik nogensinde kan blive genoprettet, hvilket munder ud i de meget alvorlige overvejelser om selvmord.

Om depressionen og selvmordstankerne efter karriereophøret udelukkende skyldtes ophøret eller om det blev forårsaget af latente følelser i et følsomt og disponeret sind, der blev udløst af karriereophøret med store følelsesmæssige problemer som følge vides ikke²⁴⁷, men det synes sandsynligt, at specielt den noget utrygge barndom med vold og alkoholmisbrug i hjemmet har indflydelse på den voldsomme reaktion, S3 oplever ved sin transition til karriereophør.

Denne sammenhæng mellem mangel på tryghed, opmærksomhed og sikkerhed i barndommen og søgen efter samme senere i livet er blevet underbygget af blandt andre den schweiziske psykoanalytiker Alice Miller, der har beskrevet, hvordan udviklingen af en sund selvfølelse hos barnet er afhængig af omgivelsernes forståelse og accept samt at der opstår følelser af vrede og afmagt hos barnet, når dets selvrespekt krænkes.

Hun anser samtidigt, og meget kort fortalt, at voksnes/forældrenes følelsesmæssige nærvær og lydhørhed som altafgørende for barnets udvikling, psykiske sundhed og høje selvværd, der samtidigt må betragtes som fundamentet for barnets videre liv gennem ungdommen, voksenalderen og alderdommen (Miller, 1979 og 1986)²⁴⁸.

Netop dette følelsesmæssige nærvær synes ikke altid at have været tilstede i S3s barndom og det virker til at påvirke ham som voksen, hvor han i høj grad søger trygheden og opmærksomheden²⁴⁹.

Men fakta er dog, at krisen opstod efter karriereophøret og derfor er interessant at analysere i forbindelse med denne undersøgelse og derfor vil den og resten af S3s historie fortsat blive behandlet ud fra undersøgelsens beskrevne teori.

Som en konsekvens eller udløber af krisen og hele hans situation, begyndte S3 i en periode, og for første gang i sit liv, at drikke, hvilket måske er en kendt reaktion i forbindelse med forskellige kriser, men som i den anvendte litteratur om transition til karriereophør i idrættens verden kun er blevet fundet beskrevet i én artikel²⁵⁰. S3 siger:

S3: På et tidspunkt var jeg simpelthen nødt til at drikke 2-3-4 glas gin og tonic inden jeg gik i seng for bare at kunne falde i søvn. Det var så et tidspunkt. Jeg har ALDRIG drukket før. (...) Det gjorde jeg i omkring 14 dage. Jeg kunne ikke SOVE. Den eneste grund til, at jeg kunne falde i søvn var, at jeg tog det her at drikke.

K: Gin og tonic?

S3: Ja, så tømte jeg sådan 2-3-4 glas og så gik jeg i seng. Der var simpelthen ikke noget at gøre. Jeg har altid godt kunne lide et glas rødvin. Øl og sådan noget, det bryder jeg mig ikke om. Men altså et glas rødvin var godt. Sprut og sådan noget, det har jeg aldrig drukket sådan særligt. Jeg kunne tage mig en hygge-en en gang imellem, en cognac til kaffen måske. Jeg tror, man er utroligt udsatfor...at ryge på de ting, når den situation sker. Og man ikke føler, man har nogle, selvom man har, men man føler, man er helt alene, fuldstændigt alene. Og det var sådan lidt....men også det med selvmedlidenhed, man tog sin bil og satte sig ud til vandet og så sad man og hylede over, at man ikke kunne spille mere, min mor elsker mig ikkemine børn elsker mig ikke, min kone elsker mig ikke (*griner*). Det vardet var så SYGT. Det var det.

K: Hvor længe varede det. Hvor længe havde du det sådan?

246 Jf. de teoretiske overvejelser på side 57

247 Interviewet med S3 omhandlede ganske vist andre livsfaktorer, der kunne have indflydelse på hans situation før, under og efter karriereophøret, men det gik af gode grunde ikke i dybden med disse faktorer og deres betydning for S3s liv og identitet, da dette ikke var det umiddelbare hovedtema for interviewet og denne undersøgelse.

248 Dette kan siges at hænge tæt sammen med den tidligere definition af begrebet "selvværd" på side 49, der beskrev selvværd til at blive grundlagt i barndommen gennem andres ubetingede værdsættelse.

249 Denne søgen uddybes og eksemplificeres senere i denne analyse i forbindelse med blandt andet social status via fodbolden og betydningen af denne, social støtte fra den nye kone og hendes familie, oplevelse af handlekompetence via det nye ægteskab samt eksponering via de nye jobs.

250 Mihovilovic, 1968. Se beskrivelse på side 37.

S3: Jeg havde nok.....jeg vil da også sige nu... jeg har ikke de der ture mere, altså jeg sidder ikke og drikker mig fuld om aftenen for at falde i søvn, men jeg vil sige, jeg HAR stadig de der dage, hvor jeg godt kan lukke mig inde i mig selv, så bliver jeg stille.

Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret og Tilgængelige ressourcer

Selvom tiden umiddelbart efter karriereophøret gav og stadigt giver S3 problemer i hverdagen medførte den dog også nogle positive ændringer i S3s tilværelse. Han mødte nemlig sin nuværende kone, M., der viste sig at skulle få stor betydning for S3s krise efter ophøret og hans tilværelse generelt. Hun gik ind og tog hånd om S3 og hans liv på det tidspunkt, hvor han var helt nede i kulkælderens. Han siger om betydningen af mødet med hende:

S3: Jeg var jo heldigvis så heldig at møde min nuværende kone ogJeg mødte hende faktisk på det værste tænkelige tidspunkt. Hun vidste jo godt, hvem jeg var som fodboldspiller, ikke også. Hun gik ind og tog mig, på det tidspunkt, hvor det så sortest ud. Hun kæmpede faktisk sammen med mig ogverbalt har hun fået utroligt mange hug. M. har skulle sidde og høre på minehvor jeg har siddet og pebet, ikke og hun har ikke.....Jeg tror ikke, hun kunne sætte sig ind i det, for hun har ikke noget med fodbold at gøre. Hun havde ikke fulgt mig og hun vidste ikke, hvem jeg var som person og hvordan mit liv var på det tidspunkt. Så hun ser jo bare familiemennesket (*nævner sit navn*) frem for fodbold-(*nævner sit navn*), så jeg takker i dag Vorherre for, at jeg lærte hende at kende omkring det tidspunkt, hvor det var slut. Fordi hvis jeg ikke havde haft hende, så ved jeg ikke hvilken sten, jeg skulle have gravet mig ned under. Så havde det været helt af helvedes til. (...) Hun ofrede nærmest alt for mig. Hvis jeg ikke havde haft M., SÅ VED jeg ikke, hvad der kunne være sket. HUN har 100% været minværet min redning i hele den periode her. DET har hun. Det har været et helvede, det var virkelig et helvede. Jeg kan ikke beskrive det med ord. Det kan jeg ikke. Man skal selv prøve det, før man kan finde ud af, hvad det er. Og jeg håber det virkelig ikke for min værste fjende, fordi du føler dig alene, der er ikke nogle mennesker der kan lide dig, du har SÅ meget medlidenhed med dig selv.

Ved at M. kom ind i S3s liv på et tidspunkt, hvor han mere eller mindre var helt alene og inde i en stor depression, synes at have betydet alt for S3 og hun giver ham den, ifølge litteraturen, meget vigtige sociale støtte²⁵¹ og ofrer i en periode alt for ham på trods af at forholdet er helt nyt og hun på forhånd ikke har andet kendskab til S3 end at hun ved, at han er fodboldspiller.

Samtidigt med at hun lyttede til ham og bragte lidt kærlighed, tryghed og glæde ind i hans liv og dermed var hans største støtte, viste det sig også, at hun og hendes familie havde erfaring med lignende depressioner og at hendes familie også trådte til med social støtte.

K: Var der andre, du havde til at støtte dig efter ophøret?

S3: Ja (*griner*) min svigerfar, M.s far, for at det ikke skal være løgn. Altså han har selv været røget ned med en depression og har selv været på nogle meget meget stærke lykkepiller. Han har haft et meget stort firma i Danmark og der var han nødt til at stoppe på et tidspunkt. Det har været hele hans liv. Så det var lidt det samme, han var også nødt til at stoppe, hvor han ikke ville.

Udover disse to meget betydningsfulde mennesker, der kommer til på næsten tilfældig vis, var der ikke meget støtte at hente for S3 og slet ikke fra de mennesker, han ellers havde tillid til, hvilket i dag har fået konsekvenser. S3 fortæller:

S3: Men mærkeligt nok så har de mennesker, jeg har været tættest på i mit liv, de har ikke været der.Det er to mennesker, der ikke har været sammen med mig i min karriere, som faktisk har gået ind og støttet mig allermest. Det er lidt ...(*sukker*) det er lidt.....jeg ved ikke, hvad jeg skal sige. Det er lidt forunderligt for mig, men jeg vil så også sige, at der er så også nogle, jeg har cuttet fuldstændigt ogMed hensyn til familie, min egen familie, som jeg godt følte kunne have støttet mig noget mere har jeg ogsåjeg har ikke DROPPET dem, men jeg vil sigejeg er ikke så energisk længere, fordi jeg føler ikke, at de har været der for mig. De har altid været der, når det gik godt og nu gik det så skidt og så har jeg ikke følt, de har været der nok for mig.

Samtidigt med at karriereophøret medførte en depression gjorde det altså også, at S3 i bitterhed over den manglende støtte fra sin familie stort set droppede kontakten til sin familie og dermed led endnu et tab. Til gengæld har han så nærmest fået en ny familie, som han er meget glad for²⁵².

Udover transitionen til karriereophøret har S3 nogle andre udviklingsmæssige erfaringer²⁵³ i form af, at han tidligere har oplevet nogle enkeltstående begivenheder, der fik stor indflydelse på hans liv, nemlig hans tidligere ægteskab og hans børn. Han fortæller:

²⁵¹ Se beskrivelse på side 38.

²⁵² Der gives eksempler på dette senere i denne analyse af S3.

²⁵³ Jf. de teoretiske overvejelser på side 37.

S3: Det er klart, når man får børn, så ændrer det jo et eller andet, selvom mine børns mor nok har været der mere for dem, end jeg har, vil jeg sige. Jeg har været gift med L. i 11 år og hun har også altid støttet mig 100% i mit fodbold, men hun har så også levet sammen med mig.....under hele forløbet, ikke også. Så jeg vil nok sige, ja da jeg fik børn, da ændrede det nok lidt. Der blev det mere...jeg har altid været utroligt meget familiemenneske, ALTID, men her skulle man lige pludselig ind og have og tage et ansvar, ikke også.

Dette ansvar for børnene synes S3 dog ikke selv, at han var ret god til at leve op til, da fodbolden krævede meget tid og at han derfor ikke var ret meget sammen med børnene²⁵⁴. Han siger:

S3: Jeg vil nok sige, at jeg ikke har været den optimale far. Det har jeg ikke. Det vil være synd at sige. Jeg har gjort, hvad jeg kunne for dem. De har fået i hoved og i røv, men man kan ikke købe sine børns hjerte, detmen en god far det vil jeg ikke sige, jeg har været. Men jeg har altid været der for dem, hvis de skulle bruge mig.

Samtidigt kan man sige, at S3 ved sit karriereophør og i den efterfølgende krise på grund af hans nuværende kone, hendes far og deres støtte og erfaringer med en lignende krise gjorde brug af andre menneskers udviklingsmæssige erfaringer, hvilket han havde og har stor gavn af.

Udover den beskedne uddannelse, der består af et år som slagterlærling samt en del kurser i salg og marketing havde S3 ikke forberedt sig specielt meget på tiden efter fodbolden²⁵⁵.

Han havde tegnet en forsikring, der skulle komme til udbetaling i tilfælde af at en skade stoppede karrieren, men ved interviewet to år efter karriereophøret havde han endnu ikke set nogle penge fra forsikrings-selskabet²⁵⁶. Han siger om denne situation, hvor det der skulle hjælpe ham i stedet giver problemer:

S3: De bliver jo ved med at trække den. Min skade er så soleklar, at DEN kan de ikke svindle med. Men problemet er, at jeg blev skadet, da jeg var 33, men der ligger attester, cirkulærer og der ligger ekspertvurderinger på at jegjeg ikke kunne mere. Det var slut. Så ...men pengene skal nok komme til udbetaling på et tidspunkt, men hvornår det bliver, det må guderne vide.

Med hensyn til beskæftigelse havde han ingen problemer, da han havde en aftale med klubben om at han kunne fortsætte enten som træner eller i klubbens organisation og han endte som allerede nævnt med at blive salgschef.

Udover det fik S3 via sin status og rygte fra sin tid som fodboldspiller mange andre jobtilbud:

S3: Men også sagt i al beskedenhed, så var det ikke arbejde, jeg stod og manglede, da jeg stoppede. Det var det virkelig ikke, for det væltede simpelthen ind. Det væltede ind og det gør det stadigvæk. Hvis jeg ville skifte arbejde i morgen, så kunne jeg det. Men det vil jeg ikke, for jeg har det fint. Jeg har det fint nok hér og her vil jeg godt være til den dag, jeg slår min godnatskid på et eller andet tidspunkt, menJeg skylder også ligesom klubben lidt, for de hjulpet mig meget.

Det at have en forsikring og specielt en aftale med klubben om et job efter karrieren havde følgende betydning for S3:

S3: Det gav mig en sikkerhed, ikke også, altså men som jeg også sagde før, et job havde ikke været noget problem. Forsikringen det er bare et lotterispil. Hvis forsikringen var sådan, at når du blev skadet, så fik du dine penge, så havde du kunne....kunne arbejde videre med det, ikke også, men sådan ligger det land jo ikke, vel. Det der var vigtigst for mig, var at jeg kunne komme videre og få et job, jeg var glad for og jeg kunne tjene nogle penge. OgDET har jeg fået (*glæde i stemmen*). Tingene kører som de skal og når den forsikring kommer, er det en stor pose penge til mig og min familie. Vi bor et dejligt sted med udsigt over naturen og det er så M.s hus. Så vi har hver en bil og vi har ikke noget at klage over. Det har vi ikke.

Intervention

Inden S3 og hans nye familie kom så vidt, krævede krisen og depressionen dog mere bearbejdning end allerede beskrevet, for på trods af eksempelvis mange jobmuligheder og den sociale støtte udviklede krisen sig og S3 vælger at begynde at gå til psykolog. Han fortæller om dette valg:

²⁵⁴ Dette finder sted på trods af hans egne barndomsoplevelser af svigt fra forældrene, specielt hans far.

²⁵⁵ Jf. de teoretiske overvejelser på side 39.

²⁵⁶ Dette er i øvrigt i lighed med en del andre professionelle fodboldspillere fra Danmark, der har tegnet sådanne forsikringer. Situationen mellem spillerne og klubberne på den ene side og forsikringselskaberne på den anden er efterhånden blevet så spændt at klubberne, på spillernes og egne vegne, er begyndt at føre retssager med de selskaber, der på trods af alle aftaler tøver med at udbetale erstatninger. Se "Hvad bliver der gjort" afsnittet senere i undersøgelsen for et yderligere eksempel på dette.

S3: Jeg vælger så efter lang tid at at gå til en psykolog. Jeg kan godt se, at det er helt skidt,..... Det kunne jeg så bare ikke, fordi jeg kom op til den her psykolog og havde forventet, at man skulle ligge på en briks og der sad en og snakkede, du ved som i en amerikansk B-film. Men det kunne jeg ikke. Nej, det var ikke mig, det der. Det kan jeg ikke. Det kunne jeg simpelthen ikke. Altså jeg fik grineflip. Hvis det kunne hjælpe, så var det jo fint nok, hvis jeg fik det hver gang, men altså det kunne jeg ikke, fordi det var sådan noget med, at da jeg kom derop så "Nå, hvordan har du det så i dag" (*taler med accent*) sådan rigtig.....det kunne jeg altså ikke. Det endte med det var mig, der sad og spurgte hende ud, ikke også, frem for at hun sad ligesom for at åbne mig op på en eller anden måde og der kunne jeg godt se, at det hjalp ikke sådan rigtig.

Efter at have været til psykolog to gange droppede S3 denne mulighed for hjælp. Men krisen fortsatte og sled mere og mere på familien og S3 selv og han ringede til sidst til sin læge for at få hjælp.

S3: Jeg ringede ud til min læge og sagde "du må hjælpe mig med det her. Det er ved at kamme helt over". Så startede jeg med at spise lykkepiller. Det var der eneste, jeg kunne gøre. Jeg varjeg har altid været meget imod det der medDet var det eneste, jeg kunne gøre på det tidspunkt for ligesom at komme ud af det her. Og jeg ved ikke om det har hjulpet eller ej. Jeg har i hvert tilfælde fået det bedre.

Det at S3 træffer disse valg med at droppe psykologhjælpen og i stedet spise lykkepillerne bærer på sin vis præg af den mentalitet fra fodboldverdenen, som S3 er vant til. I denne verden er det forholdsvist normalt med piller, sprøjter og lignende til at give lindring for skader.

Men også i overført betydning synes valget af lykkepiller og fravalget af psykologhjælp at bære præg af den tankegang, der eksisterer mange steder i den professionelle fodboldverden²⁵⁷, hvor man er vant til klare beskeder, hurtig hjælp og efterfølgende hurtige fremskridt og resultater i stedet for eksempelvis at tale sig frem til løsninger på problemer af forskellig art og bruge en længere tidsperiode på at opnå resultater. Samtidigt er det at tale om følelser ikke velanset og normalt i den "machoverden" fodbolden ofte er og da slet ikke med en fremmed person, som i dette tilfælde psykologen, der med lidt mere tålmodighed fra S3s side formentlig kunne have hjulpet ham, men i stedet blev stoppet midt i en proces.

Men heller ikke med lykkepillerne havde S3 den store tålmodighed.

S3: Jeg havde sgu spist dem i et halvt år. Et halvt år cirka. Men jeg valgte så at stoppe med dem, fordi jeg syntes at lykkepiller og mig, det..... hang ikke rigtig sammen...(...) Jeg spiser ikke lykkepiller mere og jeg fik af vide af lægen, at jeg måtte aldrig stoppe med dem igen. Det var det første, han sagde "du må aldrig stoppe med dem igen i dit liv, for så giver det bagslag".Men det valgte jeg så.

Efter lykkepillerne har S3 ikke været i yderligere behandling af nogen art.

Selvom han i forbindelsen med depressionen har ignoreret en læges råd og delvist trodset en psykolog synes han i dag, at han har det fint, hvilket han primært takker M. og hendes familie og venner for. Den hjælp og sociale støtte, de giver S3, er nærmest overvældende og de viser en enorm accept og vel egentlig også respekt over for den måde S3 til tider kan have det, hvilket han er klar over og dybt taknemmelig for:

S3: Jeg synes, det har været fint (*at stoppe med behandlingerne*). Jeg har haft de mennesker somJeg har haft nogle mennesker, som har gjort alt. Mine svigerforældre har været en kolonorm hjælp og altså....M.s venner også, det er også mine venner nu, men de har også været en kæmpe hjælp for mig. Altså (*griner*) de kunne jo godt se, at når jeg lige pludselig blev stille, så sagde de "så nu bliver han sindssyg igen", ikke også, på den måde, hvor de lavede grin med mig. Det synes jeg også var sjovt. Men jeg synes, jeg har fået det meget bedre, men altså behandlinger, der er ikke noget. Der er ikke noget mere.

(...) Når jeg får de dage, hvor jeg lige pludselig sidder ogjamen så bliver hun (*hans kone*) lidt mere kærlig overfor mig og siger "nej, lad nu være med det og kom nu videre. Nu har vi været ude i det der en gang, nu gider vi ikke mere" og sådan noget. "Skal jeg være ærlig, så har jeg det ikke helt fint i aften" og så gør hun det der med, at hun gør ting for mig, der gør mig glad, ikke også. Hun laver kaffe, hun laver ostemadder, hun laver hygge inde i stuen og sådan noget. Og detdet er hun god til og det er et privilegium.

På trods af dette er alt dog ikke i orden endnu, da S3 stadig har svært ved at acceptere, at han ikke længere kan spille fodbold, hvilket i perioder gør ham ked af det, men med tilværelsen generelt er han meget tilfreds:

257 Dette er skrevet ud fra eget kendskab til professionel fodbold.

S3: Jeg skal være far igen, og jeg haret godt arbejde. Jeg har en fantastisk familie, det er jo det eneste, jeg skal bruge for at komme videre. Jeg har et dejligt sted at bo. Så jeg har sgu ikke noget at klage over længere.

Modificeret Selvteori

Fodboldens store betydning for S3 viser sig også i forbindelse med hans kropslige oplevelser af fodbolden, der ikke kun har betydning på banen, men som også i høj grad har indflydelse på hans liv uden for banen i forbindelse med både hans selvopfattelse og hans sociale konstruktion.

Kropsselve

Som tidligere antydet er de mål, han laver i kampene igennem hans karriere noget af det vigtigste i hans liv, da hans humør i den grad afhænger af disse mål samtidigt med, at han flere gange i løbet af interviewet nævner den evne, han har for at score mål, til at være den eneste ting, han for alvor synes, han er god til. Rent kropsligt synes det at lave mål også at have en helt speciel betydning for S3, der i det følgende eksempel beskriver oplevelsen af et "rush", der synes at indeholde mange af elementerne fra flowteorien²⁵⁸, eksempelvis entydig opmærksomhed og oplevelse af kontrol uden nogle former for usikkerhed samtidigt med at den lader til at være en følt fornemmelse²⁵⁹ for S3, da den virker udefinerbar og svær at beskrive fuldstændigt. Han siger:

S3: Kresten, at score et mål, jeg har sagt det før og jeg siger det igen, det er bedre end sex. Det erdu får simpelthen sådan et RUSH. Det er noget helt specielt. Det er næsten hele livet. Altså der sker noget....der sker noget helt fantastisk med dig, når du scorer mål. Så det var jo, det var jo næsten det, jeg levede for hver evig eneste uge. Når jeg havde spillet om søndagen og lavet et mål, så tænkte jeg allerede om mandagen på, at nu skal jeg score igen søndag. Jeg gik simpelthen og spekulerede på det HELE TIDEN.

K: Det er nærmest som narkotika for dig?

S3: Det VAR det. Det var det 100 %.

Det at S3 kan leve sig ind i sammenligningen med narkotika²⁶⁰ og at det tilsyneladende er en afhængighedstilstand for ham at lave mål er med til at understrege den betydning, fodbolden har for ham både som spiller, men også i det mere civile liv uden for banen, der tydeligvis påvirkes meget af, hvordan det går ham på banen²⁶¹.

Udover at fodbolden var et forum, der gav ham elementer af flow, havde den også funktion som en ventil for aggressionsudladninger for S3, der ser sig selv som værende "meget temperamentsfuld", når han var på fodboldbanen. Han beskriver sig selv i en kamp således:

S3: Jeg kunne simpelthen stå og lave pis en time før, vi skulle ud og spille en Superligakamp. Men når jeg gik på banen, så hang min hjerne inde på knagen, så lukkede jeg fuldstændig af. Sviner publikum, dommere, modspillere, medspillere og alt til.

Disse aggressionsudladninger gik dog nogle gange over stregen, hvilket S3 i dag er ked af og har fortrudt. Specielt én episode, hvor S3 efter utallige provokationer og hårdt spil fra en modspiller blev så frustreret, at S3 med vilje slog denne, så han brækkede kæben²⁶² piner ham i dag. Han har dog undskyldt episoden og der er, ifølge ham selv, i dag ingen "hard feelings" mellem de to.

Efter en god kamp oplevede S3 ofte en nærmest katartisk tilstand²⁶³, der dog tilsyneladende ikke kun blev bestemt af den fysiske oplevelse af kampen, men også af om publikum satte pris på hans præstation, hvilket i den sidste ende afhang af, om han havde lavet mål eller ej:

S3: Når jeg havde scoret, så var det jo simpelthen fantastisk. Det var simpelthen.....det var fantastisk. Det var så godt at gå hjem og føle, man havde gjort sit arbejde. Folk kunne....Jeg havde det der med, at jeg var helt vild med, at folk syntes godt om mig på en eller anden måde. Jeg havde det godt med, at alle folk godt kunne lide mig og sådan noget. Og det var jo meget det der med, at de kunne lide mig mere, når jeg scorede. Sådan var der jo.

²⁵⁸ Jf. de teoretiske overvejelser på side 47.

²⁵⁹ *Ibid.*

²⁶⁰ Denne sammenligning er i øvrigt nævnt i den teoretiske beskrivelse side 38.

²⁶¹ Dette uddybes senere i denne analyse.

²⁶² Jf. frustration-aggression hypotesen beskrevet på side 48.

²⁶³ *Ibid.*

Dette fysiske forum for flow, aggressionsudladninger og katarsis eksisterer ikke mere efter skaden, der har gjort det umuligt for S3 at lave mange former for fysisk aktivitet og samtidigt betydet, at han har gået fra at være meget aktiv og blive kaldt "Hyper" til at have en nærmest dysfunktionel krop.

Dette frustrerer ham meget og synes at have indflydelse på den krise, han kom ud i efter karriereophøret:

K: Hvordan har du det så i dag uden fodbolden som fysisk aktivitet?

S3: Jeg kan jo for det første ikke lave en skid. Intet. Så det har jeg det jo som sagt rigtigt dårligt med.....Jeg vil give.....Det ved jeg ikke, hvad jeg vil give for at få lov til at spille et par år mere. Detvil jeg give alt for. Sådet har jegdet har jeg det selvfølgelig ikke for godt med, at jeg ikke har det så meget inde på livet mere. Det betyder jo igen det, at man får jo sine nedture en gang i mellem.

Dog har S3 en fritidsbeskæftigelse, der kan råde lidt bod på alle de ting, han savner fra fodbolden og som på sin vis har en katartisk effekt for ham:

K: Erstatte du fodbolden på nogen måde?

S3: Jeg fisker, jeg fisker meget. Ja, det er jo min store....det er min største hobby. Det er at fiske.

K: Har du altid gjort det?

S3: JAAA, altid. Altid. Jeg fisker utroligt meget og det får ligesom min hjerne på ret køl igen, ikke også.

Selvet som personlig konstruktion eller selvopfattelse

Men målene giver ham ikke kun en form for flowoplevelse, de er også som antydte flere gange med til at definere hans selvopfattelse.

Fodbolden, målene og bedrifterne synes at have en altoverskyggende betydning i S3s liv indtil karriereophøret og han synes i høj grad at have en idrætsidentitet²⁶⁴ eller måske nærmere en mål-identitet, da det at lave mål af forskellige årsager synes at styre hans liv igennem karrieren.

Målene er nærmest en besættelse for ham og han virker kun glad og tilfreds, hvis han har lavet mål. Dette gælder både i de forskellige klubber og hjemme ved familien, hvor han som tidligere nævnt nærmest ofrede alt for at få sportslig succes eksempelvis ved ikke at være ret meget hjemme ved sine børn.

Idrætsidentiteten eller mål-identiteten og det temmelig ensidige fokus på fodbolden og målene er, jævnfør teorien, en stor ulempe for ham ved karriereophøret og at det har gjort ham meget sårbar overfor kriser, hvilket S3 selv godt er klar over:

K: Når du I DAG ser tilbage på din fortid som fodboldspiller, hvad betyder hele den tid så for dig?

S3: Det betyder ALT. Det har været hele mit liv. Det er også derfor, det er svært lige pludseligt at stoppe, for det har jo været mit liv. Jeg har jo ikke haft andet ud over fodbold, fodbold, fodbold hele tiden og negativ og positiv omtale. Det HAR været hele mit liv og det er jo også derfor, det er så svært....altså op i røven med penge. At fodboldspillere tjener mere end de gør i Føtex op i røven med det. Det var ikke det væsentligste. Penge var og er til for at blive brugt. Det er et betalingsmiddel og ikke en skid andet. Det gør dig ikke gladere at have nogle penge, det gør det jo ikke. Så der vil jeg så....DET har været mit LIV.....Det er også derfor, det har været så svært.

Det der har givet S3 flest problemer efter transitionen til karriereophøret synes at være at han, når han ikke har fodbolden, mangler sit forum for de mål, der altid har været hans primære kilde til oplevelse af handlekompence²⁶⁵.

Udover det, og måske endnu vigtigere, har fodbolden samtidigt fungeret som et forum for at opnå social status²⁶⁶ for S3.

²⁶⁴ Jf. de teoretiske overvejelser på side 38.

²⁶⁵ Jf. de teoretiske overvejelser på side 52.

²⁶⁶ Jf. de teoretiske overvejelser på side 51.

Flere gange i interviewet nævner han selv status og det at folk skal kunne lide ham, som værende meget vigtigt for ham²⁶⁷. Men efter karriereophøret falder opmærksomheden og beundringen og det virker til at have indflydelse på det store tomrum og den depression, han oplever efter ophøret.

Om betydningen af den opmærksomhed, der var omkring hans person og om hvordan han har det uden den opmærksomhed i dag, siger S3 til følgende spørgsmål:

K: Du fortalte før, at du godt kunne lide, at folk kunne lide dig som fodboldspiller. Hvordan synes du at den status du havde, påvirkede dit syn på dig selv?

S3: Nu kan man sidde og sige: "hold kæft, hvor er fodboldspillere højrøvede. De vil bare have succes hele tiden". Men gu er det da DEJLIGT. Jeg vil da være en IDIOT, hvis jeg ikke siger, at jeg havde det kanon godt, når jeg slog op i avisen mandag morgen og jeg havde lavet to mål. Og folk skrev: "(nævner sit navn) afgører det hele igen". Der ville jeg da være en løgnhals, hvis jeg ikke syntes det var dejligt og så selvfølgelig når det gik dårligt, var det ikke så sjovt at slå op mandag morgen i avisen og se "nu brænder (nævner sit navn) igen". Sådan VAR det jo. Man kan jo godt lide at være, man kan godt lide at være...at folk godt kan lide én. Så...det har måske også noget at gøre med, at man er lidt uden for medierne nu. Altså man har levet i medierne hele sit liv. Negativt og positivt og nu er man der ikke længere. Det er igen den der "forkælethed" af fodboldspillere. De vil gerne være noget....og det....det har jeg jo ikke på samme måde i dag.

Igen tillægger han målene stor betydning og denne gang i forbindelse med den sociale status, der kommer på grund af målene og som synes at være en af hans primære kilder til styrkelsen af hans selvtillid og selvopfattelse²⁶⁸ samtidigt med at dette citat understreger nogle narcissistiske træk hos S3, der i høj grad synes at have behov for eksempelvis opmærksomhed og beundring²⁶⁹.

Efter ophøret forsvinder denne kilde og dette øger hans sårbarhed, hvilket han selv er klar over:

K: Hvordan er det så at undvære den beundring og opmærksomhed fodbolden gav dig?

S3: Det er noget LORT. Jeg ville da ...det er noget lort. Altså jeg ville da 10 gange hellere have haft at alle....Det er jo klart. Så DET ...Det har også været en af de ting, der har været utroligt svære at leve med. Det er, at man lige pludselig er væk.

Denne følelse af at "være væk" og ikke være god til noget som helst er altoverskyggende for ham i den første periode efter ophøret i forbindelse med depressionen, men langsomt finder han ud af, at andre mennesker ikke kun synes om ham som "fodboldspilleren" og at han i dag har andre områder, hvor han kan opleve handlekompetence, få sin selvtillid tilbage og få en noget mere positiv selvopfattelse.

Det sker primært igennem hans nærmeste familie og hans nye arbejde, hvilket understreger den tidligere teoretiske beskrivelse af positive faktorer i forbindelse med transition til karriereophør²⁷⁰. Han siger:

S3: Jeg synes...det er svært at sidde og rose sig selv, ikke også, det skal man næsten have andre mennesker til, ikke. Men jeg vil sige, at jeg synes, jeg er dygtig til at sælgeDet er jeg i hver tilfælde dygtig til. Det er jeg. Og så familiemennesket (nævner sit navn), tror jeg også man kan sige er unikt. Fordi jeg et hyggedyr. Jeg elsker at hygge, jeg elsker at købe gaver til familien. Der vil jeg sige, at jeg som menneske...Jamen, jeg er ærlig og kærlig og jeg siger min mening og jeg vil det bedste for mine nærmeste. Det vil jeg.

Hans syn på sig selv som familiemenneske er altså gået fra at han, umiddelbart efter karriereophøret, og som tidligere nævnt, ikke syntes han var en god ægteemand og far til at han nu ser sig som "unik".

Samtidigt giver hans arbejde som salgschef ham en oplevelse af handlekompetence, der ikke ligger langt fra hans oplevelse af at lave mål og betydningen af disse, hvilket han selv er helt bevidst om. Han siger:

S3: Man kan godt sammenligne det job sådan lidt med at lave mål. Når jeg har solgt et eller andet, så er det ligesom at have scoret et mål. Jeg kommer hjem, du får også det det...det der rush. Altså ikke så meget på grund af provisionen, men det hjælper (griner). Men jeg får det der rush.

Men på trods af, at jobbet giver ham et "rush" og har været med til at give ham livsmodet tilbage er det

²⁶⁷ Eksempelvis og som tidligere nævnt på side 92 var hans katartiske tilstand efter en kamp delvist afhængig af hans oplevelse af om publikum syntes om hans indsats i kampen eller ej.

²⁶⁸ Jf. de teoretiske overvejelser på side 49f.

²⁶⁹ Jf. de teoretiske overvejelser på side 51.

²⁷⁰ Jf. de teoretiske overvejelser på side 38 og 40.

måske ikke optimalt for ham at fortsætte i den fodboldverden, hvor han ikke længere kan være med som aktiv på banen, selvom det er det han helst vil.

Ganske vist er han glad for at kunne holde kontakten til fodbolden, men alligevel virker det også til, at han ved at blive i "branchen" nærmest trækker pinen ud, hvilket følgende noget ambivalente citat tyder på, at han gør:

S3: Jeg har det stadig lidt inde på livet med, at spillerne kommer ind lige om lidt. De har været ude og træne og det er også derfor, jeg har valgt at sidde herovre²⁷¹. Jeg er tæt på spillerne. Jeg har mit job på (*nævner TV-station*). Men omvendt hvis jeg ikke havde haft de ting, så havde det måske også været..., ja måske havde jeg glemt det. Måske var jeg kommet væk fra det. Nu bliver jeg hele tiden mindet om det. (...) Her nu efter kampen i går, hvor de trænede i morges klokken 8.00, så siger jeg "tillykke med sejren" og så siger de "i lige måde". Det irriterer mig SIMPELTHEN, selvom det er godt ment fra deres side af. Men det der med igen "i lige måde", hvad fanden er det, du mener. Prøver du at være smart eller hvad. Jeg er vant til løbe derinde. Men de gør det jo kun for at være flinke, ikke, men det er stadigvæk.Det bliver bedre, men det er stadigvæk ikke helt fint.

Selvet som social konstruktion

Selvom ikke alt er positivt ved jobbet er der dog ingen tvivl om, at det har hjulpet ham meget at have det, da det giver ham mulighed for at få en forholdsvis blid overgang til den verden, der findes uden for fodboldbanen og som han synes er vanskelig at vænne sig til. Han siger til følgende spørgsmål:

K: Hvordan har det været at komme til en verden uden for fodboldbanerne?

S3: Det har ikke været sjovt. Det har været en tilvænningsperiode, der har været længere end jeg havde regnet med. Og den er stadigvæk ikke færdig endnu. Jeg prøver stadig at tilvænne mig til det ...civile liv, skulle jeg til at sige og det tror jeg aldrig vil komme til at ske. ALDRIG nogensinde.

De jobs, han har som salgsschef og TV-kommentator er som nævnt begge inden for fodboldverdenen og kan siges at være et nærmest klassisk eksempel på udvælgelse af et identitetsfremmende socialt rum²⁷² og impression management²⁷³, da han i dette miljø stadig bliver husket som den målscorer, han var, og som er den rolle, han stadig gerne vil have²⁷⁴.

Samtidigt giver specielt jobbet som TV-kommentator ham muligheden for fortsat at være en offentlig person og være i medierne og derved stadig kunne have følelsen af "at være noget", som han kun synes at kunne opleve gennem andre²⁷⁵.

Dette giver ham den opmærksomhed og status, som han åbenlyst savner og som han nævner som den største forskel mellem at være fodboldspiller og være i den civile verden og som samtidigt har været det, der var sværest at undvære i perioden efter karriereophøret.

S3: Forskellen er jo igen det der med, om man er kendt eller om man ikke er kendt. Det er to vidt forskellige ting. Da jeg spillede og jeg havde lavet tre mål mod (*nævner en klub*) og jeg så gik en tur nede i byen, så havde jeg 100 mennesker hængende på ryggen. Det har jeg ikke længere og jeg vil gerne have, at de hænger på ryggen af mig igen, men det gør de bare ikke.

K: Det gør de ikke?

S3: JO, en gang i mellem. Men det er jo også igen fordi, jeg er på (*nævner TV-station*) stadigvæk. Folk bliver mindet om mig hele tiden.

Som en lille sidebemærkning, der kan understrege S3s behov for opmærksomhed skal det nævnes, at han, da krisen efter karriereophøret var på sit højeste og han endnu ikke havde fået de to jobs, valgte at gå til medierne og fortælle om sin situation med en nærmest hudløs ærlighed.

Dette medførte en enorm eksponering i både aviser og TV, hvilket ifølge ham selv var med til at hjælpe ham og som han nærmest er stolt over:

S3: MIN STYRKE var at jeg sagde til mig selv at: "Du har en depression" Jeg vil godt være ærlig og fortælle om, at jeg havde det skidt og at jeg havde en depression og det er fejlen ved mange af de mennesker, der HAR en depression, de siger altid "der er sgu ikke noget galt".

271 Hans kontor er placeret sådan, at spillerne passerer det, når de skal fra omklædningsrummet til træningsbanen og tilbage igen.

272 Jf. de teoretiske overvejelser på side 54.

273 Ibid.

274 Jf. de teoretiske overvejelser på side 55.

275 Et andet eksempel på dette er, at S3 gennem sin kones kærlighed og omsorg oplever følelsen af "at være noget".

K: De erkender det ikke?

S3: Nej, og der vil jeg sige at der har jeg så også været STOR nok i den henseende, siddet og sagt i alle aviserne, samtlige fjernsyn, sagt alle steder. Du skulle se nogle mails, jeg fik efter en TV udsendelse, hvor jeg har sagt "jeg har en depression". Jeg sidder og siger (*griner lidt*) i fjernsynet, TV2 landsdækkende, "jeg er på lykkepiller". Det væltede ind og det er det bedste. Det erdet er simpelthen så stort og flot og alt sådan noget, at folk....Og det var jo også med til at hjælpe mig videre, ikke også, fordi at så fik man lige pludselig denne her tilkendegivelse af at "du er fandemne et godt menneske".

Udover at af få opmærksomhed via sine jobs, synes de også at have en anden vigtig funktion i forbindelse med S3s integration til den civile verden, han synes er vanskelig at vænne sig til.

De kan nemlig også ses som vigtige elementer i hans integrationsproces, da han får muligheden for at afprøve sine evner inden for eksempelvis salg og marketing i en verden, hvor han føler sig tryk. Derved har han muligheden for at opbygge nogle andre kompetencer, der på sigt vil kunne give ham nogle succesoplevelser og være med til at udfylde det store hul, som der opstod i hans patchworkidentitet umiddelbart efter karriereophøret og måske vil disse kompetencer gøre, at han en gang i fremtiden kan løsrive sig fra fodboldverdenen og gøre karriere i en anden branche²⁷⁶.

Sammenfattende kan man sige, at denne analyse fortæller om en mand, der efter en noget hård barndom finder lykken i fodbolden.

I fodbolden har han mulighederne for at opleve flow eller rush, som han kalder det, samtidigt med at han oplever handlekompetence både rent fysisk på banen, men også ved at hans evner giver ham status og opmærksomhed, hvilket er af stor betydning for ham og hans selvtillid, selvopfattelse og selvværd.

At opmærksomheden har stor betydning for ham, viser han på mange måder og på mange stadier af sit liv eksempelvis ved at lave mål, ved at agere "klovnen" i de klubber han spiller i, ved at gå til medierne og fortælle om lykkepiller, depression og selvmordstanker, via de jobs, han har efter transitionen til karriereophøret samt vigtigheden af den støtte, omsorg og kærlighed M. og hendes familie giver ham.

Efter karriereophøret oplever han en kæmpe nedtur, der udmønter sig i en depression, da han pludselig befinder sig i en situation, hvor han som konsekvens af sin hidtidige mål-identitet føler sig værdiløs og overflødig, da han ikke længere har mulighed for at være i det forum, der har været fundamentet for hans selvopfattelse og identitet i en meget stor periode af hans liv.

Han bliver dog reddet ud af dette enorme tomrum primært på grund af en uvurderlig støtte fra hans nuværende kone og hendes familie samt et job, han får i klubben han spillede i, da han fik den skæbnesvangre skade og et job, han får på grund af sit ry og rygter fra den aktive karriere.

Ved at have den sociale støtte og ved at finde ny beskæftigelse finder han nye fora for oplevelse af handlekompetence samtidigt med at han opdager, at andre mennesker ikke kun kan lide ham, fordi han er god til at spille fodbold og lave mål, men at de også sætter pris på ham som mennesket uden for fodboldbanen.

Specielt det sidstnævnte synes at have betydning for S3, men er samtidigt medvirkende til at definitionen af den krise, S3 oplevede efter transitionen til karriereophøret er tvetydig.

For som allerede nævnt virker det usikkert om det kun er fodbolden, der udløser krisen eller om der ligger noget andet til grund for krisen og depressionen.

S3 virker nemlig til at være afhængig af selskab og tryghed for at kunne fungere som menneske. Specielt at have andre mennesker omkring sig synes at have stor betydning. Dette bliver blandt andet underbygget af, at han får hjemve i forbindelse med sit udlandsophold, at han føler sig ensom og isoleret i skadesperioder og i tiden efter karriereophøret samt det at han i den grad søger opmærksomheden.

Han nævner selv flere gange i interviewet, at han er et "hyggedyr" og måske en "tryghedsnarkoman" sam-

276 På tiden for interviewet havde S3 faktisk løsrevet sig så meget fra fodbolden på grund af de erfaringer, han havde fra sit job som salgschef, at han var i gang med et projekt, der intet havde at gøre med fodbolden og som på sigt kan blive hans levevej.

tidig med at han gør alt for de mennesker, som han har tæt på sig og i nogle tilfælde nærmest virker "behagesyg" for at takkes disse.

Om krisen og depressionen derfor kun skyldes transitionen til karriereophøret eller om eksempelvis hans hårde barndom, skilsmissen eller noget helt tredje forårsager krisen eller er medvirkende til krisens omfang vides dog ikke, da dette er svært at få indblik i på et to timer langt interview, men det synes dog at være et perspektiv, der er vigtigt at nævne og være opmærksom på.

At hans situation er kompleks understreges da også af, at S3 stadig virker påvirket af karriereophøret selv om han ikke direkte giver udtryk for det.

Sårbarheden er der stadig og vil sandsynligvis altid være der, men heldigvis for S3 har han både den uvurderlige støtte fra sin kone, hendes familie og venner samt sine jobs, hvilket har sikret ham en god og lykkelig tilværelse efter transitionen til karriereophør.

Opsamling af transitionskarakteristika hos S1, S2 og S3.

S1:

- Kort begyndelsesfase og udviklingsfase.
- Tidligt i ekspertisefasen. Fik kontrakt som 16-årig og blev fuldtidsprofessionel som 17-årig.
- Har ingen uddannelse udover 10. klasse.
- Ufrivillig transition til karriereophør på grund af en skade i en ung alder (22 år).
- Mange uopfyldte ambitioner ved tidspunktet for karriereophøret.
- Har ingen erfaringer med omvæltninger eller modgang i livet udover de tre skader.
- Har (tilsyneladende) intet netværk uden for fodbolden udover familien, hvilket gør ham ekstra sårbar ved hans transition til karriereophør, hvor netværket (stort set) forsvinder.
- Idrætsidentitet med medfølgende unidimensionalitet.
- Karriereophøret betyder omvæltninger i tilværelsen.
- Har kapitalforsikring og ulykkesforsikring, men har ellers ikke forberedt sig på karriereophøret og tiden efter på trods af flere advarsler om hans fysiske skrøbelighed.
- Siger han har det godt efter transitionen til karriereophøret, men befinder sig i en individuel krise, der måske også er en eksistenskrise.
- Ingen professionel intervention efter karriereophøret, selvom der synes at være et behov.
- Oplevede en form for flow ("sus") via fysiske oplevelser i fodbolden og den opmærksomhed, der var omkring fodboldkampene.
- Kan ikke opleve handlekompetence i andre ting end fodbolden. Fodbolden gav ham oplevelsen af at være "unik" og medførte selvtillid.
- Kan ikke bruge fodbolden til impression management længere på grund af skade og et helt nyt miljø og vil ikke på grund af fordomme og Jantelov. Gør det dog indirekte for stadig at være "unik" og opnå social status.
- Er dog stadig i en alder, der giver ham gode muligheder for at etablere sig på ny.

S2:

- Lang begyndelsesfase og udviklingsfase.
- (Fuldtids-) Professionel i en sen alder (32 år).
- Prioriterer ikke fodbolden højest i livet. (Rejser/halvtidsjob/uddannelse).
- Tager uddannelse som journalist undervejs i fodboldkarrieren.
- Frivillig transition til karriereophør i en fodboldmæssig høj alder (36 år).
- Ambitionerne inden for fodbold er opfyldte og han er mæt af fodbold.
- Oplever karriereophøret som problemfrit og under egen kontrol.
- "Rebirth".
- Har et veludviklet netværk uden for fodbolden. (og kone og tre børn).
- Fik job inden for fodboldens verden efter karriereophøret.
- Kærligheden til fodbolden er stor, men han har samtidigt mange andre kompetencer end dem fra fodbolden.
- Ingen forberedelser af økonomisk, forsikringsmæssig eller pensionsmæssig karakter.

- Oplever tilfredsstillelse ved at være i god form.
- Har selv valget, om han vil dyrke noget motion eller ej og gider det egentligt ikke.
- Oplevede fodbolden som forum for aggressionsudladninger.
- Oplevede (og oplever) "sus" ved fodbolden primært på grund af opmærksomheden og offentligheden.
- Elsker den opmærksomhed og status som fodbolden gav og stadig giver, men kan også leve uden.
- Opmærksomheden giver selvværd og selvtillid.
- Oplever handlekompetence mange andre steder end i fodbolden.

S3:

- Barndom præget af vold og druk i hjemmet og bliver selv involveret i småkriminalitet.
- Begynder at spille fodbold for at komme lidt væk fra det hele.
- Lang begyndelsesfase og udviklingsfase.
- Får kontrakt med udenlandsk klub, men tager hjem på grund af ensomhed og hjemve.
- Ufrivillig transition til karriereophør på grund af en skade som 33-årig.
- Havde stadigvæk mange uopfyldte ambitioner på ophørstidspunktet.
- Karriereophøret medfører et enormt tomrum og total mangel på oplevelse af kontrol.
- Oplever stor individuel og eksistentiel krise med depression og selvmordstanker.
- Begynder at drikke i en periode.
- Bliver reddet af mødet med sin nuværende kone, der, med hjælp fra familie og venner, ofrer alt for ham og giver ham den vigtige sociale støtte, tryghed og omsorg.
- Havde kun nogle få kurser i salg og marketing ved karriereophøret og har ellers ingen uddannelse.
- Havde forsikret sig mod skader og karriereophør, men har endnu ikke fået udbetalt pengene.
- Fik job inden for fodboldens verden efter karriereophøret.
- Modtager psykologhjælp og spiser lykkepiller, men dropper begge interventionsmetoder efter kort tid.
- Oplevede elementer af flow og følt fornemmelse, når han scorede mål.
- Fodbolden var samtidigt et forum, der fungerede som en ventil for aggressionsudladninger.
- Har svært ved at erstatte fodbolden på grund af dysfunktionel krop.
- Har idrætsidentitet/mål-identitet, da målene fra fodbolden på flere måder styrer hans liv.
- Målene gav selvtillid, oplevelse af handlekompetence, social status og opmærksomhed.
- Forummet for mål forsvinder og han mangler alt det, målene medførte.
- Via konen og sine job finder han nye fora til og for flow, selvtillid, oplevelse af handlekompetence, social status og opmærksomhed.
- Er (måske) stadig meget sårbar overfor kriser.

Cross-caseanalyse

Efter de tre individuelle caseanalyser vil der nu blive lavet en cross-caseanalyse, der sammenligner de tre cases transitionskarakteristika med henblik på at finde frem til, hvilke faktorer der, ifølge denne undersøgelse, mere generelt kan siges at have betydning for om en transition til karriereophør forløber vellykket og uden problemer eller om den fører til en krise hos den involverede.

Ophørstypen

Den første faktor, der skal nævnes, er ophørstypen eller årsagen til transitionen til karriereophøret, der, i overensstemmelse med den teoretiske beskrivelse, har stor betydning for kvaliteten af tilpasningen.

Det ufrivillige ophør som både S1 og S3 oplever, sker, naturligvis fristes man til at sige, på et tidspunkt i karrieren, hvor ambitionerne for fodboldkarrieren ikke er opfyldte, hvilket medfører at de, på forskellig vis, oplever krise og sårbarhed efter karriereophøret.

Det ufrivillige karriereophør betyder samtidigt, at hverken S1 eller S3 har forberedt sig på tiden efter fodbolden, hvilket for begges vedkommende medfører, at de oplever mangel på kontrol over det, der sker i deres liv, hvilket udløser store frustrationer og krisereaktioner hos begge. Graden af krisen er, som allerede beskrevet i caseanalyserne, dog forskellig.

At ophørstypen er vigtig for kvaliteten af tilpasningen til karriereophør bliver bevist af S2, der i modsætning til de to andre stopper frivilligt og overhovedet ikke har nogle problemer med at tilpasse sig sin nye tilværelse.

At han er så afklaret og oplever så meget kontrol over tilværelsen skyldes dog også, at alle hans ambitioner

med fodbolden virker til at være opfyldte samtidigt med at han er mæt af fodbolden og egentlig ikke rigtig gider at være fodboldspiller mere, ligesom han har haft (og brugt) tid til at forberede sig på ophøret eksempelvis mentalt, arbejdsmæssigt og økonomisk.

I forbindelse med ophørstypens betydning skal det også nævnes, at den kropslige dysfunktionalitet som både S1 og S3 oplever ved deres ufrivillige ophør, synes at have betydning for deres frustrationer i den nye tilværelse, da den gør, at de ikke længere kan bruge kroppen til eksempelvis at få afløb for energi, få succesoplevelser, ligesom de i høj grad mangler det fysiske og kropslige forum for oplevelse af handlekompetence, status, opmærksomhed og anerkendelse samt følte fornemmelser (S1), aggressionsudladninger og katarsis (S2).

S2 kan derimod bruge kroppen som han vil, men han vælger det paradoksalt nok fra, da han ikke længere gider at lave noget fysisk.

Idrætsidentitet

Den anden faktor, der har stor betydning for kvaliteten af tilpasningen, er idrætsidentitet, som primært S1 og S3 har på hver sin måde.

S1 har fodbolden som det altoverskyggende i sit liv. Det er umiddelbart det eneste, han er god til og som han selv synes han er god til samtidigt med at han under sin aktive karriere, stort set, er i fodboldens verden hele tiden, da han ved siden af kamp og træning også i fritiden omgiver sig med fodboldvennerne og han virker egentligt ikke til at have ret meget andet indhold i sit unge liv end fodbold.

Denne idrætsidentitet og medfølgende unidimensionalitet gør ham meget sårbar ved karriereophøret, da han pludselig ikke længere har nogle fora for eksempelvis flow, oplevelse af handlekompetence, status, opmærksomhed og følelsen af at være "unik", hvilket fører til at hans selvtillid og selvværd for en periode falder.

S3 har også en idrætsidentitet, eller mål-identitet om man vil, men denne adskiller sig dog på mange måder fra S1s, da den primært er rettet mod nogle få elementer i spillet, som målene og den opmærksomhed og status disse mål giver og ikke fodboldverdenen som helhed²⁷⁷.

Samtidigt synes der at ligge nogle helt andre psykologiske elementer til grund for den måde, S3 engagerer sig i fodbolden på og de motiver, han har for dette engagement.

Han har i modsætning til S1 ikke kun spillet fodbold, fordi det er det eneste han kan og vil, men også fordi fodbolden for ham var et forum for den opmærksomhed, anerkendelse og status, han i høj grad søger i sit liv.

Ved at både S1 og S3 tillægger den status og opmærksomhed, som de får igennem fodbolden, så stor betydning, har idrætsidentiteten altså også det aspekt og den dimension, at den har stor betydning for individets sociale konstruktion af selvet.

Dette har tilsyneladende tre årsager.

Den første er, at individet med idrætsidentitet på grund af det ensidige fokus på idrætsaktiviteten og den mulige unidimensionalitet (måske) ikke har andre områder, hvor det kan forhandle sin identitet.

Den anden er, at den sociale feedback, som, i dette tilfælde, fodboldspilleren får, er så overvældende at han ikke kan magte yderligere social forhandling af selvet.

Den tredje og sidste årsag er, at fodboldspilleren ganske enkelt er så tilfreds med den feedback, han får fra den sociale omverden i fodbolden og at den samtidigt bekræfter hans egen selvpfattelse i sådan en grad, at han ikke vil "supplere" den med andre sociale relationer, der måske vil kompromittere den identitetsfremmende feedback, han får i fodboldverdenen.

Også i forbindelse med idrætsidentitet står S2 som en modsætning til S1 og S3, da han, på trods af en meget stor kærlighed til fodbolden og dens verden samt hans åbenlyse nydelse af den status, han har i denne verden, ikke kun definerer sig ud fra fodbolden, men i stedet har mange andre ting, der betyder noget for ham og hans liv, som eksempelvis familien, venner uden for fodbolden, uddannelsen og job ved siden af fodbolden undervejs i karrieren.

277 Han nævner dog også følelsen af at være "unik", som en af gevinsterne ved at være professionel fodboldspiller.

Det at have andre interesser end fodbolden og andre kompetencer end dem, man skal have som aktiv fodboldspiller, synes også at være en vigtig faktor for kvaliteten af tilpasningen ved transition til karriereophør, hvilket S2 beviser.

For ved at have fokuseret på andre ting end fodbolden igennem karrieren har S2 fået nogle andre kompetencer, der er med til at gøre transitionen problemfri, da de gør, at han forholdsvist nemt og hurtigt finder anden beskæftigelse og andre "scener" at begå sig på i perioden efter karriereophøret.

Men andre ting end uddannelse og det at have kompetencer, der kan være anvendelige andre steder end i fodbolden, har indflydelse på de tilbud og muligheder for beskæftigelse, som de ophørte spillere har efter fodboldkarrieren.

Job og uddannelsesmuligheder i den nye tilværelse

For faktorer som rygte og image, fodboldmæssige resultater og alder har nemlig også betydning for de jobmuligheder, der er efter karrieren.

S1 fik ingen jobtilbud efter transitionen til karriereophør, men han nåede heller ikke for alvor at blive kendt i fodboldkredse ligesom han heller ikke nåede de store fodboldmæssige resultater, hvilket må tilskrives den unge alder han havde, da han måtte stoppe karrieren, da han med stor sandsynlighed ville være nået langt med det talent, han havde.

Omvendt havde hverken S2, der havde en uddannelse som journalist og var/er kendt i fodboldkredse, og S3, der havde lidt uddannelse og var/er kendt i fodboldkredse, problemer med at finde beskæftigelse. De kunne tværtimod vælge og vrage ud fra lyst, interesser og for S2s vedkommende egen magelighed.

Udover at alderen har den betydning, at jo længere en fodboldspiller bliver "i faget", jo længere tid har han til at blive kendt i en verden med stor mediebevågenhed, kan alderen også siges, at medføre en overvejende stor sandsynlighed for eksempelvis flere udviklingsmæssige erfaringer, større netværk²⁷⁸ og flere kompetencer, der ikke er afhængige af fodbolden og dermed flere mulige områder at opnå succesoplevelser og selvtilid, hvilket kan få stor indvirkning på den enkeltes selvværd og selvopfattelse efter karriereophøret.

Dette kan på sin vis siges at hænge sammen med det tidligere skrevne om idrætsidentitet, som specielt S1 og S3 havde, og den kropslige oplevelse, som alle tre cases havde ved at spille fodbold, hvor flowoplevelsen for alle casenes vedkommende var til stede, dog på lidt forskellige måder.

I deres nye tilværelser er det forskelligt, om de har fået erstattet deres fora for i dette tilfælde flow²⁷⁹.

S2 og S3 har begge via deres jobs fundet nye sfærer eller scener om man vil, hvor de kan opleve handlekompetence og få succesoplevelser, men S1 oplever det diametralt modsatte, da han i sin nye tilværelse som HF studerende hverken oplever at han skiller sig ud fra mængden eller føler sig specielt dygtig til det han laver, snarere tværtimod, hvilket er med til at forstærke hans frustrationer.

Kvalitet og omfang af social støtte og netværk

Som den fjerde af de mest betydningsfulde faktorer kommer den sociale støtte og det netværk, som på meget forskellig vis har haft stor betydning for S1, S2 og S3s tilværelse i dag.

S1s netværk er udover familien, og på grund af hans udprægede idrætsidentitet, stort set kun fra fodbolden. Men kort tid efter karriereophøret er dette fodboldnetværk praktisk talt forsvundet, da S1 ikke længere har sin daglige gang i klubben sammen med kammeraterne samtidigt med at nogle af disse bliver solgt til andre klubber og derfor kommer geografisk langt væk fra S1.

Herefter består S1s netværk primært af nogle mere flygtige bekendtskaber fra hans HF studie og disse giver ham ikke den sociale støtte, som han har behov for at komme ud af krisen.

²⁷⁸ Specielt det eksterne netværk bliver større med alder. Begrebet "eksternt netværk" uddybes senere i dette afsnit.

²⁷⁹ Eller "sus", "kick" "rush" som oplevelsen også blev benævnt i interviewene.

S2 har derimod et veludbygget netværk, som han dog selv siger ikke har haft den store betydning for ham i forbindelse med transitionen til karriereophøret, da dette har været så problemfrit og han ikke har haft behov for at "læsse af" til nogen.

Men samtidigt kan S2 dog i høj grad siges at udnytte sit netværk til at igangsætte sin nye karriere i og med at de jobs, han har haft i tiden efter fodboldkarrieren, alle kan siges at udspringe fra fodboldverdenen, hvor alle kender ham.

S3 har umiddelbart ved karriereophøret ikke et specielt godt udbygget netværk, hvilket til dels kan skyldes de mange klubsifter, han har haft i karrieren og som kan hindre opbygningen af nære relationer, som kan støtte ham i den svære tid.

Men heldigvis for ham møder han M. og hendes familie, som giver ham den betingelsesløse støtte som han har brug for og som synes at være hans redning.

Men udover dette har S3 også et andet netværk i fodbolden, som han, ligesom S2, anvender til at få job og dermed få mulighed for at komme i gang med en ny karriere i den nye tilværelse.

Ved at benytte dette andet netværk får han (langsomt) andre områder at opleve handlekompetencer på og få selvtillid på, hvilket synes meget vigtigt for ham og den situation, han befinder sig i efter sin transition til karriereophør.

Ud fra S2 og S3s erfaringer med brug af netværk, forekommer der at være et behov for at dele netværket op i to dele, nemlig et internt netværk og et eksternt netværk, med hver sin betydning samt definere disse to typer af netværk, da denne skelnen ikke er fundet nogen steder i den gennemgåede litteratur om transition til karriereophør.

Det interne netværk består af familie og nære venner og har den betydning, at man som person har nogle mennesker, der kan støtte en i eksempelvis svære tider og som man kan stole fuldstændigt på.

Et eksempel på dette er, at S3 har M. og hendes familie til at hjælpe sig igennem krisen.

Samtidigt er det interne netværk det sikre fundament i tilværelsen, som man altid kan vende tilbage til og starte op fra på ny, hvis der sker store ændringer i ens tilværelse.

Som et eksempel på dette nævner S2, at han i forbindelse med sin eneste langvarige skade i karrieren i modsætning til andre ikke oplevede en nedtur, da han havde sine børn og sin kone, som han fik mere tid til i denne midlertidige pause.

Det eksterne netværk består derimod af bekendtskaber og relationer, der bliver skabt uden for den private sfære og som eksempelvis i S2s og S3s tilfælde kan bestå af kontakter til klubber, firmaer og TV-stationer. Dette eksterne netværk har stor betydning efter fodboldkarrieren, hvor en ny karriere skal bygges op og hvor man via det eksterne netværk kan få foden inden for i nye beskæftigelsesmæssige områder, hvilket eksempelvis både S2 og S3 har gjort via deres jobs som henholdsvis informationsmedarbejder, TV-kommentator, højskolelærer og fodboldtræner for S2s vedkommende og salgschef og TV-kommentator for S3s vedkommende.

I forbindelse med det eksterne netværk er det dog nødvendigt at bemærke at det, jævnfør den tidligere diskussion af jobmuligheder, synes at være afhængig af alder, resultater samt rygte og image.

Social status og opmærksomhed

For alle tre cases vedkommende er der en form for afhængighed af medierne og opmærksomheden, som dog udmønter sig på forskellig vis og med forskellig betydning.

For S1 gør opmærksomheden og den status, han havde som fodboldspiller, at han føler sig speciel, hvilket giver ham en form for flow og tilfredsstillelse, som han savner efter karriereophøret, hvor han, som allerede nævnt, ikke længere skiller sig ud fra mængden i sin nye tilværelse som HF studerende.

For S2 er opmærksomheden omkring fodbolden og den status, han har som fodboldspiller, nogle af hoved-

årsagerne til at han spiller fodbold og han får ligeledes en form for flow på grund af disse faktorer. Han savner dog ikke opmærksomheden synderligt efter karriereophøret, men er også så privilegeret at han via sine nye jobs får opmærksomhed på anden vis i modsætning til S1. Samtidigt er hans status fra den aktive karriere endda blevet udbygget og er nu endnu større efter at han også opnåede succes i et interimistisk trænerjob i sin gamle klub.

S3 er i høj grad afhængig af opmærksomheden og sin status, som han meget bevidst om og af forskellige årsager søger. Ved karriereophøret forsvinder opmærksomheden midlertidigt, hvilket har stor indflydelse på hans krise.

Via hans nye kone og hendes familie samt hans nye job får han dog langsomt opmærksomheden tilbage og han kommer "på ret køl" igen samtidigt med at han får øjnene op for at det er muligt at opnå opmærksomhed og status på andre måder end ved at spille fodbold.

Impression management

Samtidigt med at alle tre elsker opmærksomheden og er stolte af at være fodboldspillere eller tidligere fodboldspillere taler de hverken under eller efter karrieren meget om det i kredse, hvor de ikke er kendte som fodboldspillere, hvilket har betydning i forbindelse med deres impression management.

De nævner alle tre næsten enslydende, at de i nye kredse kun fortæller/fortalte, at de er/var fodboldspillere, hvis de eksempelvis bliver/blev spurgt om deres beskæftigelse. Dette skyldes dels de fordomme mange har om, at fodboldspillere er uintelligente og dels frygten for den danske Jantelov.

Karriereudvikling

Med hensyn til karriereudviklingen virker det umiddelbart indlysende, at en lang begyndelsesfase og/eller udviklingsfase giver tid til at opnå andre ikke-fodboldrelaterede kompetencer og at den/de dermed får positiv indflydelse på kvaliteten af karriereophøret.

Men der er dog visse forbehold i denne betragtning, hvilket kommer til syne ved en sammenligning af S2 og S3, der begge har forholdsvist lange begyndelsesfaser og udviklingsfaser, men som har meget forskellige konsekvenser af ophøret.

Forskellen er dog den, at S2 har brugt den tid, der var ved siden af fodbolden i disse faser af karrieren noget anderledes end S3 i og med, at S2 eksempelvis tager en uddannelse.

Dermed kan man måske sige, at det ikke umiddelbart er længderne af faserne, men snarere prioriteringen af, hvad man laver ved siden af fodbolden i begyndelses- og udviklingsfaserne, der kan have indflydelse på kvaliteten af karriereophøret.

Et andet aspekt i denne diskussion er, at det at beskæftige sig med andre ting end kun fodbolden og ikke mindst at kunne nogle andre ting end fodbold måske er vigtigt for selve mennesket, men samtidigt kan dette måske gå udover fodboldkarrieren og dens resultater, hvilket S2 i øvrigt også nævner. Men på sin vis modbeviser S2 selv dette med sin egen historie, der indeholder både en uddannelse og gode fodboldmæssige resultater.

Omvendt er S1 et godt (om end indirekte) bevis på nødvendigheden af en vis længde på begyndelses- og udviklingsfasen, da han meget tidligt overgår til ekspertisefasen og dermed ikke har specielt gode muligheder for at fokusere på andet end fodbolden, hvilket er en stor ulempe for ham og hans situation efter karriereophøret.

På basis af caseanalyserne har forældrestøtten tilsyneladende ikke så stor indflydelse på de sportslige resultater undervejs i karrieren, men derimod i tilfælde af ufrivilligt stop, hvor forældrenes støtte, som allerede nævnt, har stor betydning.

På den anden side viser S3s historie, at forældrene, ikke overraskende, har en stor betydning i en bredere og udviklingspsykologisk forstand og at det er vigtigt med forældreopbakning med hensyn til tryghed, kærlighed og anerkendelse.

Kriselighed

De sidste ting, der skal nævnes i denne cross-caseanalyse er dels, at de to der har en ufrivillig transition til karriereophør oplever at komme ud i en krise, dels at der er ligheder i de kriser, som S1 og S3 oplever efter transitionen til karriereophør.

I begge cases virker savnet af status og opmærksomhed til at have betydning for at de overhovedet kommer ud i en krise og samtidigt har begge benægtelse af sandheden som krisestadie.

S1s benægtelse af fakta viser sig ved, at han princippet stadig ser sig selv som en god fodboldspiller og stadig bruger det som kilde til opbyggelse af selvtillid og oplevelse af handlekompetence i mangel af andre ting, der kan give ham disse.

S3s benægtelse af fakta kommer umiddelbart efter beskeden om, at han aldrig kommer til at spille fodbold igen, hvor han i første omgang nægter at tro på eksperternes besked. Denne benægtelse af fakta varer dog ikke længe, da konsekvenserne af beskeden hurtigt går op for S3.

Det at både S1 og S3 reagerer med benægtelse som det første krisestadie, kan siges at følge den tidligere beskrevne thanalogiske Stages of death model²⁸⁰, som blandt andre Ogilvie og Taylor (Ogilvie & Taylor, 1993) har beskrevet som anvendelig til at beskrive den proces, en idrætsudøver gennemgår ved transition til karriereophør.

Samtidigt kan både S1 og S3, på hver sin måde, siges at gennemgå denne models andre faser, som, kort fortalt er vrede, forhandling²⁸¹, depression og accept.

Dog er der den forskel, at S1 stadig befinder sig i en noget depressiv periode og endnu ikke er kommet til den fase i krisen, hvor han begynder at acceptere, at hans karriereophør er endegyldigt. Derimod virker S3 efter en hård periode og en depression til at have accepteret sin situation og i stedet fokuserer han nu på fremtiden.

Sammenfattende kan man sige, at følgende faktorer i denne undersøgelse har vist sig at have den primære indflydelse på kvaliteten af transition til karriereophør:

- Ophørstypen.
- Idrætsidentitet.
- Job- og uddannelsesmuligheder i den nye tilværelse.
- Kvalitet og omfang af social støtte og (internt og eksternt) netværk.
- Social status og opmærksomhed.

Ligeledes har caseanalyserne og cross-caseanalysen vist, at følgende faktorer også har indflydelse i forbindelse med transition til karriereophør:

- Impression management.
- Karriereudvikling.
- Kriselighed.

²⁸⁰ Jf. teoretisk beskrivelse side 31f.

²⁸¹ Stadierne "vrede" og "forhandling" hos S1 og S3 er ikke blevet beskrevet nærmere, da de to interviews (desværre) ikke fik spurgt yderligere ind til disse, på trods af at der var ting, der kunne indikere, at de to krisestadier var tilstedeværende hos både S1 og S3.

Analytisk generaliserbarhed

I henhold til de tidligere metodiske overvejelser omkring analytisk generaliserbarhed synes der at være stor sandsynlighed for at alle de netop nævnte primære og mest indflydelsesrige faktorer i forbindelse med kvaliteten af transitionen til karriereophør kan anses for sandsynlige og relevante for langt de fleste professionelle danske fodboldspilleres transition til karriereophør og dermed kan faktorerne og denne undersøgelses analyseresultater siges at være analytisk generaliserbare²⁸².

Denne påstand vil jeg i det følgende begrunde.

Underbyggende for påstanden er, at de tre cases var meget forskellige i deres udgangspunkt for transitionen til karriereophør med hensyn til eksempelvis alder, årsag til karriereophør, karriereudvikling, opfyldte ambitioner og berømmelse samtidigt med at konsekvenserne og kvaliteten af deres transition til karriereophør også var meget forskellige ("mild" krise, "rebirth", depression).

Ved at være så forskellige kan de tre cases derved siges at dække et bredt spektrum af sandsynlige udfald ved transitioner til karriereophør i dansk professionel fodbold.

Som understregning af denne påstand kan de to cases S2 og S3 siges at være repræsentanter for de umiddelbart forventelige yderpunkter i forbindelse med kvaliteten af transitionen til karriereophør, da de på hver sin henholdsvis meget positive ("rebirth"/S2) og meget negative (depression/S3) facon viser, hvor vigtige de netop nævnte faktorer er og hvor stor indflydelse disse faktorer har på kvaliteten af karriereophøret.

Men på trods af at S2 og S3 har så forskellige historier, er alle ovennævnte faktorer, på forskellig vis, nævnt som værende betydningsfulde i begge cases og derfor kan resultaterne fra denne undersøgelse med stor sandsynlighed betragtes som værende vejledende for, hvad der kan ske i en anden, men lignende situation²⁸³.

Ligeledes er denne undersøgelses fund af de faktorer med den primære indflydelse som ophørstype, idrætsidentitet, job og uddannelsesmuligheder i den nye tilværelse og social status og opmærksomhed blevet beskrevet i store dele af den eksisterende forskning, der omhandler transition til karriereophør og som tidligere er blevet beskrevet i denne undersøgelse²⁸⁴.

Samtidigt har denne forskning også beskrevet vigtigheden af, at den sociale støtte og netværket har en vis kvalitet og et vist omfang, uden dog at have skelnet mellem et internt netværk og et eksternt netværk og de forskelle, der er mellem disse to former for netværk²⁸⁵.

Ved at disse faktorer tidligere er blevet beskrevet i andre forskningsprojekter øges sandsynligheden for, at de kan være vejledende for, hvad der kan ske i andre spilleres transitioner til karriereophør og dermed at være analytisk generaliserbare, yderligere.

Med hensyn til de tre indflydelsesrige faktorer impression management, karriereudvikling og kriseligheder, der blev beskrevet i cross-caseanalysen, er disse ikke fundet beskrevet noget steds i den eksisterende forskning omhandlende transition til karriereophør²⁸⁶, hvilket umiddelbart kan have to årsager.

Dels er langt de fleste af de eksisterende undersøgelser om emnet kvantitative, hvilket, som allerede beskrevet²⁸⁷ ikke levner plads til individuelle detaljer, som eksempelvis hvordan et individ udøver impression management eller hvordan en eventuel krise, der er udløst af transitionen, forløber.

Disse individuelle detaljer er blevet beskrevet i denne undersøgelse, da den er kvalitativ og har empirisk fundament i dybdegående interviews.

Samtidigt har ingen af de fundne og beskrevne forskningsprojekter beskrevet emnet ud fra de tre teoriområder, der er blevet anvendt i denne undersøgelse og derfor har ingen, naturligt nok, fundet og beskrevet nogle sammenhænge mellem karriereudvikling, transition til karriereophør og de psykologiske og sociale konsekvenser af dette karriereophør.

²⁸² Jf. teoretisk beskrivelse side 19.

²⁸³ Jf. definitionen af "analytisk generaliserbarhed" side 19.

²⁸⁴ Se afsnittet "Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes".

²⁸⁵ Jf. egen definition af disse to former for netværk på side 101.

²⁸⁶ Se afsnittet "Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes".

²⁸⁷ Se side 45.

På trods af denne manglende underbygning fra den eksisterende forskning kan de tre beskrevne faktorer dog også siges at være analytisk generaliserbare, om end begrundelserne for denne påstand er noget forskellige.

Faktoren impression management kan siges at være analytisk generaliserbar, da S1, S2 og S3, (naturligvis) helt uafhængigt af hinanden, kommer med næsten enslydende forklaringer om, at man ikke altid kan anvende fodbolden til impression management, da denne individuelle selvfremsstilling ofte vil blive mødt af fordomme og/eller jantelovsprægede opfattelser fra den sociale omverden.

At karriereudviklingen er analytisk generaliserbar synes også åbenlyst, da de tre cases på hver sin måde viser, hvor stor en indflydelse deres karrieres udvikling og varigheden af henholdsvis begyndelsesfasen, udviklingsfasen og ekspertisefasen har haft for konsekvenserne af transitionen til karriereophør.

At den sidste indflydelsesrige faktor, kriseligheder, kan betragtes som værende analytisk generaliserbar, kan umiddelbart siges at være lidt mere tvivlsomt, da denne faktor kun er underbygget og beskrevet i forbindelse med analysen af S1 og S3.

Men samtidigt er det, at der opstår krise efter en ufrivillig transition til karriereophør beskrevet mange steder i den eksisterende litteratur om emnet og derfor kan der ikke være tvivl om, at denne del er analytisk generaliserbar.

At der er ligheder i de kriser S1 og S3 har, synes der heller ikke at være tvivl om og da dette underbygges af blandt andet Stages of death modellen udviklet af Kübler-Ross²⁸⁸, må det anses for overvejende sandsynligt, at disse stadier kan opstå i forbindelse med andre spilleres eventuelle kriser efter transition til karriereophør og derfor må kriselighederne også anses som analytisk generaliserbare.

Til at opnå denne generelle analytiske generaliserbarhed skabte de tre primære teoriområder et meget anvendeligt teoretisk fundament for denne undersøgelse og dens emne.

Blooms Karriereudviklingsteori blev anvendt på en lidt anden måde end den oprindeligt var fremstillet til, da den i denne undersøgelse primært blev anvendt til at skildre den menneskelige udvikling igennem karrieren i stedet for udelukkende at koncentrere sig om den "faglige" kompetenceudvikling som den oprindeligt var rettet imod.

Dette betød blandt andet, at brugen af teorien i denne undersøgelse ikke på samme måde viste at eksempelvis opbakningen fra forældre og forholdet til træneren var essentiel for opnåelse af resultater, hvilket heller ikke var en del af denne undersøgelses intentioner.

I stedet kunne Karriereudviklingsteorien underbygge vigtigheden af støtte fra eksempelvis familie i forbindelse med udviklingsfasen og selve transitionen til karriereophøret ligesom brugen af teorien også viste, at de forskellige stadiers længde og indhold har betydning for eksempelvis at opbygge andre kompetencer end de der anvendes i fodbolden.

Via Taylor og Ogilvies Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes blev det teoretiske afsnit om Transition til karriereophør dækkende over formentligt alle faktorer, der synes relevante at undersøge i forbindelse med emnet og modellen viste sig at være meget anvendelig.

Meget anvendelig var også Stelters Selvteori og denne anvendelighed blev øget yderligere med de modifikationer og tilføjelser der blev lavet på den oprindelige teori.

Dette betød at teorien var meget velegnet til at beskrive de psykiske, sociale og identitetsmæssige konsekvenser af et individs transformation fra en livsperiode til en anden i forbindelse med transitionen til karriereophør.

Perspektivering

Hvad bliver der gjort?

Udover at undersøge de konsekvenser en transition til karriereophør kan have for en professionel fodboldspiller samt hvilke faktorer der før, under og efter transitionen til karriereophør synes at have betydning for tilpasningen til livet efter den aktive karriere synes det i forbindelse med denne undersøgelse også relevant at undersøge, hvad der egentligt bliver gjort for de professionelle fodboldspillere for at forberede dem til karriereophøret og for at hjælpe dem i tiden efter.

I forbindelse med dette er det primært interessant og relevant at se på, hvad Dansk Boldspil-Union, klubberne samt spillernes egen organisation, Spillerforeningen, gør for spillerne, da disse tre som henholdsvis overordnet organisation, arbejdsgiver og fagforening kan siges at have stor indflydelse på den enkelte fodboldspillers situation under og efter karrieren.

Dansk Boldspil-Union

En organisation inden for dansk fodbold, der kunne tænkes at have og tage et ansvar for spillerne undervejs i karrieren og efter denne, er Dansk Boldspil Union.

DBUs umiddelbare holdning til, om de har og tager ansvar for de ældre spillere, der stopper, er ifølge sekretær for DBUs A-landshold, Simon Rasmussen²⁸⁹:

"... vi har ikke noget umiddelbart ansvar overfor spillerne, idet de jo i en meget kort periode af deres karriere er beskæftiget med landsholdsfodbold. Hvis du antager, at en landsholdsspiller i snit er med i 25 landskampe og de i den forbindelse er samlet omkring 5 dage, vil det sige, at DBU kun har med den enkelte spiller at gøre i omkring 125 dage i et helt karriereforløb".

I stedet henviser DBU til Spillerforeningen vedrørende forberedelse til et karriereforløb efter tiden som fodboldspiller.

Ansvarlig for det senere beskrevne ITU-projekt og træner for DBUs U-21 hold Flemming Serritslev uddyber dette synspunkt:

"Det er korrekt, at vi ikke tager så stort et ansvar for A-landsholdsspillere, der stopper karrieren. Derimod tager vi et stort ansvar for de unge spillere i DBU regi i erkendelse af, at der trods alt ikke er så mange, der tjener så meget i deres karriere, at de kan leve af det. Blandt andet derfor har vi opstartet ITU-projektet, der i høj grad tager ansvar for de unge spillere ved at fokusere på de unges spilleres uddannelse og ved at give dem et sikkerhedsnet, hvis de ikke slår igennem for alvor".

Med hensyn til disse yngre spillere har DBU to projekter i gang, som fokuserer på udviklingen af de bedste ungdomsspillere i Danmark²⁹⁰.

Den 1. januar 1994 indledte Team Danmark og DBU et samarbejde om en årlig fortløbende uddannelse af de bedste ungdomsspillere i lokalunionerne og DBU, udført efter en, af DBU udarbejdet, træningsplan. Dette samarbejde fik navnet "Struktureret talentudvikling for herre-ungdomsspillere under 19 år".

Uddannelsen er for spillere i alderen fra 13 til 18 år og forestås af lokalunionerne i et samarbejde med Team Danmark og DBU.

Baggrunden for iværksættelsen af dette projekt var "ønsket om at koordinere og videreudvikle den talentudvikling, som i mange år var udført i klubberne og lokalunionerne, så spillere, klubber, trænere, lokalunioner og landsholdene kunne bevidstgøres om en hensigtsmæssig og målrettet sammenhæng i det arbejde, der bliver udført for de bedste spillere".

Dette skulle sikre, at der var en træningsmæssig og tidsmæssig "rød tråd" mellem arbejdet i lokalunionerne og DBU, således at de unge spillere ikke blev udsat for en for stor fysisk og tidsmæssig belastning i for-

²⁸⁹ Ifølge interview 11/7 2002.

²⁹⁰ Ifølge interview 8/8 2002 med Landsholdsskriver for U 20 og U 21 holdene, Christian Bordinggaard samt udleveret materiale fra DBU. Dette materiale er anvendt som kilde til følgende beskrivelse af projekterne "Struktureret talentudvikling for herre-ungdomsspillere under 19 år" og "Integreret talentudvikling for herre-ungdomsspillere".

bindelsen med deres fodbold.

I forlængelse af projektet "Struktureret talentudvikling" startede DBU, Divisionsforeningen og Team Danmark i august 2000 et projekt med navnet "Integreret talentudvikling for herre-ungseniorspillere (ITU)", der skulle fungere som et tilbud om samarbejde med nogle udvalgte klubber i Danmark, nemlig de der i forvejen uddanner de på landsplan formodede bedste ungseniorspillere og som tager udgangspunkt i den daglige træning i klubberne²⁹¹.

Dette samarbejde skal styrke talentudviklingen for spillere mellem 18 og 21 år og "sikre og forbedre den fodboldmæssige udvikling af de spillere som vurderes til i kraft af deres fodboldfærdigheder at være i stand til at højne niveauet i dansk fodbold, såvel nationalt som internationalt".

Projektets formål er som følger:

- At styrke talentudviklingen med hensyn til kvalitet, sammenhæng og alsidighed.
- At styrke samarbejdet mellem klubberne, Divisionsforeningen, Team Danmark og DBU omkring udviklingen af de bedste ungseniorspillere.
- At sikre at talentudviklingen tilgodeser den enkelte spillers behov for rådgivning, vejledning og støtte med hensyn til såvel fodboldmæssig udvikling som civil uddannelse.
- At sikre uddannelse og udvikling af fuldtidsansatte ungseniortrænere.

For at nå disse mål koncentrerede projektet i de første par år sig udelukkende om trænerne for de ungseniorspillere, som vurderes til at have potentiale til at nå det højeste niveau. Dette valg blev taget dels fordi behovet for kvalificerede trænere vurderes som størst i forbindelse med spillernes overgang fra ungdomsfodbold til seniorfodbold, og dels fordi projektet "Struktureret talentudvikling" i det grundlæggende arbejde allerede har krævet mange ressourcer for at videreføre udviklingen af spillerne i de såkaldte aldersgrupper D og E (16-18-årige)²⁹².

I forbindelse med ITU-projektet har klubberne mulighed for at ansøge om økonomisk støtte²⁹³ til at fuldtidsansatte kvalificerede trænere til ungseniorspillerne. Desuden vil DBU arrangere videreuddannelse for trænerne.

Kriterierne for at modtage støtte er primært at klubben, der søger, har deltaget regelmæssigt med hold i Ungdoms-DM samt haft spillere, som har deltaget på DBUs forskellige landshold. Samtidigt skal klubberne oplyse DBU om forhold omkring blandt andet målsætninger for arbejdet med aldersgruppen, hvem der er med i truppen, træningsfaciliteter, specialtrænere, sundhedsteam, kampe, samt udviklingsplan for hver enkelt spiller i forhold til civil uddannelse²⁹⁴.

Hvad angår de unge og mest talentfulde spillere har DBU et samarbejde med Team Danmark omkring den tid, hvor den aktuelle landsholdsspiller er aktiv på et deres ungdomslandshold, som gør, at han kan få et længere uddannelsesforløb eller civil uddannelse, som det er skrevet i formålene med projektet²⁹⁵.

Dette længere uddannelsesforløb bestod indtil opstarten af ITU-projektet primært af, at de bedste spillere havde muligheden for at tage eksempelvis en 4-årig gymnasieuddannelse i stedet for den normale tidsramme på 3 år eller en HH på 3 år i stedet for 2.

Dette tilbud viste sig, ifølge Christian Bordinggaard, ikke at være godt nok for mange spillere, da profilen på en ung spiller på topniveau og kravene til denne i dag er en helt anden end den var for bare få år siden. Derfor har DBU udover dette tilbud forsøgt at gøre uddannelsesstilbudene mere fleksible ved at spillerne nu

291 8/2 2003 var følgende 10 klubber med i ITU-samarbejdet: AaB, AB, AGF, B 93, FC København, Køge, OB, Vejle, Farum og Esbjerg.

292 For en samlet skitse af DBUs Landsholds- og udviklingskoncept se bilag 4.

293 Det maksimale der kan søges er 300.000,- kr. pr. år pr. klub. Projektets samlede økonomiske udgifter deles ligeligt mellem Divisionsforeningen, Team Danmark og DBU. De for klubberne øvrige udgifter for at deltage i projektet afholdes af klubberne selv.

294 For den ordrette og officielle udformning af kriterierne se bilag 5.

295 En af Team Danmarks betingelser for at gå med i denne del af DBUs elitearbejde, var at DBU også har tager sociale forpligtelser overfor de involverede spillere, da dette står i Elieloven, som Team Danmark skal leve op til. I samme lov står der, at de udover Team Danmark har inde i deres bruttotrupper skal være i et uddannelsesforløb og have lagt nogle planer for fremtiden.

også kan tage enkeltfag, PC-kørekort og lignende eller ved at de har mulighed for at arbejde i det civile erhvervsliv. Det vigtigste for DBU er, at spillerne laver noget andet end kun at spille fodbold.

Som en del af samarbejdet med Team Danmark skal DBU mindst hvert halve år lave en oversigt til Team Danmark over de spillere, der er i deres regi. Denne oversigt skal beskrive, hvad spillerne har lavet og laver rent civilt og uddannelsesmæssigt.

For at DBU og Team Danmark kan checke om spillerne laver det de skal, har de spillere, der er med i ITU-projektet, en dagbog, hvor de skal notere alt, hvad de laver om dagen, det vil sige hvornår de var i skole, hvornår de trænede og hvad de lavede til denne træning, lektielæsning, skadesbehandling og lignende.

Denne dagbog kontrollerer DBU 4 gange om året for at sikre, at spillerne nu også lever op til projektets krav og eksempelvis får en uddannelse ved siden af fodbolden.

For ligeledes at sikre at spillerne kan passe deres respektive civile uddannelser har DBU også den politik, at de ser bort fra spillere, der er inde i en travl periode med deres uddannelse, eksempelvis i forbindelse med eksamen, og som derfor får den tid til rådighed, som uddannelsen kræver.

Klubberne

I Superligaklubben AGF har ITU-træner Hans Petersen²⁹⁶ den holdning, at tiden efter karriereophøret primært er spillernes eget ansvar. Han siger:

"Spillerne har megen fritid og hvis de udnytter den ordentligt, så kan de godt tage noget uddannelse, sådan at de står godt rustet bagefter (...) men vi prøver da hjælpe dem, så godt vi kan".

Nogle af de tidligere spillere klarer selv at finde ny beskæftigelse, fordi de allerede har en uddannelse og kan fortsætte i den branche, de er uddannet i. Der er dog stor forskel på behovene hos de spillere, der holder op og for de, der ikke umiddelbart kan finde beskæftigelse selv, går klubben ind og hjælper dem til et job, hvorefter det er spillernes eget ansvar at udføre det. Hans Petersen forklarer:

"Hvis det er nødvendigt i nogle tilfælde og folk de spørger, så forsøger vi selvfølgelig. Så sender vi en melding ud til vores erhvervsklub²⁹⁷ om, at nu er der en, der har brug for et job og så går der normalt ikke ret lang tid, før vi har nogle jobtilbud".

Som et eksempel på dette nævner Hans Petersen to tidligere spillere, der efter endt karriere er blevet ansat i et transportfirma ejet af et bestyrelsesmedlem i klubben²⁹⁸.

Et andet eksempel på klubbens hjælp til ophørte spillere er, at der for nyligt kom en spiller hjem fra udlandet, der før sin udlandskarriere havde spillet i AGF. Han blev hjulpet til at få en kontakt med til et firma, der gerne ville ansætte ham samtidigt med at klubben tilbød ham et job som træner.

Udover hjælp til at finde beskæftigelse til ophørte spillere har der i AGF på Spillerforeningens foranledning været afholdt et møde, hvor Spillerforeningen repræsenteret ved Allan Reese og Cultivator repræsenteret ved Michael Stensgaard præsenterede de muligheder, spillerne har ved at bruge Spillerforeningen og Cultivator²⁹⁹.

Ligeledes skal det nævnes at AGF, ifølge sportslig administrator Ole Hall, ingen faste procedurer har omkring begreber som forsikring, pensioner og lignende i forbindelse med kontraktforhandlinger.

Dog har klubben haft spillere, der ved kontraktforhandling beder om, at der tegnes en større forsikring på dem, hvilket klubben i et vist omfang forsøger at imødekomme.

Klubbens spillere er dog informeret om forsikringsordninger og pensionsordninger via Spillerforeningen.

Angående de unge spillere har AGF 10 ITU-spillere, der træner 6-7 gange om ugen og spiller 1-2 kampe om ugen.

²⁹⁶ Hans Petersen er fuldtidsansat som ITU-træner i AGF. Interviewet er lavet 27/7 2002.

²⁹⁷ AGF har pr. 8/2 2003 ifølge www.AGF.co.dk 1 Hovedsponsor, 8 Eksklusivsponsor, 12 Guld sponsorer, 16 Sølvsponsor, 117 Erhvervsklub sponsor og 18 Cityklub sponsor. Disse sponsorer kan sige at dække alle spektrere af arbejdsmarkedet.

²⁹⁸ Som en lille sidebemærkning kan det siges, at dette tilbud ikke kun gælder tidligere spillere. Da AGF i år ansatte en holdleder på fuld tid, blev han lovet, at han ved utilfredshed med jobbet som holdleder eller ved uenighed med klubben, kunne få job hos en af klubbens sponsorer.

²⁹⁹ Disse muligheder bliver uddybet senere i denne perspektivering.

Udover de sportslige forpligtelser og diverse krav der, som tidligere nævnt, skal opfyldes, har AGF et tæt samarbejde med en erhvervsvejleder, som dels er ansat hos Århus Kommune og dels ansat på den lokale skole, Rundhøjskolen, der i øvrigt også har en 10. klasse, som AGF samarbejder med.

Denne studievejleder har til opgave at vejlede ITU-spillerne i hvilke fag, de skal tage for at bygge en uddannelse op til senere. Det kan eksempelvis være uddannelser på Handelsskolen, Århus Købmandsskole eller være enkeltfag på Voksen Uddannelses Center (VUC), som nogle af de nuværende ITU-spillere er i gang med.

Som eksempel på hverdagen for en ung spiller, der spiller topfodbold og tager en uddannelse ved siden af, siger Hans Petersen:

"Vi har en spiller, K. K., som er med, stort set hver gang vi træner. Han spiller på vores Danmarksseriehold, men er formentlig en kommende førsteholdsspiller. Han passer sin skole. Nu bor han meget tæt her på AGF, så han kører ned til Viby og går i skole, tager 1 time og så møder han her til træning klokken 10.00, træner med os fra 10.00 til 11.30, så tager han ned i skolen igen, kommer igen her klokken 14.00 og træner fra 14.30 til 16.00. Og det administrerer han helt strålende. Og så lægger skolen skemaet efter det, så det passer!".

Til de ITU-spillere, der ikke er så bogligt stærke og interesserede er situationen lidt mere problematisk, da det umiddelbart er svært at kombinere en fysisk håndværkeruddannelse som tømrer eller murer med en tilværelse som professionel fodboldspiller. I stedet giver AGF dem mulighed for eksempelvis at få et stort kørekort eller tage et grønt bevis på Landbrugsskolen eller andre lignende tilbud.

Hans Petersen giver dog følgende eksempel på en spiller, der kombinerer håndværkeruddannelse og topfodbold:

"Vi har faktisk et meget godt eksempel på én, som er i stand til at kombinere de to ting, nemlig at være håndværker og vær topspiller. Han spiller ikke på vores førstehold lige nu, han hedder J. K., men han er ITU-spiller, han er kun 19 år, og han spiller på vores Danmarksseriehold. Han er meget meget flittig til at træne med Superligaholdet, fordi han er ansat hos sin far, i sin fars firma, så han kan få fri lige så tit det skal være. Men det som er det rigtigt gode ved det er, at selvom J. K. tit får fri til at spille fodbold, så har han faktisk de to gange, han har været oppe til prøve i Murerfag på Teknisk Skole, fået 11. Så han kan kombinere det".

I tilfælde af at ITU-spillerne ikke passer deres respektive uddannelser, giver den pågældende uddannelsesinstitution AGF besked, hvorefter spilleren af klubben bliver gjort opmærksom på vigtigheden af at passe sin uddannelse³⁰⁰. Hans Petersen:

"Vi er i AGF interesseret i, at de bliver hele mennesker med andre interesser og synsvinkler på livet end dem, de får på fodboldbanen og disse interesser må gerne have emner, de kan bruge, når fodboldkarrieren stopper. Vi ser også sådan på det, at hvis deres karriere stopper i en tidlig alder, eksempelvis umiddelbart efter ITU-tiden, så har de god tid til at tage en uddannelse".

Hans Petersen pointerer dog, at der hos AGF er meget få eksempler på, at en ITU-spiller ikke følger sin undervisning. Det er sket tre gange, at en spiller har valgt at springe fra en uddannelse og disse tre spillere er alle blandt dem, der nu tager enkeltfag på VUC.

I en anden Superligaklub, FC København, har man den holdning, at man hovedsagligt har interesse i spillerne, mens de er i klubben, men at man i nogle tilfælde går ind og hjælper spillere, der stopper. Sportsdirektør Niels-Christian Holmstrøm siger³⁰¹:

"Vi beskæftiger os primært med spillerne, mens de er hos os. Man kan sige, at branchen jo er karakteriseret ved, at spillere er ansatte på tidsbestemte kontrakter og deres aflønninger afspejler for så vidt også det faktum, at de er højere lønnet end gennemsnittet af deres kammerater i samme aldersgruppe og samme uddannelse eller ingen uddannelse kan man sige. Men generelt er branchen karakteriseret ved korttidskontrakter. Det vil sige, man har generelt en højere løn, men at man så selvfølgelig har den usikkerhed, at man kan risikere, at ens kontrakt ikke bliver forlænget eller man skal ud og søge nyt arbejde et andet sted. (...) Det er ikke klubbens primære ansvarsområde, hvad der sker efter karrieren. Hvis det var det, ville vi ansætte folk som funktionærer, så jeg har ingen dårlig samvittighed og heller ikke nogle skrupler. De er en del af den vedtagne virkelighed og alle kender præmisserne og jeg tror ikke, at spillerne ville bytte for en lavere, for den samme livstidsløn var jeg lige ved at sige. Problemet er ikke voldsomt stort og det er ikke vores problem, men derfor ...det betyder jo ikke, at vi ikke skal tage os af det alligevel".

³⁰⁰ I udenlandske klubber som AJAX Amsterdam og Girondins de Bordeaux, der begge ejer såkaldte fodboldakademier, har man den politik, at spillere, der ikke passer deres skole eller opfører sig dårligt i skolen, bliver udelukket fra træning og kamp. Hvis spilleren befinder sig forbedret, bliver hans kontrakt med klubben ophævet. Chaplin & Frandsen, 2002.

³⁰¹ Interviewet blev lavet 29/7 2002.

En af måderne FC København forsøger at hjælpe ophørte spillere er ved at indføre en forsikring mod utidigt karriereophør i spillerens kontrakt undervejs i spillerens aktive karriere, hvilket klubben gør i alle spillerkontrakter. Dette er en overenskomstmæssig forsikring, som er beregnet til, at spilleren får en engangssum på minimum 500.000,- kr. ved karriereophør, som kan bruges til at gå i gang med en uddannelse, starte for sig selv eller give spilleren lejlighed til at spore sig ind på arbejdsmarkedet.

En anden måde FC København forsøger at forberede spillerne på tiden efter fodbolden er, at de undervejs i deres karriere og mens de har kontrakt med klubben, har lov til at tage en uddannelse. Niels-Christian Holmstrøm siger:

"Vi har den politik her i firmaet, at uanset om vores spillere er fuldtidsprofessionelle, så tilskynder vi dem til det, hvis de har lyst til at læse ved siden af. Vi har en del spillere, som har læst både på Handelshøjskolen, Niels Brock og på Universitetet og gør det, mens de går herude. T.T. var næsten færdig som Cand. Mag. i samfundsfag og N. J. læste matematik. (...) Jeg har et par stykker, der læser økonomi og jeg har en spiller R. P., der så sent som i går spurgte mig om ...han ville gå i gang med at læse noget filosofi på Universitetet. Interessen og fagene spænder vidt og det har aldrig forhindret nogle i at spille godt fodbold, at man er under en bog en gang i mellem".

Niels-Christian Holmstrøm er dog ikke så bekymret for fremtiden for de spillere fra klubben, der er stoppet. Han siger:

"For det første har de fordelene af, at mange af dem er kendte i lokalmiljøet og mange af dem meget kendte. De har også erhvervet sig nogle egenskaber, HAR nogle egenskaber eller har udviklet yderligere nogle egenskaber i forbindelse med deres topidræt. De kan møde til tiden, at de kan levere en præstation, at de kan forstå en besked og så mange andre ting som er udmærket på arbejdsmarkedet, så jeg vil tro, at det vil være meget NEMT for de fleste af dem at finde arbejde så....Jeg plejer at sige, at eliteidræt skaber ikke sociale tabere, i værste udskyder de det tidspunkt, de ellers ville være blevet det på".

Samtidig har FC København som AGF også ansat nogle få tidligere spillere i deres organisation. En spiller, L.H., har fået en uddannelse som salgsmedarbejder efter ophøret og er ansat i klubbens salgsafdeling med ansvar for sponsorkontrakter.

En anden spiller, C.V.J., har efter sit ophør fået en uddannelse som Elitetræner, med kursusudgifterne betalt af klubben og er nu ansat som assistenttræner på klubbens Superligahold, mens den tredje og sidste tidligere spiller, som FC København har i sin organisation er M. M. N., der er ansat som Team manager med ansvar for en lang række praktiske opgaver i forbindelse med Superligaholdet, som eksempelvis boligspørgsmål, udenlandske spilleres opholdstilladelser udover at han er kontaktperson til klubbens produkt-sponsorer.

Selvom holdningen er, at man ikke umiddelbart tager ansvar for ophørte spillere har Niels-Christian Holmstrøm dog ét eksempel på en ung spiller, der på grund af et ufrivilligt ophør får hjælp fra klubben. Han siger:

"Man kan sige, at det er et stort traume for en ung spiller, som på grund af en skade kommer ud for et karrierestop. Vi har et eksempel med en spiller, der som 22-årig ikke kunne spille videre på grund af en skade. Det vi gør er, at vi for det første fører en sag for ham mod forsikringselskabet for at skaffe ham nogle penge, som vi synes han er berettiget til. For det andet er det sådan, at selvom han var skadet, lavede vi en lidt længere aftale med ham, sådan han får en vis pengesum de første 2-3 år og derudover har vi hjulpet ham med hensyn til at vælge studie, sådan at han kunne blive fritstillet med henblik på at læse på fuld tid. Så man kan sige, det er det vi kan gøre og vi kan også hjælpe ham eller andre til at få en snak med folk, enten uddannelsesvejledere eller studievejledere eller erhvervsvejledere med henblik på, hvad han skal tage sig til, "hvad kan jeg gøre og hvor ligger min anlæg, muligheder og interesser?"".

Men som Niels-Christian Holmstrøm slutter denne del af interviewet af med, er klubbens generelle til de netop beskrevne emner følgende:

"Så det er sådan set hvad VI gør, men som jeg startede med at sige, det er ikke vores primære....det har ikke vores primære opmærksomhed, men vi har ...vi hjælper gerne og har også noget erfaring her i firmaet på flere personer, der gør, at vi kan støtte op om sådan nogle tilfælde, men som sagt det er en del af gamet i denne her branche".

FC København er som AGF med i ITU-projektet og har for tiden 10 ITU-spillere, der træner 6-8 gange om ugen og spiller 1-2 kampe om ugen og som for de flestes vedkommende er fuldtidsansatte.

Angående disse spilleres uddannelse siger Niels-Christian Holmstrøm:

"Der er nogle enkelte, der læser. Vi tilskynder generelt vores unge mennesker til at tage en ungdomsuddannelse. Det mener vi også

er en god ballast, netop med henblik på det her, hvis fodboldkarrieren kikser. Hvis man kan gå ind i en kontrakt på fuld tid, så foretrækker vi, at de har en ungdomsuddannelse som ballast. Det er klart, at der er nogle af dem, hvor vi har måtte sige til dem, efter grundige drøftelser med deres forældre og dem selv, at det nok var en god ide at de droppede ud eller ikke gik i gang med det. Vi har haft én, der var i tømrerlære og én, der var murersvend og at gå på stilladser en hel dag, inden man skal til fodboldtræning, det er ikke lige sagen. (...) Hvorimod de der har gået på gymnasier eller på handelsskoler, dem giver vi muligheder for at "fleksibilisere" omkring træningen, sådan at de kan blive færdige, de kan gøre deres ungdomsuddannelse færdig og få det stykke papir. Det er vores politik på det område".

Udover dette har klubben i samarbejde med den ene af moderklubberne KB etableret et projekt, der hedder Lektieværkstedet, som omhandler både de bedste juniorer, ynglinge samt klubbens ITU-trup. I dette Lektieværksted er der to gange om ugen en lærer til stede og der er computere fast stillet op i et lokale. Dette blev etableret, så de unge spillere havde mulighed for at komme direkte efter skole og læse lektier inden de går til træning. Formålet med dette tiltag er ifølge Niels-Christian Holmstrøm:

"Det er alt sammen et forsøg på at styrke mulighederne for at kombinere fodbold og uddannelse, mens de er på ungdomsuddannelser, for ellers ender det jo ofte med, at de kommer for meget bagud og ikke får læst og ikke får passet skolen og det ene og det andet. Vi er også med til at give dem noget ekstraundervisning, hvis det er nødvendigt i nogle fag. Så vi har konkret gjort nogle tiltag på det område. Jeg tror, vi er en af de få klubber, der har sådan et lektieværksted, faktisk".

I modsætning til AGF har klubben sanktioner overfor unge spillere, der ikke passer skolen:

"Vi har da for et par år siden 2 unge mennesker, der ikke kom med på en træningslejr, fordi de ikke passede deres skole og for et år siden, havde vi to, der kun var med på halvdelen af vores træningslejr i Sydafrika, fordi de skulle hjem og passe deres gymnasium".

Spillerforeningen

Spillerforeningen har for at hjælpe spillerne til en ny karriere efter fodbolden fra 2. maj 2002³⁰² taget to initiativer, nemlig i samarbejde med Rådgivende Sociologer at oprette testen "Min næste karriere" på deres egen hjemmeside³⁰³ samt ved, via en samarbejdsaftale med firmaet Cultivator, at tilbyde karriererådgivning³⁰⁴.

"Min næste karriere" anbefaler Spillerforeningen ifølge Mads Øland, at medlemmerne benytter "fra tid til anden" i løbet af karrieren, mens spillerne får anbefalet at få skrevet en karriererådgivningspakke ind som en del af deres kontrakt med en klub fra de er omkring 25 år.

Testen "Min næste karriere" er et interaktivt spørgeskema, der er udviklet ud fra erfaringer med lignende projekter i andre erhverv og i samarbejde med nuværende fodboldspillere og som har til formål at hjælpe fodboldspillerne til en lettere overgang til et nyt erhverv efter karriereophøret.

Dette sker ved, at man efter at have gennemgået skemaet³⁰⁵ får en vurdering af ens situation eller kompetencer på de ti forskellige områder, testen omhandler og ud fra dette får man at vide om der er nogle områder, hvor man skulle tænke på at udvikle sine kompetencer eller eventuelt overveje en rådgivningssamtale.

Hensigten med denne vurdering er, at spilleren sættes i stand til at systematisk at tænke over sin situation samt får en mulighed for at udforske sine muligheder, styrker og ressourcer.

Det vil sige, at spilleren ved hjælp af testen får et indblik i sine kvalifikationer og ressourcer³⁰⁶, kommer til at tænke på og planlægge sin næste karriere³⁰⁷ samt tænke over konsekvenserne og mulighederne af de valgte handlinger³⁰⁸.

Dermed skal testen fremme spillerens "tankevirkosomhed" omkring sin fremtid og en tilværelse med en anden type job efter fodboldkarrieren, men samtidig skal testen også være en form for "appetitvækker" til øget interesse i fremtidigt karrierevalg og eventuelt karriererådgivning hos Spillerforeningens anden samarbejdspartner Cultivator, der også bruger testen som kilde til baggrundsviden om den pågældende spiller.

302 Internet-delen med Min næste Karriere og Spillerforeningens Career Arena er under stadig udvikling.

303 www.spillerforeningen.dk

304 Følgende afsnit er skrevet ud fra artiklerne "Min næste karriere" og "Karriererådgivning hos Cultivator" i Spillerforeningens nyhedsbrev nr. 1. maj 2002 og fra samtaler med Spillerforeningens direktør Mads Øland, Spillerforeningens kontraktforhandler Allan Reese samt Cultivators konsulent Michael Stensgaard.

305 Der bliver i testen stillet spørgsmål ud fra følgende overordnede emner: Fremtidsdrømme og mål, Evner og færdigheder, Udvikling, Motiverne bag din næste karriere, Mål din egen personlige gennemslagskraft, Tager du ansvar?, Kontakt til andre, Usikkerhed, Muligheder og udfordringer ved at afslutte fodboldkarrieren samt Job i eller uden for sportsverdenen?

306 "Hvad kan jeg?" og "Hvad står jeg for?" ifølge artiklen.

307 "Hvad vil jeg kunne?" ifølge artiklen.

308 "Hvad vil jeg mere konkret gøre i den nærmeste fremtid?" ifølge artiklen.

Det karriererådgivningstilbud fra Cultivator, man som medlem af Spillerforeningen har adgang til at købe, består af tre elementer: Spillerforeningens Career Arena, en Rådgivningspakke og en Intensivpakke.

Førstnævnte er en internetplatform tilgængelig via den tidligere nævnte hjemmeside, hvorfra man blandt andet kan få adgang til sit eget trænings- og handlingsplan, debatforum til brug for spillernes erfaringer, sprogkurser og PC-kørekort.

Herudover får man via abonnementet i Career Arenaen også adgang til seminarer med personligheder fra forskellige brancher og erhverv samt praktikophold i virksomheder med henblik på, at man på denne måde får inspiration til fremtidige karrieremuligheder og senere måske kan få job i den pågældende virksomhed.

Rådgivningspakken er en lidt dybere og individuelt tilpasset rådgivning. Den har følgende formål:

- At spilleren får succes i karriereskiftet fra fodbold til erhvervsliv.
- At spilleren vælger den rette karrierevej - og ikke nødvendigvis den nemme.
- At spilleren bliver motiveret og får støtte gennem hele rådgivningsforløbet.
- At spilleren opnår succesfulde resultater i forhold til den aftalte handlingsplan.

Til at nå disse mål tilbyder pakken en vejvisersamtale, et afklaringsforløb, seks individuelle samtaler³⁰⁹ til at give spilleren yderligere coaching i forhold til hans udviklingsplan samt kurser i eksempelvis privatøkonomi, arbejdsmarkedsforhold, ledelse, networking, jobsøgningsteknik, imagepleje og psykologi³¹⁰. Undervisningen i kurserne foretages af Cultivators egne konsulenter.

Vejvisersamtalens formål er at sikre, at spilleren bevidstgøres om sine muligheder efter idrættskarrieren og bliver ledt på "den rette vej" uden dog at udarbejde en egentlig handlingsplan. Denne samtale anbefaler Cultivator en til to gange om året op igennem karrieren, indtil man se at man nærmer sig afslutningen af karrieren. Det skal dog lige siges, at den primære målgruppe er spillere i 18-25 års alderen.

I psykologikurset undervises der i basal psykologi og dette kursus har ifølge Michael Stensgaard til formål, at spilleren får mulighed for lære de forskellige typologier af mennesker at kende, at finde ud af hvordan spilleren selv er og hvilket identitetsgrundlag, spilleren har. Dette er et alment kursus, som også andre kursister/kunder hos Cultivator tager.

I tilfælde af at stoppede spillere oplever mentale nedture eller depressioner vil disse blive taget hånd om af Cultivators egne konsulenter ud fra deres optræning, erfaringer med andre spillere og deres erfaringer fra andre erhverv dog med det forbehold, at der ved alvorlige tilfælde vil blive henvist til psykolog eller andre lignende professionelle behandlere.

De lidt ældre spillere, der bliver tilknyttet Cultivator, eller spillere der stopper vil gennemgå et afklaringsforløb, som består af to mere dybdegående interviews, hvor man forsøger at afklare spillerens situation, muligheder og drømme og hvorfra man udarbejder en personprofil, en kompetenceprofil og en samlet handlingsplan for den kommende erhvervskarriere.

Ud over disse tilbud kan man ved akutte situationer som eksempelvis transition til karriereophør på grund af en skade, firing eller lignende få (købe) en såkaldt Intensivpakke, som har til formål at give spilleren intensiv rådgivning ved øjeblikkelig ophævelse af kontrakten.

Denne pakke indeholder et afklaringsforløb, seks individuelle samtaler (jævnfør Rådgivningspakken), assistance til kortlægning af netværk og kontakt til virksomheder, intensiv jobsøgning samt en hotline til en konsulent fra Cultivator til brug ved eksempelvis akutte spørgsmål eller behov for støtte.

For både Rådgivningspakken og Intensivpakken gælder det, at tidsrammen for forløbet aftales individuelt med spilleren og at der er mulighed for yderligere samtaler efter behov.

³⁰⁹ Der er ved behov mulighed for yderligere samtaler.

³¹⁰ Indholdet i disse kurser er fastlagt, men kurserne har i skrivende stund endnu ikke været afholdt, da Cultivator ønsker et vist antal deltagere for at afholde kurserne. Dette har endnu ikke været muligt på grund af mange kampe i forbindelse med Superligaens afslutning og herefter VM for nogle spillere og ferie for andre. De første kurser vil dog blive afholdt i nær fremtid. Alle andre dele af Cultivators tilbud er i gang. Samtidigt skal det også siges, at det, afhængigt af behov, er muligt kun at tage dele af pakken.

Samtidigt har Spillerforeningen indgået en samtale med Codan Pension om en pensionsordning som side-stiller fodboldspillerne med normale lønmodtagere. Denne ordning findes i to versioner: en obligatorisk og en frivillig.

Den obligatoriske har et pensionsbidrag på 4 %, dækning for tab af arbejdsevne samt en gruppe-livs dækning på 300000 kr. og er pr. 1/5 2002 tegnet af klubberne AB, AAB, Herfølge og Esbjerg.

De spillere, der er i klubber, som ikke har etableret den obligatoriske ordning, kan tegne en såkaldt frivillig ordning, der som den obligatoriske aftale har et minimumsbidrag på 4%, men et administrationsbidrag på 5 % i modsætning til den obligatoriske aftales gebyrsats, som er 4% samtidigt med at spillerne i den obligatoriske ordning kun skal give begrænsede helbredsoplysninger.

Vurdering og diskussion af de eksisterende tilbud

Efter at have undersøgt hvilke karakteristika, der er hos professionelle fodboldspillere, som har oplevet en transition til karriereophør og fundet frem til hvilke faktorer der, ifølge denne undersøgelse kan siges at have betydning for, om en transition til karriereophør forløber vellykket og uden problemer eller om den fører til en krise hos den involverede, vil disse karakteristika og betydningsfulde faktorer i det efterfølgende afsnit blive sammenholdt med de tilbud, DBU, klubberne og Spillerforeningen, som netop beskrevet, har for at hjælpe spillerne til at få en så problemfri transition som muligt.

Jeg vil i det følgende afsnit derfor ud fra min egen undersøgelses resultater vurdere og diskutere om det, der bliver gjort i dansk fodbold for de ophørte spillere og det der bliver gjort for spillerne undervejs i karrieren for at forberede dem til tiden efter fodboldkarrieren, er tilstrækkeligt eller om der er andre behov for hjælp eller forberedelse, som de eksisterende tilbud ikke fokuserer på.

Indledningsvis i denne vurderende og diskuterende del vil jeg komme med nogle egne overordnede betragtninger omkring DBU, klubbernes og Spillerforeningens ansvar overfor, hvordan spillerne står stillet i tilværelsen efter "støvlerne er stillet på hylden".

For en vurdering og diskussion af dette emne vil altid være præget af disse tre organisationsdele i det danske elitefodboldsystem og deres primære interesser og incitamenter for deres engagement i fodbolden på topplan og dermed i bund og grund om det modsætningsfyldte forhold mellem at have sportslige ambitioner, varetage kommercielle interesser og fokusere på de menneskelige hensyn.

Dansk Boldspil-Unions forventelige ansvar

I det danske fodboldsystem er DBU den overordnede organisation, der udstikker rammerne for klubberne og dermed også for spillerne³¹¹.

Disse rammer skal, udover at sørge for ordnede forhold til fodbolden på breddeniveau, fokusere på hvordan dansk elitefodbold kan udvikle sig bedst muligt med henblik på at opnå det højest mulige sportslige niveau og dermed indfri de sportslige ambitioner, man har i organisationen³¹².

Samtidigt har DBU også store kommercielle interesser, da det i elitefodboldens verden kun er muligt at opnå sportslig succes og indflydelse, hvis man har et solidt økonomisk fundament.

Derimod er det på eliteniveau ikke umiddelbart DBUs primære opgave at fokusere på individerne, spillerne, da disse i princippet ikke har megen direkte kontakt med den overordnede organisation igennem og efter karrieren³¹³.

Ved at udstikke rammerne for fodbolden har DBU dog alligevel indflydelse på hensynet til individerne, hvilket eksempelvis de tidligere beskrevne projekter "Struktureret talentudvikling for herre-ungdomsspillere under 19 år" og "Integreret talentudvikling for herre-ungseniorspillere" er konkrete eksempler på.

I disse to projekter giver DBU lokalunionerne og klubberne nogle rammer og krav for, hvordan uddannelsen af fodboldmæssige og personlige kompetencer hos spillerne skal varetages og hvordan der skal prioriteres mellem disse to områder.

311 For DBUs officielle værdigrundlag og "10 bærende principper" se bilag 6.

312 I forbindelse med denne diskussion af DBUs politik og holdninger på eliteniveauet er specielt princip 2 og princip 9 af interesse.

313 Med mindre de bliver ansat som landstrænere eller lignende.

Klubbernes forventelige ansvar

Klubberne i elitefodbolden skal inden for de af DBU afstukne rammer indfri deres sportslige ambitioner og pleje deres kommercielle interesser, hvilket i topfodbolden er to faktorer, der er meget tæt forbundet. Gode sportslige resultater giver økonomisk gevinst i form af eksempelvis flere pengestærke sponsorer, stigende aktiekurser for de klubber der er børsnoterede, flere fans der er villige til at ofre mange penge på merchandise og entre samt ved eventuel deltagelse i den økonomisk meget lukrative Champions League. Omvendt giver et solidt økonomisk fundament klubberne mulighed for at udbedre rammerne for klubben, eksempelvis træningsforhold eller stadion og/eller at investere i gode spillere, der kan (ikke nødvendigvis vil) give bedre resultater.

Det store spørgsmål er så, om klubberne i denne efterhånden højt professionaliserede og kommercielle verden har et (moralsk) ansvar for at fokusere på andet end at øge spillernes sportslige formåen og dermed økonomiske værdi og om de skal bruge ressourcer på at tage mere menneskelige hensyn som eksempelvis ved at sørge for, at deres ansatte, spillerne, undervejs i karrieren har et andet indhold i livet end kun fodbold, som kan forberede dem på tilværelsen efter fodboldkarrieren og som de kan anvende i deres nye tilværelse. Meningerne om dette emne er sandsynligvis lige så mange, som der er klubber på eliteniveau, og denne diversitet afspejles og underbygges for så vidt også af de to beskrivelser af henholdsvis FC Københavns og AGFs politik og holdninger på området.

Spillerforeningens forventelige ansvar

Som den tredje del af det danske fodboldsystem, der bliver inddraget i denne undersøgelse, kommer spillernes egen organisation, Spillerforeningen.

Spillerforeningen har i modsætning til DBU og klubberne hverken sportslige ambitioner i form af resultater eller kommercielle interesser som incitament for deres engagement i elitefodbolden.

Derimod er dens primære opgave at tage menneskelige hensyn ved at skabe de bedst mulige sportslige, personlige og økonomiske vilkår for elitefodboldspillere under og efter karrieren og derved kan Spillerforeningen siges at have (og tage) et stort ansvar for spillernes forberedelse til transitionen til karriereophøret og spillernes tilværelse efter denne.

Spillernes ansvar

Udover disse tre organisationsdele i det danske elitefodboldsystem, mangler der stadig en (meget) vigtig del af systemet, nemlig spillerne, som må siges at bære det største ansvar for at forberede sig til tiden efter den aktive fodboldkarriere og håndtere transitionen til karriereophør.

For ligegyldigt hvor meget tid og hvor mange ressourcer spillerne afkræves for at spille fuldtidsprofessionel fodbold er det i udgangspunktet dem selv, der har det primære ansvar for at forberede sig til tiden efter fodboldkarrieren, ved eksempelvis at tage en uddannelse, skabe velfungerende interne og eksterne netværk og i det hele taget have andet end kun fodbold i deres tilværelse.

Men når det er sagt, er der som beskrevet nogle tilbud og projekter fra systemet, der er rettet mod at give spillerne andre kompetencer end de fodboldmæssige og give dem mulighed for at udvikle sig som hele mennesker. Disse vil i det følgende blive vurderet og diskuteret.

Vurdering og diskussion af Dansk Boldspil-Unions tilbud

At DBU ikke påtager sig noget specielt ansvar overfor de ældre spillere, der stopper, synes ikke at kunne anfægtes, da disse spillere i princippet ikke har tilbragt meget tid i DBUs regi og samtidigt har disse spillere også deres respektive klubber og eventuelt Spillerforeningen som mere indlysende "sparringspartnere" i forbindelse med deres transition til karriereophør og forberedelsen af denne.

Derimod har DBU et meget stort ansvar for de unge spillere, der er på vej ind i den professionelle fodboldverden.

Dette ansvar påtager de sig også via specielt ITU-projektet, der udover de fodboldmæssige kompetencer, som allerede beskrevet, også fokuserer på den enkelte spillers "civile uddannelse" og rent faktisk har denne civile uddannelse som et af de fire hovedformål for projektet.

Men på trods af dette, er der kun én sætning om dette i optegnelsen over de ti kriterier³¹⁴, som klubberne skal opfylde for at være med i projektet, hvilket tyder på, at spillernes civile uddannelse ikke just er hovedprioriteten i projektet.

Dette kan på sin vis siges at være i modstrid med DBUs eget værdigrundlag³¹⁵, hvor punkt nummer ét er at "Alle skal gives mulighed for at udvikle sig som hele mennesker".

Dette værdigrundlag er dog grundlaget for DBUs involvering i både breddefodbold og elitefodbold, mens ITU-projektet udelukkende omhandler ungdomseliten, så derfor kan denne modstrid umiddelbart forsvares, men omvendt kan det siges, at der for mange af ITU-spillerne vedkommende stadig er tale om, at de er i gang med en overgang fra breddeidræt til eliteidræt og derfor stadigvæk er indbefattet af DBUs værdigrundlag omfattende breddefodbolden og at der derfor skulle fokuseres mere på deres personlige udvikling end der umiddelbart bliver gjort.

Men overordnet set er ITU-projektet et skridt i den rigtige retning og det er meget positivt, at DBU ved at inddrage den civile uddannelse i dette projekt "tvinger" ITU-klubberne til at fokusere på andre faktorer end kun fodbolden i deres talentudvikling, hvilket i den sidste ende kun kan komme spillerne til gode.

Desværre har ingen af de tre tidligere spillere, der er interviewet til denne undersøgelse, været med i ITU projektet, da projektet er så nyt, at ingen af dem havde alderen til at komme i betragtning til projektet, da det startede, samtidigt med, og nok så vigtigt, at det kun var S2, der stadig var aktiv, da ITU-projektet startede.

Men set i forhold til deres historier synes ITU-projektet at være et fornuftigt og ikke mindst nødvendigt tiltag, hvor specielt S1 og S3 kunne have draget nytte af projektets fokus på den civile uddannelse, hvis projektet havde eksisteret på de tidspunkter, hvor de ville have været i målgruppen.

Vurdering og diskussion af klubbernes tilbud

At klubbernes incitament for deres engagement i topfodbolden i stigende grad er præget af kommercielle interesser og behård forretning synes FC København og deres sportsdirektør Niels-Christian Holmstrøm at give gode eksempler på ved at anvende termen "branche" om det at have fodbolden som arbejdsområde og udtrykket "firmaet" om FC København.

Samtidigt synes hans ræsonnement om at "de tjener mange penge, de bliver kendte og de får nogle gode egenskaber ved fodbolden og derfor vil de have nemt ved at få en ny karriere efter fodbolden med mindre de er prædisponerede for at blive sociale tabere" at være en noget arrogant og letkøbt måde at fralægge sig sin (og "branchens") del af ansvaret for spillerne, for det må betragtes som værende utopisk, at alle fodboldspillere kan få beskæftigelse på deres status efter den aktive karriere og samtidigt er det ikke i overensstemmelse med virkeligheden, hvilket S1 blot er et enkelt eksempel på.

Som et andet argument for at spillerne fra den klub, Niels-Christian Holmstrøm repræsenterer, har nemt ved at få beskæftigelse efter deres karriereophør, nævner han de gode egenskaber³¹⁶ spillerne har og får ved at dyrke fodbold på topplan, men dette argument synes også at være en smule letkøbt, da der ingen garanti er for at en god fodboldspiller kan begå sig i eksempelvis medieverdenen eller forretningslivet³¹⁷.

Derimod synes det ubestrideligt, at klubberne har et stort ansvar for spillerne ligesom det heller ikke kan anfægtes, at klubberne ligeledes har større indflydelse på spillernes forberedelser til tiden efter karrieren end eksempelvis DBU.

Dels er det i klubberne, hvor spillere under landholdsniveau og "stjerneniveau" befinder sig og dermed, som eksempelvis S1, spiller fodbold på højeste niveau med tilhørende krav, tidsforbrug og lignende, men uden

³¹⁴ Se bilag 5.

³¹⁵ Se bilag 6.

³¹⁶ "Møde til tiden", "levere en præstation", "forstå en besked" og lignende.

³¹⁷ Samtidigt kan man også sige, at ovennævnte egenskaber er forholdsvis basale og mulige at tilegne sig ved at lave andre ting end at spille professionel fodbold.

Undersøgelser har dog vist, at nogle evner fra en sportskarriere på topniveau i nogle tilfælde kan overføres til karrieren efter en transition til karriereophør. For eksempel kan nævnes: evnen til at arbejde under pres, evnen til at sætte sig mål og nå disse, dedikation og standhaftighed, selvmotivation og beslutsomhed. Mayocchi & Hanrahan, 2000 og Danish, Petipas & Hale, 1993

af blive så berømte, at de efter karrieren kan få beskæftigelse på berømmtheden og uden at de tjener så mange penge på at spille fodbold, at de kan betragtes som økonomisk uafhængige af andre indtægter i en kortere eller længere periode³¹⁸.

Samtidigt er det i klubberne spillerne er ansat og har deres daglige gang og derfor er det klubberne, der skal give spillerne lov til at have eksempelvis et studie eller et job ved siden af fodbolden eller endnu bedre er det klubberne, der skal opfordre spillerne til at have noget ved siden af fodbolden.

Dette kan gøres ved, at klubben fortæller spillerne, at et job eller en uddannelse ved siden af fodbolden er en mulighed og eventuelt åbner op for denne mulighed via et tæt samarbejde med sponsorer, uddannelsesinstitutioner og lignende.

De to klubber, der er inddraget i denne undersøgelse er dog, på trods af deres forskellige udgangspunkter og kommercielle fokus, på hver sin måde tilsyneladende også opmærksomme på vigtigheden af, at spillerne holder kontakt til verdenen uden for fodboldbanen.

For på trods af den tidligere nævnte holdning om privilegierne ved at være kendt fodboldspiller er FC København (heldigvis) ikke helt tro mod Niels-Christian Holmstrøms ord om, at spillerne må klare sig selv og at jobtilbudene kommer af sig selv, da klubben "tilskynder" sine spillerne til at have studier ved siden af fodbolden ligesom at den, udover at have ansat "gamle stjerner" i klubbens trænerstab og organisation, også hjælper en ung spiller i en sag om forsikringspenge.

Ligeledes må det også siges at være meget positivt, at klubben som standard indfører en forsikring mod utidig transition til karriereophør i spillernes kontrakter og på den måde er med til at give spilleren et godt økonomisk fundament til gavn for opbygningen af en ny tilværelse.

Men stadigvæk er der ingen tvivl om, at hjælpen til ophørte spillere ikke er hovedprioriteten i FC København.

I AGF er prioriteten tilsyneladende noget anderledes og klubben synes at have et mere traditionelt og humant syn på forholdet mellem klub og spillere, da den er meget opmærksom på hjælpen til de spillere, der må stoppe karrieren.

Specielt for de spillere, der ikke har nogen uddannelse og jobberfaring og de som har problemer med at finde beskæftigelse, går klubben ind og hjælper i samarbejde med dens sponsorer ligesom den i enkelte tilfælde, som FC København, ansætter tidligere spillere i organisationen eller i en trænerfunktion.

Til gengæld har AGF i modsætning til FC København kun indført større forsikringer i spillernes kontrakter, hvis den enkelte spiller selv anmoder om det, hvilket kan siges at være en stor ulempe for spilleren.

Hvor der er frit spil for klubberne med hensyn til, hvad de vil gøre for at hjælpe de ældre spillere for at forberede dem til karriereophøret er der, som allerede nævnt, meget stramme krav fra DBUs side for, hvad klubberne skal gøre for deres unge spillere og på trods af de tidligere betragtninger om at klubbernes primære interesse ligger i, at spillerne yder noget rent sportsligt, synes begge de inddragede klubber at gøre, hvad de er forpligtet til, med hensyn til også at fokusere på de unges spilleres "civile uddannelse".

Udført i praksis virker ITU-projektets intentioner om at få de unge spillere til at fokusere på andet end fodbolden således til at fungere, om end klubberne, specielt FC København, ikke synes til at være udpræget begejstret for den del af projektet, der ikke omhandler selve fodbolden.

Der kan også stilles nogle enkelte spørgsmål ved ITU-projektet, når man fra klubberne, som tidligere beskrevet, har fået eksempler på, hvordan projektet fungerer i praksis.

Eksempelvis kan man sige, at det måske ikke er tilstrækkeligt for en ung fodboldspiller bare at have nogle få enkeltfag eller lignende for at holde kontakt med verdenen uden for fodbolden og for at have og få nogle andre egenskaber end kun de fodboldmæssige.

318 At opnå økonomisk uafhængighed resten af livet ved at spille professionel fodbold i Danmark må i øvrigt betragtes som umuligt, da lønningerne hos os er minimale, specielt set i forhold til de astronomiske lønninger, der findes i fodboldens store lande: England, Italien, Spanien og Tyskland, hvor det for nogle spillere er muligt at tjene en "livsløn" og blive økonomisk uafhængig ved at spille fodbold i den forholdsvis korte periode, en fodboldkarriere varer.

Samtidigt synes "den civile uddannelse" at give de unge spillere en meget stresset hverdag, jævnfør Hans Petersens eksempel med spilleren K.K., og placere dem under et enormt tidsmæssigt pres samtidigt med at risikoen for at sætte sig mellem de berømte to stole og hverken blive god nok til fodbold eller eksempelvis skolearbejdet må siges at være til stede.

Men set i forhold til de vilkår, spillerne tidligere havde med eksempelvis den 4-årige gymnasieuddannelse synes den nye uddannelsesform at være mere fordelagtig for både spillerne og klubberne.

Ligeledes synes ITU-projektets meget åbne og fleksible rammer for, hvad de unge spilleres sidebeskæftigelse kan være, at være en god ide, da de gør at alle, uanset interesser og evner, kan finde en uddannelse eller lignende, der passer til netop dem.

Dog synes der, at være en problematik omkring de unge spillere, der eksempelvis ønsker at tage en fysisk krævende håndværkeruddannelse, hvilket Niels-Christian Holmstrøm også pointerer, men omvendt har AGF enkelte erfaringer med, at det kan lade sig gøre med at kombinere fodbold med en håndværkeruddannelse, men det kræver vilje til fleksibilitet fra klubben samt stor vilje og megen energi fra spilleren.

Som supplerende til ITU-projektet synes AGFs tiltag med et tæt samarbejde med en studievejleder at være godt, da denne har stor erfaring i at råde unge mennesker om uddannelser og samtidigt kommer en studievejleder fra en anden verden end fodbolden og har dermed (sandsynligvis) andre prioriteter end klubben med hensyn til, hvad der er vigtigt i en ung mands liv³¹⁹.

Samtidigt synes det at være en meget fin ide med FC Københavns lektieværksted, der er en stor hjælp til de unge, som kan fastholdes i vigtigheden af skolen og som via denne mulighed kan udnytte tiden mellem skolen og træning til lektielæsning i stedet for bare at sidde og vente på træningen.

På samme tid får klubben via lektieværkstedet også en mulighed for at checke, at de unge spillere laver det de skal jævnfør de krav DBU sammen med Team Danmark har stillet til ITU-klubberne og ITU-spillerne.

For to af de tre tidligere spillere, der er interviewet til denne undersøgelse har klubberne haft stor indflydelse på, hvad de har beskæftiget sig med efter karrieren, da både S2 og S3 har job i deres tidligere klub.

Omvendt kan man sige at S1 i den grad kunne have haft brug for at have været med i et projekt som ITU, da dette kunne have hjulpet mod den unidimensionalitet han har/har haft, ved at han i stedet for udelukkende at koncentrere sig om fodbolden og opholde sig i fodboldmiljøet med ITU-projektets vægt på "den civile uddannelse" og via klubben var blevet nødt til at have andre interesser og møde andre mennesker, hvilket kunne have hjulpet ham efter det karriereophør, han har oplevet.

Vurdering og diskussion af Spillerforeningens tilbud

Spillerforeningens nye samarbejde med henholdsvis Rådgivende Sociologer og Cultivator synes, sammenholdt med denne undersøgelses resultater, at være vejen frem mod flere problemfrie transitioner til karriereophør.

De forskellige tiltag, som disse samarbejder har udmøntet sig i, omhandler mange af de områder, der i denne undersøgelse har vist sig at have stor betydning for kvaliteten af transitionen af karriereophør samt hvordan man mest fordelagtigt kan forberede denne for at undgå problemer og/eller kriser i den nye tilværelse efter den aktive fodboldkarriere er slut.

Resultaterne af disse tiltag, der som udgangspunkt og i interesseområder ligner den tidligere beskrevne PACTP model³²⁰, er dog i skrivende stund noget svære at vurdere, da Spillerforeningens initiativer er så nye, at det i denne undersøgelse ikke har været muligt at inddrage ophørte fodboldspillere, der har været igennem programmerne ligesom nogle af tiltagene stadig er under udvikling og forbedring.

Men med hensyn til intentionerne og formålene bag de tiltag, der er beskrevet i sidste afsnit af denne undersøgelse, kan man på nuværende tidspunkt sagtens knytte et par kommentarer.

319 FC København har som nævnt også samarbejde med en studievejleder, men dette synes at være på "ad hoc" basis og ikke som et fast tiltag.

320 Professional Athletes Career Transition Program. Er beskrevet på side 44.

Det interaktive spørgeskema "Min næste karriere", som Spillerforeningen har oprettet i samarbejde med Rådgivende Sociologer, forekommer udmærket som en lille introduktion til karriererådgivning og til at gøre opmærksom på vigtigheden af at have andre fokusområder, interesser og kompetencer end kun fodbolden, hvilket dog også er skemaets primære formål.

Men jævnfør denne undersøgelses egne metodiske overvejelser om brugen af en kvalitativ indgangsvinkel overfor en kvantitativ indgangsvinkel³²¹ er det dog også tvivlsomt, om spørgeskemaet skal bruges til andet end at være en lille "appetitivækker", da det må anses som vanskeligt at få en personlig og individuel indsigt i en fodboldspillers livsverden ud fra standardspørgsmål og en 1-5 points svarkategori på trods af at testens ti overordnede emner må siges at være meget dækkende for de områder i livet, der kan være vigtige at fokusere på i forbindelse med forberedelsen til transition til karriereophør.

Cultivators Career Arena, som er et af tre elementer i det tilbud, man kan købe som medlem af Spillerforeningen giver, udover debatforum og diverse kurser, spilleren mulighed for at få et indblik i erhvervslivet og er samtidigt en oplagt lejlighed for etablering af det vigtige eksterne netværk i forbindelse med seminarer og eventuelle praktikophold.

Det andet element i karriererådgivningstilbudet fra Cultivator er Rådgivningspakken, der fokuserer yderligere på etableringen af det eksterne netværk og samtidigt på nye færdigheder, der kan være anvendelige i den nye tilværelse efter den aktive karriere.

Ligeledes fokuserer Rådgivningspakken på nogle andre faktorer som privatøkonomi, arbejdsmarkedsforhold og jobsøgningsteknik, hvilket synes meget anvendeligt for fodboldspillere, der efter et karriereophør med stor sandsynlighed går ned i indkomst og som skal til at begå sig på det almindelige arbejdsmarked, som ikke mange af spillerne tidligere har haft kontakt med.

I forbindelse med dette synes Vejvisersamtalen også relevant, da den er en form for sikring mod "skønne spildte kræfter", ved at spilleren hele tiden bevidstgøres om de muligheder, der er realistiske og opnåelige for netop ham.

Derved bliver Vejvisersamtalen en sikring mod at spilleren ikke sætter sig urealistiske mål med sin fremtid og derved "spilder" tid og kræfter på at lave noget, han i princippet ikke har evner til eller mulighed for. Ligeledes fastholder Vejvisersamtalen spilleren i vigtigheden af at holde kontakt til verden uden for.

Afklaringsforløbet for de ældre spillere synes at være en mere målrettet og konkret udgave af Vejvisersamtalen, da det specifikt fokuserer på, hvad den lidt ældre spiller kan og skal gøre for at få et job og via dette forløb får spilleren samtidigt en sparringspartner med erfaring i, hvad der skal gøres for at få denne vigtige nye beskæftigelse.

Generelt virker Career Arena og Rådgivningspakken til at være meget relevante og anvendelige til forberedelsen af transition til karriereophør, da de hovedsageligt beskæftiger sig med og fokuserer på, at få spilleren til at etablere det, ifølge denne undersøgelse, vigtige eksterne netværk og til at opnå nogle erhvervsrelevante færdigheder, så han efter karriereophøret har nogle redskaber, som kan anvendes til at finde beskæftigelse og dermed skabe sig en del af et nyt fundament for den nye tilværelse.

Det tredje og sidste element i karriererådgivningstilbudet fra Cultivator er Intensivpakken, der fokuserer på de spillere, der af den ene eller anden årsag oplever den pludselige og ofte ufrivillige transition til karriereophør som ifølge denne undersøgelse ofte vil medføre stor sårbarhed og kriser.

Derved har Intensivpakken en meget vigtig funktion, da den skal bidrage til, at spilleren ved en pludselig transition til karriereophør ikke kommer ud i sådanne kriser.

På baggrund af de reaktioner som tidligere er beskrevet i denne undersøgelse i analyserne af S1 og S3 er spørgsmålet dog, om det er tilstrækkeligt kun at fokusere på beskæftigelse, etablering af et netværk og hjælp til jobsøgning samt stille en hotline til en konsulent fra Cultivator til rådighed til brug ved eksempelvis akutte spørgsmål eller behov for støtte, som Intensivpakken gør.

³²¹ Se Metodeafsnittet.

For ganske vist har S1 og S3 på henholdsvis en indirekte og direkte måde vist, at det ved ufrivilligt karriereophør er meget vigtigt at finde noget at beskæftige sig med forholdsvist hurtigt efter karriereophøret for at finde nye scener, hvor de eksempelvis kan opleve handlekompetence og få succesoplevelser og dermed få et nyt fundament i den nye tilværelse, men samtidigt synes begge at have brug for en form for psykologisk intervention for at kunne klare transitionen til den nye tilværelse og dennes krav samt for at komme sig over savnet af den gamle tilværelse i fodboldverdenen.

Denne psykologiske intervention er ikke umiddelbart en del af Intensivpakken.

Godt nok er det som en del af Rådgivningspakken og specielt Intensivpakken muligt at få hjælp fra Cultivators egne konsulenter i tilfælde af mentale nedture og kriser ligesom der ved alvorlige tilfælde vil blive henvist til psykolog eller andre lignende professionelle behandlere.

Men en historie som S1s viser dog, at der måske ikke kun er et behov for professionel hjælp i forbindelse med de tilfælde, der umiddelbart er alvorlige, men at krisen er til stede i en eller anden grad hos alle med ufrivilligt ophør³²².

Hvorvidt de konsulenter Cultivator anvender til at hjælpe stoppede spillere ved mindre kriser eller depressioner har de nødvendige redskaber til at foretage en ansvarlig intervention er svært at sige ud fra et forholdsvist kort interview og det tilgængelige materiale, men der synes at være et behov for, at der som en del af Intensivpakken er en person med almenpsykologisk, krisepsykologisk og idrætslig baggrundsviden, som deltager i forbindelse med de første konsultationer ved akut karriereophør.

Samtidigt kunne man i forbindelse med Career Arena og Rådgivningspakken også inddrage en form for mental forberedelse på karriereophøret, om det så bliver frivilligt eller ufrivilligt, på samme måde, som man fra Cultivators side forbereder spillerne til eksempelvis en ny karriere uden for fodbolden.

Udover dette umiddelbare kritikpunkt kan man sige, at der også må stilles spørgsmål ved, om det er tilstrækkeligt, at den krisehjælp, der gives til fodboldspiller ved mentale nedture eller depressioner, i skriven- de stund delvist sker ud fra Cultivators konsulenter erfaring med lignende nedture i andre erhverv, da den verden en fodboldspiller kommer fra på mange punkter, eksempelvis hvad angår berømmelse og medi- edækning, adskiller sig fra forretningsverdenen og at fodboldspillerne derfor har nogle andre behov for intervention og støtte.

Ingen af de tre tidligere spillere, der er inddraget i denne undersøgelse har af indlysende årsager benyttet Spillerforeningens nye tiltag, da disse tiltag først er oprettet efter at spillerne stoppede karrieren.

Men der er ingen tvivl om at specielt S1 og S3 kunne have haft udbytte af at have haft sådanne tiltag til rådighed.

S1 kunne eksempelvis have haft god brug af Rådgivningspakken og dens fokus på at opnå erhvervsmæssige kompetencer og eksternt netværk uden for fodbolden ligesom han via Vejvisersamtalen kunne have fået hjælp og inspiration til et mere realistisk fremtidigt job end at være pilot eller fået rådgivning om andre uddannelsesmuligheder end det HF studie, han ikke er glad for.

Ligeledes kunne S3 også have haft brug for den professionelle intervention som Cultivator kan tilbyde ved alvorlige tilfælde, da det måske kunne gøre det nemmere og mere "legalt" for ham at modtage denne, hvis denne hjælp blev tilbudt igennem et hjælpeprogram for fodboldspillere.

322 Dette kan dog siges at være en påstand, der ikke er endeligt bevist, ved at én person i denne undersøgelse, nemlig S1, har reageret på denne måde. Omvendt kan det siges at være overvejende sandsynligt, at der opstår en krise ved ufrivilligt ophør, hvilket den eksisterende forskning på området, som tidligere nævnt, også har vist.

Hvordan kan man supplere de eksisterende tilbud?

Efter denne vurdering og diskussion af de eksisterende tilbud vil der i det følgende afsnit komme nogle begrundede skitseringer af tiltag, der ud fra denne undersøgelse synes relevante at fokusere på i forbindelse med en eventuel forbedring af de eksisterende tilbud til spillere, der er ved forberede transitionen til karriereophør eller som er i gang med denne.

Det skal dog understreges, at det følgende kun er skitseringer, da det må betragtes som en utopisk ambition at ville konstruere universelle, generelle og færdige hjælpepakker, der omhandler de individuelle karakteristika ved en transition til karriereophør.

Ligeledes ville et færdigt og mere konkret hjælpeprogram konstrueret ud fra denne undersøgelses empiri blive så omfattende, at det alene kunne være et emne for et speciale.

Derfor skal de følgende skitseringer betragtes som ide-rammer for, hvad der ud fra denne undersøgelse synes at være anvendeligt i forbindelse med transition til karriereophør og forberedelse af denne og som ikke i forvejen er en del af de eksisterende tilbud.

Skitseringerne er, naturligt nok, primært møntet på de spillere der har eller må formodes at få problemer i forbindelse med deres transition til karriereophør, men også spillere med forholdsvis problemfrie transitioner til karriereophør vil formentlig kunne have udbytte af nogle af tiltagene.

Ligeledes skal det understreges, at de forskellige dele af den følgende beskrivelse ikke nødvendigvis hænger sammen, men derimod er tiltag, der kan være placeres og være interessante forskellige steder i det professionelle fodboldsystem.

Som en del af de enkelte skitseringer vil der dog blive givet et bud på hvor i systemet, den enkelte skitse- ring kunne placeres.

Interventionsformer

Den måske vigtigste opgave ved en problematisk transition til karriereophør er at hjælpe udøveren til at bevare sit selvværd i forbindelse med etableringen af en ny selvidentitet. Målet med dette er at overføre udøverens positive opfattelse af sig selv og omgivelserne fra fodboldkarrieren over til de nye roller i det nye liv. En psykologisk interventions rolle kunne her være at hjælpe udøveren til at identificere og finde ønskelige identiteter uden for sporten samt at få udøveren til at opleve følelsen af selvværd og selvtilid i den nye selvopfattelse.

Samtidigt synes der også at være et behov for en psykologisk intervention, der hjælper udøveren igennem de følelsesmæssige problemer, som kan opstå ved ophøret³²³.

Denne hjælp kan eksempelvis bestå af, at udøveren fik mulighed for at udtrykke sine følelser af eksempelvis tvivl, frustration og sorg over ophøret eller frygt for ikke at kunne begå sig i den nye verden uden for sporten.

En måde at løse disse to opgaver på kunne være at hjælpe udøveren med at omformulere sine narrativer, således at udøveren bevæger sig fra at have en negativ oplevelse og forståelse af sin transition til karriereophør til at få en mere positiv opfattelse af denne.

En metode man kunne benytte til denne omformulering er "Reframing", der kan defineres som følgende: "(Reframing is) changing the conceptual or emotional setting or viewpoint in relation to which a situation is experienced. Consequently, there is a shift in how the situation is perceived, in the meaning given to the situation, or how one behaves toward the situation". (Eckstein, 1997).

Dermed kan reframing ses som en form for opmuntring ved at man omdefinerer en negativ fortolkning til en positiv.

En sådan omformulering af sine narrativer kunne/kan S1 eksempelvis drage nytte af, da hans fortællinger

323 Som det eksempelvis skete for S1 og S3.

om oplevelsen af sin transition til karriereophør er temmelig negative.

I stedet kunne han med hjælp af reframing lave en positiv omformulering og eksempelvis betragte det, at transitionen skete i så ung en alder som noget positivt i og med, at han stadig kan nå at få en uddannelse og etablere sig i en ny karriere.

Den manglende brug af og evne til reframing hos S1 synes dog i høj grad at hænge sammen med hans stadigt manglende og tidligere nævnte³²⁴ accept af sin transition til karriereophør.

I modsætning til S1 har S3 i processen mod accepten af transitionen til karriereophøret anvendt en form for reframing til at komme sig over den krise, han oplevede efter sin transition til karriereophør.

Hans indirekte, og umiddelbart ubevidste, brug af reframing er sket i samarbejde med specielt hans kone M., der var meget medvirkende til, at han undervejs i depressionen begyndte at se på de positive ting i den nye tilværelse i stedet for kun at tale om de negative konsekvenser ved transitionen til karriereophøret.

Udover at have mødt M. og hendes familie har S3 eksempelvis også fået to jobs, som han er meget glad for og som han ikke havde haft, hvis ikke det var for den, i begyndelsen, skæbnesvangre skade.

Nært beslægtet med reframing er den tidligere beskrevne³²⁵ kognitionspsykologi og dens mange terapiformer, hvor eksempelvis metoden "Cognitive therapy"³²⁶ fokuserer på en persons tendens til fordrejet tænkning, som eksempelvis S3s oplevelse af at ingen elsker ham³²⁷, og forsøger at løse den kognitive dissonans ved at ændre personens mentale forestillinger og adfærd.

En anden beskrevet metode "Rational emotional therapy"³²⁸ fokuserer også på personens irrationelle tankegang og forkerte fortolkning af omverdenen og forsøger at give personen en mere rationelt syn på omverdenen.

De kognitive interventionsmetoder arbejder dermed kort sagt med at personen/klienten med hjælp fra en terapeut finder ind til sin problemkilde og derefter arbejder terapeuten og personen/klienten med diverse små aktiviteter, der kan give nogle umiddelbare succesoplevelser og en positiv omfortolkning af situationen og på længere sigt tilværelsen³²⁹.

Ved at den kognitive intervention arbejder med at omformulere irrationelle opfattelser af eksempelvis omverdenen og tilværelsen synes den ud fra analyserne af både S1 og S3 at være anvendelig i forbindelse med at hjælpe en tidligere fodboldspiller, eller mere generelt en eliteidrætsudøver, gennem de problemer, der kan opstå ved en transition til karriereophør.

Både S1 og S3 ville sandsynligvis have draget nytte af en form for kognitiv intervention tidligt i deres kriseperiode efter transitionen til karriereophør og i forbindelse med deres tilvænnning til ny tilværelse. Eksempelvis ville en kognitiv intervention kunne have hjulpet dem til at finde ud af, at den "virkelige verden" uden for fodbolden ikke er så slem, som de synes at frygte og at man **kan** leve uden fodbolden og den opmærksomhed den medfølger, da det er muligt at få anden opmærksomhed i stedet.

Som den sidste interventionsmetode, der skal nævnes her, synes også den tidligere beskrevne socialpsykologiske "Account-making model"³³⁰ at være anvendelig, da den arbejder med at få patienten/klienten til at gennearbejde og forstå de følelser som fortvivlelse og tomhed, der kan opstå omkring transitionen til karriereophør og dermed på sigt acceptere transitionen, opbygge en ny selvopfattelse og til sidst komme videre i tilværelsen.

Denne metode synes eksempelvis meget anvendelig i S1s tilfælde, da han virker til at have brug for hjælp til at forstå, at han ikke længere er fodboldspiller og aldrig vil blive det igen, da han 3 år efter karriereophøret stadigvæk har svært ved at indse, at han ikke kommer til at spille fodbold igen.

Udover at denne model kunne hjælpe ham til accept af hans situation, kunne/kan den også hjælpe ham til

324 Se i cross-caseanalysen under krisestadier.

325 Se side 42f.

326 Ibid.

327 Se analysen af S3 side 88.

328 Beskrevet på side 43.

329 Hvilket ligger tæt på principperne på den netop beskrevne reframing.

330 Beskrevet på side 43f.

skabe overblik over konsekvenserne af karriereophøret og få skabt struktur over sin nye tilværelse. Dette kunne give ham en øget følelse af kontrol og hjælpe ham til at danne en ny og positiv selvopfattelse og gøre ham klar til hans nye tilværelse uden for fodbolden.

Samtidigt vil brugen af Account-making modellen også være et redskab, terapeuten kan anvende til at hjælpe udøveren med coping af det stress, der kan (og vil) opstå ved en transition til karriereophør.

Et sted disse skitserede interventionsformer kunne være relevante at anvende var i forbindelse med Spillerforeningens/Cultivators tilbud til spillerne, hvor de tre interventionsformer kunne være en del af eksempelvis Rådgivningspakken eller specielt Intensivpakken.

Selvhjælpsgrupper

Et andet tiltag, der synes at kunne forbedre de eksisterende tilbud ville være dannelsen af en selvhjælpsgruppe³³¹, hvor tidligere fodboldspillere, der har overstået en transition til karriereophør, hjælper de der skal/er i gang med en transition eller som stadig oplever problemer et stykke tid efter karriereophøret.

En selvhjælpsgruppe kan defineres som følger: "En gruppe af mennesker, der føler at de deler samme problem (typisk af helbredsmæssig, social eller adfærdsmæssig karakter) og som har samlet sig for at gøre noget ved det" (Matzat, 1995, s. 46).

Samtidigt er en selvhjælpsgruppe karakteriseret ved at hjælpen i gruppen er gensidig medlemmerne imellem, at forholdet mellem gruppemedlemmerne er baseret på gensidig uafhængighed og at ansvaret for gruppen ligger hos gruppemedlemmerne selv (Gamst & Gamst, 1991).

Ved at danne en selvhjælpsgruppe giver man dermed de stoppede udøvere et forum, hvor det er legalt og ikke tabubelagt at tale om sine følelser og hvor de møder ligesindede, der som eksempelvis S3, måske heller ikke bryder sig om at opsøge professionel hjælp og som også er meget skeptiske overfor behandlerssystemet.

Samtidigt betyder en gruppe af ligesindede, at de involverede får et forum, hvor de kan udtrykke deres følelser, føle sig forstået og se man ikke er alene om at have problemer samtidigt med at gruppemedlemmerne kan drage nytte af hinandens erfaringer med transition til karriereophør og hjælpe hinanden til at løse de problemer, der måtte være.

For at få en selvhjælpsgruppe til at fungere kan der eventuelt være et behov for en udefrakommende, der kan igangsætte gruppen (Høgsbro, 1992) og eventuelt fungere som mødeleder dog uden at deltage aktivt i gruppens arbejde og diskussioner, da "risikoen" for at selvhjælpsgruppen i så fald overgår til at blive en terapeutisk gruppe med nogle helt andre karakteristika er til stede, hvilket ikke er hensigten.

Dannelsen af en selvhjælpsgruppe kunne foregå i Spillerforeningens/Cultivators regi i forbindelse med de allerede eksisterende tilbud som eksempelvis det debatforum på Internettet, der er i forbindelse med "Career Arenaen".

Hvis der ikke var udøvere nok til at danne en gruppe kun for fodboldspillere, kunne man i stedet oprette en gruppe i eksempelvis Dansk Idræts Forbund eller Team Danmarks regi, hvor medlemmerne af gruppen kom fra flere forskellige discipliner, men dog stadigvæk havde det fællestræk, at de havde dyrket deres respektive sportsgrene på fuld tid.

Workshops

Et lignende tiltag, der også kunne supplere og forbedre de eksisterende tilbud er dannelsen af workshops, der kan defineres som: "A short term educational or growth experience" (Schlossberg, Waters & Goodman, 1995, s. 256) og som i modsætning til selvhjælpsgrupperne er styret af professionelle rådgivere eller konsulenter, der på forhånd har fastlagt et indhold eller program for workshoppen³³².

Indholdet og emnerne i sådanne workshops kan spænde vidt fra eksempelvis diskussioner om problemer

³³¹ Jævnfør eksempelvis Anonyme Alkoholikere (AA) i øvrigt uden nogen yderligere sammenligning.

³³² Brugen af workshops i forbindelse med transition til karriereophør er tidligere beskrevet i denne undersøgelse i forbindelse med gennemgangen af Taylor og Ogilvies Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes side 39.

ved transitionen, jobsøgningsteknikker, foredrag om hvordan man kan forberede sig på en transition til karriereophør og tiden efter, oplæg af erhvervsrådgivere om erhvervs muligheder og arbejdsmarkedsforhold eller af studievejledere om uddannelses muligheder til oplæg af repræsentanter fra erhvervslivet.

Udover at inspirere og hjælpe deltagerne med at spore sig ind på ny tilværelse ville sådanne workshops blive et oplagt forum til at skabe eksterne netværk ved at møde andre i samme situation og eller eventuelt repræsentanter fra erhvervslivet.

Deltagerne i en workshop kunne både være de der forbereder sig til en transition til karriereophør og de der er i gang med en transition.

Varigheden kunne være fra en til tre dage afhængig af antal emner og antal deltagere.

De workshops, der varer længere end én dag kunne eventuelt afholdes i forbindelse med turneringspauser, for at de spillere der stadigvæk er aktive også har mulighed for at deltage³³³.

Etableringen af workshops er i princippet i gang i forbindelse med Spillerforeningen/Cultivators seminarer i forbindelse med "Career Arenaen" ligesom mange af de ovennævnte mulige emner for en workshop er en del af Cultivators tilbud.

Etableringen af workshops kunne som med selvhjælpsgrupperne foregå i Spillerforeningens/Cultivators regi og dermed indgå som en del af karriererådgivningstilbudene, som den i realiteten allerede gør.

Men igen kunne der, hvis der i fodboldverdenen ikke var nok deltagere til en workshop, i Dansk Idræts Forbund eller Team Danmarks regi oprettes en workshop på tværs af sportsgrenene med udøvere på fuld tid.

Jobtræning og praktikophold

Samtidigt synes der også at være behov for yderligere fokus på jobtræning og praktikophold som supplement til det, som Cultivator via "Career Arenaen" tilbyder.

Dette supplement kunne dannes ved at klubberne, eventuelt i samarbejde med Spillerforeningens/Cultivators tiltag, i højere grad hjælp de spillere, der måtte være interesserede, til at komme i praktikophold i forskellige virksomheder og dermed opnå erhvervs erfaring, der vil blive værdifuld for spilleren efter at den aktive fodboldkarriere er slut, da spilleren dermed ikke ville stå på helt bar bund i forbindelse med en ny karriere i den nye tilværelse.

Udover erhvervs erfaring ville et praktikophold også kunne hjælpe spilleren til at udbygge det eksterne netværk, som denne undersøgelse har påvist vigtigheden af.

Et sådan tiltag kunne også tænkes at være i klubbens interesse ved at praktikopholdet kunne finde sted hos nogle af klubbens sponsorer som en form for sponsorleje samtidigt med at sponsorerne kunne få medieopmærksomhed ved at have kendte fodboldspillere som ansatte eller praktikanter.

En sandsynligt argument mod dette tiltag kunne være, at nogle klubber ville være imod at spillerne brugte tiden uden for træning og kamp på andet end restitution, men omvendt kan man sige, at der synes at være tid nok i en aktiv fodboldkarriere til at man sideløbende kan arbejde 2-3 timer om dagen.

Dette argument underbygges eksempelvis af Hans Petersens udsagn om den megen fritid, man har som professionel fodboldspiller³³⁴ ligesom Niels-Christian Holmstrøm nævner, at FC Københavns spillere gerne må tage en uddannelse ved side af fodboldkarrieren³³⁵ og nøgternt set er der i princippet ikke den store forskel mellem eksempelvis at læse på universitetet og arbejde på et kontor eksempelvis rent fysisk og med hensyn til restitutionen.

Samtidigt kan man i S2 se et levende bevis på, at det kan lade sig gøre at opnå resultater som professionel fodboldspiller samtidigt med, at man laver noget ved siden af den aktive fodboldkarriere.

³³³ Som et eksempel på at dette er muligt, afholder DBU trænerkurser af 8 dages varighed for tidligere og nuværende topspillere. www.dbu.dk/uddannelse/t-traener.htm. 8/12 2003.

³³⁴ Se side 108.

³³⁵ Se side 110

Forsikringer og pensionsordninger

Som en sidste ting, der skal nævnes i dette afsnit synes der at være et eklatant behov for at få etableret nogle mere ordnede forhold omkring forsikringer og pensioner for professionelle fodboldspillere.

Eksempelvis kunne man indføre en standardprocedure omkring at indføre forsikringer mod ufrivilligt karriereophør i kontrakterne, som eksempelvis FC København gør det, samt skride ind over for de forsikringsselskaber, der nægter at udbetale de penge, spillerne er berettiget til, som det eksempelvis er sket i S3s tilfælde.

Ligeledes synes det nødvendigt, at der som standard indføres en pensionsordning som en del af de fremtidige kontrakter, således at spilleren kan få udbetalt pensionen på tidspunktet for karriereophøret, så pengene kan anvendes i forbindelse med etableringen af den nye tilværelse.

Dette er dog ifølge Mads Øland fra Spillerforeningen ved at blive etableret, efter at en stor mediedebat i efteråret 2002 gjorde de danske politikere opmærksomme på forholdene for fodboldspillerne på dette område.

Næste skridt i denne sag ligger hos politikerne, der i skrivende stund er ved at udarbejde et løsningsforslag.

Konklusion

Det overordnede formål med denne teoretiske og empiriske undersøgelse var at belyse og redegøre for, hvordan den professionelle fodboldspillers selv, selvopfattelse og sociale identitet påvirkes ved transition til karriereophør.

Ved hjælp af kvalitative interviews med tre tidligere professionelle fodboldspillere med forskellige konsekvenser af deres respektive transition til karriereophør ("mild" krise, "rebirth", depression) har jeg i denne undersøgelse påvist en række faktorer, der på henholdsvis positiv og negativ vis har indflydelse på, om en transition til karriereophør er en begivenhed, der åbner op for nye muligheder og et nyt og anderledes liv eller om det er en oplevelse, der fører til identitetskrise, følelse af sorg og depressioner.

Faktorer som "Ophørstype", graden af "Idrætsidentitet", "Job- og uddannelsesmuligheder i den nye tilværelse", "Kvalitet og omfang af social støtte samt internt og eksternt netværk" og "Social status og opmærksomhed" har den primære indflydelse på konsekvenserne af en transition til karriereophør og som følge deraf, hvordan den professionelle fodboldspillers selv, selvopfattelse og sociale identitet påvirkes ved transitionen til karriereophør.

Desuden har faktorer som "Impression management" og "Karriereudvikling" betydning for konsekvenserne af en transition til karriereophør samtidigt med at det blev vist, at der for de professionelle fodboldspillere, som oplevede en krise i forbindelse med deres transition til karriereophør, er bestemte "Kriseligheder" i perioden umiddelbart efter transitionen.

Efter analysedelen og en beskrivelse af det, der bliver gjort i fodboldsystemet (DBU, klubberne og Spillerforeningen) for ophørte spillere og samtidigt for at hjælpe de unge spillere og spillere undervejs i karrieren til at tænke på andet end fodbold og få andre kompetencer end dem fra fodbolden, blev ovennævnte analyseresultater og fodboldsystemets tilbud sammenholdt, vurderet og diskuteret.

Ud fra denne vurdering og diskussion blev der skitseret nogle tiltag, der ud fra denne undersøgelses resultater synes at kunne supplere de allerede eksisterende tilbud.

Disse skitseringer omhandlede en yderligere brug af intervention til at hjælpe den ophørte igennem de følelsesmæssige problemer, som kan opstå ved ophøret samt med etableringen af en ny selvidentitet i den nye tilværelse.

Som specielt anvendelige metoder og teknikker til denne intervention nævnte denne undersøgelse "Reframing", kognitionspsykologien og dens terapiformer som eksempelvis "Cognitive therapy" og "Rational emotional therapy" samt den socialpsykologiske "Account-making model".

Samtidigt synes dannelsen af selvhjælpsgrupper at være anvendelig til at reducere eller afhjælpe problemer ved transitioner til karriereophør.

Ligeledes synes der at være behov for yderligere fokus på etableringen af kompetencegivende workshops samt jobtræning og praktikophold undervejs i fodboldkarrieren samtidigt med at der virker til at være et stort behov for at få etableret mere ordnede forhold omkring forsikringer og pensioner for professionelle fodboldspillere.

Som forslag til yderligere forskning omkring dette emne er det interessant at inddrage flere tidligere professionelle fodboldspillere for at undersøge om der er flere interessante og indflydelsesrige facetter omkring transition til karriereophør end de, der blev fundet i denne undersøgelse.

Den fremtidige forskning inden for emnet kan gå udover rammerne for den professionelle fodboldverden og inddrage andre idrætsgrene med professionalismisme og udøvere på fuld tid for at undersøge, om der er forskel på de betydningsfulde faktorer omkring transition til karriereophør fra disciplin til disciplin eller om de faktorer, der ifølge denne undersøgelse har betydning for konsekvenserne af transition til karriereophør, kan betragtes som generelle og universelle i den professionelle idrætsverden.

Efterskrift

Afslutningsvist vil jeg gerne takke de mennesker, jeg har interviewet til denne undersøgelse, for at stille sig til rådighed for min spørgelyst.

En speciel tak skal lyde til de tre tidligere professionelle fodboldspillere for meget stor åbenhed og til Spillerforeningens direktør Mads Øland for gode diskussioner.

Jeg vil også gerne takke min vejleder Reinhard Stelter for et godt samarbejde og gode faglige diskussioner.

Ligeledes vil jeg gerne takke Preben Rasmussen og Henriette Arnoldus på Institut for Idræts bibliotek for stor hjælp til litteratursøgning.

Samtidigt vil jeg gerne takke mine forældre, Karin og Preben Blæsild, for korrekturlæsning og opmuntringer samt Jan Sørensen, Adman Kommunikation, for hjælp til opsætning af undersøgelsen.

Sidst, men ikke mindst, vil jeg gerne takke min kæreste, Stine, for støtten og kærligheden gennem hele denne periode.

Litteraturliste

- Alfermann, D., Sichart, R. & Dlabal, M. (1993). Was folgt nach dem Rücktritt vom Hochleistungssport? *Leistungssport*. 6. 32-38.
- Alfermann, D. (1995). Career transitions of elite athletes: dropout and retirement. I R. Vanfraechem - Raway, & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 828-833.
- Alfermann, D. (2000). Causes and consequences of sport career termination. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 45-58.
- Andersen, H. & Kaspersen, L.B. (1997). *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels forlag.
- Anderson, D. & Morris, T. (2000). Athlete lifestyle program. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 59-81.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J., & Nolen-Hoeksema, S. (1996). *Hilgard's Introduction to Psychology*. Harcourt Brace College Publishers.
- Axelsen, J. (1998). *Engelsk - Dansk ordbog*. Gyldendal.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy. The exercise of control*. Freeman. New York.
- Bardaxoglou, N. & Vanfraechem - Raway, R. (1995). The lifeline inventory: a new tool for interviewing the athlete in transition career. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 834-839.
- Bloom, B.S. (1985). *Developing talent in young people*. New York: Ballantyne.
- Blæsild, K. (2000). *Elitefodboldspillerens iscenesættelse*. Institut For Idræt. København. (Ikke publiceret).
- Brewer, B.W., Van Raalte, J.L. & Linder, D.E. (1993). Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel? *International Journal of Sport Psychology*. 24. 237-254.
- Brewer, B.W., Van Raalte, J.L. & Petitpas, A.J. (2000). Self-identity issues in sport career transitions. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 29-43.
- Calhoun, D.W. (1987). *Sport, culture and personality*. Human Kinetics Publishers.
- Carron, A.V. (1982). Cohesiveness in sport groups: Interpretations and considerations. *Journal of Sport Psychology*, 4. 246-257.
- Chamalidis, P. (1995). Career transitions of male champions. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 841-849.
- Chaplin, M & Frandsen S. (2002). *School or football*.
Fra www.uefa.com/TrainingGround/news/kind%3D32/newsID%3D28173.html. 16/7 2002.
- Coakley, J.J. (1983). Leaving competitive sport: retirement or rebirth. *Quest*. 35. 1-11.
- Coakley, J.J. (1994). *Sport in Society*. Mosby - Year book, Inc. St. Louis.
- Crook, J.M. & Robertson, S.E. (1991). Transitions out of elite sport. *International Journal of Sport Psychology*. 22. 115-127.
- Csikszentmihalyi, M. (1975). *Beyond boredom and anxiety*. Jossey-Bass. San Francisco. 1975.
- Cullberg, J. (1993). *Krise og udvikling*. Hans Reitzels Forlag. København.
- Curtis, J. & Ennis, R. (1988). Negative consequences of leaving competitive sport?. *Sociology of Sport Journal*. 5. 87-106.
- Danish, S.J., Petipas, A. & Hale, B.D. (1993). Life development intervention for athletes: Life skills through sports. *The Counselling Psychologist*. 21. 19-37.
- Danish, S.J., Petipas, A. & Hale, B.D. (1995). Psychological interventions: A life development model. I S.H. Murphy (Red.), *Sport psychology interventions*. Human Kinetics Publishers. 19-37.
- Delius, C., Gatzemeier, M., Sertcan, D. & Wünsch, K. (2000). *Filosofiens historie*. Könnemann. Köln.
- Dietrich, K. & Landau, G. (1990). *Sportpädagogik*. Rowohlt.
- Dollard, J., Dobb, J., Miller, N., Mowrer, O. & Sears, R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven. Yale University Press.
- Dyer, C. (1995). *Beginning research in psychology*. Blackwell Publishers. Oxford.

- Eckstein, D. (1997). Reframing as a Specific Interpretative Counselling Technique. *Individual Psychology*, Vol. 53, No 4. University of Texas Press, Austin, Texas. Fra www.encouragingleadership.com/reframing.htm. 5/12 2003.
- Elias, N. & Dunning, E. (1986). *Quest for excitement*. Basil Blackwell. Ltd. Oxford.
- Foreyt, J.P. & Goodrick, G.K. (1994). Cognitive therapy. I R.I. Corsini. *Encyclopedia of Psychology*. Chichester: Wiley. 242-248.
- Fortunato, V., Anderson, D., Morris, T. & Seedsman, T. (1995). Career transition research at Victoria University. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 533-543.
- Gamst, A. & Gamst, B. (1991). *Ved fælles hjælp*. Hans Reitzels Forlag. København.
- Gendlin, E.T. (1983). *Fokusering*, København, Apostrof.
- Gergen, K. J. (1987). Toward self as relationship. I K. Yardly & T. Honess. *Self & identity*. Chichester: Wiley. 53-63.
- Gill, D.L. (2000). *Psychological dynamics of sport and exercise*. Human Kinetics Publishers.
- Giorgi, A. (1985). The phenomenological psychology of learning and the verbal learning tradition. I A. Giorgi (Red.), *Phenomenology and psychological research*. Duquesne University Press. Pittsburg. 42-85.
- Gleitman, H. (1998). *Psychology*. W.W. Norton & Company, New York.
- Greendorfer, S.L. & Blinde, E.M. (1985). "Retirement" from intercollegiate sport: Theoretical and empirical considerations. *Sociology of Sport Journal*. 2. 101-110.
- Greendorfer, S.L. (1992). Sport Socialization. I T.S. Horn. *Advances in Sport Psychology*. Human Kinetics Publishers. 201-218.
- Grove, R.G., Lavallee. D. & Gordon, S. (1997). Coping with retirement from sport: The influence of athletic identity. *Journal of Applied Sport Psychology*. 9. 191-203.
- Hackfort, D. & Schlattmann, A. (1994): Career counselling and enviromental management for elite athletes. I D. Hackfort (Red.), *Psycho-social issues and intervention in elite sports*. Peter Lang. 136-166.
- Hansen, M., Thomsen, P & Varmning, O. (1997). *Psykologisk- pædagogisk ordbog*. Gyldendal.
- Harris, J.C. (1981). Hermeneutics and sport research. Understanding cultural interpretations. I S.L. Greendorfer & A. Yiannakis. *Sociology of Sport: Perspectives*. Leisure Press. 15-22.
- Harter, S. (1985): Competence as a dimension of self-evaluation: Toward a comprehensive model of self-worth. I R.L. Leahy (Red.), *The Development of the self*. New York: Academic Press. 55-123.
- Harter, S. (1988). Development processes in construction of the self. In P. Yawkey & T. Johnson (Red.), *Integrative processes and Socialization*. Hillsdale, N.J. 45-78.
- Harter, S. (1990). Causes, Correlates and the Functional Role of Global Self-worth: A lifespan perspective. I R.J Sternberg & J. Kolligan (Red.), *Competence considered*. New Haven: Yale University Press. 67-97
- Hawkins, K., Blann, W., Zaichowsky, L. & Kane, M.A. (1994). *Athlete/coach career development and transition*. Australian Sports Commission. 1-8.
- Hayes, J.R. (1989). *The complete problem solver*. Hillsdale, New York: Erlbaum.
- Høgsbro, K. (1992). *Sociale problemer og selvorganiseret selvhjælp i Danmark*. Samfundslitteratur.
- Johns, D.P. (1995). Transitions: Problems in the convergence of athletic, educational and vocational careers. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 517-525.
- Kane, M.A. (1995). The transition out of sport: A paradigm from the United States. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 849-856.
- Keupp, H. (1989). Auf der Suche nach der verlorenen Identität. I H. Keupp & H. Bilden. *Verunsicherungen. Das Subjekt im gesellschaftlichen Wandel*. Göttingen. 47-69.
- Koester, T. & Frandsen, K. (1997). *Introduktion til psykologi*. Frydenlund grafisk. København.
- Koukouris, K. (1994). Constructed Case Studies: Athletes' perspectives of disengaging from organized competitive sport. *Sociology of Sport Journal*. 11. 114-139.
- Krane, V. & Greenleaf. C. (1999) Counselling for the management of stress & anxiety. I R. Ray & D.M. Wiese-Bjornstal. *Counselling in sports medicine*. Human Kinetics. 258-274.

- Kruuse, E. (1999). *Kvalitative forskningsmetoder - i psykologi og beslægtede fag*. Dansk Psykologisk Forlag, København.
- Kvale, S. (1998). *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. New York. Macmillan.
- Lavallee, D. Grove, J.R. & Gordon, S. (2000). Account-making as a treatment model for distressful reactions to athletic retirement. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 857-864.
- Lavallee, D. (2000). Theoretical perspectives on career transitions in sport. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 1-28.
- Lavallee, D., Nesti, M., Borkoles, E., Cockerill, I. & Edge, A. (2000). Intervention strategies for athletes in transition. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 111-130.
- Lavallee, D. & Wylleman, P. (2000). *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA.
- Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer. New York.
- Lazarus, R.S. (1999). *Stress and emotion. A new synthesis*. Free Association Books, London.
- Lind, M. (1999). *Relationsformer i fodbold*. Ph.d. afhandling. Sociologisk Institut. Københavns Universitet.
- Luders, K. (1991). Selvopfattelse og fysisk aktivitet. *Fokus*, nr. 4.
- Manning, P.K. (1987). *Semiotics and fieldwork*, Newbury Park, London, Sage.
- Marcus, H. & Wurf, E. (1987). The dynamic self-concept: A social psychological perspective. I *Annual Review of Psychology*. 38. 299-337.
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (1995). *Designing qualitative research*. Sage Publications. London.
- Mayocchi, L. & Hanrahan, S.J. (2000). Transferable skills for career change. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 95-110.
- Matzat, J. (1995). Væk med eksperterne? - Selvhjælpsgrupper i Tyskland. I *Lad os støtte hinanden!* Kolding selvhjælp. 45-54.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Det lille forlag. København.
- Mihovilovic, M.A. (1968). The status of former sportsmen. *International review of sport sociology*, 3. 73-93.
- Miller, A. (1979). *Det selvudslettende barn*. Munksgaard. København.
- Miller, A. (1986). *I begyndelsen var opdragelsen*, Hans Reitzels Forlag, København.
- Munk, M.D. (1999). *Livsbaner gennem et felt*. Sociologiska institutionen. Lunds Universitet.
- Murphy, S.M. (1995). Transitions in competitive sport: maximizing individual potential. I S.H. Murphy (Red.), *Sport psychology interventions*. Human Kinetics Publishers. 331-346.
- Møller, V. (1999). *Sundhed og idræt - Kulturanalyser til indkredsning af sundhedsaspektet i idretten*. Odense Universitetsforlag.
- Orlick, T. (1990). *In pursuit of excellence*. Human Kinetics: Champaign, Illinois. USA.
- Petitas, A. et al. (1997). *Athlete's guide to career planning*. Human Kinetics Publishers.
- Petitas, A. & Champagne, D. (2000). Practical considerations in implementing sport career transitions programs. I D. Lavallee & P. Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 81-93.
- Rienecker, L. (1997). *Den gode opgave*. Gyldendal.
- Riiskjær, S. (1992). Idræt, krop og kultur. I H. Andersen (Red.), *Sociologi - en grundbog til et fag*. Hans Reitzels Forlag. 279-289.
- Rosenberg E. (1980). Social disorganization aspects of professional sports careers. *Journal of Sport and Social Issues*. 4 (2). 14-25.

- Salmela, J.H. (1994). Phases and transitions across sport careers. I D. Hackfort (Red.), *Psycho-social issues and intervention in elite sports*. Peter Lang. 11-28.
- Salmela, J.H., Young, B.W. & Kallio, J. (2000). Within-career transitions of the Athlete-Coach-Parent triad. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 181-193.
- Schilling, G. (1995). Career transition of athletes: What has to be done? In R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 865-866.
- Schlenker, B.R. (1980). *Impression management*. Wadsworth, Inc. Californien.
- Schlossberg, N. (1981). A model for analyzing human adaptation to transition. *The Counselling Psychologist*, 9. 2-18.
- Schlossberg, N., Waters, E.B. & Goodman, J. (1995). *Counselling adults in transition: Linking practice with theory*. New York: Springer.
- Sinclair, D.A. & Orlick, T. (1997). Positive transitions from high-performance sport. *The Sport Psychologist*. 7. 138-150.
- Sinclair, D.A. & Orlick, T. (1994). The effects of transition from high performance sport. I D. Hackfort (Red.), *Psycho-social issues and intervention in elite sports*. Peter Lang. 29-55.
- Sinclair, D.A. & Hackfort, D. (2000). The role of the sport organization in the career transition proces. I D. Lavallee & P.Wylleman (Red.), *Career transitions in sport: International Perspectives*. Fitness information Technology, Inc. Morgantown. USA. 131-142.
- Sjølund, A. (1965). *Gruppesykologi*. Gyldendal, København.
- Solso, R.J. (1995). *Cognitive psychology*. Allyn & Bacon.
- Spillerforeningens nyhedsbrev. (2002). *SpillerNyt*. Maj. 1.
- Stambulova, N.B. & Lesgaft, P.F. (1995) Career transitions of Russian athletes. I R. Vanfraechem - Raway & Y. Vanden Auweele (Red.), *Proceedings of the IXth European Congress of Sport psychology*. Bruxelles. Belgien: ATM. 867-873.
- Stelter, R. (1995). *Oplevelse & iscenesættelse*, DHLs Forlag.
- Stelter, R. (1999). *Kroppen i centrum*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Swain, D.A. (1991). Withdrawal from sport and Schlossberg's model of transitions. *Sociology of Sport Journal*. 8. 152-160.
- Swann, W.B. Jr. (1987). Identity negotiation: Where two roads meet. I *Journal of Personality and Social Psychology*. 53. 1038-1051.
- Taylor, J. & Ogilvie, B.C. (1993). Career termination issues among elite athletes. I R.N. Singer, M. Murphey & L.K. Tennant (Red.), *Handbook of research on sport psychology*. Macmillian publishing company. 761-775.
- Taylor, J. & Ogilvie, B.C. (1994). A conceptual model of adaptation to retirement among athletes. *Journal of Applied Sport Psychology*. 6. 1-17.
- Werthner, P. & Orlick, T. (1986). Retirement experiences of successful olympic athletes. *International Journal of Sport Psychology*. 17. 337-363.
- Yalom, I.D. (1999). *Eksistensiell psykoterapi*. Hans Reitzels Forlag. København.

Bilag

Bilag 1: Interviewguide

Nedenstående interviewguide skal betragtes som strukturerende for interviewet, men vil sandsynligvis ikke blive fulgt fuldstændigt.

Den *kursive* skrift i spørgsmålene er hjælp til mig selv i forbindelse med eventuelle opfølgninger og lignende til svarene.

Det skrevet med **FED** er forskningsspørgsmål og overordnede emner for de spørgsmål, der følger efter.

Interviewguiden er opdelt i 4 hoved punkter: 1) Karriereudvikling 2) Transitionsfaktorer 3) Selv før/efter stop 4) Generelle og overordnede spørgsmål.

Karriereudviklingen

Hvordan forløb din karriere?

- Hvornår begyndte du at spille fodbold?
- Hvad fik dig til at spille fodbold?
- Hvordan forløb din karriere?
- Hvornår begyndte du at satse på fodbolden?
- Hvilken betydning fik dette for dig?
- Var der nogle tidspunkter i din karriere, der var specielt hårde eller vanskelige? Hvilke?
- Var der nogle tidspunkter i din karriere, der var specielt gode? Hvilke?
- Har du haft nogle afbrydelser i din karriere?
- (Hvis ja) Hvilken betydning havde disse afbrydelser for dig?

Hvem har haft indflydelse på din karriere?

- Hvilke personer (forældre/ungdomstræner) har haft størst indflydelse på din karriere?
- Hvilken betydning havde disse mennesker?
- Hvilken betydning havde dine forældre for din fodbold?
- Hvordan var dit sociale netværk under karrieren?
- Havde du tid til venner, skole eller andre aktiviteter, da du var en ung fodboldspiller?
- (jf. svaret) Hvilken betydning havde dette for dig?

Transition

Årsager til karriereophør

- Hvordan var det i den periode, hvor du stoppede?
- (Hvorfor stoppede du?)
- (Var det frivilligt eller ufrivilligt?)
- Følte du, at du havde kontrol over din situation (og dit liv) ved ophøret?
- Hvis du selv kunne vælge, hvordan ville du helst have afsluttet karrieren?

Faktorer relateret til tilpasning til karriereophøret

- Hvordan oplevede du ophøret?
- Hvilke ændringer skete det i dit liv efter ophøret?
- Havde du før ophøret oplevet noget, som ændrede dit liv/fik stor indflydelse på dit liv?
- (Hvis ja) Hvilke?
- Hvilke ligheder ser du mellem dette og dit karriereophør?
- Hvilken betydning havde fodbolden for dig og dit liv, da du stoppede?
- Ofrede du alt for fodbolden?
- Hvilken betydning har dette offer for dig i dag?

Tilgængelige ressourcer

- Hvordan tilpassede du dig til den nye situation?
- Hvordan reagerede din omverden på stoppet?
- Hvem havde du til at "hjælpe" dig ved stoppet?
- Hvilke relationer havde du **uden for** fodbolden ved stoppet?

- Havde du forberedt dig på stoppet? (Jf. uddannelse, netværk, økonomisk)
- (Hvis ja) Hvordan? Og hvilken betydning havde dette for dig?

Kvalitet af tilpasningen til karriereophør

- Hvordan havde du det i tiden efter ophøret?
- Ser du i dag ophøret som en negativ begivenhed eller som en del af en proces i dit liv?

Enten:

Krise i forbindelse med ophør

- Hvordan udviklede denne krise sig?
- Hvordan havde du det under krisen?

Intervention

- Havde du brug for professionel hjælp?
- (Hvis ja) Hvad gik denne ud på?
- Hjalp det?
- Hvordan?
- Hvordan har du det nu?

Eller:

Den vellykkede karrieretransition

- Hvad var godt ved at stoppe?
- Hvad er dine planer for fremtiden?

Udvidet Selvteori

Kropsselv

Hvad betyder det fysiske aspekt af sporten for individets identitetsudvikling og selv?

- Hvilken betydning havde fodbolden for dig rent fysisk/kropsligt (jf. aggression og flow)?
- Hvad betød dette for dig? (jf. katarsis)

Hvilken betydning får det fysiske afsavn ved karriereophør ift. identitet og selv? (jf. identitetsstabilitet)

- Spiller du stadig (på et lavere plan)?
- Savner du spillet (på topniveau)?
- Hvordan har du det i dag uden fodbolden som fysisk aktivitet?
- Hvad betyder (det kropslige) afsavnet af dette for dig i dag? (Har det fysiske afsavn betydning for dig som person?)
- Hvordan erstatter du den fysiske aktivitet?

Selvopfattelse

Hvad betyder sporten og et karriereophør for individets identitetsudvikling og selv?

- Har du ændret dig som person efter stoppet?
- (Hvis ja) Hvordan?
- Opfatter du dig selv i dag på samme måde, som da du var aktiv?
- Hvorfor?
- Hvad betød den status du havde som fodboldspiller for dig?
- Påvirkede den status du havde, dit syn på dig selv?
- (Hvis ja) Hvordan?
- Hvordan har du det med i dag med den status, du havde?
- Søger du i dag status andre steder?
- (Hvis ja) Hvor?
- Hvordan er det at undvære beundringen og al opmærksomheden?
- Tror du andre folk ser anderledes på dig, nu du ikke længere spiller fodbold?
- (Hvis ja) Hvorfor?

Working self-concept (jf. "Sociohistorisk orientering")

- Har stoppet ændret dit syn på dig selv?

- (Hvis ja) Hvordan?
- Har det været svært for dig at vænne dig til "dit nye liv" uden fodbolden?
- Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvilke ændringer er der sket i din hverdag efter stoppet?
- Hvordan har det været at komme til en verden uden for fodbolden?
- Hvilke overordnede forskelle synes du der er mellem fodboldens verden og den verden du er i nu?
- Har det været en stor omvæltning for dig?

Hvordan erstattes oplevelsen af handlekompetence?

- Hvilke andre færdigheder udover fodbolden synes du, at du har? (Hvilke andre ting synes du at du er god til?)
- Havde du også disse færdigheder under din aktive karriere?
- Hvad betyder det for dig at have disse færdigheder?
- (Hvordan) Har det hjulpet dig at have disse færdigheder i tiden efter ophøret?
- Eller er du begyndt at lave noget helt nyt og "ukendt" efter stoppet (jf. intentionelle orientering og stabilitet) ?
- (Hvis ja) Hvordan har det været at skulle starte forfra?

Selvet som social konstruktion

Hvilken indflydelse har fodbolden og det efterfølgende stop haft for det relationelle selv?

- Taler du nogensinde om din aktive karriere?
- (Hvis ja,) I hvilke situationer?
- Hvordan var din vennekreds bygget op i din aktive karriere?
- Hvordan er den nu?
- (Hvis der er forskel) Hvorfor er der forskel?
- Hvilken betydning havde fodbolden for dine sociale forhold?
- Har dit sociale liv ændret sig efter stoppet?
- (Hvis ja) Hvordan?

Hvilken betydning har ophøret for patchwork identitet?

- Hvilken betydning synes du, det har haft for din identitet, at du ikke længere har fodbolden som en stor del af din hverdag?
- Hvilke andre ting synes, du er med til at forme dig som person?

Impression management

- Har du stadig (social) kontakt til fodbolden?
- (Hvis ja) Hvordan?
- Hvilken betydning har det?
- Bruger du stadig fodbolden til at gøre dig gældende eksempelvis i miljøer der ikke kender dig så godt eller til at få jobs?
- (Hvis ja) Hvordan?
- (Hvis ja) Hvilken betydning har din fortid som fodboldspiller for dig i dag?

Rolle

- Var der forskel på din opførelse/rolle som fodboldspiller og som privatperson, da du var aktiv?
- (Hvis ja) Hvordan?

Generelt

- Hvorfor dyrkede du eliteidræt?
- Hvordan opfatter du i dag dit liv i forhold til eksempelvis venners, families og bekendtes liv?
- Hvor tilfreds er du med dit liv som det er lige nu? (Hænger dit liv sammen?)
- Vil du gøre det hele om, hvis du fik chancen?
- Hvad har systemet (ex DBU/klubben/Spillerforeningen) gjort for dig?
- Hvis du havde indflydelse, hvad skulle systemet (ex DBU/klubben/Spillerforeningen) gøre for at hjælpe ved karriereophør?
- Til sidst, er der nogle ting du har lyst til at sige eller spørge om?

Bilag 2: Spørgeskema til oplysninger om faktuelle personlige forhold

Navn:

Alder:

Karriere (klubber (helt fra du var barn) og antal kampe i de respektive klubber, hvis du kan huske det):

Antal professionelle år:

Landskampe (også ungdomslandshold):

Familieforhold:

Uddannelse/tidligere erhverv:

Beskæftigelse efter karriereophør:

Bilag 3: Transskriptionsmanual³³⁶

De personer der er med i interviewet registreres som henholdsvis:

- K (Kresten)
- S x (Spiller 1, 2 eller 3)

Der laves en tom linie, hver gang der skiftes taler i interviewet.

Ikke sproglige lyde som (grin) registreres i parentes. Dog skrives interviewerens tilkendegivelser som (bekræftende) "uhm" eller "ja" ikke i transskriptionen med mindre de har direkte betydning for svaret.

Ord der siges med særligt tryk skrives med STORE bogstaver.

Ord der nærmest råbes skrives med fed og STORE bogstaver.

Hvis der ved brug af et citat i undersøgelsen udelukkes dele af det oprindelige citat fra transskriptionen markeres dette med (...).

Sproglige pauselyde skrives ud så tæt på den hørlige lyd som muligt.

(Tænke)pauser i sætninger markeres med punktummer. En lille pause er ..., men en længere pause anføres med flere end tre punktummer afhængigt af længden.

Ved brug af ironi, humor eller emotioner anføres dette i parentes.

Hvis den interviewede refererer, hvad andre sagde, skrives dette med kolon og citationstegn.

Hvis der er ord der ikke kan høres på båndet eller ikke kan forstås på båndet anføres disse med (??????) i stedet for ordet.

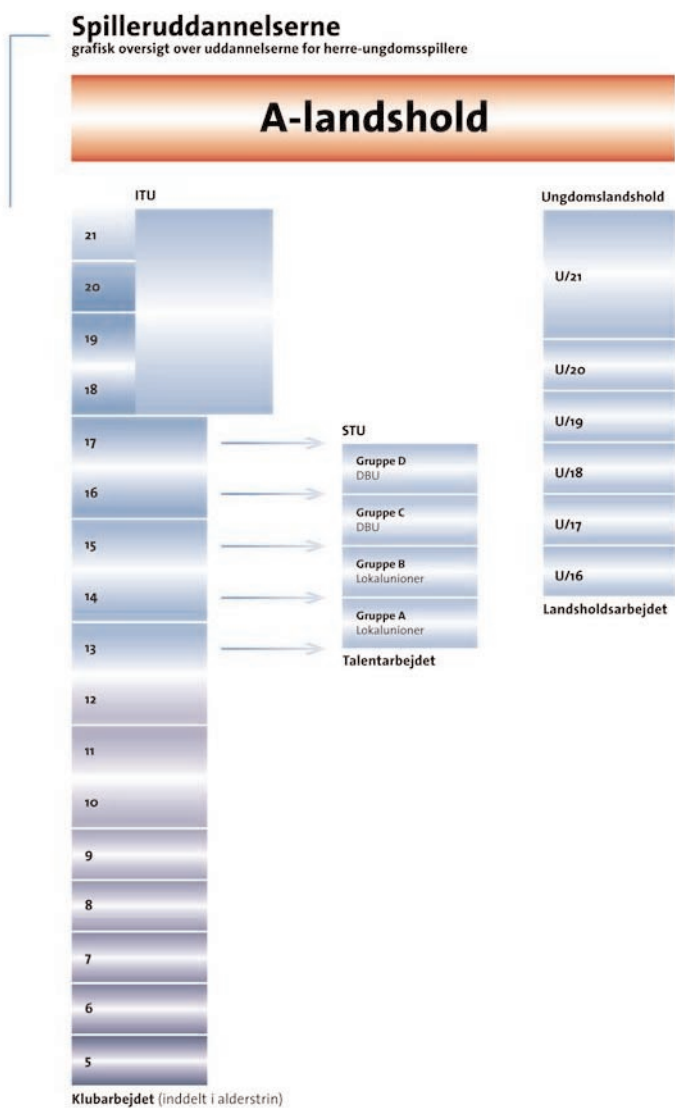
Ved afbrydelser skrives dette i parentes (afbryder).

Sætninger der ikke afsluttes markeres med "..."

³³⁶ Denne manual er inspireret af Lind, 1999, s. 380-381.

Bilag 4: Landsholds- og udviklingskoncept i DBU-regi³³⁷

DBUs samlede landsholds- og udviklingskoncept består af 5 delelementer, hvor der er en klar målsætning om, at det danske landshold - både for herrer og damer - skal kunne måle sig med de bedste nationer i verden. Konceptet kan skitseres på følgende vis:

337 Ifølge www.dbu.dk, 8/12 2003.

Bilag 5: Kriterier for ITU støtte³³⁸

1. Klubben skal have vedtaget og beskrevet en politik og målsætning(er) for arbejdet med ungseniorspillere i alderen fra 18 til 21 år. Klubben bedes medsende denne beskrivelse til DBU.
2. Klubben skal have vedtaget og beskrevet en politik for samarbejdet mellem klubbens træner for ungseniorspillerne, øvrige elitetrænere og førsteholdstræneren. Klubben bedes medsende denne beskrivelse.
3. Klubben har udpeget en gruppe spillere i aldersgruppen 18 - 21 år, som forventes at række til højeste elitære niveau. Klubben bedes indsende navne og fødselsdato på denne spillergruppe.
4. Klubben har de nødvendige træningsfaciliteter til rådighed. Klubben bedes oplyse DBU om disse, d.v.s hvor foregår træningen om vinteren, i de øvrige af årets måneder, foregår træningen for denne spillergruppe på indhegnet bane, har klubben specielle anlægsfaciliteter til rådighed (hal, kunststofbaner m.v.).
5. Har klubben specialtrænere til rådighed for ungseniorspillerne, f. eks. målmandstræner, træner som er ansvarlig for den fysiske træning m.v.? Klubben bedes oplyse DBU herom og gerne med navns nævnelser på de pågældende specialtrænere, og hvor ofte de virker for klubben.
6. Har ungseniorspillerne regelmæssig og - om nødvendigt - **akut** adgang til relevant sundhedsteam (læge, fysioterapeut, massør)? Klubben bedes informere DBU om navnene på de pågældende professionelle behandlere.
7. Klubben bedes fremsende en oversigt over årets planlagte aktiviteter koordineret med træningssamlinger og -kampe i ind- og udland, hjemlige turneringskampe samt nationale og internationale DBU-arrangementer.
8. En beskrivelse af trænerens ansvar og kompetence med henblik på at udfærdige langsigtet udviklingsplan for hver spillers individuelle fodboldmæssige udvikling inden for det tekniske, taktiske, fysiske og psykiske område.
9. En beskrivelse af trænerens ansvar og kompetence med henblik på at sikre udfærdigelse af langsigtet udviklingsplan for hver enkelt spiller, hvad angår civil uddannelse.
10. Eventuelle yderligere oplysninger som klubben anser som relevante for at kunne indsende en samlet fyldestgørende ansøgning til DBU.

³³⁸ Ifølge www.dbu.dk. 8/12 2003.

³³⁹ Ifølge www.dbu.dk. 8/12 2003.

Bilag 6: DBUs værdigrundlag³³⁹

- Alle skal gives mulighed for at udvikle sig som hele mennesker.
- Alle parter i fodbolden er ligeværdige.
- Udgangspunktet for udvikling er oplevelsen af det gensidigt forpligtende fællesskab.
- Dialog, åbenhed, tillid, demokrati og fairplay skal fremmes.
- Glæde skal præge alle aktiviteter.

Med værdigrundlaget som udgangspunkt har repræsentantskabet vedtaget 10 bærende principper for dansk fodbold:

DBUs 10 bærende principper

1. Fodbold er for alle

Fodbolden henvender sig til alle i samfundet.

Vi vil måle os på:

- Hvor mange er aktive i selve det at spille fodbold, både samlet og inden for de forskellige aktiviteter (piger/drenge/oldboys/seniorherrer/seniordamer etc.).
- Hvor mange hele klubber - alle aldre/begge køn?
- Antal faciliteter - haller/baner etc.
- Hvor stor en andel af en ungdomsårgang, der spiller fodbold?

2. Fodbold er for Danmark

De danske fodboldpræstationer på den internationale scene spiller en væsentlig rolle for den danske identitet.

Vi vil måle os på:

- Hvordan landshold/klubhold klarer sig i international konkurrence - deres placering på internationale ranglister?
- Hvordan tilskuerne opfører sig under kampe såvel hjemme som i udlandet?
- Antal tilskuere/seere til landskampe/internationale klubkampe/superligakampe.
- Hvordan danske trænere, ledere, dommere og spillere klarer sig i udlandet?
- Hvordan trænerne, lederne, dommerne og spillerne optræder som repræsentanter for Danmark?

3. Fodbold er en foreningskultur

Foreningskulturen er en vigtig base for den danske samfundsmodel.

Vi vil måle os på:

- Hvordan offentlighedens accept og respekt er for foreningskulturens betydning for samfundet?
- Antallet af trænere, ledere, dommere og spillere, der er tilknyttet fodboldklubberne.
- Hvordan fodboldklubberne medvirker til at styrke lokalsamfundet?

4. Fodbold er samvær og integration

Fodboldklubber er et vigtigt forum for samvær i det danske samfund, og fodbolden kan spille en vigtig rolle i de lokale integrationsprocesser.

Vi vil måle os på:

- Hvilken rolle fodbold spiller, når der tages imod tilflyttere/indvandrere?
- Hvordan det lykkes at integrere tilflyttere/indvandrere i klubberne?
- Hvor mange tilflyttere/indvandrere, der inddrages i klubarbejdet?

5. Fodbold er personlig udvikling og udfoldelse

Deltagelse i fodbold som træner, leder, dommer og spiller indebærer muligheder for personlig udfoldelse og udvikling.

Vi vil måle os på:

- Om den enkelte oplever en personlig berigelse og udvikling.

- Antallet af trænere, ledere, dommere og spillere, der fastholdes.

6. Fodbold er uddannelse

Deltagelse i fodbold er også uddannelse.

Vi vil måle os på:

- Antallet af deltagere på træner-, leder-, dommer- og spilleruddannelsen.
- Evnen til at fastholde spillere som trænere, ledere og dommere.
- I hvilket omfang deltagerne oplever, at de lærer gennem deres involvering i fodbold - den livslange uddannelse.
- Om kompetence opnået i fodbold kan bruges i det øvrige liv.

7. Fodbold er leg

Fodbold er at opleve glæde ved at lege.

Vi vil måle os på:

- Om den enkelte oplever legen med andre som en del af fodboldspillet på alle niveauer.
- Om det er sjovt at spille fodbold.
- I hvilket omfang trænere, ledere, dommere og spillere fastholdes.
- Om leg og læring kombineres.

8. Fodbold er konkurrence

Konkurrence og kamp er en del af fodboldspillet, hvor blandt andet forståelsen for regler, roller og ansvarsfordeling udvikles.

Vi vil måle os på:

- Mængden af gennemførte turneringer med deltagelse af jævnbyrdige hold.
- Om der er høj kvalitet i gennemførelse af turneringer.
- Om fair play indgår i spillet.

9. Fodbold er forretning og underholdning

Fodbold er også forretning.

Vi vil måle os på:

- I hvilket omfang landshold og de bedste klubhold fungerer som sunde forretninger med gode sportslige og økonomiske resultater.
- Hvorledes standard på stadionanlæg modsvarer europæiske forhold herunder UEFAs kriterier?
- Hvordan konkurrenceevnen er i forhold til internationale forhold?
- Antallet af danske ligaspillere til A-landsholdet.
- Hvordan klubberne og DBU optimerer samarbejdet med henblik på større fælles konkurrencedygtighed?
- Evnen til at tiltrække sponsorer.
- Hvordan samarbejdet med pressen fungerer?
- Antal tilskuere/seere til landskampe/internationale klubkampe/superligakampe.
- Hvordan sikkerheden for publikum er på stadions?
- Hvordan publikum "sælger" dansk fodbold i ind- såvel som udland?

10. Fodbold er varetagelse af interesser

Fodbolden skal deltage i den offentlige debat, når fodbolden og idrætten er på dagsordenen.

Vi vil måle os på:

- I hvilket omfang det lykkes DBU og klubberne at opnå repræsentation i relevante organer - lokalt, nationalt, internationalt.
- Om det lykkes at gøre os synlig idrætspolitisk.
- Hvordan samarbejdet med skoler og uddannelsesinstitutioner fungerer?